

COMPLIMENTARY COPY

ఉత్తర హరి వంశము

(నాచన సోమనాథ ప్రణీతము)

సంపాదకురాలు :

పి. యశోదారెడ్డి

Acco
11903

ప్రచురణ :

ఆంధ్ర ప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ

కళాభవన్ : సైఫాబాద్ : హైదరాబాద్

1979

ప్రథమ ముద్రణ :

అక్టోబరు, 1970

ద్వితీయ ముద్రణ జనవరి 1979

894.8131
50M

వెల : రూ. 6.50

Paper used for the Printing of this book
was made available by the Government
of India at Concessional rate.

ముద్రణ ;
శివాజీ ప్రెస్
సికింద్రాబాదు

తొలి పలుకు

ఉత్తమోత్తమ ప్రబంధములలో నొకటి నాచన సోమనాథుని ఉత్తర హరివంశము. ఈ మహాకవి సకల భాషాభూషణుడు, సర్వశాస్త్ర పారంగతుడు, అపార పాండితీమండితుడైన కారణముచేత నీతనిప్ర యోగ విశేషము లంత సులభముగా నర్థమగునవికావు. శ్రుతిసుభగములైన యీతని పద్యములన్నియు జాతీయ పదబంధురములై, సంప్రదాయ పరిజ్ఞాన గర్భితములై పాఠకునికి లోతు తెలియనీయక చిక్కులువెట్టుచుండును.

పాఠశాలలందు కళాశాలలందు విద్యార్థుల కీ గ్రంథమును బోధించు నవసరమం దేర్పడుచున్న క్లేశమును పలువురు విద్వాంసులు ప్రసంగించియున్నారు. అం దనేకులు ఉత్తర హరివంశమునకు విపుల వ్యాఖ్య యుండినచో బాగుండుననియు సూచించినారు. ఇంతేకాక యీ గ్రంథ ప్రథమాశ్వాసాంత భాగము తాళపత్రప్రతులందు లుప్తమై యుండగా శ్రీ వీరేశలింగముపంతులుగారు పూరించి ప్రకటించిరని తెలియుచున్నది. కావున నీ గ్రంథమునకు విపులవ్యాఖ్య వ్రాయుటయేకాక దేశమందలి తాళపత్ర ప్రతులు పరిశీలింప ఉత్తమ ప్రతినొకటి ప్రచురింప వలయునని తోచినది. సాహిత్య అకాడమీ అధ్యక్షులు డా॥ బెజవాడ గోపాలరెడ్డిగారు మరియు అకాడమీ సభ్యు లీ పథకము నామోదించి ఇందుకొరకు సంపాదకసంఘమును యేర్పాటు చేసినారు.

కాని యీపని ఒకరోజులో పూర్తి అగునదికాదు. కావున ఇంతలో విపుల పీఠికతో ఉత్తర హరివంశమును ప్రకటించిన సహృదయులు మఱి కొన్ని సూచనల నొసంగి తోడుపడగలరను తలంపుతో ఈ పనిని శ్రీమతి పి. యశోదారెడ్డిగారికి అప్పగించనైనది. శ్రీమతి యశోదారెడ్డిగారు యీ కార్యము మిక్కిలి సమర్థతతో నిర్వహించి నారు. అకాడమి పఞ్చన వారికి కృతజ్ఞతలు.

దేవులపల్లి రాఘానుజరావు

విషయసూచిక

ప్రథమాశ్వాసము : నరాకాసుర వధ

విషయము

బలరాముని మహిమఁ దెల్పు జనమేజయుఁ డడుగుట	...	1
నరకాసురుఁడు స్వర్గముమీఁద దండయాత్ర వెడలుట	...	4
నరకాసురుఁ డూర్వశిని రావించి సఁభాషించుట	...	11
నరకాసురుఁ డధ్వభాగంబు లిండ్లని మునుల బాధించుట	...	16
మునులు నరకుని యాగడములు శ్రీకృష్ణునకు విన్నవించుట	...	19
ఇంద్రుఁడు నరకుని దుండగములు నివేదింప కృష్ణుకనిడకుఁ బోవుట	...	21
శ్రీకృష్ణుఁడు సత్యభామతో నరకాసురుని వధింపఁ బోవుట	...	23
సత్యభామ నరకాసురునితోఁ బోరాడుట	...	27
శ్రీకృష్ణుఁడు చక్రము ప్రయోగించి నరకుని సంహరించుట	...	30

ద్వితీయాశ్వాసము :

బ్రాహ్మణ పుత్రి) రక్షణ వృత్తాంతము - హరిహర ప్రభావము

శ్రీకృష్ణుని యొద్ద కొక బ్రాహ్మణుఁడు వచ్చి తన కుమారుని రక్షింప వేడుట	...	35
అర్జునుఁడు విప్రార్థకరక్షణార్థము తా నరుగఁ గోరుట	...	38
నిజకుమారుని యముఁ డపహరింపఁగా బ్రాహ్మణుఁ డర్జునుని దూలుట	...	39
విప్రకుమారుల నుజ్జీవింపఁ జేయుటకు కృష్ణుఁడు పార్థ సహితముగాఁ బోవుట	...	40
కృష్ణుఁడు విప్రకుమారులఁ దెచ్చి యిచ్చి ద్వారకకు వచ్చుట	...	43
రుక్మిణీదేవీ తనకు సుపుత్రు ననుగ్రహింపు మని శ్రీకృష్ణుని వేడుట	...	47
శ్రీకృష్ణుఁడు కైలాసంబునకుఁ బోవుట	...	52

బదరికాపనమున విశాదద్యయము శ్రీకృష్ణునకు దృగ్గోచర మగుట	...	56
శ్రీకృష్ణుడు మంట-కర్ణున కిందపదము నిచ్చుట	...	61
శ్రీకృష్ణుడు ద్వాదశ వర్షంబులు తపస్సు చేయుట	...	63
శివుడు సాక్షాత్కరించి కృష్ణునకుఁ బుత్రుని నొసంగుట	...	68
శ్రీకృష్ణుని శివుడు కొనియాడుట	..	71

తృతీయాశ్వాసము :

పౌండ్రక వాసుదేవ వృత్తాంతము - చక్రమహిమ

పౌండ్రకవాసుదేవుడు వాసుదేవుని నారదు ముందఱ సందించుట	...	78
పౌండ్రుండు రాత్రివేళ ద్వారకను ముట్టడించుట	...	81
ఏకలవ్యుడు యాదవ సైన్యంబు దైన్యంబు నొందించుట	...	82
పౌండ్రక సాత్యకు లొండొల నధిక్షేపించుచుఁ దాకుట	...	85
బలరాముఁ దేకలవ్యునితోఁ దలపడి పోరుట	...	91
శ్రీకృష్ణుడు ద్వారకానగరమున కేతెంచుట	...	94
శ్రీకృష్ణుడు చక్రమునఁ బౌండ్రకుని తలఁ దునుముట	97
కృష్ణుడు రుక్మిణీ సత్యభామలతో జూదమాడుట	...	98
కాశీవతి ద్వారకపైఁ గృత్యను బనుచుట	...	102
శ్రీకృష్ణుడు కృత్యపైఁ జక్రముఁ బంపుట	...	104

చతుర్థాశ్వాసము : హంసడిభకోపాఖ్యానము

హంసడిభకుల జననము	...	110
హంసడిభకులు శివునిఁగూర్చి తపస్సుచేసి వరములు పడయుట	...	111
హంసడిభకులు వేటకుఁ బోవుట	...	112
హంసడిభకులు దుర్వాసుని నవమానించుట	...	116

విషయము

పుట

దుర్వాసుఁడు హంసడిభకుల దుగ్గయంబు కృష్ణుని కెఱింగించుట	...	123
హంసడిభకులు జనార్దనుని యాదవనగరమునకుఁ బంపించుట	...	130
సాత్యకి సాల్యనగరమునకుఁ బోవుట	...	136
శ్రీకృష్ణుఁడు దండయాత్ర వెడలి పుష్కరసరస్వీరమున విడిచుట	...	143
హంసడిభకులు యుద్ధ సన్నద్ధులయి వచ్చుట	...	145
శ్రీకృష్ణుఁ డాగ్నేయాశ్రమమున వివశ్రుతి సహించుట	...	150
ఉగ్రసేన వసుదేవులు హిడింబున కొడి పాటుట	...	155
కృష్ణుఁడు భూతద్వయమును గైలాసాద్రిపైఁ బడవైచుట	...	158
కృష్ణుఁడు హంసుని యమునలో నడుగంటఁ ద్రొక్కుట	...	160
యశోదయు నందుఁడున్న కృష్ణునిఁ జూడవచ్చుట	...	162

పంచమాశ్వాసము : బాణాసుర వృత్తాంతము

బాణుని తపస్సు	...	167
బాణుఁడు శివుని సేవించి వరములు పడయుట	...	168
శోణితపురమున దుర్నిమిత్తములు పొడచూపుట	...	171
ఇందుధరోపాఖ్యానము	...	173
ఉషాకన్య స్వప్నముం గని పరితపించుట	...	179
చిత్రరేఖ యుష్మాంతఃపురంబున కనిగడ్డఁ దెచ్చుట	...	184
అనిరుద్ధునిఁ బట్ట బాణుఁడు తన కింకరులఁ బంపించుట	...	198
బాణాసురుఁ డనిరుద్ధునిఁ జెఱిపాలఁ బెట్టించుట	...	205

షష్ఠాశ్వాసము : బాణాసుర వధ

నారదుఁడు కృష్ణుఁ జూడ వచ్చుట	...	214
నారదుఁడు శ్రీకృష్ణుని కనిరుద్ధుని వృత్తాంతము చెప్పుట	...	215

విషయము	పుట
కృష్ణుడు దండయాత్ర వెడలుట	... 217
కృష్ణుడు గిరివ్రజపుర రక్షకులగు నగ్నల గెలుచుట	... 221
శిష్యురము వచ్చి బలరామునిం దాడుట	... 227
కృష్ణుడు తన్నుఁ దాకిన శిష్యురముపై విష్ణుజ్వరము బయలుట	... 230
కృష్ణ ప్రద్యుమ్న బలభద్రులు రాక్షస వీరులతోఁ బోరుట	... 235
శివకేశవుల యుద్ధము	... 240
కుమారస్వామి కృష్ణ బలభద్ర ప్రద్యుమ్నలతోఁ దలపడుట	... 244
బాణుడు కృష్ణునితోఁ బ్రతాపోక్తులు పలుకుట	... 248
కృష్ణ బాణాసురుల యుద్ధము	... 250
చక్ర ప్రయోగము చేయఁ దివురు కృష్ణుని యెదుర నగ్నిక నిలుచుట	... 253
శ్రీకృష్ణుఁ డనిరుద్ధుని విడిపించుకొని పోవుట	... 257

COMPLIMENTARY

పీ ఠ క

“ఘను నన్నయభట్టును ది
క్కన నెత్తాపెగడఁ బొగడి యలికంబున న
క్షిని దాచి నట్టి సర్వ
జ్ఞుని నాచన సోమనాథు న్తుతి యొనరింతున్ ”

నీతిచంద్రిక - చిన్నయసూరి.

“నన్నయగారి త్రోవగొని నవ్వగుంబులు కొన్ని చేర్చి తి
క్కన మహాకవిప్రవరుఁ డాంధ్రకవిత్వము వృద్ధి చేసె నె
జ్జన్నయు వీరిత్రోవఁ గొని యర్హత యింకొక కొంత యిచ్చె స
ర్వోన్నతి తెచ్చె సోముడు మహాదధి నా జను నాంధ్రభాషకన్”

వేంకటపార్వతీశ్వరకవులు.

ఏ మహానుభావుని బురస్కరించుకొని శ్రీ వీరేశలింగము పంతులుగారు
“భారతమును రచించిన కవిత్వయములో ననేకుల కవిత్వమగును గొన్ని విషయములలో
సోముని కవిత్వముతో సరిరాదని” బేర్కొనిరో యట్టిపొగ డను సార్థక
మొనరించు కవితాసంపత్తిగల కవివరుఁడు సోమనాథుఁడు.

ఈ నాచన సోమనాథుఁ డాపస్తంబసూత్రుఁడు. భరద్వాజగోత్రుఁడు.
సకలాగమవేది, అష్టాదశ పురాణార్థవిదుఁడు, అష్టభాషాకవిత్వ శ్రీవిలసితుఁడు.
అన్నిటిమించి యీతఁడు మహాకవివరుఁడు. ఈతఁడు ‘నాచన’ లేక ‘నాచిరాజు’ను
నాతని కుమారుఁడు. ఈ వివరము లన్నియు పెంచుకలదిన్నె శాసనమువలనఁ
దెలియవచ్చినవి. పెంచుకలదిన్నె శాసనమునందుఁ గానవచ్చు “సోమాయ నాచనాం

బోధే: సోమాయామిత తేజసే” అను వాక్యము నాధారముగాఁ గొని ‘నాచన’ యనునది గృహనామమా ? లేక పితృనామమా ? యను సందేహమును గొందఱు విమర్శకులు బయలు పఱిచినారు. సాధారణముగ కులమునుగాని వంశమునుగాని సముద్రముతోఁ బోల్చు నాచార మున్నదనియుఁ దండ్రిని సముద్రముతోఁ బోల్చు నాచార మంతగా లేదనియు నీ విమర్శకుల వాదము. దాని ననుసరించియే వారు నాచన యను ఉపసర్గ గృహనామమని తీర్పు నిచ్చినారు. ఈ వాదము నొప్పుకొనుచు శ్రీ యన్. రామకృష్ణశాస్త్రిగారు తమ ‘ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్ర సర్వస్వము’లోఁ బ్రకటించిరి.¹

“కొన్ని తావులఁ దండ్రిని, కొన్ని తావులఁ దల్లిని సముద్రముతోఁ బోల్చుట కూడఁ గలదు. కావున నిట ‘నాచన’ యను వ్యక్తినే సముద్రునితోఁ బోల్చి నాడందుమేని సోమునకు నాచన తండ్రి యగును. ప్రతి గ్రహీత లందఱు కును దండ్రుల నామములను శాననమునఁ జెప్పియున్నాఁడు. సోముని తండ్రి పేరు చెప్పకుండ నుండఁడు. కావున నాచన శబ్ద మీతని తండ్రి పేరయై యుండు ననుట కూడ సమంజసమయిన యూహయే యగును. కొక్కొకమును రచించిన యెఱ్ఱయ కవి తన సకలసీతికథానిధానమునఁ బూర్వకవిస్త్రుతి చేయుటలో ‘నాచన సుతుసోము’ అని చెప్పియున్నాఁడు. దీనినిబట్టి నాచన శబ్దము పితృనామమే యని స్పష్టమగుచున్నది” అని శ్రీ చాగంటి శేషయ్యగారు వ్రాసినారు.²

“నాచన యింటిపేరు మాత్రమేగాక యితని తండ్రి పేరు ‘నాచిరాజు’ని యాంధ్ర ప్రబంధములందు వ్రాయఁబడియున్నది. ఒకవేళ నింటిపేరు నాచిరాజు వారనియైనఁ జెప్పవచ్చును” అని శ్రీ చిలుకూరి వీరభద్రరావుగారు సూచించినారు.³

“ఆపస్తంబాఖ్య సూత్రాయ చారద్యాజాన్వవాయనే, 19

యాజుషాణాం వరేణ్యాయ సకలాగమవేదినే

అష్టాదశపురాణానా ముఖిక్షాత్కార్థవేదినే 20

అష్టభాషాకవిత్వ శ్రీవాణీవిజిత సంపదే

సోమాయ నాచనాంబోధే: సోమాయామిత తేజసే. 21

ఎన్.గ్రామికా కర్ణాటికా-జి.డి. 468 లైన్స్ 19—21.

1. ఆంధ్ర వాఙ్మయ చరిత్ర-సర్వస్వము. దశమ ప్రకరణము పు. 684

2. ఆంధ్రకవితరంగిణి-సంపుటము 4 పు 116

ఇక నాచన యనునది గృహనామమా లేక పితృనామమా? అని పరిశీలించి నిర్ణయము నొసఁగుట కారామము లంతగ లేవు. ఏమేనియున్నచో నది మొదట సంశయమునకుఁ దా వొసంగిన పెంచుకలదిన్నె శాసనమే. ఆ శాసనాధారము తప్ప మఱివేఱొందు లేదు. కావున నాశాసనమును పరిశీలింపఁగ నందు నాచన సోమఁడు ప్రతిగ్రహించిన గ్రామమున నూటపది వృత్తు లేర్పఱచి తాను ముప్పదియారువృత్తుల కధిపతియై మిగిలిన వృత్తిభాగముల నాయాగోత్రీకులకు నిచ్చినట్లు గానవచ్చుచున్నది. అందు

“భారద్వాజాన్వయే జాతః తల్లప్రోనామయాజుషః

అష్టావింశతి వృత్తీనామధిప్రోచనాత్మజః॥”

అని, కానవచ్చు శ్లోకమువలన భారద్వాజాన్వయుఁడు, యాజుషుఁడు నాచనాత్మజుఁడయిన తల్లపుఁడను నాతఁ డష్టావింశతివృత్తుల కధిపతియని తెలియుచున్నది. పైఁ బేర్కొనఁబడిన తల్లపుని యన్వయము, సూత్రము, శాఖ మొదలగు వాని నన్నిటిని బరిశీలింప నాచన సోమనాథుని యన్వయము శాఖాదులతో సరిపోవుటయేకాక యీ తల్లపుడు నాచన కుమారుఁడని స్పష్టముగఁ బేర్కొనఁబడి యున్నది. కావున నిచట నాచన యనునది గృహనామముకాక వ్యక్తి పేరనుటలో సందేహములేదు. ఈ విషయములను బురస్కరించుకొని చూడ శాసనమందుఁ గంతోక్తిగఁ జెప్పఁ బడకపోయినను ప్రయుక్తములగు విశేషణముల వలననే నాచన సోమనాథునకు సోదరుఁడుగఁ దెలియవచ్చుచున్నాఁడు.

యాజుశ్శాఖియైన నాచనకుమారులలోనేకాక మొత్తము నాటి యాజుషులలో శ్రేష్ఠుఁడు నాచన సోమనాథుఁడు. కావుననే పెంచుకలదిన్నె శాసనమునందు శాసనకారుఁడు “సోమాయ నాచనాంభోధేః సోమాయామిత తేజసే” అని యుచితముగఁ బేర్కొనినాఁడు. ఆ కాలమందు వెలసిన సోమనాథులనుండి యితనిని ప్రత్యేకించుటకు నాటి యాచారమును బురస్కరించుకొని తండ్రిపేరుతోఁ జేర్చి

యితనిని నాచన సోమఁడ ని వ్యహరించి యుందురు. ఇమ్మహాకవియు నావిధముగనే తన యుత్తర హరివంశమందు 'నాచచ సోనునాథ ప్రణీతంబును' అనియే వ్రాసికొనినాఁడు. పెంచుకలదిన్నె శాసనము నయితము 'శ్రీమన్నాచన సోమాఖ్య మహాకవివరో వ్యధ' అనియే పేర్కొనినది. కావున నీ సోమఁడు నాచన కుమారుఁ డనుటయే నిక్కువము కాగా నాచనయను శబ్దము గృహనామముగాక తండ్రిపేరనియే తెలియుచున్నది.

నాచన సోమనాథుని కాలము

నాచన సోమనాథుని కాలమునుగూర్చి పండితులలోఁ బలుదగవులున్నవి. కేవలము నాచన సోమఁడేని ఎఱ్ఱాప్రెగడయేని హరివంశమును వ్రాసినచో సీతని కాలనిర్ణయమున కిన్ని వివాదము లుండెడివి కావు. ఈ కవి కాలనిర్ణయము మహాకవులయిన ఇద్దఱి హరివంశరచనల పౌర్వాపర్యముతో జోడింపఁబడినది కావున నిం దనేకములయిన యితర విషయములను బ్రవేశించివవి.

నాచన సోమనాథుని కాలనిర్ణయమును గావించుటకుఁ బ్రధానములయిన రెండు చారిత్రకాధారములు గానవచ్చుచున్నవి. అందొకటి బుక్కరాయలు గుత్తిదుర్గ మఁడుగల పెంచుకలదిన్నె యనుగ్రామమును నాచన సోమనాథునకు ధారవోసి వేయించిన దానశాసనము. రెండవది నాచన సోమన కృతిగా లక్షణ గ్రంథములం దుదాహరింపఁబడిన 'వసంత విలాస' మనుగ్రంథమునకుఁ గృతిపతిగా దెలియవచ్చు మాచయ బ్రహ్మయ యను వాఁడు. మాచయ బ్రహ్మయ, బుక్కరాయలను వారిరువురు కల్పితపురుషులుకాక యాయాకాలములందున్నట్లు శాసనాధారములు గనఁబడుచున్నవి.

శ్రీ మానవల్లి రామకృష్ణకవిగారు మాచయబ్రహ్మ యనువాఁడు బ్రాహ్మణ సర్దారుఁడనియు సీతనికాలమును గొన్ని శాసనము లాధారముగ క్రీ. శ. 1380 గ నిర్ణయింపవచ్చుననియుఁ దెలివినారు.

నాచన సోమనాథు డుత్తరహరివంశమునేకాక వసంతవిలాసమును మఱియొక గ్రంథమును రచించినట్లు లక్షణకారు లుదాహరించిన పద్యములవలనఁ దెలియుచున్నది. ఈ వసంతవిలాస కృతికిఁ బతి మాచయ

బ్రహ్మయ యని యా గ్రంథమందలి మొదటి పద్య మిదియని శ్రీ రామకృష్ణ కవిగా రుదాహరించినట్లు శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిలగా రీ క్రింది పద్యమును చాటుపద్యమణిమంజరి భా. 2. రాజ ప్రశంసా స్తబకములో చేర్చినారు. ఆ పద్యము.

శా. శ్రీచన్నంగవక్రేవఁ గొమ్మెఱుగులన్ శృంగారపుందో టకున్
బ్రాచీనం బగుచున్న వింశతి నఖప్రౌఢిన్ సుఖాంబోధి వే
లాచంద్రోదయమైన దేవుఁడు కృపాలంకారచిత్తంబునన్
జూచున్ మాచయ బ్రహ్మధీమణిఁ గవిస్తోమై కచింతామణిన్.

ఈ పద్యమును బురస్కరించుకొని కవిస్తోమై కచింతామణిగాఁ బొగడఁ బడిన ఈ బ్రహ్మయ యెవరని యాలోచింపవలయును. ఈ మాచయ బ్రహ్మయ శాసనము కారెంపూడిలో నున్నట్టుగను దానిని శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిల వారు చూచినట్టుగను దెలిపినారు.

ఈ మాచయబ్రహ్మయను గూర్చి వ్రాయుచు “కారెంపూడిలో మాచయనిం గారి శాసనములు రెండు శా. శ. 1225-1226 సంవత్సరముల నాఁటివి కలవు. శ్రీ శాస్త్రిల వారు చూచిన శాసన మా రెంటిలో నేదయిన నగునో కాదో చెప్పఁజాలను. వొప్పిచర్లలో మాచయ సాహిణి పేర నొక శాసనము కలదు. (A. R. 540, 561, 564, of 1909) ఇది నాచన సోముని పెంచుకలదిన్నె శాసనములకంటె నలువది సంవత్సరములు పూర్వము పుట్టినది” అని శ్రీ చాగంటి శేషయ్యగారు పేర్కొనినారు. వీరింకను మాచయ బ్రహ్మయ యనఁగా నీతఁడు మాచయగారి బ్రహ్మయ యని యందు మేని యీ శాసనములోని మాచయ, బ్రహ్మయకుఁ దండ్రియని చెప్పవచ్చును. కాలమును సరిపోవును అని వ్రాసినారు.²

నిజమునకు శ్రీ చాగంటి శేషయ్యగారు భావించినట్లు మాచయ బ్రహ్మయ, ‘మాచయ’ కుమారుఁడు బ్రహ్మయ కాగా నతఁడు తండ్రియైన మాచయకు 25, 30 సంవత్సరముల తరువాతి వాఁడగును. ఇక మాచయ యచువాడు శా. శ. 1224-25 అనఁగా క్రి. శ. 1304 సంవత్సర ప్రాంత

1. ఆ త్తర హరివంశము-పీఠిక-వావిళ్ళ ప్రచురణము-1961-పు. 1

2. ఆంధ్రకవితరంగిణి-సంపుటము 4. పు. 122-124

[illegible]

1. విజయవాడలోని పరివార, కంప, బుక్క
2. విజయవాడలోని పరివార, కంప, బుక్క
3. విజయవాడలోని పరివార, కంప, బుక్క
4. విజయవాడలోని పరివార, కంప, బుక్క
5. విజయవాడలోని పరివార, కంప, బుక్క
6. విజయవాడలోని పరివార, కంప, బుక్క
7. విజయవాడలోని పరివార, కంప, బుక్క
8. విజయవాడలోని పరివార, కంప, బుక్క
9. విజయవాడలోని పరివార, కంప, బుక్క
10. విజయవాడలోని పరివార, కంప, బుక్క

అందువల్ల ప్రభుత్వము తమపండితులతో సాలోచించి నిర్ణయించుకొనినట్లుగానే ఈ నిబంధన గలదియై, జులై ౧౯౪౮లో రాజ్యాంగసభలో ప్రవేశపెట్టబడినది. సామాన్యమగు పరిస్థితులననుసరించి ఈ నిబంధనను సవరించుట.

1. శ్రీ వీరబాహు ప్రభాకరశాస్త్రిగారు పెంజుతలపాడు శాసన సంపాదకులు.
 2. శాసనమునకు విశేషమున్న స్థానములను, ఆ ప్రాంతమున గ్రహించిన నేర్పరునట్టి.
 3. శాసనమునకు విశేషమున్న స్థానములను, ఆ ప్రాంతమున గ్రహించిన నేర్పరునట్టి.

சென்னை - 600 089

சென்னை, 15.12.2015

[illegible]

నాగరలిపి వ్రాత 'రసర్తు' గాను. 'రసభూ' గాను. 'రసాభ్ర' గాను పొరపుచ్చుట సంభావ్యమే అనుచుఁ బేర్కొని తమ సవరణకుఁగల కారణములను బ్రకటించినారు.

ఈ పండితుల వాదోపవాద సారాంశములను బురస్కరించుకొని చూడఁగా నాచన సోమనాథుని కాలమునకుఁ బ్రధానముగా నాలుగుస్థితు లేర్పడినవి.

1. రసభూసయనేందుభిః -- శా.శ. 1216 -- క్రి.శ. 1294.
2. రసాభ్రనయనేందుభిః -- శా.శ. 1206 -- క్రి.శ. 1284.
3. కరాజనయనేందుభిః -- శా.శ. 1292 -- క్రి.శ. 1370.
4. రసర్తునయనేందుభిః -- శా.శ. 1266 -- క్రి.శ. 1344.

ఇట్లేర్పడిన కాలమునఁగా క్రి. శ. 1284, 1293, 1370, 1344

ఈ సంవత్సరములలో నేసంవత్సరమున నీదానశాసనము వెలసియుండెనో నిర్ణయింపవలయును.

ఇంతవరకు చారిత్రకు లందురు సంగమునిపుత్రులైన హరిహర బుక్కరాయములు కాకతిప్రకాపరుడ్రుని పతనానంతరమే దక్షిణాపథమునందు హిందూ ధర్మమును బునరుద్ధరించి గొప్ప సామ్రాజ్యమును స్థాపించిరని చెప్పుచున్నారు. కావున క్రి. శ. 1294 వ సంవత్సరము నాటికే బుక్కరాయలు స్వతంత్రుడై దానము గావించె ననుట పొసఁగనిమాట. అంతేకాక శాసన శ్లోకము ననుసరించియై నను క్రి. శ. 1294 నకు సరియగు శా. శ. 1216 తారణ సంవత్సరమగుట లేదు. కావున నిన్నిట పొసఁగకయున్న 'రసభూసయనేందుభిః' అను పాఠమును పూర్తిగా లేఖకప్రమాదమని త్రోసివేయ వచ్చును.

ఇక రెండవ 'రసాభ్రయనేందుభిః' అనఁగా నీ శాసనము క్రి.శ. 1284 నాటిదను పాఠము. ఈ పాఠము ననుసరించి శా.శ. 1206 తారణ సంవత్సరమే యగుచున్నది కావి యీ శకవర్షము విజయనగరస్థాపకులైన సంగముని పుత్రులలో నెవ్వరిదినిగాదు. ఇక శ్రీ విద్యారణ్య శ్రీపాదుల యాజ్ఞ ననుసరించి హరిహరుఁడు శా.శ. 1258 ధాతృనామ సంవత్సరవైశాఖ శుద్ధ సప్తమినాఁడు పుష్యమీ నక్షత్రయుక్త సింహలగ్నమున శంకు స్థాపనము గావించి పుర నిర్మాణము

గావించినట్లు శాసనాధారములున్నవి కావున విద్యానగర నిర్మాణమునకు పూర్వమే యా విద్యానగరరత్న సింహాసనముననుండి దానమిచ్చుట అనంగతము గావున నీ పాఠమునుగూడ లేఖక ప్రమాదమని త్రోసివేయవచ్చును.

బుక్కరాయలు విద్యారణ్యకృత విద్యానగర రత్నసింహాసనమున నుండి దానము చేసినట్లు చెప్పుచున్న విషయము నాధారముగాఁ గొనియు, చారిత్రకులు నిర్ణయించిన బుక్కరాయల రాజ్యపాలనా కాలము క్రీ.శ. [1335-1377] సంవత్సరముల ననుసరించియు దానినిగుణముగ బుక్కరాయలపాలనమునందు వచ్చు సంవత్సరముకొఱకుఁ బై మార్పు గావింపఁ బడినది. ఇంత ప్రయాసపడినప్పటికి నీ మార్పువలన వచ్చిన సంవత్సరము తారణ కాలేదు. ఏలయనఁగ హరిహరరాయల మరణానంతరము రాజ్యపాలనము గావించిన బుక్కరాయలకాలములో తారణ సంవత్సరము రాలేదు. కావున తారణకు దరిదాపులనుండునది సాధారణ, అది బుక్కరాయలకాల మందు వచ్చినది. కావున పండితుల 'తారణను 'సాధారణ'గ నవరించియు శ్లోకమందలి ప్రథమపాదమును బూర్తిగ మార్చియు 'కరాజనయ నేందుఖిః సాధారణే'యను పాఠమును సిద్ధము చేసినారు. నిజమున కిది పండితులు సృష్టించిన పాఠమే కాని నిజమైన దానశాసన పాఠముకాదు

ఇక మిగిలిన 'రసర్తనయనేందుఖిః' అను పాఠము. ఈ శాసనము ననుసరించి శా.శ. 1227 (క్రీ.శ. 1344) బుక్కరాయల శాసనమందు చెప్పిన తారణ సంవత్సరమే యగును. కాని శ్రీవేటూరి ప్రభాకర శాస్త్రిలవారి సవరణతోఁ గూడిన యీ పాఠము నంగీకరింపని పెద్దలు క్రీ.శ. 1844 వ సంవత్సరమునాఁటికి బుక్కరాయలు రాజ్యమునకే రాలేదు. కావున నాతఁడు విద్యానగర రత్నసింహాసనమునుండి దానమెట్లు చేయఁ గలిగెనని ఆశ్చర్యమును బ్రధానముగఁ జేయుచున్నారు.

విద్యానగర ప్రథమచక్రవర్తులైన సంగమునిపుత్రుల శాసనము లన్నియు సంపూర్ణముగ బయలుపడకపూర్వము బుక్కరాయలు క్రీ. శ. 1355-56 ల నడుమ విద్యానగరాధిపతి యయ్యెనని తెలిసిన దినములలో నీ యాశ్చర్యము సత్యమై సమంజసముగనే గోచరించుచుండెడిది. కాని సంగముని

పుత్రులైన హరిహర బుక్కరాయాదుల విషయము పూర్తిగ నెఱిగిన కాలము వారికిది యొక పెద్ద యాక్షేపముగ గోచరింపదు ఏలయన హరిహరరాయల పరిపాలనారంభ కాలమునుండియు ననగ క్రీ.శ. 1336 నుండియు బుక్కరాయలు యువరాజుగ నుండుటయేకాక యన్నతోఁ గలసి తానును రాజ్యపాలన మొనర్చుచుండెనని తెనియుచున్నది. కావున బుక్కరాయలు తన యగ్రజుడైన హరిహరరాయలు ప్రభువుగ ప్రభుత్వము నెఱపుచుండ పంచపాండవులతో శ్రేష్ఠుడైన యర్జునునివలె తాను అన్న ప్రారంభించిన మహాకార్యమగు విద్యానగర నిర్మాణమునకుఁ బూని యా విద్యానగర రత్నసింహాసనమునుండి క్రీ.శ. 1344 నాడు పెంచుకలదిన్నెను నాచన సోమనాథునకు ధారవోసి శాసనమును వేయించె ననుటతో విప్రతి పత్తిలేదు. కావున శాసనకాలము క్రీ. శ. 1344 అని నిర్ణయించుటయే యుక్తము.

ఈ యాధారములను బురస్కరించుకొని చూడగా నీ నాచన సోమనాథుడు క్రీ.శ. 1285 ప్రాంతమున జన్మించి క్రీ.శ. 1350-55 వఱకు జీవించి యుండవచ్చునని తలఁచుట కవకాశమున్నది. నాచన సోముని వసంత విలాసమునకుఁ కృతిపతియైన మాచయ బ్రహ్మనికాలము 1330 అని స్థూలముగఁ బరిగణించినచో క్రీ.శ. 1330-36లలో సోముఁ డీ యుత్తరహరివంశమును రచించియుండెనని యూహింప నవకాశము గలుగుచున్నది.

నాచన సోముని కృతములుగాఁ గానవచ్చు గ్రంథములు

1. ఉత్తర హరివంశము
2. హరివిలాసము.
3. వసంతవిలాసము.
4. ఆదిపురాణము.
5. హరవిలాసము.

ఈ గ్రంథములలో నొక్క ఉత్తరహరివంశముతప్ప తక్కిన గ్రంథము తెవ్వియుఁ గానవచ్చుటలేదు. ఆయా లక్షణగ్రంథకర్త లాయా లక్షణగ్రంథములందుదాహరణములుగాఁ బద్యముల నుద్ధరించి, గ్రంథముల పేరొసఁగి కర్త సోమనాథుడని పేర్కొనుటచే నియ్యవి సోమనాథుని కృతములుగాఁ గన్పట్టుచున్నవి.

అప్పకవి ముకారయతులనుగూర్చి చెప్పచు 'వసంతవిలాసమునందు' అని

“అత్తరి విటనాగరకులు
చిత్తమున వసంతకేళి చిగురొత్తంగా
మొత్తములు గట్టి తెచ్చిరి
ముతైపుర్లులరులతోడి బుట్టుకొమ్మల్”

ఈ పద్యము నుదాహరింపఁగా నీ పద్యమునే చక్కటిపడుల కుదాహరణముగ కూచిమంచి తిమ్మకవి సర్వలక్షణ సారసంగ్రహము నం దుద్ధరించినాఁడు. అం దాతఁడు నాచన సోముని వసంతవిలాసమునుండి యని కంతోక్తిగాఁ జేర్కొనినాఁడు. ఈ యిరువురు లక్షణకారులేకాక యనేకులగు నితరవిమర్శకు లాయా పద్యముల నుద్ధరించి యయ్యవి వసంతవిలాస మందలివి యని పేర్కొనివారు. ఇంతియకాక, విమర్శకులు లక్షణకారు లుద్ధరించిన పదముల శైలిని బురస్కరించుకొని కూడ వసంతవిలాస¹ మనుకృతి నాచన సోముఁడు రచించినదిగనే కానవచ్చుచున్నది.

శ్రీ మదోగిరాల జగన్నాథ కవిరాజుగారు తమ సుమనోభిరంజన కావ్య వ్యాఖ్యానమున.

“దేవ వల్లభప్రదినీ విలసితమయ్య
జంభజయాధికసంపద దఁగి”

అని తనగ్రంథమున వ్రాసినదానిలోని ‘భ’ యను నక్షరము లఘు వనియు నందుకు లక్ష్యమును జూపుటకొఱకు సంస్కృతసమాసములందు రేఫ

1. శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి—ప్రబంధ రత్నావళి.

“ప్రా లేయప్రతిసీర సేనఁ బఱపెన్ బైవై వసంతం బిలన్”

2. “వీణాగానము వెన్నెలతేట”—చాగంటి శేషయ్య-ఆంధ్ర-కవీ సం. 4

సంయుక్త వర్త పూర్వాక్షరమునకు లఘుత్వమును గల్పించిన పింగళి సూరనార్యుల నుదాహరించుచు నాచన సోమనాథునిదని

“శతతాళ దమ్మ హ్రదమున నుఱికెన్”

అను కందపద్య పాదము నుదాహరించినారు.

ఈ పాదముతోఁ గూడిన పద్యము నాచన సోముని శ్రుతరహివంశపు ప్రతులందుఁ గానవచ్చుట లేదు. ఈ పద్య పాదమును బురస్కరించుకొని శ్రీ నడుకుదుటి వీరరాజు పంతులుగారు “శ్రీకృష్ణుఁడు యమునానది యందలి కాళియ నాగరాజు హ్రదమున నుఱికిన ఘట్టములోనిదని తోచుచున్నది. ఈ యుదాహరణము ప్రక్షిప్తమనుటకుఁ గాని, లేఖక ప్రమాద మనుటకుఁగాని వీలులేదు. కాళియుని మడుపున శ్రీకృష్ణుఁడు రికినది పూర్వహరివంశము కథయైయున్నది” అని వ్రాసినారు.

ఇక శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు రీవాక్యమును బురస్కరించుకొని శ్రీ మదోగిరాల జగన్నాథకవిగారు ప్రామాణికముగా దీనిని నాచన సోమనాథుని దనుచు నుద్ధరించినారేమో అని సందేహమును వెలిపుచ్చినారు.

ఇక చాగంటి శేషయ్యగారు “జగన్నాథకవి శ్రీ ప్రభాకర శాస్త్రిలు గారని నట్లు కళాపూర్ణోదయములోని శబ్దమును బొరపాటున నాచనసోమనాథునిదని వ్రాయలేదు. దీనిని బట్టి నాచన సోముఁడు పూర్వహరివంశమును వ్రాసియున్నట్లే విశ్వయంపఁ దగియున్నది. ఎఱ్ఱాప్రగడ రచించిన హరివంశమున జగన్నాథకవి యుదాహరించిన పద్యపాదములేదు. భాగవతమున గాళియమర్దనకథయందు ‘హ్రదమున నుఱికెన్’ అను శబ్దము లున్నవి కాని ‘శతతాళదమ్మ’ శబ్దములేదు. శ్రీకృష్ణలీలలను వర్ణించిన పద్యపురాణమునను నీ వాక్యము గన్పట్టుటలేదు. ఏవిధ ముగాఁ జూచినను బూర్వహరివంశమును నాచన సోమనాథ కవి రచించినట్లే కన్ప ట్టుచున్నది.” అని వ్రాసినారు.

పెద్ద లండను భావించినట్లుగ నీ పద్యము శ్రీకృష్ణుఁడు కాళియ హ్రదమునం దుఱికిన సందర్భమునందలిదై యుండు ట యుక్తమేకాని యీ పద్యపాదము పూర్వహరివంశమునందలిదియో కాదా యని పరిశీలంపగా సంస్కృత హరివంశ పూర్వభాగమందు

“ఏనం కదంబ మారుహ్యత దేవశిశులీల యా
వినివత్య హ్రదే ఘోరే దయయిష్యామి కాశియమ్”

హరి. వి. ప. అ. 11-59.

అనియున్నదే కాని ‘శతతాళదప్పు హ్రదప్రక్తియేలేదు.’ కావున పెద్ద
లేకారణమును బురస్కరించుకొని హ్రదపసక్తి కలిగియున్న పద్యపాదము
భాగవతమందలిదిగా గాని, పద్యపురాణమునందలిదిగా గాని యంగీకరింపలేదో
యాకారణమును బురస్కరించుకొనియే యీ పాదము పూర్వహరివంశమునందలి
కాదని చెప్పవలెను పడుచున్నది. అయినచో నీ పద్యపాద మెందలిదై యుండునని
యాలోచింప హరివిలాసమందలిదిగఁ దోచుచున్నది. ‘హరివిలాస’ మైనను, పూర్వ
హరివంశమైనను శ్రీకృష్ణుని బాల్యక్రీడలను వర్ణించు మట్టమున శ్రీకృష్ణుడు కాశి
యుడను నాగుని మర్దించుటకుఁ గాశియహ్రదమునం దుఱికిన విషయమును జెప్పు
సందర్భమును సూచించు నీ పద్యపాద మొకటియైయుండ నది పూర్వహరివంశ
మందుఁ బొసఁగక హరివిలాస మందెట్లు పొసఁగునని యాశ్చేపమును గనఁబడుప
వచ్చును. ఈ యాశ్చేపము సమంజసమైయే కానవచ్చును, కాని సంస్కృత
హరివంశము ననుసరించి చూడ నీ యర్థమునిచ్చు శ్లోకము పూర్వభాగ మందు లేదు.
లాక్షణికు లెవ్వరును సోముని హరివంశము-పూర్వభాగమని యే పద్యమును
బేర్కొనలేదు. కావున కనఁబడని వినఁబడని దానికి మూలాతిరిక్తమైన వర్ణనము
నంటగట్టుటకన్న శ్రీహరిలిలలు నన్నింటిని ‘హరివిలాస’ మను గ్రంథమున
సోముడు రచించినాడనుటయే మేలుగానున్నది. కావున సోమనాథుని మూఁడవ
గ్రంథమున ‘హరివిలాస’మని తేలినది.

అప్రకవి “ఒకనాఁ డిందుధరుండుఁ బార్వతియు లీలోద్భావకేశీసరి”అను
పద్యము నుద్ధరించి దానిని వికల్పవిరమణములకు లక్ష్యముగ సూచించి ఆది
పురాణము నందలిదని పేర్కొనినాడు.

ఈ పద్యము కొలది మార్పుతో నిప్పుడు సోముని ఉత్తరహరివంశ
మందుఁ గానవచ్చుచున్నది. ఈ పద్యమును గూర్చి శ్రీ వేలూరి శివరామశాస్త్రిగారు
“హరివంశమున కాదిపురాణమును పేరునున్నదా ? లేక వేఱు గ్రంథము కాగ రెంట
నొకేపద్యము నుపయోగించుకొనెనా ?” యను సందేహమును వెలిపుచ్చినారు.

అలోచించి మాడగ నీ యాదిపురాణము వేఱుగ్రంథ మనియే తోచుచున్నది. ఏలయన హరివంశమున కాదిపురాణమును పేరున్నటుల నింతవఱ కెక్కడను గానవచ్చుటలేదు. కావున అప్పకవి యాదిపురాణ మనుచు నుద్ధరించిన గ్రంథము నిజమై యున్నచో, సోముఁ డాదిపురాణమును వేఱొకగ్రంథమును రచించెననుటయే యుక్తము.

రంగరాట్టందమున, కస్తూరి రంగకవి ఆయా లక్షణములకు లక్ష్యములుగాఁ సోముని హరి (హర) విరాసము నుండి యని నాలుగు వద్యములు నుద్ధరించివాఁడు.

క. జయవిజయ వినుత జన్యా
వ్యయ దూరానందరూప భాసురదత్తా
భయ హరిహయ ముఖనిర్జర
నయనన్నక్షత్ర యూథ నశినీనాథా.

ఆనందరంగరాట్టందము. అపి అను ఉపసర్గ P. 115.

క. శంఖర వైరి విభంజన
సాంబళివా యంధకప్రశాసక గజవ
ర్యాంబరధర యని నీదు ప
దంబులు పూజించువాఁడు ధన్యుఁడు సుమ్మీ

ఆ. రం. భ. ప్రాదియతి P. 100.

క. జయమగుటకు నీమది సం
శయ మేటికి విను మనుచు సమంచిత కరుణా
లయుఁడగు ముసీంద్రుఁ డెంతయు
బ్రియముగ మంత్రంబుఁ జెప్పె నృపతికి నెలమిన్.

ఆ. రం. భ. మకారయతికి. P 98

క. మానిలిక ! సజ్జన సం

తాన మహిరుహ : భవత్పుధాలాపము నా

వీనులకు విందొనర్చెన్

మేనునఁ గలతాప మణచె మృషగాదు సుమీ ||

అ. రం. ఛ. హల్లుకు. P. 117

ఈ నాలుగు పద్యములను బురస్కరించుకొని శ్రీ చాగంటి శేషయ్యగారు ఇవి సోమకవి వసంతవిలాసములోనివై యుండునని శంకించి 'సోమకవి వసంత విలాస'మే ఈ హరవిలాసమో కాక వేఱు గ్రంథమో తెలియదని, ఈ పద్యములు శ్రీనాథుని హరవిలాసములోని వేమోయని పరీక్షించి చూచితిని. అందీపద్యములు కన్నట్టలేదు. ఈ గ్రంథము హరవిలాసమో, హరివిలాసమో సంశయముగా నున్నదని వ్రాసినారు. శ్రీ శేషయ్యగారు సంశయించి నట్టిపద్యములు వసంత విలాసము నందలివియై యుండునోపవు. ఏలయన నింతవఱ కుదాహరింపఁబడిన వసంతవిలాస మందలి పద్యములను బురస్కరించుకొని చూడఁగా నాగ్రంథ మొక శృంగారరసప్రబంధమువలె కానవచ్చుచున్నది. ఈ పద్యము లన్ననో హరసంబంధములై యతిప్రౌఢములుగా నున్నవి. కావున నీ పద్యములు నాచన సోమనాథుని వసంతవిలాసమందలివిగా శంకించుటకు వీలులేదు. ఇఁక కస్తూరి రంగకవిచే నుద్ధరింపఁబడిన నాలుగు కందపద్యములు హరపరములైయే కానవచ్చుటచే నీ గ్రంథము హరివిలాసము కాక హరవిలాసమనియే చెప్పట యుక్తముగా నున్నది. ఇఁక సోమనాథు డన్నియు కందపద్యములనే కూర్చెనో ? లేక కస్తూరిరంగ కవి లక్ష్యములుగా నాయాభాగములనుండి యేరి కూర్చెనో తెలియదు. ఈ నాలుగు పద్యములు దక్క నితరాధారము లేక యీగ్రంథ నామ మును తత్కర్తను నిర్ణయించుట సులభసాధ్యముకాదు ఒకవేళ నీ కృతి కస్తూరి రంగ కవి పేర్కొనినట్లుగా నాచన సోమనాథునిదే యగునేని యీగ్రంథము హర విలాసమే కాని హరివిలాసము మాత్రము గాదనుట నిక్కవము.

శ్రీమానవల్లి రామకృష్ణకవిగారికి మలఖారు దేశమునందొక చంపూ రామాయణ గ్రంథప్రతి గ్రంథకర్తపేరు దెలియరానిది లభింపఁగా వారాశైలిని పురస్కరించుకొని యీగ్రంథము నాచన సోమనాథునిదై యుండవచ్చునని

శంకించిరి. ¹ శ్రీరామకృష్ణకవిగారు లిఖించిన ఒండు రెండు వాక్యములు తక్కు తదితర విషయము లేవియు నెఱుగరాని యాగ్రంథమును గూర్చి యాలోచించుటయు సాహసమే యగును. కావున నాచన సోమనాథుని గ్రంథములుగా 1. ఉత్తర హరివంశము 2. వనంశ విలాసములు నిర్ధరికరింపఁబడినవి. ఇత హరివిలాసము, హరవిలాసము, ఇదిపురాణము అను గ్రంథములనుండి యాయాపద్యముల లక్షణ కర్త బుద్ధరించుటచే నీ మూఁడుగ్రంథములఁ గూడ నా మహాకవి రచించి యుండెనమట కాదా రము బున్నవి.

నాచన సోమనాథుఁడు పూర్వహరివంశమును రచించెనా? లేదా?

మహాభారతమునకు శిలపర్వముగాఁ బరగణింపఁబడుచున్న హరివంశము పూర్వోత్తర భాగములు గలిగియుండుటయు, నిప్పు డుపభ్యమగుచున్న నాచన సోమనాథుని గ్రంథము 'ఉత్తర హరివంశమును పేరుఁగాన వచ్చుటయు, నెఱ్ఱా ప్రెగడ హరివంశము పూర్వోత్తర భాగములు రెండును గలిగియుండుటయు, ప్రధాన కారణములుకాగా నాచన సోమనాథుఁడు పూర్వ హరివంశమును రచించెనా? లేదా? యను వివాదమునకు తావు నొసఁగినవి. ఉత్తర హరివంశమునందు గ్రంథ వలారిక గానరాకుండుటయు మఱియు గ్రంథారంభము నందలి.

“హరివంశ ప్రథమ కథాం

తరమునఁ గల వింతలెల్లఁ దప్పక మదిలోఁ

దిరమయ్యెఁ గదా మీదట

నరవర : యే కథలొకో వినం ద్రియ మనుడున్”

ఉ హ. ఆ 1-3

1. “There is another work called ‘Campu Ramayana’ a copy of which we secured in Malabar. There is no author's name in that work. I am tempted to doubt the author of that work is our ‘Somanatha’ himself.”

From extracts of late Sri Manavealli Notes. (Supplied by Sri N S. Krishnamoorthy garu)

“జనమేజయుఁ డిట్లను న

మృత్యుతో బలదేవులావుమునువిని మఱియుం

దనియదు మది ముద మొదువఁగ

వినగోరెడుఁ జెప్పవే వివేకనిధానా”

ఉ. హ. ఆ 1-4

ఈపద్యములను బురస్కరించుకొని ‘ఇవట బలదేవులావు జనమేజయుఁ డింతకుమున్ను వినినట్లును, నింకను వినగోరినట్లును దెలియుచున్నది. మఱియు ప్రథమ భాగమును దెలుఁగింపకయో “ప్రథమభాగమునఁగల కథలెల్ల వింటివిగదా మీఁగటనే కథలు వినగోరెదనని” కవి వ్రాసియుండఁడు. కావున సోముఁడు పూర్వ హరివంశమును రచించెనని చెప్పుచున్నారు. ఇఁక శ్రీ నడకుడుటి వీరరాజుపంతులుగారు “ఇంతకుమున్ను విన్న బలదేవులా వెచ్చట నున్నదని విచారింపఁగా పైని నేను వ్రాసిన సంస్కృత హరివంశపు వ్రాత ప్రతులందుఁ బూర్వభాగము కడపటి యధ్యాయము చివరి శ్లోకములందే బలదేవులావు రుక్మివధ సందర్భమునఁ జెప్పఁబడి యున్నట్లు స్పష్టమైనది. దీనినిబట్టి సోముఁడు బలదేవ పరాక్రమము పూర్వ హరివంశమునఁ జెప్పియున్నాఁడని నిశ్చయమగుచున్నదని” రచించిరి.

శ్రీ నడుకుడుటి వీరరాజు సూచించినట్లుగ బలదేవులావు సంస్కృత హరివంశ పూర్వభాగము కడపటి యధ్యాయము “ప్రద్యుమ్న వివాహో రుక్మివధశ్చ” అను దానితోఁ బూర్తి యగుచున్నది. ఈ ఘట్టము పూర్వోత్తరభాగములుగా విభక్తమైన హరివంశముతో బూర్వభాగము చివరను, పర్వములుగా విభక్తమైన హరివంశప్రతులలో విష్ణుపర్వము 61 అధ్యాయముగనున్నది. ఇఁక బలదేవు మహాత్యము నభివర్ణించు నధ్యాయముతో నుత్తరహరివంశము ప్రారంభమగుచున్నది. ఈ భాగము పర్వములుగా విభక్తమైన హరివంశములో విష్ణుపర్వము 62 వ అధ్యాయమున నున్నది. ఇది 20 శ్లోకములు మాత్రమే కల చిన్న అధ్యాయము. ఇది మూల హరివంశపువిషయము. కావున అంతమాత్రమున సోమ నాథుఁడు పూర్వహరివంశమును రచించెననుటకు వీలులేదు. మఱియు పెద్దలే పద్యము లాధారముగాఁ గొని సోముఁడు పూర్వ హరివంశమును రచించెనని

నిర్ణయించుచున్నారో యా పద్యములకు మూలములైన శ్లోకములు హరివంశమందలి యుత్తరభాగ ప్రథమాధ్యాయమునందే కలవు. ఉదాహరణమునకు

“రాజోవాచ”

“భూయ ఏవతు విప్రర్షే బలదేవస్యధీమతః॥

మహాత్మ్యం శ్రోతుమిచ్ఛా మిశేషస్యధరణీ భృతః॥

హరి.వి.ప అ. 62-శ్లో

ఈ శ్లోకమును బురస్కరించుకొనియే నాచన సోమనాథుడు “జనమేజయుఁ డిట్లను నమ్మునితో” నను పద్యమును రచించినట్లు చెప్పకయే చెప్పుచున్నది కదా! ఇదియే కాక మూల హరివంశమున

“అతీవబలదేవంతం లేజోరాశి మనిర్జితమ్;

కథయంతి మహాత్మానం యేపురాణ విదోజరాః॥

తస్య కర్మాణ్యహం విప్రశ్రోతుమి ఛామితత్త్వతిః॥

అనంతయం విదుర్నాగమాది దేవం మహాజనమ్॥ 1.

అను శ్లోకము లుండఁగా నాచన సోమనాథుడు

“మనబలుఁ డుదగ్రలేజుం

డనఘుఁ డనంతుఁ డని విందు మాదికథలం

దనుటయు వైశంపాయన

మునిపతి భూపాలచంద్రమున కిట్లనియెన్.—

ఉ.హ.అ. 1-5

అని తెలుఁగొనరెంచినాడు. కావున నీ పద్యమును నాచన సోమని స్వకపోల కల్పితములు కాక మూలహరివంశమున కనువాదములగుటచే నియ్యవి సోముఁడు పూర్వ హరివంశమునుగూడ రచించెనని చెప్పుట కాధారముగాఁ జూపుటకు జాలనివి.

ఇక పూర్వభాగమును రచింపకయే పూర్వభాగ కథలెల్ల వింటివి కదా? ఇక నేమి వినవలతువని వ్రాసియుండుటను గూర్చి విచారంపఁగా నందొక విశేషమైన వాదముగాఁ గానవచ్చుటలేదు, ఏలయన మన సాహిత్యము నందుఁ బురాణములనేని, పురాణగాథ లాధారముగా రచించిన ప్రబంధములనేని పరిశీలింపఁగా నందు జనమే జయుఁడు వైశంపాయన మహర్షి గాంచి యంతవఱకుఁగల కథను వినినట్లు ప్రస్తా

వించి యిక్కడి కథను జెప్పు మనుచు నడిగినట్లు రచించుట సర్వసాధారణమై కానవచ్చుచున్నది. ఇయ్యది సాహిత్యవేత్తలెల్ల నెఱిగినదే. కావున నీ వాక్యము సోముడు పూర్వహరివంశమును రచించెననుట కాధారముగాఁ బనికివచ్చునదికాదు.

మూలహరివంశమును బరికింపక కేవలము సోముని ఉత్తరహరివంశమును మాత్రము పరిశీలించినచో సీతని యాశ్వాస ప్రారంభమువందలి పద్యములు కొంత సందేహమునకుఁ దావునిచ్చుమాట నిజమే, కాని మూలశ్లోకములఁ బరిశీలించఁగా సీ సందేహము మనము గల్గించుకొనినదియేకాని, సోమునిపద్యములు మాత్ర మట్టి సందేహమున కవకాశము గలిగింపని మూలశ్లోకానువాదములని తెలియుచున్నది.

మఱికొందఱు విమర్శకులు ఉత్తరహరివంశమందలి

“హలపాణి మహిమ చెప్పం

గరి వారెవ్వరు పురాణకథలన్ మఱియుం

దెలిసికొనుము నేఁ జెప్పక

నిలిచినచోటులు వివేక నిర్మలబుద్ధిన్—

ఉహ. ఆ 1-11.

అను పద్యము నుద్దరించి సోముడు పూర్వహరివంశమును రచింపలేదు. ఏల యన నాతఁడే యీ పద్యమందు “పురాణకథలన్ మఱియుం దెలిసికొనుము నేఁ జెప్పక నిలిచినచోటులు వివేక నిర్మలబుద్ధిన్” అని కంతోక్తిగఁ జెప్పినాఁడనుచుఁ దమవాదమున కుపపత్తిగాఁ జూపుచున్నారు ఈ పద్యమునే పేర్కొని పూర్వ హరివంశమును సోముడు రచించె ననువారలు కూడ దమనిర్ణయము నొసఁగు చున్నారు.

ఈ విధముగ సోముడు పూర్వహరివంశమును రచించెన నువారలకును లేదనువారలకును బెన్నిధియై యుపకరించిన పద్యమునుగూర్చి విచారింపవలయును. ఇందుకును మూలహరివంశోత్తర భాగము బలదేవమాహాత్యమును జెప్పు సందర్భమున (హరి. వి. ప. ఆ 82) లో

“ఇతి పురుషవరస్య లాంగరే ర్భహువిధము త్తమమన్యదేవచ।

యద కథితమి హాద్యకర్మతే తదుపల భస్య పురాణ విస్తరాత్॥

అను శ్లోకము గానవచ్చుచున్నది. ఇందు వైశంపాయనులే వ్యాస భగవానుల యాజ్ఞచే జనమేజయచుహోలాజులకు హరివంశమును వినిపించుచుఁ బురుషప్రప రుడైన బలదేవుని యుత్తమ కర్మలనేకములు గలవు ఇచ్చటఁ జెప్పనివి పురాణ ములవలన నెఱుంగఁ దగుననుచుఁ జెప్పి యంతటితో నీబలదేవ మాహాత్యక్తకథనము నాపివేసినాడు.

ఈ విధముగనే హరివంశోత్తరభాగమును దెనిఁగింపఁ బూనిన నాచన సోముఁడు హరివంశోత్తరభాగ ప్రథమాశ్వాసమందలి బుదేనమాహాత్యమును గొంత అభివర్ణించి చివరి శ్లోకమునకువాదముగ నీ “హలపాణి మహిమచెప్పఁగల వారెవరు” అను పద్యమును రచించినాడు. ఈ పద్యము సంస్కృత శ్లోకము నకుఁ బూర్తి యనువాదమేకాని యొక్కపలుకైన క్రొత్తగా చేర్చినదికాదు. కావున నీ పద్యము సోముఁడు పూర్వ హరివంశమును రచించెనను వారలుగాని లేదనువారలు గాని యుద్ధరించి తమవాదమున కుపపత్తిగాఁ జూపుటకు వీలులేదు. కావున నిన్ని మూలాధారములఁ బురస్కరించుకొని సోముఁడు పూర్వహరివంశమును వ్రాయి లేదనుటయే సమంజసమైనది.

ఇక సోమనాథుని ఉత్తర హరివంశమందలి గ్రంథావతారికనుగూర్చి యాలో చింపవలయును.

నాచన సోమనాథుని ఉత్తర హరివంశము

“శ్రీసర్వమంగళాకుచ

వాసంతీ వకుళగంధ పద్మనమాలా

వాసుకివిలాస వేద

వ్యాసమునిమనోనివాస హరిహరనాథా॥

ఉ హ. అ. - 1.

అను కందపద్యముతోఁ బ్రారంభమైనది, ఈ పద్యము సర్వవిధముల నవిఘ్న పరిసమాప్తి సంప్రదాయావిచ్ఛేద లక్షణఫల సాధనముకొఱకుఁ గావించు ఆశీర్వాదముస్థి యాపస్తునిర్దేశ పూర్వకమంగళ ప్రారంభమును గావించుచునే రచింపఁబడినది నాటి కవికలమూర్ధన్యుడైన సోముఁ డీపద్యమ ద్విష్టదేవతాప్రార్థన, వస్తు నిర్దేశాదుల నతి వమత్కారముగఁ జూపుటయేకాక వ్యాసమహర్షిని బేర్కొని పూర్వ కవిస్తుతిని

సముతము గావించినాడు. ఇంతియకాక భారతమునుగాని, హరివంశమునుగాని, పురాణములనుగాని ప్రారంభించునప్పుడు

“నారాయణం నమస్కృత్య సరంచై వ నరోత్తమమ్ |

దేవీం సరస్వతీం వ్యాసం తతో జయ ముదీరయేత్ ||

అను శ్లోకముతోఁ బ్రారంభించుట పరిపాటియై కానవచ్చుచున్నది. ఆ విధము గనే నాచన సోమనాథుఁడు భారత పరాంశముని చెప్పఁదగు నీ హరివంశోత్తర భాగ మైన ఉత్తర హరివంశ ప్రారంభమున “శ్రీ సర్వమంగళాకుచ” అను పద్యమునందు శ్రీ యనుపదముచేత లక్ష్మీదేవియేకాక సరస్వతియు సూచింపఁబడుటచే మిగిలిన వ్యాస నారాయణులను గంతోక్తిగఁ జేర్చిన సోముఁడు సంప్రదాయము ననుసరించి సరస్వతీ దేవిని, నారాయణవ్యాసమహర్షులను నమస్కరించికాఁడనియు నిక నీ విధానము గృతిప్రారంభమును సూచించుచున్నదనియుఁ జెప్పవలనుపడుచున్నది. కావున నాతఁడు పూర్వహరివంశమును రచింపలేదనియు నిప్పు డుపలభ్యమగుచున్న ఉత్తర హరివంశమునే రచించెననియు నిర్ణయింపవచ్చును. ఈ ప్రారంభపద్యమునం దీ మహా కవి తాను వర్ణింపఁబోవు కథ నారాయణకథయనియు నాదేవుఁడు వ్యాస మనోని వాసియైన హరిహరదేవుఁడనియు నాతఁడు “శ్రీసర్వమంగళాకుచ వాసంతీవకుళ గంధ వద్వన మాలా వాసుకివిలాసుడైనవాఁడుగా రూపించి నమస్కరియారూపమైన కావ్యముఖమును బూర్తిగావించినాడు. ఇన్నివిధముల గ్రంథ ప్రారంభమును సూచించుచున్న ఈ పద్యము సోముఁడు పూర్వ హరివంశమును వ్రాయక ఉత్తర హరివంశమునుండియే కావ్యారంభమును గావించినాఁడని రుజువుచేయుచున్నది.

కొందఱు పెద్దలు సూచించినట్లు తెలుగునందు బ్రథమకావ్యముగ భారతము వెలసిననాటినుండి సోమనాథునివఱకు నవతారికలేక కావ్యముల రచించినవారు లేర నుట నిజమే. అయ్యు సంస్కృతకావ్యములఁ బరిశీలింప నందు మహాకవులుగఁ బ్రసిద్ధికెక్కినవారి గ్రంథములందు గ్రంథావతరణమును గూర్చిన ప్రస్తావన మున్నట్లు గోచరింపదు. ఉదాహరణమునకు కవికులగురువైన కాళిదాసుని రఘువంశమందు

కాని మాఘుని శిశుపాలవధయందు గాని, హర్షుని నైషధకావ్యమందుగాని ఈ గ్రంథావతణ ప్రసంగములు పొడకట్టకుండుటను బేర్కొనవచ్చును.

ఇట్లు మహాకవులు మీదు మిక్కిలి నాచన సోముఁ డధికముగాఁ బ్రభావితుఁడైన మహాకవి కాశిదాసుని గ్రంథములందవతారికలు గానరాకుండుటచే సోముఁడు దాసును తన ఉత్తర హరివంశమందవతారికను జొప్పింపక కృతినాయకుఁడు. స్థితిలయముల కేకరూపియై వెలసిన హరిహరదేవుని స్మరణతో నవిఘ్నసమాప్తికై యేర్పరుపఁ బడిన నమస్కార రూపమైన సంప్రదాయము నవలంబించి కావ్య ప్రారంభమును గావించినాఁడు. ఇంతేకాక యితవఱకుఁ దెలుఁగుకవు లెవ్వ రనుసరింపని నూతన విధానమందనగాఁ గ్రంథాది యందవతారికలేకయే యుత్తర హరివంశమును రచించి తన నవ్యతను బ్రదర్శించినాఁడు. ఇయ్యదియు నొకకారణమై సోముని నవీనగుణ సనాధునిగ నొనరించి యుండనోపు. కావున నాచన సోముని యుత్తరహరివంశమందవతారిక గానరాకుండుట అతఁడు పూర్వహరివంశమును రచించెనుటకు హేతువుకాదు. కావున సోముఁడు పూర్వహరివంశమును రచింపలేదనుట నిశ్చయము.

నాచన సోమనాథుఁడు - అనువాద పద్ధతి

సకలభాషాభూషణుఁడు, సాహిత్యరసపోషణుఁడు, సంవిధానచక్రవర్తి. నవీనగుణసనాథుఁడైన నాచన సోముని హరివంశరచనావిధాన మతిరమ్యమైనది. ఈతఁ డధికతరమైన జాగరూకతను బ్రదర్శించి హరివంశోత్తర భాగమునుండి కథా సంగ్రహమును గావించుటయందే తన నేర్పును బ్రదర్శించినాఁడు, మూలహరివంశ విష్ణుపర్వమందు 61వ అధ్యాయమునుండి ప్రారంభింపఁబడిన యీ హరివంశోత్తర భాగము భవిష్యపర్వాంతము 5566 శ్లోకములతో సమాప్తమగుచున్నది. పూర్వ హరివంశమునఁ జెప్పిన ప్రళయము, విధానము, అవతార ప్రళంస, దేవదానవ యుద్ధము లీ భవిష్యపర్వమునఁ బునరుక్తములైనవి. మిగిలిన కథాభాగములైనను అవాంతర విషయములతోఁ గూడియున్నది ఈవిధముగా అనేక విషయములఁగూడి సాహిత్యరసదృష్టితోఁ జూచువారలకు మూలహరివంశ మగమ్యమైయుండ నాచన సోమనాథుఁడు మిక్కిలి నేర్పును జూపి హరివంశోత్తరభాగమునకంతటికిని ప్రాణ

ములందగు వారు కథలనుమాత్రమే గ్రహించి యుత్తర హరివంశమును పేర రచించినాడు.

సంవిధాన చక్రవర్తియైననాచన సోముడుగావించిన ఈ విషయ సంగ్రహ విధానమును బురస్కరించుకొనియే యితని గ్రంథ ముత్పాద్యమట్లు సర్వతంత్రమై కాన వచ్చుచున్నది. మూలగ్రంథమునందలి యనేక విషయముల ననుసరింపక విడిచినప్పటికిని తిక్కన భారతపర్వము లావెలితిగి దోషనియక సమగ్రములై కానవచ్చినట్లులే సోమనాథుని యుత్తర హరివంశముగూడ నా గ్రంథమునకొక మూల గ్రంథమున్నదను భావమునే కలిగింపక సమగ్రమై కానవచ్చుచుండును కాని సూక్ష్మముగాఁ బరిశీలింప తిక్కన సోమయాజి భారత గ్రంథానువాద సందర్భము నందేనియమములు పొటించి యాంధ్ర మహాభారతమును స్వతంత్ర కావ్యమట్లు సంతరించెనో నాచన సోముడును పొటింపవలసిన సమయసందర్భములందా నియమము లన్నిటిని పొటించియే యనువాదము గావించినాడు.

హరివంశమును ననువదించిన సమకాలికులగు మహాకవు లిద్దరిని పోల్చుచు నెఱుగిన హరివంశ పూర్వోత్తరభాగముల రెంటి ననువదించెను. నాచనసోముడుత్తర భాగమును సయితము పూర్తిగా ననువదింపలేదని చెప్పుచుందురు. కాని మూలహరి వంశముతోఁ బోల్చిచూచిన, సత్యాసత్యముల విజ్ఞు లెఱుఁగుదురు. ఉత్తరహరివంశము విస్తృతియందు జిన్నదయ్య గుణమం దధికవిశేషము గలది. ప్రధాననాయకుని బురస్కరించుకొని యనౌచిత్యపు ఛాయలనేని సౌకనీయక యతిభద్రముగా నీ గ్రంథమును గాపాడుకొనుచు వచ్చిన మహాకవి నాచన సోమనాథుడు.

హరివంశమందు విపులముగా వర్ణింపబడిన శ్రీకృష్ణుడు సామాన్యుడుకాడు. ఈతఁడు పురుషోత్తముడు. పంచమామ్నాయరూపమందు వెలసి ప్రసిద్ధమైన మహాభారతమునకంతటికి పట్టుకొమ్మ. భారతామ్నాయ మందుఁ బరాశరసూనుడే యద్వైతధర్మమును బ్రవచింపఁ దలంచెనో యీ ధర్మముయొక్క సమగ్రస్వరూపమే యితఁడు, అమూర్తమైనట్టిదియు. సర్వలోకకల్యాణ కారకమైనట్టిదియు హరిహరాభేద రూపకమైనట్టిదియు నగు ఒకానొక ధర్మాద్వైత విధానమునకు రూపు కట్టినవాడు శ్రీకృష్ణుడు. అట్టి ధర్మస్వరూపుఁడు నాయకుఁడుగఁ బ్రవర్తింపబడిన దుష్టసంహార శిష్ట రక్షణాదిరూపమగు విశ్వశ్రేయమును వర్ణించినది నాచన సోముని

హరివంశము. ఈ ధర్మమునకు వెలితియైన కథలవి యెంతటి మనోహరములయ్యు నెంతటి శ్రవణపేయములయ్యు సోముని హరివంశమందు స్థానమును బొంద లేదు. మఱియు మూలగ్రంథ మార్గ గ్రంథమగుటచేత నందలి విషయనివేదనావసరములందు కాలక్రమము పాటింపఁ బడలేదు. కావుననే మనుమని వివాహాదులు ముందుచెప్పి తరువాత నా మనుమని తండ్రి పుట్టుకకొఱకు ననఁగా ప్రద్యుమ్నుని జననమునకుఁ బూర్వము రుక్మిణి పుత్రార్థినియై శ్రీకృష్ణుని బ్రార్థించినట్లు మూలమనందు వర్ణింపఁ బడియున్నది. నిజమునకు విషయ నివేదనమే ప్రాధాన్యము ఎహింప నొక యతౌకిక భావముతో శ్రద్ధాభక్తులఁ బురిగొల్పుచు సాగిపోవుచుండు రచనావిధానమే హరి వంశమందలి పద్ధతి. అట్టియెడ నా గ్రంథమును గావ్యముగా దీర్పఁదల పెట్టిన కవి యతిజాగరూకుడై సూక్ష్మాత్మిసూక్ష్మములైన మెలకువల నెన్నియో ప్రదర్శింప వలసి వచ్చును. అట్టి మెలకువలఁ బ్రదర్శించి కవీవరుడైనాఁడు నాచన సోమనాథుఁడు.

నాచన సోమనాథుఁడుత్తర హరివంశమందు మూల హరివంశక్రమము కన్న వేఱుగా నొకక్రమమును బాటించి రచించుటవలన నుత్తర హరివంశము రెండు గుణవిశేషముల నధికముగా సంతరించుకొనినది. సోమనాథుఁడు పాటించిన ఈ క్రమ మునుసరించి హరివంశమందలి కథలన్నియు నొక నియత మార్గమున నానుపూర్వ్య ములందు వై పరీత్యములు లేక వింతగఁ బొసఁగి సాగి పోవుటయేకాక కావ్యము మంగళాంతమగుటకును దోడుపడినది.

నాచన సోమనాథుని యనువాదపద్ధతియందొక వై లక్షణ్యము గోచరించు చున్నది. ప్రధానములైన యతిహాస సంఘటనములందు, తత్త్వోపదేశములందు, నితరములగు మఱికొన్ని ప్రధాన విషయనివేదనములందు మూలానుసారియై మూలకారుని భావమునద్దము నందువలె ప్రతిఁబింబింపఁ జేయుచుండును. ఉదాహరణ మునకు

మూల హరివంశము

“సుగ్రీవం చై వశై బ్యంచ మేమ పుష్పవలాహకాః

యోజయాశ్వానితి దారుకం వ్రత్య భాషత॥

ఆరోవ్య బ్రాహ్మణం కృష్ణోహ్య పరోవ్య చదారుకమ్।
మామువాచతతః శౌరిః సారధ్యం క్రియతామితి॥'

హరి వి. ప. అ. 112-27

ఉత్తర హరివంశము

“దారుకుని డింట సారథిత్వంబు నాకు
నొనఁగి భూమి సురసహితుడై యొప్పమెరసె
గృత వలాహక శైబ్య సుగ్రీవ మేఘ
పుష్ప సన్నాహమగు రథంబున మురారి”-

ఉ. హ. అ. 2-36

ఇతనిట్లే శ్రీకృష్ణుడు లుత్తర సాగర ముత్తరించి గంధమాదనము సేరి
నప్పుడు.

మూలహరివంశము

“తతస్తు పర్వతాస్సప్త కేశవం సముపస్థితాః
జయంతో వైజయంతశ్చ నీలో రజత పర్వతః
మహామేరుః సక్రైలాస ఇంద్రకూటశ్చ నామతః।
బ్రహ్మణా వర్షరూపాణి వివిధా న్యద్భుతాని॥”

హరి వి ప. అ 113-14 + 15

ఉత్తర హరివంశము

“వచ్చునెడ జయంతమన వైజయంత
మనఁగ నీలంబు నారజతాచలం బ
నఁగ మహామేరుక్రైలాసము లనఁగ
నింద్రకూటంబునా వచ్చె నేడు గిరులు.”

ఉ. హ. అ. 2-47

మఱొకచోట

మూలహరివంశము

“నారా అపః సమాఖ్యాతాస్తాసామ యనమాదితః।
యతస్త్వం భూత భవ్యే శతన్నారాయణ శబ్ధితః॥
హరస్త్రిపాణినో దేవతతో హరి రితిస్మృతః।
శంకరోఽసి సదాదేవతః శంకరతాం గతః॥

బృహత్పాద్యంహణత్వా చ్చతస్మాదద్రుహేతిశబ్దతః
 మధురింద్రియనామేతితతో మధునిఘాదనః॥
 హృషీకాణ్డియాణ్యాహస్తేషామీశోయతోభవాన్ ।
 హృషీకేశస్తతో విష్ణోభ్యాతో దేవేషుకేశః ॥
 మా విద్యాచహరే ప్రోక్తతస్యా ఈ శోయతోభవాన్ ।
 తస్మాన్నాధవ నామాసిధవః స్వామీతి శబ్దతః ॥

హరి. భ.వ. ఆ 88, 43, 47

“విశ్వలోక వ్యాప్తి విష్ణునామము దాల్తు
 మధువింద్రియములు దన్మర్థసమున
 మధుసూదనుండవు మాయన విద్యద
 తృతివి మాధవుడవు దపముచేత
 నగుదు తపస్వి విహరణమింతకుఁ జేసి
 హరివైతి నారంబున జలగంబు
 లం దనయంబు నీ కగుట నారాయణ
 త్వము వహించితి బృహత్సంబు బృంహ

తే॥ ఇమున జూపుట బ్రహ్మవై నాఁడ వింద్రి
 యములను హృషీకములు దదీకాభ్యఁ గలిగి
 నది హృషీకేశ పదము శమ్మది సుఖంబు
 భిలమునకుఁ జేసి శంకరాకృతి భజింతు ॥

ఉ. హ. ఆ. 2-207.

ఇంతటి మూలమును సారియైన రచన గావించిన సోమనాథుఁ డతి విచిత్రముగా రాజసభ మర్యాదలను, రాయబారములను, అంతఃపుర వినోదములను ప్రదర్శించునపుడు స్వాతంత్ర్యమును వహించి తనకాలమునాటి దేశాచారములను బురస్కరించుకొని యాయాసందర్భములందు వర్ణించు కావ్యమును రసవత్తరముగాఁ జేయుచుండును. ఉదాహరణమునకు ఊర్వశీ నరకాసుర సంభాషణము, శ్రీకృష్ణుఁడు

రుక్మిణీ సత్యభామతో జూదమాడుట. జనార్దనుని రాయబారము, సత్యభామ నర కాసురుతోఁ బోరుట మున్నగు ఘట్టములఁ బేర్కొనవచ్చును. ¹

ఆయాపట్టుల సర్వతంత్ర స్వతంత్రుడై రచించిన సోమనాథుని మూలాతిరి క్తములైన పద్యభాగములే ప్రధానకథతోఁ గలసి నిజమునకు గ్రంథ మంతయు సోముని యుపజ్ఞయే యను భావమును గలిగించుచుండును.

1. “చతురవతోవిలాస గుణసాగర సాగర మేఖలావసీ
పతియగు నీకు నింతులొక బాఁతియే నీవిటు గోరు దెల్ల నా
యతులిత భాగ్యమింత నిజమైనఁ గలంగక మున్న వైభవో
న్నతి మెఱయంగ వచ్చి యొకనాఁడయినన్ నను గారవించితే.”

ఉ. హ. ఆ, 1-88.

2. “జూదరివి సుమాళివి నెఱ
వాదివి తనుకరివి గెలువవచ్చునటే బా
మోదర నిను మాకనుటయు
నాదెనఁ గనుఁగొనక పిలువుమనె జాంబవతిన్”

ఉ. హ. ఆ. 9-113.

3. “యాదవు బప్పుమోవఁగ మురారికి సోలలు మోవ కింకఁ బో
రాదు హలాయుధుం గొలువ రమ్మనరైరటుగాని యాగముం
గాదట చేయ హంసడిభకక్షితిపాలకుమారులంచు నా
వీదలకేం బోగుపడి పెద్దింటినుఁ జెట్టు బీరమున్

ఉ. హ. ఆ 4-160

4. “అరి జూచున్ హరిఁ జూచు జూచుకములందందిమందార కే
సరమాలి మకిరందబిందు సలింస్యందంబు లందంబులై
తొరుగం బయ్యెద కొంగొకింత దొలగం దోడోశరాసారమున్
దరహసామృతిపూరముం గురియుచుం దన్యంగి కేశిగతిన్.”

ఉ. హ. ఆ. 1-162

5. “కమలముఖీ కటాక్ష కటకాముఖపాణిభీనభోపకారి వి
భ్రమ మణిపుంఖరింఖదఖిరామరుచుల్ గరమొప్పెఁ జెక్కులం
జెమటలఁ బత్రిభంగమును చిందఱవందఱలైనఁ దోస కాం
భ్రమమున వరంక్షి సమరక్రమ రక్షకు వ్రాసెనో యనన్.”

ఉ. హ. ఆ 1-69.

మూలమును పెంపుగావించిన విధానము

మూలముందు కథామాత్ర ప్రధానములైన శ్లోకములుండగా సోమనాథుడు రసపోషణమునకై యాయాభావములపెంచి కావ్యపాత్రల నన్నిటిని సజీవములుగా నొనరించి మన కన్నులముందు డటుఁటు నడయాడు నట్లుగాఁ జేయుచుండును. ఉదాహరణమునకు శ్రీకృష్ణుడు బ్రాహ్మణుని మృతబాలకుల రక్షించుకథయందొక నాడు దీక్షితుడైన కృష్ణునొద్దకు.

“రతోదీక్షిత మాసీన మభిగమ్యద్విజ్ఞోత్తమః ।

కృష్ణం విజ్ఞాపయామాస త్రాహిత్రా హేతిచాబ్రావీత్
అనుచు నొక బ్రాహ్మణుడు వచ్చి.

“రక్షాధికారోభవతః పరిత్రాయ స్వమాంవిభో” ।

అనుచు నార్తుడై పలికెనని యుండగా నాచన సోమనాథుడు

ఉత్తర హరివంశము

వెడవడెడు దోవతియును

బెడతల చేతులు వడంకు పెదవులు తూగ

డెడు వెండ్రుకలునుఁ బైపై

వెడలెడు కన్నీరుఁ గలుగు వేషముతోడన్ ॥

ఉ. హ. ఆ. 2-7

ముందట నిలిచి మురాంతక

మందరధర భక్తలోక మందార దయా

కందళిత హృదయ సురముని

వందిత పాదారవింద వసుదేవసుతా ॥

ఉ. హ. ఆ. 2-8

యనుచు వచ్చెనని రచించినాడు. ఇచ్చట బ్రాహ్మణుని యాకార విశేషము చేతనే యాతఁడొక మహావిపత్తునందుఁ దగుల్కొనినవాడు వలె కన్పట్టుటయే కాక కష్టసమయములందు జగన్నాయకుని స్మరణ మతి సహజమై యాపన్నుని ముఖము నుండి వెడలినట్లుగనే సకలజగన్నాయకుడైన శ్రీకృష్ణుని యెదుట నిలిచి బ్రాహ్మణుడు పలికిన విధానమును గానుపింపఁ జేసినాడు.

ఇట్లువచ్చిన బ్రాహ్మణున కభయప్రదానము గావించి వచ్చినకారణమును గూర్చి ప్రశ్నించిన శ్రీకృష్ణునితోఁ బ్రాహ్మణుడు.

మూలహరివంశము

“జాతో జాతో మహాబాహో పుత్రో మేహీయతేఽన ఘ
త్రయో హృతాశ్చతుర్దంతస్త్వం కృష్ణ రక్షీతు మర్హసి ||”

హరి. వి. ప. ఆ. 102-11

ఉత్తర హరివంశము

అని ప్రార్థించినట్లుండగాఁ దెలుఁగునందు సోముఁడు, పెచ్చిన బ్రాహ్మ
ణునిగాంచి కృష్ణుఁడు “ఎట్టి సంకటములనేని మిమువంటి వారలు కలఁగరు మఱి
మీరేల ప్రలాపించెదరని యడుగ నా బ్రాహ్మణుఁడు

“ఓ పురుషోత్తమ ! యెట్లు ప్ర

లాపింపక యుండుదుం జలంబున విధి నా

పాపల మువ్వరఁ దోడ్తోఁ

జూపోపక చంపెఁ దత్ప్రసూతి దినములన్” —

ఉ. హ. ఆ. 2-14

అనుచుఁ దనవగపునకుఁ గారణము చెప్పి మఱియు

“తడియొత్తుచీరతో దాదికొఁగిట జేర్చి

చూపంగఁ గన్నారఁ జూడనైతిఁ

దడవి యాడకమున్న తట్టాడు మనిపట్టి

వడఁకంగ సెజ్జపై వ్రాల్చినైతి

నల్లంత దవ్వల నప్పల లప్పలనంగ

నెదురుగాఁ బఱతేర నెత్తనైతి

వియ్యాల చేనిచ్చి వేడుక నను వారు

తిట్టింప విన దప్పి దేర నైతి

తే || నకట మిధ్యామనోరథుండైతి గాని

కొడుకులం గని దమవారు గొండసేయ

నుండ లేదయ్యె సంపద లుబ్ధునేని

లేఖరమకాదె బిడ్డలు లేనిబ్రతుకు ||

ఉ. హ. ఆ. 2-160

ఇట్లు వాపోయినట్లున్న పద్యమున మొదట పుత్రోత్పత్తివలన గలుగు
సంతోషమును తరతరములుగా నాబాలుఁడు పెరిగి పెద్దవాఁడగుచునుండ నాయ

వేళలఁ దండ్రి యనుభవించు నానందమును, మణియు సతరములగు వానినన్నిటి నేకరువు పెట్టి యవి యన్నియుఁ దనకుఁ దూరమగుటచే నెంతటి దైన్యము ననుభవించుచున్నాఁడో తెలియబడిచి యా సందర్భమునందలి శోకస్థాయిని పరిపుష్టముగావించుటకుఁ బ్రయత్నించినాఁడు సోమనాథుఁడు.

ఆ విధముగనే రుక్మిణీదేవి తనకు సుపుత్రు ననుగ్రహింపుమని శ్రీకృష్ణుఁ బ్రార్థించిన సందర్భమున మూల హరివంశమందు.

“ద్వారవత్యాం జగన్నాథో వసన్ వృష్టిభీ రీశ్వరః :

రుక్మిణ్యాసంగతో దేవో వసంత స్తత పురేహరిః ॥

హరి. చ. ప. అ 173-17.

అని ఉన్న శోక మాధారముగా సోమనాథుఁడు

“కంసారాతిమురా మరారి నరకక్రవ్యాద ముఖ్యాసుర
ధ్వంసాపాదన వీతకంటక వర్తిన్ ద్వారావర్తిన్ రుక్మిణీ
హంసీ హరమృణాలహారి భుజమధ్య స్ఫారకాసారుడై
సంసారార్థవసార మన్మథసుధాసారంబునన్ దేలఁగన్.

అని వర్ణించుటయేకాక యా జగన్నాయకుని యుపలాలనమున సుఖియించు రుక్మిణీదేవిని వర్ణించుచు.

“యమునాతరంగ డోలాధిరోహణమున

డంబుమీరెడు మరాళంబువోలె

హరిసీలమణిమనోహరమందీర స్తంభ

ముల వినోదించు కిల్పొమ్మవోలె

దళిత సీలోత్పల దళదామనంగతి

గొమారు సంపంగి గుత్తివోలె

దరుణ తమాలపాదప శిఖాశాఖలఁ

జెలువా పలూపచీటకవోలె

తే॥ బారిజాత గోవర్ధనోత్పాటనమున

బరిమి తొడవైన మురవైరి బాహుయుగము

తెప్పగా మన్మథాంబుధిఁ దేలునుండె

రమ్యగుణమణి రుక్మిణీ రమణీప్రీతి ॥

ఉ. హ. అ 2-73.

అని రచించిన యీ పద్య మమూలమయ్య మనోహరమై శృంగార రసస్ఫోరకమై ముందు వర్ణింపఁబోవు రక్తిజీదేవియొక్క పుత్రసంబంధమైన కోరికకును జగన్నాయకుఁ డామెయందు ప్రీతుడై యనుగ్రహించుట ఆను ఘట్టమునకును నాందివలె ఉపకరించుచున్నది.

మూలమును సంక్షేపించిన విధానము :

నాచన సోమనాథుఁడు మూల హరివంశోత్తర భాగములనుండి రసవత్తర ములైన కథలను మాత్రమే గ్రహించి తక్కినవాని ననువదింపక విడుచుటయేకాక స్వీకరించిన కథలందు సయితము కథాభాగమునకడ్డు వచ్చినవియు, రససోషణ మనకుఁగాని పాత్రపోషణమునకుఁగాని భంజకములగునట్టివియు, సుదీర్ఘములగునట్టి వియుగగు వర్ణనాశములను దొరిగించి రచించినాఁడు. ఉదాహరణమునకు మూల హరివంశమందు నరకాసుర సంహారార్థమై ప్రాగ్జ్యోతిషంబు ప్రవేశించిన శ్రీకృష్ణుఁడు ముర, పంచజన, శుంభ, హయగ్రీవాది దానవులతో బోరునప్పుడా యుద్ధవర్ణనములన్నియు (హరి. వి. ప. ఆ 68-47-70) 24 శ్లోకములలో వర్ణింపఁబడి యుండగా సోముఁడి సందర్భమున (ఉ. హ. ఆ 1-141-44) నాలుగుపద్యములను మాత్రమే రచించి ప్రధాన విషయనివేదనము గావించినాఁడు.

ఆ విధముగనే మృత బ్రాహ్మణ కుమారులఁ దెచ్చినప్పటి విచిత్రములఁ గూర్చి పశ్చించిన యర్జునునకు సమాధానముగనున్న (హరి.వి స. ఆ 64-8-14) ఎనిమిది శ్లోకముల భావమునొక్క సీసపద్యము (ఉ. హ. ఆ 2-58) నందిమిద్ది మిగిలిన శ్లోకములు పునరుక్తములై భాసించుచుండ వానిననువదింపలేదు. మఱియు శ్రీకృష్ణుడు కైలాసయాత్రకై గరుడవాహనారూఢుడై వెడలఁగ మార్గమధ్యమునం దాకాశమునందు నిలిచి దేవతలు, గంధర్వులు శ్రీకృష్ణుని స్తుతించినట్లు మూల మందు వర్ణింపఁబడియుండగా నా శ్లోకముల సోమనాథుఁడు తెనుగుసేయలేదు. ఏలయన ఈస్తోత్రములే తిరిగి బదరికాశమమున శ్రీకృష్ణుడు ప్రవేశించినప్పుడును ఘంటాకర్ణుఁడు గృష్ణునివించినప్పుడును గానవచ్చుచున్నవి. కావున నాచన సోముఁ డిట్లుండై పాఠకులకు విసువు జనింపకయుండునట్టి స్తోత్రముల ననేకమారు లనువదింపలేదు.

ఇట్లే మూల హరివంశమును కైలాసపతియైన శంభుఁడు శ్రీకృష్ణునిచేరవచ్చి పరస్పరము స్తుతు లొనరించుకొనిన విధానమంతయు భవిష్యవర్ణము అధ్యాయము 87 మఱియు 88 లందు విపులముగా వర్ణింపబడియున్నది. దీనితరువాత శంకరుఁడు మునులకు శ్రీకృష్ణతత్త్వము నుపదేశించు భ.ప. 89వ అధ్యాయమున 20 శ్లోకములును భ.ప. 90వ అధ్యాయమున శివకృత విష్ణుస్తుతిః అని విష్ణు పారమ్యమును సూచించుచు 38 శ్లోకములును రచింపబడియుండగా సోమనాథుఁడు త్తరహరివంశమున శివకేశవాభేదమును సూచించుచు శివకేశవు లొండొరు లొకరి నొకరు సంభావించిన విధానమంతయు విపులముగా ననువదించి పునరుక్తములుగానున్న యీ రెండు అధ్యాయముల శ్లోకములను స్పృశింపక వదలినాడు.

బాణాసురోపాఖ్యానమున దేవేశ్వరుఁడైన మహాదేవుఁడు మాపతిఁ గూడి మనకేశ జలకేశ్యాదుల జరుపుచుండగా బాణాసురపుత్రియైన యుషాదేవి మనస్సునందొక కోరిక జనించినది. దానినెఱిగి పార్వతి యుషాకన్యయు నిట్టిసుఖము నదిరకాలముతో ననుభవించునని చెప్పి యంతర్హితయైనది ఇంక యుషాదేవి

“తతఃప్రభృతి సాదేవి కామమోహంగ తావిభో”

దేవాస్తువచనం స్మృత్వా సంస్మరంతీవతిం తదా॥

హరి.వి.ప.అ. 177-28.

నాఁటినుండియే కామమోహితయై

“నిద్రాం నభజితే రాత్రౌ నదివా భోజనం తథా”¹

రాత్రింబఃకులు నిద్రాహారము లొల్లకుండినదని చెప్పటయేకాక యామె విరహావస్థను వర్ణించుచు 27 శ్లోకములు మూల హరివంశమునందుఁ గానవచ్చుచున్నవి.

ఈ కథ ననువదించునప్పుడు సోముఁ డీభాగము లనువదింపలేదు. ఉషాదేవి స్వప్నమునందైనను పురుషదర్శన మెఱుంగక పూర్వము తనమనమొక ప్రత్యేక పురుషునియందు సంలగ్నముకాక పూర్వము విరహభరముతోఁ దపించెననుట కొంత విపరీతముగానున్నది. కావున నాచినసోముఁడు మూల హరివంశమునందు యుషాదేవి స్వప్నమునకుఁ బూర్వమునందున్న విరహావస్థనమునంతయు వదిలిపెట్టి యౌచిత్యమును గాపాడుచు సుత్తర హరివంశమును రచించినాడు. ఈ విధముగా సంవిధాన చక్రవర్తియైన నాచన సోమనాథుని విధానమొక రమ్యమార్గమనుచు నెన్నియో యుదాహరణములఁ జూపవచ్చును.

నాచన సోమనాథుని రసపోషణము

ఉత్తర హరివంశమునందు ధీరోదాత్తుడైన శ్రీకృష్ణుడు నాయకుడు. అంగిరసము వీరము అంగము శృంగారము. కాని రసప్రాధాన్యమును గూర్చి చెప్పవలసి వచ్చినప్పుడు వీరశృంగారముల రెండిని సమప్రాధాన్యముతోఁ బోషించెననియే చెప్పవలయును. ఒక్కొక్కచో శృంగారమంగియైన వీర మంగమైనది. కావ్య మందంతట నన్నిరసములు పోషింపఁబడినవి.

ఉత్తర హరివంశముందు రెండు సందర్భములలో శృంగారరసము ప్రధానముగా వర్ణింపబడినది. ఈ రెండును రెండువిధముల వెలసినవి.

1. రుక్మిణీ కృష్ణుల శృంగారము.
2. ఉషానిరుద్ధుల శృంగారము.

రుక్మిణీకృష్ణుల శృంగారము :

‘ధర్మావిరుద్ధో భూతానాం కామోఽస్మి భరతర్షభ’ ధర్మావిరుద్ధమైన కామ స్వరూపుడను నేనే యని శ్రీకృష్ణుడు భగవద్గీతలోఁ జెప్పినాడు. కావున ధర్మావిరుద్ధమైన కామస్వరూపుడగు శ్రీకృష్ణుని దాంపత్యము నిచ్చట ధర్మావిరుద్ధమైన కామమున కుదాహరణముగా వర్ణించినాడు. ఈ సందర్భమున ‘యము నాంతరంగదోలాచిరోహణమున’ అను సీసపద్యములో రుక్మిణీదేవి శ్రీకృష్ణుఁ డాలంబనముగ ననుభవించిన కామోపభోగము నంతటిని హృదయానందకరముగా లక్షణము తప్పక వర్ణించి దీసిని ధర్మశృంగారముగాఁ దీర్చుటకై పుత్రసంబంధమైన రుక్మిణీ కౌర్కెను జేర్చినాడు.

“పుత్రుల కలిమియే శుద్ధ క

శత్రుమునకు లక్షణంబు లక్షణవతులై

పుత్రవిహీనతఁ బొరసిన

బాత్రములే సతులు పతులు పాటించుటకున్-

ఉ.హా.అ 2-81.

అనుచు రుక్మిణీ తనను కడుపు చల్లనికాంతలలోఁ గలుపుమని కోరినది. ఇచ్చట భర్తృభిమానమునకు స్త్రీ సౌందర్యాదులేకాక పుత్రుల కలిమిని గూడ నొకకారణముగాఁ జెప్పట ఔచిత్యపోషకముగానున్నది. సంతానరూపమైన కోరికను విని కృష్ణుడు

“మానిని వినవే పున్నా
మొనరకా త్రాయతే’ యనుట పుత్రార్థం
బైనది నీ కోరిక నా
మానస మలరించె వేదమార్గోచితమై॥

ఉ.హ.ఆ. 2-85

అని శ్లాఘించినాడు ఇచ్చట దాంపత్యశృంగారమునకు పరమప్రయోజనము సంతానలబ్ధియని మాపనెంచిన సోమఁ డావిషయమును రుక్మిణీకృష్ణుల వ్యవదేశము చేత నిరూపించినాడు. అంతియగాక సనాతనులు ‘జగ దవిచ్చిన్న కారితా కారణం శృంగారః’ అని సంతానరూపమైన యే ధర్మశృంగారమును గూర్చి చెప్పిరో యాధర్మశృంగారమునే యిచట సోముఁడు ప్రదర్శించినాడు. సర్వశాస్త్రయు, పురషోత్తముఁడు నైన శ్రీకృష్ణునిచేత “పుత్రార్థంబైనది నీ కోరిక నామానస మలరించె వేదమార్గోచితమై” యని ప్రశంసింపఁజేసి సంతానలబ్ధియే దాంపత్య శృంగారమునకు లక్ష్యమనియు నదియే సంఘమున కుపాధేయమనియు నుపదేశ రూపముగా రచించినాడు.

ఉషాచరిత్రము

ఇచట నాచన సోమనాథుఁడు గావించిన శృంగారరసపోషణము సశాస్త్రీయమై యారసపోషణమునం దాతనికిఁగల సామర్థ్యమును బ్రకటించుచున్నది. ఉషా దేవి మనస్సునందు మొదట శృంగార సంబంధమైన భావారంభమునకుఁ బ్రాతిపది కగాఁ బార్వతీ పరమేశ్వరులఁ గూడివచ్చిన యప్పరసల నాట్యమును, వనజలకేళులను వర్ణించినాడు. ఈ వర్ణనముల సయితము శృంగార రసాంగములకు వెలితిగానీయక సమగ్రముగా వర్ణించినాడు.¹ ఇట్టి క్రిడాదులవలన ఉష మనస్సునందొక కోరిక భర్తృ సంయోగ సంబంధియై పొడమినది.

ఉషాదేవి స్వప్నమున ననిరుద్ధుని గాంచినప్పటి నుండి పూర్వరాగమును లాక్షణికముగా వర్ణించినాడు. ఉషాదేవి యొక్క పూర్వరాగాను రూపమైన విప్రలంభము నందామెకు దశవిధములైన మన్మథావస్థలు కలిగి నట్లు వర్ణించినాడు.² ఇచ్చట మన్మథ మారుతాద్యుపాలంభనము లన్నియుఁ బ్రవేశపెట్టఁబడినవి.

1. ఉ.హ.ఆ. 5-48 to 132.

2. ఉ. హ. ఆ. 5-115 to 182.

చిత్రలేఖ ద్వారకకేగి యనిరుద్ధుని గొనివచ్చిన తరవాత సంఖోగ శృంగారము నంతటిని క్రమము తప్పక యధికాభినివేశముతో వర్ణించినాడు. ఈ విధముగా నాచన సోమనాథుడు శృంగార రసలక్షణమునకు లక్ష్యముగా నీ కథను దీర్చి శృంగార రసమును బ్రదర్శించుటయందు, దనకుఁగల సామర్థ్యమును బ్రకటించినాడు.

విరోధిరసాంగముల వర్ణనము :

నాచన సోమనాథుడు కేవలము రసములచే కాక విరోధి రసాంగములను గూడ చమత్కారముతో వర్ణించి దక్షతను బ్రదర్శించినాడు. ఉదాహరణము నకుఁ బరమ సుకుమార మూర్తియైన సత్య వీరరసాధిదేవతయైన విధానము నతి చమత్కారముగాఁ జెప్పి యందలి విరోధమును సందేహమును దొలఁగించినాడు.

“తంత్రీ విఘోదంబు తడువునై పనిచేళ్ళు

గొనయంబు తెగలపైఁ గోరుకొనుట

యద్దంబు పిడిముట్టనలయు పాణితలంబు

లస్తకం బిఱియింప లావు కలిమి

చెలికత్తె నొత్తిలి పిలువలేని యెలుంగు

సింహనాదంబుచేఁ జెదరకునికి

ప్రమద నర్తనకేలిఁ బరిధవింపని పదం

బైదు తాణంబుల నలఁతఁ బడమి

సోయగవుఁ జిత్రరూపంబుఁ జూచుచోట

వేసరు విలోచనంబులు వికృతదైత్య

లక్ష్య మీక్షించుటయు మొక్కులంపు గెలుపు

గైకొనియె సత్యభామ సంగ్రామసిమ”.

ఉ. హ. ఆ 1-81

ఈ పద్యమందు శృంగారనాయకయైన సత్యభామ వీరాంగనయైన విధాన మతిరమ్యముగాఁ జూపినాడు. శృంగారరసాంగములైన వర్ణనాదుల కనుపగు సౌకుమార్య మాధుర్యరీతి గుఱాదులనన్నిటిని సత్యభామ కాదనినది. అతిసుకుమారములు కుసుమపేశలములైన సత్యభామ సర్వావయము లిప్పుడు వీరరసాంగకార చిహ్నముల మోయుట కనువైనవి. అందుకే వేశ్యకు గొనయంబు తీగలపైఁ

గోరుకొనుట, పాణితలంబునకు లస్తకం బిరియించు లావుకలిమి చేకూర్చుట, ఎలుగునకు సింహనాదంబుచే జెప్పరని శక్తి గూర్చుట, పదంబులకై దురాణముల నలత నెలుగని బలిమి గూర్చుట, విలోచనములకు వికృత దైత్యు లక్ష్యమిషించు స్థైర్యమును గల్పించుటలను గావించినది. కావుననే సత్య సంగ్రామసీమలో గెలుపు గైకొనినదని రచించిన విధాన మతిమనోహరముగా నున్నది.

ఇట్లే సోమకాథుడు కరుణ హాస్యశాంతిములను, శాంతి-అద్భుతముల నొక్కచో జెప్పి యాశ్రయ భేదముచేత నాయారసములు ద్యోతకమగునట్లు విచిత్ర ముగా గూర్చుచుండును. ఈగ్రంథము నందాయా తావులలో బీభత్స, కరుణ, రౌద్ర, భయానక, అద్భుతాది రసముల నతి ప్రౌఢముగా బ్రదర్శించి తనకుగల సాహిత్య రసపోషణ బిరుదమును సార్థకము గావించు కొనినాడు.

యుద్ధవర్ణనములు :

నిజమునకు యుద్ధవర్ణనములు గావించునపుడు సోమని ప్రజ్ఞ బహుముఖమై ప్రకాశించుచుండును. రసవత్తరములైన యితర ఘట్టముల నెట్లు పాఠకుడు తన్మ యుడై చదువుచుండునో సోమని యుద్ధవర్ణనములను జదువునప్పుడు సయితము పాఠకుఁ డట్లే తన్నుతా మణిచి యాయావీర ప్రతివీరుల వీరరసోల్పణమును దిలకించునట్లు గానవచ్చుచుండును. ఉదాహరణమునకు పౌండ్రక సాత్యకు తొండురుల నధిక్షేపించుచు

“ఎవ్వఁడు రోరి తాను నొక యెక్కుడు వీరుఁడ పోలే రాత్రిమైఁ
జివ్వకువచ్చి మ్రచ్చిమిగఁ జేరినవాఁడు దదీయమస్తముం
గ్రొవ్విన మచ్చరంబునను గూల్చెద వాని శరీర మాంసముం
గ్రవ్వె కొనంగ గృధ్రములఁ గంకములం బరితృప్తిఁ దేల్చెదన్.”

ఉ. హ. ఆ. 31-48

పౌండ్రుఁడు సాత్యకితో

“అయ్యాదవగోపాలుం

దెయ్యెడ నున్నాఁడో పసుల నెందఁడెనొకో

యయ్యన్న తమ్ముడవు నీ

వియ్యాడెడు బిరుదుమాట లెచటఁ జదివితో.

ఉ. హ. ఆ. 31-48

“చక్రి పొడ మంగఁ బార్థివ స్థానమయ్యె
నోరి మీవంశ మందుఁ దాకోర్వఁజాలు
వారిఁ జూపుము కుమ్మరావమున రాగి
ముంత లేఱంగఁ గలవె నీ కింతయేల”

ఉ. హ. ఆ 3-48

అనుటయు సాత్యకి కోపించి.

“ప్రేలకు జీలుగు వెరిగిన
మాలెకుఁ గంబంబుగాదు మాటలు మిగులన్
నాలుక కఱచిన యంత నె
చాలునో మగతనము జూప సాత్యకి యెదురన్”
అనుచుఁ బల్కిన పద్యములఁ బేర్కొనవచ్చును.

ఉ.హ. ఆ 4-50

నాచన సోమనాథుని శైలి :

సర్వకళాశాస్త్రపారంగతుడైన సోమనాథుని శైలిని గూర్చి చెప్ప వలయు ననిన బ్రధానముగా నాశైలి కడుంగడు ప్రౌఢమైనదనియే చెప్పవలయును. కాని సూక్ష్మపరిశీలనము గావించుకొలది యీతని శైలి యపురూపమై, నవీన గుణసనాథమై అడుగడుగున వింత చెలువమును బ్రదర్శించుచుండును. బహుముఖ ప్రజ్ఞా భూషితమైన యీతని శైలిరసలుబ్ధులైన తరువాతి కవులెందఱికో యొక వడియై చివరకుఁ బ్రబంధశైలిగా రూపొందినదని చెప్పిన నతిశయోక్తి కాఁజాలదు.

పరిపూర్ణ సాహిత్యకళాభిజ్ఞుడు, అధినేతయైన సోముని రచన చూపు మాత్రము నతనే కర్తృసామర్థ్యములఁ దఱుక్కున మెఱిపింపఁ జేయడు, కాని యొండు రెండు మారులు చదివి పరిచయము గావించుకొని లోతుల నరసినకొలది యమృత భాండమై ఆమెతల పెట్టుచుండును.

ఇతఁడు కేవల మొకమాట దృష్టిని ప్రసరించుటచేతనే యావస్తువునకు సంబంధించిన సర్వవిషయముల నాకళించుకొని యావస్తువుయొక్క బాహ్యస్వరూప వర్ణనమునకుఁ దోడు, అంతర ప్రకృతిని వర్ణించి దాని సూక్ష్మరూపమును గూడ దృశ్యమాన మొనరించుచుండును. ఈ వర్ణనములం దీతఁ డెప్పుడు దేశకాల సమయ సదాచారములను వెలికితొక తత్త్వద్వస్తు స్వభావానుగుణమైన వర్ణనములనే విచిత్ర

దీర్చి చెప్పచుండును. కావుననే యితని వర్జనములు సమగ్రములై, తమ వెంట పాఠకుని గొనిపోయి యాయావ్యక్తులందు సమయసందర్భములందు లీన మొనరించుచుండును. ఇతనియందు ప్రతిభాపాండిత్య కవిత్వములు నిండారంగ నీతని భావము లతిగంభీరములై శుచిమంతములై, అనన్య సాధారణములై భాసించుచుండును. అత్యంత ప్రగాఢములైన యితని భావములు మెఱుపుతీగలవంటి పదబంధములతోఁ గూడి జాజ్వల్య మానములై ప్రకాశించుచుండును, ప్రకృష్టమైన భావనా బలము వెనుక పరిపూర్ణ కావ్యకళా రహస్యవేత్తయైన సోముఁడు నిరంకుశుడై విహరించుచు మన కిన్నుల యెదుట గాన వచ్చుచుండును. నన్నయ తరువాత వెలసిన మహాకవి తిక్కన సోమయాజి, యాతనిశైలిని దివ్యకావ్య ఘక్కియని శ్రీవేటూరి ప్రభాకర శాస్త్రిగారు పేర్కొనిరి. ఇట్టి శైలియే నాచన సోమనాథునిది. నాచన సోమనాథుని శైలియందు మఱొక్క విశేష మధికముగాఁ గానవచ్చుచున్నది. అది కాంతియను గుణము. ఈతడు తన పద్యములలో కాంతి ప్రసాదాది గుణములకుఁదోడు పురుషో పనాగరకాది వృత్తులఁజేర్చి శబ్దపాకమును పరిపక్వ మొనరించి పద్యముననొక విధమైన కాంతిని జిలుగు నధికముగాఁ గూర్చుచుండును. అందుచేత నీతనిపద్యములు జీవ చైత్యముతోఁ బ్రకాశించుచుండును.

సోముని కావ్యవిశేషములు

సకలభాషాభూషణుఁడు. సర్వ శాస్త్రపారంగతుడైన నాచన సోమనాథుఁడు ఉత్తర హరివంశమందుఁ బ్రదర్శించిన పాండిత్యము, వ్యాకరణ పదప్రయోగాది వైచిత్ర్యము పాఠకున కాశ్చర్యమును గలిగించుచుండును. సోముని యుత్తర హరి వంశమంతయు నొక కుప్పవోసిన జాతీయముల యొప్పు, రాశివోసిన సామెతల సొంపై యింపులు నింపుటయేకాక విచిత్రపదములకూర్చు జిలుగుతో విశిష్టమై కాన వచ్చుచుండును.

కేవలము సంస్కృతసమాసమునందేకాక తెలుఁగుసమాసపుకూర్పునందు సయితము ప్రౌఢత్వము నుట్టిగట్టుకొనిన యీ ఉత్తర హరివంశము నందు నేటికిని నిఘంటువుల కెక్కుని పదముల ప్రయోగము బహుళముగా నుండి పాఠకుని బెక్కు చిక్కులఁ బెట్టుచుండును. కాని పాఠకుఁ డొక్కసారి యీ చిక్కును నడలించుకొని సాగిపోయినచో నీ గ్రంథ మాతనికి నర్థవైభవముతో గూడిన దివ్యకావ్య ఘక్కిని బ్రదర్శింపఁ జేయుచుండును. ఉదాహరణమునకు సోమనాథుఁ డాయా సందర్భము లందుపయోగించిన పదజాలము.

సౌగటాట

1. వాట్టిడు 2. అటమటిడు 3. సుమాళి 4. తత్తబతులు, 5. పాసిక
బొమ్మగట్టుట 6. బైసుకవెట్టుట 7. ఈరైదు పూజించుట 8. సరముచూచుట
9. తీవంచి 10. ఇత్తిగ 11. దచ్చొక 12. జోగిణిగొసరుట 13. పరదాళము
14. బద్రలు.

దుర్గరక్ష సంబంధములైనవి

1. కొత్తశంబులు 2. అట్టళ్లు 3. అకువరి 4. వసికొయ్య 5. ములువెలుగు
పెట్టు 6. దంచనంబులు 7. దద్దడంబులు 8. బ్రద్దపరులు 9. కత్తెరగాయమాలు
10. గండముంగిళలు 11. సౌదనదీవెలు 12. హట్టి మొదలగునవి.

మల్లబంధ విశేషములు

1. కడవరానకు జొచ్చుట.
2. డొక్కరము హత్తుట.
3. బిడగొనుట.
4. పద్దెసమున దొడరుట
5. తోరహత్తము
6. పోతమారి.
7. బొబ్బణము.
8. రింజవట్టుట.
9. అపతాయి.
10. అకువాయి.

32 ఖడ్గ ప్రచారములు

1. భ్రాంతము 2. విభ్రాంతము 3. విద్ధము 4. అవిద్ధము 5. విప్లతము
6. విస్ఫుతము 7. అకరము 8. నికరము 9. భిన్నము. 10. నిర్మర్యాదము
11. అమానుషము 12. సంకుచితము 13. వికుంచితము 14. సవ్యజానువు 15.
వామజానువు 16. చిత్రతము 17. అహితకంబు 18. షిప్తము 19. గుడుంబంబు
20. లంబనము 21. ద్రుతము 22. సవ్యభాహువు 23. వినిర్భాహువు 24. సవ్యేత

రము 25. వృత్తము 26. త్రిబాహువు 27. తుంగబాహువు 28. సవ్యోన్నతము
29. పృష్ఠతఃప్రసారణము 30. యోధితము 31. దాసి 32. ప్రథితంబు.

ఇట్లే శత్రువులు కోటను భేదించువిధానములు, నాటి ఆయుధవిశేషములు, గృహవిశేషములు, గుఱ్ఱపు కల్లెముల పేర్లు ఆ గుఱ్ఱముల గతిభేదములు, అప్పడవి యొనరించు చేష్టావిశేషములు, వేటసాధనములు, ఆయాశ్శుగపక్షులు వేటాడు విధానములు, గదాయుద్ధవిధానము, యుద్ధమునం దోడి పాటువారల విధానము లెన్ని యో వర్ణింపబడియున్నవి.

ఉత్తర హరివంశమందలి యలంకారములు

వశ్యవాక్కులైన పూర్వ మహాకవిగ్రంథములం దప్రయత్నసిద్ధములై యలంకారములుచేరి సహృదయరంజనము గావించుచుండును. విచిత్ర పదగ్రథన కళాశుశులియైన సోముఁడు శ్రుతి సుభగత్వమును జేకూర్చుటకై యను ప్రాసాది శబ్దాలంకారములను ద్విత్రి చతుష్ప్రాసాది విశేషములను బ్రజేశపెట్టి సహజసుందర యతిప్రాసరూపయైన యాంధ్రవాణికిం కనుసొబగులఁ గూర్చినాఁడు. ఔచిత్యము నెఱిగి కావించిన యాయాజిలుఁగులవలన ఉత్తర హరివంశము 'పాదబద్ధోఽక్షర సమః తంత్రీలయ సమన్వితః' అను వాల్మీకి మహాకవి సూక్తిచొప్పున శ్రుతికింపును గూర్చుచు శబ్దాలంకృతమై భండస్వర లయాన్వితమై కానవచ్చుచున్నది.

సోమనాథుని యలంకారముఁన్నియు నయత్నసిద్ధములై సమయసందర్భములతో నతుకుచు నెంతయో లోకోత్తరముగా నున్నవి.

ఉదాహరణమునకు

“కరిసరసిరుహంబున కొక

సరసిరుహం బమర వదనసరసిరుహమున్

బరిమళ వశమున మోపుచు

ధరణీధరతనయ దొంతితామర చూపెన్

ఉ. అ. 5-88.

అని ఇందుధరోపాఖ్యాన సందర్భమున జలక్రీడసేయుచున్న పార్వతిని వర్ణించిన పద్యమునందు శబ్దార్థాలంకారములు రెండును సౌభ్రాతృత్వముతోఁగూడి పాఠకున కమృతోపమానమగుచు నానందమును గూర్చుచున్నవి. ఇచ్చట సోముఁడుపయోగించిన “ధరణీధరతనయ దొంతితామర చూపెన్” అను అలంకార ప్రయోగము సహృదయ హృదయైకవేద్యమైనది.

ఉపమే :—

“అరచందురు డెందములోఁ
బొరఁబాటి వడంకు తోఁకచుక్కయ పోలెన్
నరకుండేసిన బాణము
హరినిటలతలంబు నాటి యల్లం నాడెన్”...

ఉ. హ. అ 1-153.

ఉత్పేక్ష :—

“కుంకుముహత్తించి కొనదోరఁ దీర్చిన
పురుహూతు నిల్లాలి బొట్టనంగఁ
జక్రవాకములకుఁ జల్లఁగా మందు ద్రా
గించిన చెంద్రపుగిన్నె యనఁగఁ
బార్వతీపతికిఁ ప్రభాతభూపతి గొన్న
యలరుగెందమ్మికోహా? యనంగఁ
తొలిదిక్కుతొయ్యలి చెలులపైఁ జల్లఁగ
నిండముంచిన పైఁడికుండ యనఁగ

గీ॥ మేరుధరణీధరంబుతో మేలమాడ
నుదయగిరిరాజు దలయెత్తెనో యనంగఁ
గ్రమముతో నించుకించుక గాననగుచు
భాసుబింబంబు గన్నుల పండువయ్యె”-

ఉ. హ. ఆ, 3-88.

రూపకము :-

సీ॥ “యదుకులాంబుధిచంద్రు నానందమునఁ జూచు
రామాది హితచక్రోరములలోన
దనుజారి పారిజాతముఁ జేరి పొదిగొన్న
రాజన్యరాజకీరములలోన
వసుదేవసుత సరోవరములో నోలాడు
సనకాది దివ్యహంసములలోన

గోపాల నవపుష్ప గుచ్ఛంబు మూగిన
పరిచారికా ద్విరేఫములలోనఁ

తే॥ గలయఁ దోలుబాము నోములు గలవుగాన
నెలపు లేక జన్మంబులు చెడియె నాకు
మీద జన్మంబు గలుగ నిర్మించెనేని
కమలజుని పేర దావడికాల బొమ్మ

ఉ. హ. ఆ. 4-137

యధాసంఖ్యము -

“వెలిదమ్ములో లేత వెన్నెలో యమృతమో
కన్నులో చిటునవ్వొ కనికరంబొ
గగనమో చుక్కలో గ్రహరాజబింబమో
వక్షంబొ మౌక్తికావళియొ మణియొ
తరగలో ఫేనమో తరణిమండలమొ హ
స్తములొ శంఖంబొ సుదర్శనంబొ
తలిరులో కరికంబులొ కుంకుముప్రభయొ
పదములొ యూరులొ పచ్చబిట్టొ

ఆ॥ యనుచుఁ గన్నులార నాజగన్నాథునిఁ
గనుగొనంగ నేడు గలుగుఁగాన
తలఁపులోన మున్ను దలఁచిన రూపంబు
పట్టవడుట జన్మఫలముగాదె”-

ఉ. హ. ఆ. 4-138

ఈ పైపద్యమందు కేవలము యధాసంఖ్యాలంకారమే కాక సందేహము, లుప్తిపమాధ్యనులు కూడ గర్భితములై మధురాతిమధురమై పాఠకుని హృదయ మునకు విందొనర్చునట్లుగా నున్నది.

అథాంతర న్యాసము

“ఏను నుపేంద్రునిం బదక మిమ్మని రుక్మిణి మున్నుదేవుఁడుం
బూచిన పూవుదప్పటకుఁ బోకులఁ బోవుచునుండు నమ్మెయిన్
దాచిన సొమ్ముజేరె నిచటన్ మదిఁ గోరని సత్యభామకున్
నోచినవారి సొమ్ములవి నోమనివారికి వచ్చునే ధరన్”- ఉ.హ.ఆ. 1-163

ఈ విధముగా నీతఁడు పయోగించిన యలంకారములు సాధారణముగ కవులందఱు వాడునవియేయయ్య నాకూర్పువిశేషముచేత విలక్షణములై మనోరంజకములై యల రాచుచున్నవి. అంతియకాక యీతని రచన యందుపమాలంకారధ్వని యధికముగాఁ గానవచ్చుచుండును. తెలుఁగు వాఙ్మయమునందు సాధారణముగాఁ గన్పట్టిన యుపమానములు, అర్థాంతర న్యాయములు, దృష్టాంతము లీతని గ్రంథమునందుఁ గానవచ్చుచుండును.

శబ్దాలంకారములు :—

ఉత్తర హరివంశమునం దనేక చోటుల నీతఁడు శైలీరామజీయకమునకై అనుప్రాస, అంత్యానుప్రాస, వృత్తానుప్రాస, లాటానుప్రాస, యమకము, శబ్దశ్లేష, మున్నగు శబ్దాలంకార విశేషముల నెన్నింటినో ప్రయోగించినాఁడు. పద్యమునకు సొగసును శ్రుతిశుభ్రగత్యమును గూర్చుట కొఱకంత శబ్దాలంకార ప్రీతి గనఁబడినదియు నీతఁ డెక్కడను నర్థగౌరమునకు భంగమును రానియఁడు. ఉదాహరణమునకు.

క॥ అరి గరమున నేఁ దాల్చిన
నరిగరము నగేంద్రదీరుఁడైనఁ జెడఁడే
యరిఁ దిరమై నన్నడుగుట
యరిది రమైకాభిలాష లగునృపతులకున్”-

ఉ. హ. అ. 4-162

ఈ కందములో రెండు రెండుపాదములందు వేర్వేరుగా చతుష్ప్రాసను బ్రయోగించియు నత్యద్భుతముగా పద్యమును ధారావాహికగ నడిపించినాడు. లక్షణకర్త లేప్రాసలను క్లిష్టప్రాసలని పేర్కొనిరో యట్టివాని నీతఁడు పద్యమునందు యవలీలగా రచించును. జకారప్రాసమన్ననీతిని తెక్కుడు ప్రీతి కేవలజకారమేకాక ‘ంజ’ (1-75) ‘ంజ్య’ (6-89) అను అక్షరములను ప్రాసస్థానములం దుంచినాఁడు ఈ ప్రాస నీతఁడు తప్ప మఱియొక రుపయోగింపలేదని పెద్దల యభిప్రాయమై యున్నది.

‘ఎద్రిచిన కాలపాకము’ అను (4-100)వ పద్యమున మొదటి రెండు పాదములలో త్రిప్రాసను, తరువాతి రెండు పాదములలో ద్విప్రాసను వాడినాఁడు. అంతేకాక యీ పద్యమందు సంయుక్తాక్షరమునకు ముందున్న యక్షరము లఘువగుట కనువైన నాలుగు పదములఁ గూర్చినాఁడు.

ఈ విధముగా నీతఁ డనేక క్లిష్టప్రాసల గూర్చుటయేకాక యచ్చతలుఁగు, నిరోష్ఠ్య పద్యములను గూడ రచించినాఁడు.

సోమనాథుని వచనము

పద్యమునందువలెనే వచనమునందును ప్రాసనియమమును బాటించి రచన గావించు ప్రక్రియ కాద్యుఁ డితఁడే యని చెప్పనగును. ఈతఁడు కేవలము అనుప్రా సాంత్య ప్రాసములనేకాక వచనమునందు యమకమును సైత ముపయోగించినాఁడు. ఒక్కొక్కచోట నితని వచనము భట్టబాణుని కాదంబరి యందలి శ్లేషాను ప్రాణిత మైన యర్థాలంకారములను, ఉత్పేక్షాదులను దలఁపఁజేయుచు మనోహరముగా నుండును. మఱి కొన్ని చోట్ల విరోధాభాస పరిసంఖ్యాగ్యంకారములుచేరి వచన మంతయు దీర్ఘ దీర్ఘముగా సాగిపోవుచు పాఠకుని గొంత చిక్కులఁ బెట్టుచుండును. యద్ధవర్ణనములం దంత్యాను ప్రాసమును బాటించుచుఁ గ్రియలను జంటలు జంటలుగా వాడుట ఈతని గ్రంథమునందు ప్రత్యేకమై కానవచ్చుచున్నది.

జాతీయములు :—

నాచన సోముని ఉత్తర హరివంశమంతయు జాతీయ పదప్రయోగ భరితమై యున్నది. సాధారణముగ నాయాసంప్రదాయములను ఆచారములను, జీర్ణించుకొనిన సోమనాథుని జాతీయ ప్రయోగములెంతయో సిసలై నిండుగా గానవచ్చుచుండును. ఉదాహరణమునకు.

1. ఇట్టిక సూడిన వాడో యొట్టిడు కొన్నవాడో
2. లజ్జబంధతనమునన్.
3. బీరపుపొత్తము గట్టుకొని పోవుట
4. గుండ్రాయైన జెమర్చుట
5. కన్నవారు కన్నదిక్కులకుఁ బోవుట
6. నాలుకముల్లు విరుగుట
7. ధరయింగలాలపుట్ట
8. వెట్టికి బట్టుట
9. ఆరచేతి మానికము
10. బయల నెత్తిన దివ్వె

11. పేట్టిన పీటన యుండుట
12. ఒకండు వ్రేలఁజూప
13. ప్రేవులలోన సురియఁద్రిప్పట
14. నడుమ బెట్టిన పూరిగాలుట
15. కన్నుండ కండిపాపను గొనుట. మొదలగునవి యెన్నియో చూప వచ్చును.

సామెతలు :—

సాధారణముగా నుత్తర హరివంశమంతయు రాశిబోసిన సామెతల కిక్కయని చెప్పవచ్చును. నాచన సోమనాథుఁ డుత్తర హరివంశమునందు వాడినన్ని సామెతలు మఱియే తెలుఁగుకవియు వాడియుండ లేదనిన నతిశయోక్తి కాదు. ఈ సామెత లన్నియు పద్యభావమునందు, పాత్రల సంభాషణములందు, ఆయా ఆచారవ్యవహార ములతో నతికి ఏ ప్రయత్నమును లేకయే సొంపుగా సాగిపోవుచుండును నిత్యవ్యవ హారములలో, సంభాషణావసరములందు వృద్ధుల ముఖమునుండియు, స్త్రీల వాక్కు నుండియు నప్రయత్నములుగా జాలువారినట్లునే సోముని గ్రంథమున పాత్రల ముఖము నుండి యాయా సందర్భములందు వారి వారి యాభిజాత్యమును బురస్కరించుకొని యాయా సామెత వెలువడుచు కావ్యమున కెంతయో సహజత్యమును గూర్చుచుండును ఉదాహరణమున కుత్తర హరివంశమందుఁ గానవచ్చుకొన్ని సామెతలు.

1. చిల్కవోయిన పంజరమేమి సేయు 1-72
2. పువ్వులు వేడుకైన గడివోయిన వాళ్ ముడువంగవచ్చునే 1-73
3. ఎంత దరిగిన మిరియాలుం జొన్నలు సరిపోవే 1-70
4. కనికని కొత్తవ్వ డింటికంబము సేయున్ 1-94
5. శిర సుండగ మోకాలను సేసలువెట్టుట 1-96
6. లేబరమకాదె బిడ్డలులేని బ్రతుకు 2-16
7. మాడిననేమి చేసెదవు మంత్రపునీకులు సల్లవచ్చునే 2-19
8. జీలుగు వెరిగిన మాలేకు కంబంబుగాదు 3-50
9. కుమ్మరావమున రాగిముంత లేఱంగకలవె 3-48
10. తాజెడ్డవాడు వెనకయ్య చేతికి వెసలిచ్చె 4-50

11. వరుగుతోఁ దాగరయు నెండవలసినట్లు 4-54
12. ముంజేతికంకణమున కద్దమేటికి 4-100
13. పులి పేద పడిన పసుల వాండ్రె యెక్కాడి రనుకతవచ్చె 4-102
14. చల్లకు వచ్చి ముంత దాచిన గతి 4-149
15. పిడుగువేసినఁ దలటొప్పియాగునే 4-166
16. ముల్లుపుచ్చి కొఱ్ఱదచిన చందమయ్య 5-108
17. బెండులు మునిగి గుండులు తేలెన్ 5-218

ఈ విధముగ నెన్నియో పేర్కొనవచ్చును.

ప్రాథోక్తులు :—

‘ప్రౌరుధితేః పరీపాకః ఇతి’ అని కావ్యవిదులైన పెద్దల నిర్వచనము. ఇట్టి ప్రాథోక్తులఁ గూర్చుటలో సోముని ప్రతిభ యసాధారణమైనది.

ఉదాహరణమునకు.

1. సీకనుదోయి వెన్నెలలు నిండక కోర్కులు నాకు నిండునే అ 1-61
2. కోపాటోప గజంబు మానస సరః కోలాహలోత్సాహిగాన్ 1-99
3. ఊర్విలోన కడుపు చల్లసి కాంతలఁ గలుపునన్ను 2-75
4. వేయికన్నులు విశ్వురంగ నున్నయుత్పలవనమై 2-195
5. వెన్నెల వడఁబడెదేల వలపు సీతల వేగెన్ 3-115
6. నీ పొంగిన పుడిసెడుఁ బోయె ననుచు 4-237
7. చెర్లాటము చూపి వీడు మొదలామనికనుచు 4-269
8. కడమవడిన లజ్జకడకన్నులం బెరయనుండె 5-97
9. లజ్జఁ బోద్రోప లజ్జకు లజ్జలేదు 5-115
10. జముబానసము నింటి త్రోవఁజూపుట 5-139

ఇట్లై యు త్తర హరివంశమునందలి మరికొన్ని

అలంకారోక్తులు ;—

1. అమృత ధారాధరము మాటలాడినట్లు 2-46
2. భాగ్యదేవత రూపు చేపట్టినట్లు 2-496

3. నాపాలి పారిజాతము గోపాలక చక్రవర్తి 2-30
4. వగపు చిత్తరువొ కళవళము కరువొ యనంగ 1-178
5. మొగమునఁ దనికిన కెంపుతోడ 4-89
6. పూచిన మోడువుల తోడఁబుట్టువు లనంగన్ 3-68
7. సొబగువీడెములకు చుక్కయెదురు 3-147
8. చిత్తజాతుండు వత్తిదాల్చిన 5-129

ఈ విధముగ నాచన సోమనాథుని గ్రంథమందు జాతీయములు, సామెతలు, రసోక్తులు, ప్రోవోక్తులు మున్నగునవి యెన్నియొకాడి కావ్యమున కొక పరిణతిని యొక పటుత్వమును సహజత్వమును రామణీయకత్వమును జేకూర్చినవి. ఇన్నిట సొగసైన ఉత్తర హరివంశము సహృదయరంజనము గావించిననుటలో సందేహము లేదు.

సోమనాథుని తత్త్వచింతనము

నాచన సోమనాథుని తత్త్వచింతన మతిగహనమైనది. షడ్దర్శనముల నామూలాగ్రమున నధీనము గావించుకొనిన యీ మహానుభావుఁడు హంసడిభకోపాఖ్యానమునందు హంస పరమహంసలను గూర్చియు, సంయములను గూర్చియు వ్యక్తము గావించిన భావము లతిగహనములై సామాన్యుల కగాథములై యున్నవి. ఉదాహరణమునకు.

ఉ॥ ఆసలఁ ద్రంపి పెట్టి హృదయం బను క్రాగునయోగవాసనా
భ్యాసపు నీరు గాఁచుటకు నాగమపావకము దగిల్చియా
యాస విహార మత్కుణ గజైహిక శయ్యకుఁ దజ్జలంబుపైఁ
బోసిన నీ శరీర మది పొందియుఁ బొందని యట్టు లాఱడున్.

ఉ. హ. ఆ. 4-86

ఈ పద్యమునందుఁ జెప్పిన జీవన్ముక్తుడైన పరమహంస విధానమేకాక హంస డింథకులచే భంగపడి వచ్చిన దుర్వాసునిగాంచి ఋషులరాకకు కారణపడిగిన కృష్ణతో యతిపరుడైన దుర్వాస మహర్షి.

1. తగునే యిత మురాంతకా తలంపవేత్త్రైలోక్యముంగావ
2. ఏగాదే నడతుం జతర్ముఖునితో నింద్రాది దిక్పాంకుల్

3. ప్రాంతల మేము నీకుఁ బలుబాములఁ బొందకయున్ననాటి.

4. ఏ నెఱుంగుదు నిన్ను నేల నాతోడనే వెడమాయలు

అని చెప్పిన పద్యము లన్నియు దుర్వాసోమహర్షి సనాతనత్వమును, అతని యధికారమును, మహాయోగియైన యాతని సర్వవేదిత్వమును బ్రదర్శింపఁ జేయు చున్నది.

హరిహరాభేదము

తిక్కనసోమయాజి యనంతర మన్ని విధముల తిక్కన యంతటి వాడైన నాచన సోమనాథుఁడు హరివంశోత్తర భాగము నాంధ్రీకరించి హరిహరనాథునకే యంతిమిచ్చినాఁడు. తిక్కనవలెనే సోముఁడు కూడ నీ హరిహరనాథుఁడు వ్యాసా దిసంపూజితుడైన దేవదేవుఁడుగనే పేర్కొని నాఁడు. ఇంతియకాక తిక్కనవలెనే యీతఁడును హరిహరనాథుని కేవలమర్చారూపమైన యొక ప్రత్యేక దైవతమువలె కాక సకల జగద్రక్షకుడైన దేవాధిదేవునిగా భాసింపఁజేసినాఁడు. ఉదాహరణమునకు,

మాలిని॥ “నిగమ శిఖరవేద్యా నిర్యదానంద విద్యా

విగత శుగ నవద్యావిర్భవద్వ్యాన వేద్యా

జగదధిక్రృత రక్షాసారసంసారశిక్షా

ద్యగణిత కృత సాక్షాదద్భుతాకార దీక్షా”

ఉ. హ. 2-224

ఈ పద్యమును బేర్కొనవచ్చును. ఇందు హరిహరదేవుఁడు కేవలము హరి హర లక్షణ సమైక్యముతో నేర్పడిన మూర్తియేకాక యీ దేవుఁడు నిగమశిఖర వేద్యుడనియు, నిర్యదానందభాసియనియు నవగతదుఃఖానవద్యుఁ డనియుఁజెప్పి యాదేవుఁడు సర్వవ్యాపి, సర్వలోకేశుఁడు, సచ్చిదానందమూర్తి, భవభయదూరుడైన ఆదిదేవుడనియే ప్రకటనము గావించినాఁడు.

ఈతఁడు హరిహర భేదమును నిరూపించుటకు పూర్వమే.

మ॥ “పరివాదాస్పదవాదమోదమదిరా పానంబు చేమత్తులై

హరిమేలించు హరుండు మేలనుచు నాహా కోందఱి పొందెఱుం

గరుకైలాస నగంబు నందు మును లేకత్వంబు భావించి రా

ముర్రైరింబురవైరిఁ బావుట మహామోహంబు ద్రోహంబగున్.

ఉ. హ. ఆ 2-68

కం॥ పదునాలుగు లోకంబులు

బొదలింపం ద్రుంపవలసి పొడవులు రెండై

తుదిఁ దారొక్కటి యగుదురు

వదరల జేయుదురు భేదవాదులనెల్లన్

ఉ. హ. అ 2-69

అను పద్యములందుఁ బదునాలుగు లోకములను సృష్టించి, సరిహరింపవలసి ఖిన్నులైన వీరొక్కటియే కాని వేఱుకారు. వీరు ఖిన్నులఁగా భావించిన భేదవాదులే చివరకు వాచాలురై కానవత్తురు. ఈ భేదవాదులు కేవలము పరివాస్పద వాదమోద మదిరాపానముచే మత్తులై శివకేశవుల వేఱునుచున్నారు గాని నిజమునకు విజ్ఞులైన పెద్దలు శివకేశవుల కై కృమును పాటించినారు. అందు కుదాహరణము కైలాసము నందు మునులు శివకేశవుల ఏకత్వమును భావించినారనిచెప్పి చివరకు మురవెరి పురవైరుల వేఱు సేయుట కేవలము భ్రాంతియేకాక ద్రోహముననుచు చాటి తన సర్వజ్ఞత్వమును ప్రకటించిన మహానుభావుఁడు నాచన సోమనాథుఁడు.

ఉత్తర హరివంశమునందలి కొన్ని పాఠములు

ప్రాచీనాంధ్ర కవికృతులలో దురవబోధములనఁబడు వానిలో సోమనాథుని కృతిప్రధానమైనది. అప్రతీత పదప్రయోగ బహుళమన ఉత్తర హరివంశము నెన్నిమారులు చదివినను పూర్తిగా నర్థముగాని పద్యము లింకను మిగిలియే యుండును

శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిలవారిచే సంస్కరింపఁబడి ముద్రింపబడిన తరు వాత నుత్తర హరివంశ మెన్నిమారు లచ్చొత్తింపఁబడినను పాఠంతరము లేవియు నిర్ణయింపఁబడలేదు.

ఉత్తర హరివంశమునం దసాధారణ కవితా ప్రాగల్భ్యము చేత సోముఁడు పాఠకుని ముప్పుతిప్పులు పెట్టుచుండని కదీనియం దీలేఖక ప్రమాదములు, పాఠాంత రము, సంస్కరణములుచేరి యింకను కవి హృదయమును దెలియనీక పుస్తకము నందలి పద్యము లచ్చటచ్చట నగాఢములవలె కాన వచ్చుచున్నవి. కొన్ని తావు లందు పద్యములు సులభములయ్యు నన్యయమునందో యర్థమునందో క్లిష్టత గోచ రించుచున్నది.

ఉదాహరణమునకు శ్రీకృష్ణుడు నరకాసురుని వధింపఁబూని మాహిష్ణుతీ పుర మునకుఁ బోయినప్పుడు.

గీ॥ “కత్తివాతులతో నూరుగాచి తిరిగి

యాడు మురుపాశములఁ గాంచె నాటువేల

వానిలోని పిశాచముల్ వచ్చి వచ్చి

పొదువ నన్నింటిఁ దునుకల ప్రోవుచేసె”

ఉ హ. ఆ 1-140

అను గీత పద్యమున్నది. ఈ పద్యము యొక్క రెండవ పాదమున ‘మురు పాశము’ అని ఉన్నదోట ‘మురుపాశము’ అని ముద్రిత ప్రతుల పాశము ఈ పాశములో సంస్కరింపఁబడిన ‘మురుపాశముల’ అను పాశమును బురస్కరించు కొని చూచిన అన్వయము పొసగి పాశము ప్రామాణికమై కావచ్చినప్పటికి నీ సంస్కరణము కవిప్రాదయమునకు దగ్గరగా నున్నట్లు గోచరించుటలేదు. ఏలయన మూలగ్రంథ సహాయముతో నీ ఉత్తర హరివంశమును జదివినప్పుడీ విషయము తెలుసుగును ఈ సందర్భమునందే మూలహరివంశముతో.

“అవశ్యద్ ద్వారి తత్రస్థాం హస్త్యశ్వరథ వాహినీమ్.

క్షురాంతాన్ మోరవాన్. పాశానీ షట్ సహస్రాన్ దదర్శహ”

హ. వి. వి. ఆ 88-46

అను శ్లోకమున్నది. ఈ శ్లోకమునందలి రెండవ చరణమును బరిశీలింపఁగా మురదైత్యుఁడు క్షురాంతమునైన ఆటువేల పాశములను గల్పించి నగరమునకు రక్షగా ద్వారదేశమున గావు పెట్టినట్లు తెలియుచున్నది.

సర్వతంత్ర స్వతంత్రుడయ్యు ప్రధాన విషయ నివేదనావసరము లందు మూలకారుని తప్పక పాటించుచు రచన గావించుట సోమనాథుని యనువాదవిధానము. కావున నీ సందర్భమునందు సముతము నాచన సోముఁడు మూలానుసారమై

“కత్తివాతులతో నూరుగాచి తిరిగి

యాడు మురుపాశముల గాంచె నాటువేల”

ననియే రచించి యుండును. ఆ పాఠమే వ్రాతపతులందుండఁగా నది లేఖక ప్రమాదముగా భావించి యుంతకన్న నెక్కు డర్థవంతముగాఁ దోచునదియు, అక్షరములందంతగా భేదము లేనిదయునగు ‘మురుపాశముల’ను పాఠము సంస్కరింపఁ బడినది. కాని మూలహరివంశమును జదివిన తరువాత నీ సందర్భమునం దుత్తర హరివంశమునందు సంస్కరింపఁబడిన పాఠము ప్రామాణికము కాదని, పాఠభేద

ముగ నొనగబడిన తాళపత్ర పత్రి పాఠమే సరియైనదనియుఁ దోచినది. కావున నీ పూర్వ పాఠమే ఈ ముద్రణమునందు గ్రహింపబడినది.

మఱొక్కచోట

మ॥ అనుచుం గృష్ణుడు వోయినం బిదప బాణామర్త్య పైరీళ్వరున్
ఘన చక్రాయుధ నిష్ఠరక్షత గళద్రక్తార్ద్ర సర్వాంగు న
భృగుభూతా ప్రతిమ ప్రగల్భ పరివాగాంతర్హితో ద్విక్రమున్
జనిత్రాస్త్రాగ్రిక వేదనా ప్రకట మూర్చా పారవశ్యాత్మనిన్”.

ఉ. హ. ఆ. 6-228

ఈ పద్యమునందలి రెండవ పాదమున యతి భంగము గానవచ్చుచున్నది. ఈ పద్యమునందీ తావున పాఠాంతరములు కాని సంస్కరణములు గాని చూపింపబడ లేదు. అనన్య సామాన్య కవితా ధురీణుడైన నాచన సోమనాథుఁ డియ్యేడ యతి దోషమును పాటింపక రచించెననుటకన్న నిచ్చట లేఖక ప్రమాదమువల్ల దొరలిన పొరపాటుచే నీయతిభంగము గల్పింపఁబడిన దని తలంచుట లెస్స. ఇఁకనిప్పుడీ పద్యమునందు రెండవ పాదమున ఘనయని యున్నచోట దన యని సవరించి పద్యము ముద్రింపఁబడినది. దీనివల్ల పద్యమునకు యతి భంగము గలుగక యర్థము గూడ కొంతవరకు సంతృప్తికరముగనే యితికినది. ఈ సంస్కరణము కుదురనిచో విజ్ఞలేదేని యుత్తమ పాఠమొనగఁ ప్రాప్తులు.

ఈ విధముగా ముద్రితమైన గ్రంథములం దెన్నియో పద్యములు సంస్కరణము గాంక్షించునవి యున్నవి.

అయ్యవి కేవలము ముద్రిత ప్రతులారాధరముగ నిర్ణయింపఁబడునవి కావు. దేశమందు నలుమూలల వెడికి తాళపత్రప్రతుల సంపాదించి యాపాఠములతో నివి సరిపోల్పుచుచు మూలహరివంశ సాహాయ్యముతోఁ జేయదగిన పనియిది. కావున నిప్పుడు లభించిన యవకాశముతో కేవలము ముద్రిత గ్రంథములను చూచియే ఈ ప్రతి సిద్ధము చేయుఁబడినది.

ఈ ఉత్తర హరివంశ సంపాదన కార్యము నాకొసంగిన ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ వారికి నా కృతజ్ఞతాభివందనము లర్పించుచున్నాను.

ఫైదరాబాదు 15-5-1978

పి. యశోదారెడ్డి

శ్రీరస్తు

ఉత్తర హరి వంశము

ప్రథమాశ్వాసము

శ్రీ సర్వమంగళాకుచ
వాసంతీవకుశగంధవద్వనమాలా
వాసుకివిలాస వేద
వ్యాసమునిమనోనివాస హరిహరనాథా.

వ. దేవా వై శంపాయనుండు జనమేజయున కిట్లనియె. 2

క. హరివంశ ప్రథమకథాం
తరమునఁ గల వింతలెల్లఁ దప్పక మదిలోఁ
దిరమయ్యెఁగదా మీఁదట
నరవర ! యే కథలొకో ? వినం బ్రియ మనుడున్. 3

క. జనమేజయుఁ డిట్లను న
మ్మునితో ; బరిదేవులావు మును విని మఱియుం
దనియదు మది ముద మొదవఁగ
వినఁగోరెడు జెప్పవే వివేకనిధానా ! 4

క. ఘనబలుఁ డుదగ్రతేజుం
డనఘుఁ డనంతుఁ డన విందు మాదిమకథలం
దనుటయు వై శంపాయన
మునిపతి భూపాలచంద్రమున కిట్లనియెన్. 5

కా. పాతాళాధిపుఁడైన శేషుఁడు ప్రలంబమ్నుండు నారాయణ
ప్రీతిం బుట్టిన శంకరుం డని జనుల్ పేర్కొన్నచో నంధకో

ద్యూతస్నేహముఁ గామపాలతయుఁ దప్పుం దప్పుఁ గాకేమి ప్ర
ఖ్యాతిం బొందఁడె పాండురాంగమహిమన్ హాలహల స్వీకృతిన్.

6

వ. మఱియును.

7

సీ. కడిమి జరాసంధగంధసింధురముఁ ద
ద్భంధమండలి ¹తోన పాఱఁ ద్రోలె
బలియు నాగాయుత ²బాహు జగత్పాణ
తనయు గదాకేలి దర్ప మడఁచె
³పీకతోడ వరాటవీథేలనమ్మున
ధీరుఁ బ్రలంబదై తేయుఁ జంపెఁ
దెగువ రాసభరూపు దేనుకాసురుఁ బట్టి
విన్నాణమున మేను విఱిచి వైచె

గీ. నగరపరిభాషయఃపూరణంబు సేయ
సీరముఖమునఁ గాళిందిఁ ⁴జీఱి తెచ్చె
మెఱసి మూఁడులోకంబుల మేటిమగలు
రాయనేర్తురె యా⁵దవరాముతోడ.

8

సీ. కౌరవాధీశ్వరు కన్యకారత్నంబుఁ
గామించి సొంబుండు గజపురంబు
సొచ్చి మ్రుచ్చిమిసేయఁ జూచిన నెఱిగి యా
రారాజు వానిఁ గారాగృహమున
నిగృహీతునిఁ జేయ నెఱిగిన వార్త వే
గమ విని నగరంబు గంగలోనఁ
ద్రవ్వివై చెద నని తన భూరిహలమున
నెత్తి ⁷యెత్తేపె నయ్యేటిసీరు

గీ. పఱపెఁ బట్టణ మిట్టట్టు వడఁ గదల్చి
కొడుకుఁ గోడల రావించి కోటవెలికి

వియ్య మని శిష్యుడని కాచి విడిచె నతని
సీరపాణితో రాజులు చెనయువారె.

9

గీ. అతఁడు నాఁగట నెత్తినయంతనుండి
యేటి దీక్కున కంతయు నెగసియుండు
హస్తినాపురి: యది యేల యమున నాఁటఁ
గోలె మథురాపురము చుట్టికొంచుఁ బాటు.

10

క. హరిపాణిమహిమ చెప్పం
గలవా రెవ్వరు పురాణకథలన్ మఱియుం
దెలిసికొనుము నేఁ జెప్పక
నిలిచినచోటులు వివేకనిర్మల బుద్ధిన్.

11

క. అనుటయు నా జనమేజయ
జనపతి యిట్టనియె ; రుక్మి సచ్చిన మగుడం
జని యాదవనగరంబున
జనార్దనుం డేమి సేసె సౌజన్యనిధి?

12

వ. అనుటయు వైశంపాయను డిట్టనియె.

13

మ. తనపీటన్ హరియుండ రాక్షసులు రత్నస్వర్ణసందోహమున్
వినతిం గప్పము దేరఁ బుచ్చికొనెఁ దద్విఘ్నంబుఁ గావించినన్
వనదత్తాఖ్యుల దైత్యులం దునుమ నోర్వంజాల కంభోరుహ
సనుచేతన్ నరకుండు లబ్ధవరుడై చాలెం గ్రియాహానికిన్.

14

మ. అతఁ డంతంతకు వారి వాలుబలిమిన్ హాలాహలాహంక్రియా
ద్యుతభంగిఁ వివిధాస్త్రధారలు సమిద్భూమిన్ వెలార్చుం బ్రభా
పతితీవ్రద్యుతి సోదరరాప్తరథినీపాదాంతకుంతంబులం
బ్రతివీర ప్రమదాకపోలఫలక ప్రాంతాలకాంతంబులన్.

15

మ. ధనదాతఃపురతారహారములు యాదఃపాలబాలాఘన
స్త నకాశ్మీరము ధర్మరాట్కుల వధూసంవ్యానకౌశేయమున్

- దనుజేంద్రారివరావరోధదయితాధమ్నిల్లమాల్యంబులున్
గినుకం దెచ్చి ఘడింపఁజూచు జయలక్ష్మీనిత్యనై పథ్యమున్. 16
- వ. ఇట్లు వర్తించి వర్తించి దిగ్విజయంబు సేయు తలంపున. 17

నరకాసురుఁడు స్వర్గముమీఁద దండయాత్ర వెడలుట

- సీ. ఒకనాఁడు దనుజనాయకు సేన¹తో దివ్య
ధామంబుపై కటు దాడివెట్టి
వజ్రమందిరము కవాటంబుఁ దనవింటి
కొప్పునఁ బొడుచుచుఁ గ్రూరసింహ
నాడుఁడై సమరంబు నా కిమ్ము చాలవేన్
జయ మిమ్మునుడుఁ బాకళాసనుండు
నైరావతం బెక్కి యమరసైన్యంబుతో
నగరంబు వెలి కేఁగి మగతనంబు

- తే. మిగులఁ దద్దైత్యవాహినిమీఁద నదబె
నప్పు డుభయబలంబులు నసికుతార
కుంతతోమరఘురి కాది హెరశస్త్ర
ఘట్టనంబున నసమనంగరము సేయ. 18

- గీ. అచలగతి నుండె దనుజసైన్యంబు మిగులఁ
బరఁగి ²దై వసైన్యంబుచేఁ దెరల దయ్యె
దనుజ సింహనాదములు డెందములు సౌరఁగ
దిరుగఁబడఁ జొచ్చె నమరకుంజరబలంబు. 19

- క. అట్టియెడన్ ³సురబల మి
ట్టట్ట వడం జేసి దనుజు లసిముసలగదా
ఘట్టనముల బలర్థమను
కబ్బెదురన్ ⁴ నెఱపి రసమకౌతుకమతులై. 20

1. గూడి దివ్యపురంబుపై దాడివచ్చి యేచి, 2. నమరుద్గణంబు, 3. సురబలముల
నట్టిట్టువడంగఁజేసియని, 4. పఱపి,

క. అరగయ్యంబున దివిజులు

దిరుగుడువడి రింకమీద ధృతి చెడి తిరుగుం

బురుహూతుఁ డనుచు దమవా

రరసినఁ దలపువ్వు వాడదని సంతసించన్.

21

చ. నిలునిలు మంచు దానవుల నిర్జరనాథుఁ డదల్చి మింట మం

టలగతిఁ దూపులుం జటులటంకృతులున్ నిగుడారఁ జోర న

క్కొలఁది నుదారసారరణకోవిదబాహులు లోకపాలకుల్

గలసిరి కారుచిచ్చునకు గాడ్పులుదోడగు చందమొందఁగన్.

22

వ. వా రెవ్వరంచేని.

23

గీ. వచ్చె యక్షగుహ్యకులతో వైశ్రవణుఁడు

దోఁచె దారుణభుజగయాదోబలముల

తోడ వరుణుండు, గాలమృత్యువులతోడ

నడచె దండధరుండు, దానవులమీద.

24

వ. అప్పుడు.

25

గీ. ముర నిశుంభ హయగ్రీవ నరకముఖులు

బరవసంబునఁ దలపడ్డ బవర మచట

భీకరం బయ్యె నుద్భట లోకపాల

రచిత సమకాల బాహువిక్రమముచేత.

26

వ. ఇట్లు సంకులసమరంబు చెల్లుసమయంబున వరుణుతోడ హయగ్రీవుండును దండధరునితోడ నిశుంభుండునుం బురుహూతుతోడ నరకుండును గుజేరునితోడ మురుండుమ మఱియుం దక్కిన గీర్వాణులతో నితర పూర్వగీర్వాణులుం దలపడి పరిష ప్రాస ముసల బరశు తోమర శక్తి ప్రముఖంబు లగు వివిధాయుధంబుల నొందొరుల గం డడంగించు సమయంబున.

27

గీ. కినుకఁ బాశహస్తుఁడు హయగ్రీవు నొంచె

మర్మభేదిబాణాసారమహిమ నతఁడు

గిరివిధంబున నచలుడై వరుణుమీద
శివశరపరంపరా¹ సారశతము లేసె.

28

క. ఏసిన వరుణుడు దనుజు శ
రాసారముతోన ముంచె నతఁ డాతని బా
జాసనము ఘోరప్రంబున
నేసెను లస్తకము విఱుగ నిండ్రుడు సూడన్.

29

వ. ఇట్లు ఖండింతలై న కోదండంబు సకాండంబుగా దిగవిడిచి.

30

చ. వరుణుడు వైచెఁ బాశమున వై చిన నబ్బలితంపుఁ గైదువుం
గరమునఁ బట్టి దానవుడు క్రమ్మఱవై చెఁ దదస్త్రి మంబుధీ
శ్వరునకు నొవ్విసేయద నిజప్రభుఁ డంచు సురారి రేఁగి ని
ఘ్నగద²నాచి వైచిన గడున్ వడిమస్తముమీదఁ దాకినన్.

31

క. నెత్తురు గ్రక్కుచు మూర్చా
యత్తుడై తెలిసి వరుణుఁ డనిమొన నిలువం
జిత్రంబులేక బీరపుఁ
³బొత్తము గిట్టుకొనిపోయెఁ బోయినపోకై.

32

వ. ఇట్లు వరుణుడు పాఱ వెండియు నొక్కదెస.

33

సీ. తఱిమి నిశంభుఁ డంతకుమీద నిరువదే
నమ్ము లేసిన నతం డతనిమీద
నేసె సాయకశతం బిండ్రుడు చూడ న
ద్ధనుజుఁడారవిసూనుధనువు నఱకె
నతఁడు దండం బెత్తి యదైక్య బొరిపుచ్చ
⁴నాదిగొనంగ బాజాసనంబు
వైచి వాఁ డనితోడ వై వస్వతునిమీద
నడచె నడ్డేవదానవులు కడఁగి

- తే. జోడు గానికై దువులఁ జోరాడి రచట
ముందఱ నురాసురుల బలంబులు గడంక
వాసవుఁడు ¹బలుఁడును జోరువడువు దోప
నట్లు గదిసి జయోల్లాస మతిశయిల్ల. 34
- మ. గద దట్టించి నిశంభు మస్తకము నక్కలుండు వ్రేయన్ మెయిన్
సదరం బై ననొకింత కన్దిరిగియున్ శాతాసిచే వాఁడు జో
డు దెగన్ వ్రేసిన మేను² ప్రస్ని యముఁ డాదోపంబుఁ జై తన్యముం
బ్రిదులన్ యామ్యబలంబు లావలనికిన్ భీతిం దొలంగించినన్. 35
- క. ఇట్టిక నూఁడినవాఁడో³
యెట్టిడుకొన్నాఁడో యనుచు నుల్లసమాడం
బట్టగుచు మగిడి చూడక
పట్టణమున కేగె లజ్జబంధతనమునన్. 36
- వ. మఱియు నొక్కదిక్కున. 37
- గీ. శ్రీదుఁ డుద్ధతి మాణిభద్రాదులైన
యఖులును గుహ్యకులును విద్యాధరులును
మొనసి తోలేరఁ దాకె నమ్మురునితోడఁ
జేరి నడవ దెబ్బదివేలు ⁴పౌరవులును. 38
- వ. ఇట్లు (నడచి) శరపరంపరా లాదనుజేంద్రపయిం గురిసిన. 39
- చ. మురదనుజుండు ⁵పౌరవసమూహమునుం గని రాజరాజుపై
శరనికరంబు వుచ్చి తనదక్కిన యెక్కిన యక్షగుహ్యకుల్
విరియఁగ ఖడ్గపాశముల వ్రేసిన వచ్చినత్రోవ వట్టి ⁷కా
తరమున మాణిభద్ర సహితంబుగ వచ్చినవారు పౌరులున్. 40
- గీ. కైదువులు విడిచి యొడళ్లు గగురుపొడువో⁸
నంత నంత గకాపిక లైనవారిఁ
గని మురుందు కుచేరునిఁ గదిసి యేసెఁ
బ్రతిభ ⁹యాశీవిషోపమ బాణతతుల. 41

చ. చను¹మఱిందు పక్షమునఁ జక్షురుపాంతములందు తెప్పలన్
మునిఁగిన బాణజాలముల ముప్పిరిగొన్న భయంబు భేదమున్
మనమున నిండఁగాఁ దొడఁగి మార్కొనలేక కుబేరుఁ డేగె న
ద్దనుజుల నింత చేసినవిధాతకు గో డనఁబోవు చాడునన్. 42

గీ. మఱియు దానవసైన్యంబు మాఱులేక
యొప్పి తప్పిన నిర్జర యోధవరులఁ
దోలి తొప్పఱవెట్ట నిండుండు నిలిచె
బవరమున నొక్కరుఁడు ²నేడుపల్లువోలె. 43

ఉ. దేవత లెల్లఁ బాటిన మదిన్ రణకౌతుక ముల్లసిల్ల నై
రావణదంతినెక్కి నిజరాజిత కార్ముక ఘోరశింజినీ
రావము సూప నేవునఁ బురందరుతో నరకుం డెదిర్చె నా
నావిధసింహనాడుఁడయ నాగముపైఁ జనుసింగమో యనన్. 44

మ. ఇటురా : చూతువు చేతిలావనుచు మ్రోయించెన్ గుణం బప్పు డు
త్కటసంగ్రా³మము సెల్ల నిద్దఱకు దైత్యస్వామి నారాచమొ
క్కటి యేసెం దెగ నిండఁ జాపి హరిమైగాఁడన్ సురేంద్రుండు నె
త్తుట జొత్తిల్లుచు మూర్ఛవోయి కరిపైఁ దూలెన్ విచైతన్యఁడై. 45

పీ. అంతలోనన్⁴ తేటి యమరేంద్రుఁ డెనిమిది
బాణంబు లతనిపైఁ బఱపి మఱియు
రథము డెబ్బదిట సారథిఁ దొమ్మిదిట నేసి
పడఁగ శాతక్షురప్రమున నఱకి
సూతు నంతట శితాశుగ పరంపరచేత
జముఁ గూడ ననిచి రథ్యముల నాల్గు
శరములఁ జంపి తచ్చాపంబు క్రూరభ
ల్లమున ఖండించిన నమరవైరి

తే. విరథుఁడై చేతఁ గరవాలు వెలుఁగుచుండ
దాఁడి గజకుంభములఁ గాలదన్ని వ్రజి

వక్ష మదరంట వ్రేసిన వ్రాలె నతడు
మీదమీదనె ప్రాణంబు మిడు¹కుచుండ.

46

వ. ఇట్లు వ్రేసి.

47

గీ. కరటికుంభస్థలం బొక్కమాతఁ గొన్న
మురిసి హరి మూర్ఛదేహకమున్న పాతె
నది రయంబున దనుజుఁ డల్లంత నుఱికెఁ
జూప అగ్గింప విక్రమాటోపలీల.

48

వ. ఇట్లు సంగర విజయోత్సాహంబున సింహనాదంబుచేసి వరుణ సైన్యవార్ధి
బడబాసలుండును. దండధర సేనావనదవాసలుండును హరసఖిరభట హరిణ
శార్దూలుండును సురరాజశూర పరివార వారివాహపవనుండును నను కై వారంబులు
సెరింగ నరకాసురుండు.

49

క. సమరమున గెలిచి పగతుర
సమస్తసంపదలు సేర సంతోషమునం
దమవారు మిగుల నుబ్బుగ
నమరావతి సొచ్చె విభవ మరయుతలఁపునన్.

50

వ. ఇట్లు సొచ్చి.

51

సీ. నృతగీతంబులు నిస్సౌజవటహసం
జాతంబులును లేని చదుకములును
గాశ్మీరనికరంబుఁ గల్తారపుష్పోప
హారంబు లేనిసౌధాంగణములు
మణితోరణంబులు మహనీయ శృంగార
²వారణంబులు లేనివాకిటలును
గర్భూరధూమంబుఁ గాంతాకటాక్ష ని
రీక్షలు లేనిగవాక్షములును

తే. గదళికాదుకూలంబులుఁ గంపమాన
చమరవారంబులును లేనిచంద్రశాల

లును గనుంగొని ప్రమదకల్లోలలో

మానసుండయ్యె డిక్పాలమర్దనుండు.

52

వ. మఱియును మగలు దిగవిడిచి పోవుటయును మానంబుతోడను మ్రుంది
మందిరంబుల నడంగియున్న మగువలఁ దెగువతోడ వెడలం దిగిచి తెచ్చి గడచి
చక్కనివారి నేర్పఱచి యొక్కయెడం గూడఁబెట్టు ధూర్తదనుజులును, పోవచ్చిన
నోడిచి కచభరంబులు వట్టికొన్న నన్నన్న! నీ చెలియ లనని విడిపించుకొని కన్నీరు
దొరుగు మొగంబులఁ బయ్యెడ తొత్తుకొని యేడ్చు సుదతుల నదలించు నిర్ణయదై తే
యులని సవరని పాపలం దడవితడచి తమయేలికకుం గానికగా నీవలయునని
కొనిపోవచ్చినఁ బై పడి విడువఁజాలక పెనంగు తల్లులం బ్రల్లదంబునం ద్రోళ్ళం
ద్రోచి తిట్టచు సైకవుంబై దలిమూఁక లగపడెనని చెలంగు ఘాతుకదైతేయులును,
వెండియుం గడునరి దానవులు మిసిమిగల పసిఁడి కానఁజేసి పడఁద్రోసి గాసిం
బఱచిన ప్రాసాదంబులునుం, జతురులగు దితిసుతులు దమతమ నికేతనంబులకుం
గొనిపోవుటకై విఱుగకుండం బెఱికించి సురకుమారకులతలల కెత్తి(ంచి)న ఘటిత
మణికోటి కోటిమండిత కవాటసంఘాతంబులును, వారువంబులు గంధేభంబులఁజేసి
దివిజులైరులు మగిడి పోవునప్పటికి మసలక మనోవేగంబుల నెక్కించుకొని చన
వలసి(పొలసి)నం బోవనీక దామెనలం గట్టిన దివ్యవిమానంబులును, విఱిగిన
రత్నస్తంభంబులును, విటలాటనంబులగు హేమకుంభంబులును, బగులనడచిన
పద్మెలుం, బై పడం దిగిచిన పెద్దెలు, నోడుపఱచిన చిందంబులు, నొరగం ద్రోచిన
దారబందంబులును, దప్పిపడిన నూపురంబులుం, దల్లకెడవైన గోపురంబులును,
నిలువునఁ గూలినమేడలు, నెఱిదప్పినవాడలుం, బాఱవై చిన దివ్యాస్త్రంబులునుం,
బలుచోట్లం బడిన శస్త్రంబులునుం, జూచి చిఱునవ్వున నరకాసురుండు బాసురం
బగుజంఠారిమందిరద్వారంబుం బ్రవేశించి వాహనంబు నవతరించి కఙ్కాంతరంబులు
గడిచి యంతకమున్న యంతఃపురకాంతలు దొలంగుట యెఱింగి యచ్చట నభా
మందపముననున్న యన్నత రత్నసింహాసనంబున నాసీనుండై .

53

నరకాసురుఁ డూర్వశిని రావించి సంభాషించుట

ఉ. ఊర్వశిఁ దోడితెమ్మనుచు నొక్కనిఁ బంపఁ బదుండ్రు వాటి సౌ
పర్వణసౌధవీధుల యుపాంతములం దిరుగంగ నంతకుం
బూర్వసురేశ్వరుండు సురపుంగవుగద్దియమీద నుండి గం
ధర్వులపాట వించుఁ బ్రమదంబును బొందుచునున్న య త్రతీన్. 54

క. తడవం బోయిన దైత్యులు
పొడగని యూర్వశి, తొలంగిపో నేల ? నినుం
దొడితెమ్మనె మారా; జడ
బడిబడి వచ్చెదరు వేగ పనివిను మనినన్. 55

వ. అజ్ఞోటి దిట్ట గావునం దలంకక వచ్చునప్పుడు మునుముట్టిన భయకార
ణంబున. 56

సీ. తొడవు లూడ్చిననైనఁ దొయ్యలి¹ రూపుతోఁ
జిన్నవోయినపట్టు సెన్ను మీ²ఱ
విరులు పుచ్చినవైన వెలఁది పెన్నెఱితావిఁ
బాయనిజవ్వాది బయలు మెఱియ
బూత రాల్చిననైనఁ బొలఁతుకమైదాయ
గవునెనలో నున్నక్రమము దెలు⁴ప
మడుగు మాసిన నైన మగువపిఱుందుసో
యగము చూపఱచి త్ర మాకగొలు⁵ప

తే. మురిపముల నుజ్జగించినోముగుదనడవు
గలికిచూపుల పిడ్కొన్న కన్నుగవయుఁ
జిఱునగవు నోసరించిన చిగురుమోవి
నింతి మది బీతి వెలు⁷పలి కెఱుక సేయ. 57

క. దనుజేంద్రుఁ డాతలోదరిఁ
గనుఁగొని చొక్కెంబు నిమురుఁ గ్రమ్మనఁ బైకొం

1. మేనితో, 2. ఱు, 3. య, 4. పు, 5. పు, 6. ముడుడు,

7. పిడుకె.

గనువుపఱుచు గేదఁగిరే

కు నఖంబులఁ జీఱు ¹గులుకుఁ గోర్కులఁ దేలున్.

58

క. ఆ తైఱు గంతయు నూర్వశి

చిత్తంబున నెఱిఁగి వాఁడు చేతోజాతా

యత్తుండై తనుఁ బిలువం

బుత్తెంచుట తెలిసి లోనఁ బూనినఁజ్జన్.

59

ఉ. తోరపుఁజున్నదోయివయి దొంగలితెప్పందాఁచి చూపు నీ

హారము లేనిక్రొమ్మెఱుఁగులై నిలువం గొలు వల్ల జొచ్చి య

చ్చేరువకంబముం గదిసి చిత్తరువో కరువో యనంగ గం

దారపుబొమ్మవోలె నచటం గద లించుక లేక యుండఁగన్.

60

ఉ. ఆ లలితాంగిఁ జూచి నరకాసురుఁ డిట్లను బాకళాసనుం

దాఁములో ననుం గదిసి యంతక పాశి కుబేరయుక్తుడై

తోలుపులం బడెన్ సతులు దోడనె దాఁగిరి దైత్యభీతలై

²ప్రోలు దొలంగి తేమిటికిఁ బొత్తులదానవు నీవు తొయ్యలి.

61

ఉ. నాకవురంబులో మెఱసి నందనకేశిఁ జరించి దివ్యకాం

తాకరతాలవృంతసముదాయసమీరము సోఁక రాజ్యముం

గైకొని నేఁడు దిగ్విజయగౌరవధన్యుడ నైన నానభన్

నీ కనుదోయి వెన్నెలలు నిండక కోర్కులు నాకు నిండునే.

62

మ. ఆవె సుత్రామరథంబు; లల్లవె కుబేరానేకప్రశేబు, ల

ల్లవె వార్ధిఁద్రుతురంగమంబు; లవె ప్రేతాధీశవీరావళుల్

దవులం బాఱినఁ బట్టితెచ్చి రనిలో దైతేయు³లేసొమ్ము లిం

దువిదా నీకుఁ బ్రియంబు ? గైకొనుము నీయుల్లంబు దెల్లంబుగన్.

63

ఉ. కౌగిటి కాస చేసి నొడికారితనంబున నిన్నుఁ దేల్చి రా

రాఁ గొఱగొనివాఁడ నయి రామలలో నగుఁబాటు దేను నీ

కేఁ గలుగంగ సంపదల కేల విచారము పద్మగంధి ? నీ

లోఁగిటఁ జేర్చనే యుభయలోకసుఖంబులు నన్నుఁ జొందినన్.

64

1. నొడలు గులుకుచు నిక్కున్ (మెచ్చన్),

2. పోలదొ,

3. లిపొమ్మలం.

వ. అనుటయు నక్కాంత చింతాక్రాంతయై యొక్కింత దెలిసి యతనితో నిట్లనియె. 65

చ. చతురవచోవిలాస గుణసాగర ! సాగరమేఖలావసీ
పతియగునీకు నింతు లొకబ్రాతియె ? నీ విటు గోరుదెల్ల నా
యతులితభాగ్య; మింత నిజ: మైనఁ గలంగికమున్న వైభవో
న్నతి మెఱయంగ వచ్చి యొకనాడయినన్ నను గారవించితే. 66

ఉ. నావుడు దానవేశ్వరుడు నవ్వుచు నూర్వశితోడ నిట్లనున్
నీవిటు దూఱ నేర్తు వని నేరమి వెట్టితి గాక యేను మీ
దేవత లున్నవీటి కరుదెంతునె మిండఱికంబుచేతకై
లావున రాక వేటొకతలంపున వచ్చినఁ గీడు పుట్టదే ? 67

చ. అనుటయుఁ బూర్ణచంద్రముఖి యద్దనుజేంద్రునితోడ నిట్లనున్
మనమున నింతమాత్ర మనుమానము గల్గిన నిందు నిన్ను ర
మ్మనుట పొసంగ, దొక్కడినమైనను నీ విహరించుచోటికిన్
ననుఁ బిలిపింప వైతి తగునా చన వింతకు నాకుఁ జెల్లిదే ? 68

వ. అనుటయు నతండు. 69

క. పగవఁ డట దేవేంద్రుడు !
మగువా ? నీ వతని కొలువుమానిసివట ! నిన్
దగవు చెడి పిలువఁ బనుచుట
మగతనమే ? యిట్టిలంజమాటలు గలవే. 70

వ. అనుటయు నచ్చెలువ విచారించి. 71

ఉ. లంజియ నొడు సేను విను లావున నీ వమరేంద్రు గెల్చి న
న్నుం జెఱవట్టి తెమ్మని వినోదము చేసితిగాక చిత్త మె
ల్లంజెడి యుండ రి త్తయొడలం జవి చేరునె ? చిల్కవోయినం
బంజర మేమి సేయ ? రసభంగము సంగతిలోన మెత్తురే. 72

శ. నవ్వులమాటలో నిజమొ నాకములోన ననేకకన్యకల్
మవ్వపుఁదీఁగెలం దెగడు మానిను లుండఁగ సంత నెన్నఁదో

జవ్వన మమ్ముకొన్న ¹గడసాని ననుం గవయం దలంచితే
పువ్వులు వేడుకైనఁ గడివోయిన²వాళ్ ముడువం³గవచ్చనే. 73

వ. అనుటయు. 74

క. అంజెదవుగాక ననుఁ జెం
తం జేరఁగనీక యెంత⁴దఱిగిన మిరియా
లుం జొన్నల సరిపోవే
లంజెతనములందుఁ గొమిరెలన్ గెలువ వదే. 75

గీ. అనుడు నవ్వామలోచన యతనిఁజూచి
చిఱుతనగవుల జెప్పల సిగ్గు దేర్చి
నీవు రాజపు ! మాటలు నిన్నుఁ గడవ
నాడ నేర్తునే, విన్నప మవధరింపు. 76

చ. శతముఖుఁ డోడె నీవతనిసంపద కంతకు రాజవైతి త
చ్చతురవిలాసిని⁵గణము సంతతసేవ యొనర్చు నీమనో
హితముగ నింక నేననఁగ నెంతటిదాన మహిన్ మహామునుల్
క్రతువులు సేయుచోటి కధికారివిగాని కొఱంత యేటికిన్ ? 77

క. యాజకులు యజ్ఞ భాగ
భ్రాజిష్ఠునిఁ జేయ నిన్ను భావజోసౌఖ్యా
వ్యాజపదరాజుఁ జేసెదఁ
దేజముసూ వరిపు దెలుపు దెజవల కెందున్. 78

వ. అనుటయు నతండు. 79

చ. అవునిదివోలు వాసవుఁడు సంతకుఁడున్ వరుణుండుఁ బార్వతీ
ధవనఖుండుం బ్రతాపమునఁ దత్పద మేలెద రంచు నిట్టినే
నవిహితయాగభాగము లహంకృతిమైఁ గొనకున్న నూర్వశీ
కవకవ నవ్వరే త్రిదశకాంతలు వింతలసేయు నాపనిన్. : 80

1. కడసారె, 2. వేన్ను, 3. దలంతురే, 4. దఱిని, 5. మణుల సంగతి
సేవయొనర్చు, 6. సుఖనీరాజు.

వ. అని యొడంబడి యావెలంది వీడ్కొలిపి యమరావతీపురంబునం దడవి తడవి చక్కని కన్యకాజనంబుం బట్టించి తెప్పించి యందంద నందన పాదపంబులు వెలికించి తెప్పించి యెనిమిదివేల యేనుంగులం గైకొని మాహిష్మతీపురంబునకు వచ్చి మఱియును.

81

గీ. త్వష్టకు నుదాహరకుఁ జతుర్దశి యనంగ
నొక్కఁకూఁతురు గలిగినయిక్కు వెఱిఁగి
¹గంధగజరూపమునను నక్కన్యఁ దెచ్చి
కవసి నరకాసురుండు సౌఖ్యములఁ దేలి.

82

క. నాకంబునయందును భూ
లోకంబునయందు ధనములు మణులు దైత్యా
నీకంబు దేర మంచివి
గైకొని యాచంద్రముఖికిఁ గానుక యిచ్చెన్.

83

వ. వెండియు గంధర్వ దేవ మానుషకన్యకలం బదాఱువేలున్నాఱుగుర నప్పరో గణంబు (లేడింటి) జెఱలువట్టి తెచ్చి మణిపర్వతంబునం బురంబుచేసి కావలివెట్టి కొని యుండెనట్టియెడ.

85

మ. మురదైత్యుండు దపోవసానమున వైముఖ్యంబముఖ్యంబుగా
²వరదతాపరనామధేయమున దేవప్రాతముం గిట్టి ము
ష్కరుఁడై కుండలముల్ హరించె నదితిం గారించి దైతేయు లె
వ్వరుఁ బూర్వంబున నింత చేయ రనుచున్ వారిత వారింపఁగన్.

85

క. ఆకుండలములు నరకునిఁ
జేకొమ్మని యిచ్చి యతనిచేఁ దాఁ బడసెన్
నాకొడుకులకుఁ బదుండ్రకు
నీకావలి యొసఁగు మనుచు నిచ్చలుఁ గొలువన్.

86

మ. అతఁడున్ వారికి నాత్మరక్షయును గన్యారక్షయుం జేయనై
హితులం దోడుగఁబెట్టి యిచ్చె మహిలో నింపారఁ బ్రాగ్జ్యోతిషా

1. కదిసి గంధర్వుడనుచు నక్కన్యఁ దెచ్చి కదిసి కందర్పురూపునం గన్యఁ దెచ్చి,

2. వరదంతాపఁ.

ర్పితుడై తచ్చతురంగరక్షకు హయగ్రీవున్ నిశుంభుం బొన
ర్పుతఱిం బంచజనున్ మురుం బనిచె ధీరుండై జగం బేలుచున్. 87

క. ఆమురుడు రాక్షసకుల
స్వామి ¹సుకృతి వానిఁ జంప వచ్చుటకుఁ బరం
ధామపతి పుట్టె సుజన
క్షేమంకరుఁ డగుచు దేవకీగర్భమునన్. 88

క. మురనరకాసురు లిరువురు
సుర లరిగెడుత్రోవ లుడిపి సుత్రామభయం
కరులై మునిగణ మానస
సరోవరంబులు గలించి చరియింతు రిలన్. 89

నరకాసుఁ డధ్వరభాగంబు లిం డని మునుల బాధించుట

మ. ఒకనాఁ డూర్వశిమాటపొందు నరకుం డూహించి నాకాధినా
యకునిం దాపసముఖ్యు లధ్వరము చేయంబూని రావించుచో
టికి దాఁబోయి ²ధరామరావతులు రెండింగొంటి మీ కెల్లనే
లికనై యుండెడ యాగభాగములు పాలింపన్ విభుం డయ్యెదన్. 90

శా. పాశిం బాఱుగఁ దోలి యంతకు దిశాపట్టంబు గావించి పూ
ర్యాశాధీశ్వరు వెన్నడిం జని ధనాధ్యక్షున్ విభాశించి కే
లీశస్రాస్త్రివిహారసార మెచటన్ లేకుండ నిర్మించితిన్
మీశాస్త్రింబుల నింక నెవ్వరి కగున్ మేలైన యజ్ఞాంశముల్. 91

క. మ్రొక్కులకుఁ దగుదుఁ బూజల
కెక్కినమంత్రార్థవిధుల కెల్లం దగుదుం
బెక్కిల యేను వెలిగా
స్రస్కక యాగముల కొకరు సౌరఁ గలవారే. 92

చ. అనుటయు సంయముల్ బదరికాశ్రమవాసులుగూడి వానికి
ట్లనిరి సురాధినాయకుడ యాగము లేలేదువాఁడుగాక లా

పునః బదునయ్య పేర్కొ ? యలవుం దగవుం దలపోయ కేల కూ
దనిపని సేయఁజొత్తు ? వకటా వికటాచరణంబు పాడియే ?

98

క. మనుజాశను లట, బలు లట

మును లట, యాగంబు లట, నమో విశ్వస్సజే

²విన మింతకు ము న్నెన్నఁడు !

గని కని కొత్తెవ్వఁ డింటికంబము సేసెన్ ?

94

వ. అనుటయు నద్దనుజుండు

95

క. ఏలిక నొదు మఘాంశ

శ్రీలకు; నొరు దదవ నేల ? శిర సుండగ మోఁ

కాలను సేసలు వెట్టుట

బేలుదనము గాక మీకుఁ బెద్దటికఁబే.

96

క. త్రిదివసుఖమ్ము మఖమ్మునఁ

గదియించుఫలంబుఁ దనకుఁ గాననిదయ్యం

బెదిరికి వర మిచ్చు ననుట

చదురే యతఁ డేగె మును దిశాపట్టముగాన్.

97

వ. అనుటయు నమ్మునీంధ్రులు విడియనాడం దలంచి యతని తోడ.

శా. పాపాత్ముండవు దానవుండవు నినుం బాటించి యాగార్హుఁగాఁ

జేపట్టం దగునే మునీంధ్రులకు ? మాచే జెల్ల దీకల్ల దు

ర్యాపారంబులు ధర్మకర్మములలో వర్తించునే ? నావుడుం

గోపాబోపగజంబు మానససరఃకోలాహలోత్సాహిగాన్.

99

చ. తనపరివారముం బిలిచి దానవుఁ డాశ్రమసంభృతార్థముల్

గొనుఁడు పరంపరాకమునకున్ మును యజ్ఞ పశువ్రజంబులం

దినుఁడు కుమారికావితతిఁ దెండు బిశాత్కృతి నంచ నమ్మహా

మునులకు నెగ్గు చేసి మద మోహమునం దనవీటి కేఁగినన్.

100

1. జూతు. 2. విన మెన్నఁడు మున్నిట్టివి కన మెన్నఁడు గోరవిట్టి కర్ణము సేయన్.

వ. తదనంతరంబ

101

నీ. జడలు ¹కంపలు వట్టి జరగనీ కున్నచో
 విడిపింప శిష్యుల వెదకువారు
 జన్నిదంబులు కాలినంతెల లై పడ్డఁ
 దెగఁ దన్ని మిన్నక తిరుగువారు
 ముందటిదిక్కుడి మొలత్రాడుఁ దవిలిన
 తో²కో³గోచులవెంటఁ దూలువారు
 దగ యెత్తి పోలేక దండంబు లటు వైచి
 “హ విధీ” యని చేతు లార్చువారు.

తే. గడవసంబుల మోదిన గలఁగువారు
 వల్కలంబులు దోచిన వంగువారుఁ
 జెఱలువోయినవారలఁ జీరువారు
 నై మునీంద్రులు గలఁగి రయ్యాశ్రమమున.

102

చ. నరకునిచేత నిత్రైఱఁగునం బరిభూతికి భాజనంబు లై
 హరి కెఱిగింత మీబదరికాశ్రమ దుర్భరబాధ లంచు న
 పురమమునీంద్రు లందఱు గృపాపరతంత్రుని యాదవాన్వయాం
 బురుహదివాకరుం గొలువఁ బోయిరి వేడుకతోడుపాటుగాన్.

103

గీ. ఆరుగు నెక భరద్వాజ కాశ్యప వసిష్ఠ
 వామదేవ జాబాలి కణ్వ బృహదశ్వ
 ధూమ్రముఖ్యులు దనుజారి తొల్లి చవులు
 గన్నబదరీఫలంబులు కానుకలుగ.

104

క. తెం డనుచు దుష్టదానవ
 ఖండితయాగోపకరణ ఘనభారంబుల్
 దెం డనుచు ³వేగమే చను
 దెం డనుచున్ శిష్యులకును దెలియఁ బలుకుచున్.

105

నిరోష్ఠ్యము

చ. చని చని కాంచె నంత ఋషిసంహతి సారసకేసరాంతరా
సన సరసాశిసంగఁ దటవందన శాఖి చల తరంగఁ గాం
చనసరసీజలార్థ్యమతినంచితనైకతలింగ గంగ నం
జనగిరి గాఢ గంధగజ సంగతశృంగ రథాంగ న త్తఱిన్. 106

క. అనిమ్మగలోనఁ గృత
స్నాను లయి మునీంద్రు లమలినస్వాంతశరీ
రానూనమహిము లగుచును
దానవరిపుఁ గానఁ జనిరి ద్వారావతికిన్. 107

మ. చని వా రందఱు దేవతారచిత పంచశ్చాధరాంతస్థలం
బున నొప్పారెడువీడు చొచ్చి మన ముప్పొంగం¹గ దాశార్హ నా
వీనుతిం బొందుసభన్ నిషణ్ణులగుచున్ ²విచ్చేయ తై నేయుఁ దా
సనపాద్యాదిసపర్యలం దనుపఁగా సంప్రీతచేతస్కులై. 108

చ. అచటికి దానవాంతకుఁడు నంతటిలోఁ జని యానుపూర్వితో
నుచితవిధోపచారముల నూటటగాఁ గుశలానుయోగ వా
క్యచతురత న్ముదం బెసఁగ నందఱ ధన్యులఁ జేసి భక్తి న
ప్రవలితుఁడయ్యె వారలు నుపాయనముల్ మునుసూపి పిమ్మటన్. 109

మునులు నరకుని యాగడములు శ్రీకృష్ణనకు విన్నవించుట

క. నరకుఁడు యాగంబులకున్
జొరకుఁడు మీ రనుచు ఋత్విజుల నడుచుటయున్
సరకులఁ జూతాడుటయును
వరకులకన్యకలఁ బట్టి వాఁ డేఁగుటయున్. 110

వ. విన్నపంబుచేసి తమ తెచ్చిన విద్యస్తోపకరణంబులు విచ్చి చూపి. 111

మ. అది నాయుద్గమనీయవస్త్ర మది నాయాషాఢరాంభద్వయఁ
బది నాస్రకుప్రపాత్రవర్గ మది నాయజ్ఞోపవీత వ్రజం

బది నాదారవయంత్ర పీఠ మది నాయైజోత్తరీయాజినం

బది నారాంకవకంబళం బని పదార్థాలోకనవ్యగ్రుల్లె.

112

వ. వేణువేణు యెఱింగించి.

113

క. నారాయణ ! నీమన్నన

కారణముగ నేము బదరికావనభూమిం

జేరితిమి నరకుఁ డిమ్మెయిఁ

గారించెం దనకుఁ జేటుఁగాలంబునకున్.

114

క. నీతోఁ జెప్పినయంతకు

మాతలపులు దుఃఖజరధిమగ్నంబులు గా

కాతల నాతలఁ కేలా

దైతేయాంతకుఁడ వెల్లతగవుఁ దెలియవే.

115

వ. అని మునిలోకంబు శోకంబు గ్రోధంబును బోధంబు సడలింప జేయ నిలింప
వైరి తెఱుం గెఱింగించుటయును.

116.

మ. ఆరణాంభోరుహపత్రనేత్రుఁడు సముద్యద్భ్రుకుటిభంగభా

సురఫాలస్థుఁడుం జలాచలమనశ్శూలాయమానవ్యధా

పరివేషాననభానుమండలుఁడు నై ప్రత్యక్షరౌద్రం బనన్

నరకాలంభవిజృంభణంబు నెఱపెన్ నారాయణుం డాకృతిన్.

117

వ. ఆప్సు డప్పరమపురుషుం గొనియాడం దలంచి యత్రాపసోత్తము
లిట్లనిరి:

118.

సీ. పన్నగంబుల రాజుఁ బగవాఁడుఁ గూడి నీ

శయనంబుఁ బయనంబు నంతరింప

దుగ్ధవారాశికుఁతురు నాబుఁ గూడి నీ

శరణంబుఁ జరణంబు సవదరింపఁ

దామరపగవాఁడు దయితుండుఁ గూడి నీ

బడిచూపుఁ గుడి చూపుఁ ¹బరిధవింపఁ

జుందురుచెలికాఁడు సయిదోడు గూడి నీ

యుల్లింబు మొల్లింబు నుపవరింప

- తే. గంపమానమనోధ్యానగతులు మాన
కేకతం బున్నమునులకు నేకతంబు
లేక పొడగాన వచ్చు నీలీల గాన
నన్యు లేనాట ధన్యులే యంబుజాక్ష ! 119
- గీ. అనుచుఁ గొనియాడి వందన మాచరించి
మునులు సంతోషవార్ధిని మునిఁగి యాడఁ
గొలుపునం దున్న యాదవకోటి యెల్ల
మొగుపుఁగేలు ఫాలంబున మోచియుండె. 120
- గీ. ఇట్లు మ్రొక్కిన మునియాదవేంద్రసమితి
సంతసము నొంద నరకునిఁ జంపువాడ
నందఱుచు జూడ నని పంతమాడు హరికి
మఱియు మ్రొక్కుచు సంయము ల్మగిడి చనిరి. 121
- క. తదనంతరంబ రాముఁడు
మొదలగు యాదవుల కెల్ల మోదము వెఱఁగున్
మది మొలవఁ జక్రధరుపై
వదలక వినువీధిఁ బుష్పవర్షము గురిసెన్. 122
- ఉ. తోడన దివ్యగంధములతో సుఖశీతలమారుతంబు ద
ట్టాడ వియ త్తలంబుగలయంతటఁ గారుమొఱుంగుమూఁకకుఁ
జోడగుకాంతి పర్వ మఱిచుట్టలఁ బాయుతొలంగుమంచు బె
ట్టాడెడుమాట లుప్పతిరె నంతటిలో గగనాంతరంబునన్. 123
- ఇంద్రుఁడు నరకునిదుండగములు నివేదింపఁ గృష్ణునికడకుఁ బోవుట
- క. ఈరీతిఁ దోచి నంతట
నై రావణదంతి నెక్కి యమరులతో జం
భారి చనుదేర యాదవ
వీరులు నిలుచుండి రధికవిస్మయమతులై. 124
- క. వాసవుఁ డేనుగు దిగి, సిం
హాసనముననుండి దిగి జనార్దనుఁ డన్యో

న్యాసక్తిఁ గొఁగిలింపఁగ

నాసభవారలకు ముదము నచ్చెరు వయ్యెన్.

125

వ. ఇట్లు పరస్పరపరిరంభణం బాచరించిన యనంతరఁబ జంభాంత
కుండు. 126

శా. రాముం గొఁగిటఁజేర్చి ¹యాహుకుని నాప్రద్యుమ్ను నక్రూరునిన్

ప్రేమం బారంగఁ గొఁగిలించి వరుసన్ బేర్వేర భోజాంధక

స్తోమం బెల్ల వయోవిశేషగతి రా దోడ్తోబరిరంభటి

రామాధుర్యమునన్ సుఖాంబునిధిఁ దేలం జేసె నెయ్యఃబునన్.

127

మ. హరి చేయించిన యర్ఘ్యపాద్యమధుపక్వాద్యోపచారంబులన్

హరి సమ్మోదము మోమునం బొడమఁగా నర్ఘాసనానీనుఁడై

కరమద్దేవు కపోలఫాల²విబుకగై ³వేయసంక్రీడకుం

దిరుగం జేయుచు నొయ్యనొయ్యఁ జెవికిం దియ్యంబుగాఁ జల్కుచున్. 128

క. నరసిరుహసంభవుచే

నరకుం దేవరము వడసి నమ్మినవాఁడో

పురములు గైకొని ³కొఱకుల

తెరువులఁ బట్టించె నన్ను దిక్పాలకులన్.

129

వ. అంతనుండి.

130

చ. చొరనిబిలంబులున్ వెడలఁజూడని క్రంతలుఁ గాలు రావడం

దిరుగని త్రోవలున్ విడియఁ దీర్చునిగొందులు నాలుబిడ్డ లే

కరయని రేలుఁ జీమ చిటుకన్నను విప్పనిమూఁతలు బముం

జిరుగని చీరలుం గలవె చేరిన యీ సురకోటి కచ్చుతా.

131

వ. నా తెఱంగు వినుము.

132

శా. లోకాలోకనగంబు ⁴దెంపలకుఁ గల్గోలాహతాంబోధివే

లాకుంజంబులకుం జనం జనఁగ నాలా ⁵వెంత చింతాభరం

1. సాత్యకిని నాప్రద్యుమ్ను నక్రూరునిన్, (2) సత్యకసుతున్ రాజేంద్రు
నయ్యాహ, (b) సాత్యకిని. 2. వంక: 3. కొండల. 4. రావంతు (దెంపలకు);
దంపులకు; దెంపలకు. 5. వేది.

- భాకంపంబు మనంబునం బెనుపఁగా నై రావతోఁజై శ్రవ
స్వీకారంబున దిక్కులం దిరుగ వచ్చెన్ దేవకీనందనా ! 183
- వ. ఆది యట్లుండనిమ్ము. 184
- క. ఇటమీద నాకు నరకుఁడు
కుటిలమతిం గీడు చేయఁ గోరెడు నతనిం
జటులతర చక్రధారా
త్తుటితశిరఃకమలుఁ జేయు తోయజనాభా ! 185
- క. ఈవై నతేయు నెక్కినఁ
గావింపఁగ రానిపనులుఁ గలవే నీకున్
గోవింద ! తిరుగు నీతఁడు
దేవతలకుఁ దిరుగ రాని తెరువున నై నన్. 186
- చ. అతడు జనార్దనుండు నరకాసురుఁ జంపుట కింత యేల నీ
కనిమిషనాథ ! మున్ బదరికాశ్రమ తాపసపంక్తి ముండటం
గినిసి ప్రతిజ్ఞ చేసి రణకేళికి నప్పుడ పోవువాఁడనై
పనివడి నేఁ దలంచితి సువర్ణుని నాతఁడు వచ్చె నింతలోన్. 187
- శ్రీకృష్ణుఁడు సత్యభామతో నరకాసురుని వధింపఁ బోవుట
- ఉ. నావుడు నిండ్రుఁ డుబ్బ యదునాయకఁ డప్పుడ సత్యభామతో
నావిహగేంద్రునెక్కి వివిధాయుధుఁడై వియదంతరంబుపై
త్రోవఁ జనంగ నాతఁడునుఁ దోడన యత్రగజంబు నెక్కిసం
భావనఁ గొంతద వ్యరిగి పాసి చనం దనవీటిచోటికిన్, 188
- గీ. హరియు మహిష్యతీపురి కరుగు దెంచి
రక్షగాఁ జుట్టి తిరిగెడు రాక్షసులకుఁ
దొలుత జముఖానసమునింటి త్రోవ చూపి
పాంచజన్యంబు చేనంది బలము మెఱసి. 189
- గీ. కత్తివాతులతో నూరు గాచి తిరిగి
యాడు ¹మురపాశముల గాంచె నాటువేల

వానిలో నిషిశాచముల్ వచ్చి వచ్చి
పొదువ నన్నింటిఁ దునుకల ప్రోవు చేసె.

140

మ. కని శౌరిన్ మురుఁ డంత మార్కొని గదామాతంబుల న్నొంచి¹మీఁ
ద నవర్యా ద్భృతశక్తి వైచుటయుఁ గోదండంబు సొరించి య
ద్దనుజారాతి శితక్షురప్రమునఁ దత్కంతంబు ఖండిచి శం
ఖనినాదంబున భూనభోంతరభయోత్కంపంబు గావించినన్.

141

ఉ. అంత నిశుంభుఁ²దెద్దయుకొని యాశుగముల్ దనమీఁద నేయ దై
త్యాంతకుఁ డంతకంతకు గదాహతి నొవ్వఁగ సత్యభామ దు
ర్దాంతమదంబుతో ఘనగదం గడు బెట్టుగ వై చెదైత్తు న
త్యంతరయంబునన్ రుధిరధారలు గ్రక్క రజాంగణంబునన్.

142

క. ఆలోకించి మురాంతకుఁ
దాలోననె శరపరంరాంభోనిధిక
ల్లోలములఁ దేల్చి వానిం
గాలుని కందిచ్చె రొద్రఘనవాయుగతిన్.

143

శా. కేలీవిక్రముఁడైన చక్రికి హయగ్రీవుండు మార్కొన్న నా
భీలాయోధన మయ్యె నయ్యెడ శర ప్రేఖద్గళోద్వేలకీ
లాలాలోలము చేసి వానితల నేలం గూల వై చెన్ జయ
శ్రీలోలుండు మురారి పంచజనుఁ బంచెం దత్సహాయుండుగాన్.

144

ప. ఇట్లు విజృంభించి దనుజాంతకుండు,

145

క. ప్రాగ్జ్యోతిషంబు గదిసి స
దృగ్జ్యోటంకృతులు లేక దితిజులమీదన్
దృగ్జ్యోత్స్ను జేవురింపఁగ
దిగ్జ్యోగగనాంతరంబు దివురఁగ నారెన్.

146

క. విని కడఁగి యసుర లెనుఁబది
యెనిమిదివే లొక్కమొగిన యెత్తిన హరియుం

గినిసి విశిఖంబు లేసిన

మొనపడు గగనంబు మొయిలు మూఁగినమాడ్కిన్.

147

వ. ఇట్లు మధుసూదనుం డేయుసాయకంబులు గాలువలు గట్టి గట్టి మొయిమఱు
వులు సించియుఁ గాయంబులు నొంచియు, మర్మంబులు గీఱియు, మహితలం
బులు దూఱియుఁ, బ్రేవులు వెఱికియుఁ, బెఱుమూఁకల కుఱికియు, సీసకంబులు
వగిలించియు, శిరంబులు నొగిలించియు; గైదువులు గఱవియుం, గరవాలం
బులు సఱవియు, నెత్తురులు సిమ్మియు, నెఱుళ్ళు గ్రుమ్మియు' జరణంబులు
దొలిచియుఁ, జర్మంబులొలిచియు, బాహుదండబులు గత్తరించియు, బయళ్ళకు
నొత్తఁగించియుఁ, బలుగండలు సెండియు, బహురాసి మండియు, గుండెలు
ద్రుంచియుఁ, గుత్తుకలు ద్రొంచియు, నురంబులు గాఢియు, నరంబులు
దోఁడియు, నుదరంబులు వ్రచ్చియు, నూరువులు గుడి గ్రుచ్చియు, మకుటం
బులు విఱిచియు, మదంబులు చెఱిచియు, జంఘలు సెల (లి)సియు, జఘ
నంబుల బల(లి)సియు బాణులం బెనంగియుఁ, బ్రాణంబుల మ్రింగియుఁ
జట్టలు వాపియుఁ, జమత్తారంబులు మాపియుఁ, బై పయిం దోఁచిన నేచినదనుజ
సబలంబు చలంబు కొని పోరి పోరిలోఁ దునుకలయ్యునుఁ దుమూరయ్యునుఁ
నింతిత లయ్యును నెనుమంత లయ్యునుఁ జిఱునుగ్గయ్యునుఁ జిదురుప
లయ్యును మం చయ్యును మడిమంచయ్యును రూపుచెడి తిరుగుడు వడి వాహి
నులు చిక్కువడి చిందఱవందఱై మతిచెడి మల్లామడియై యేపుదెగి¹ యవురు
సవురై యనువుదప్పి యదవదయై యంతంత విచ్చి యరవరలై పాఱలేక
పలపలనై వెఱుగుపడి వెలవెల్లనై చిడు ముడిపడి చెల్లాచెదరై పొడవడంగి
ప్రోవున నొక్కండై పోవిడిచినఁ బోయినపోకై పోయినం గని దనుజనాయ
కుండు తనమొనకథయ దాయకుండై నిజరథ నిహిత బహువిధసాయకుండై
చాలుఁ జాలుఁ బోకుపోకు నిలునిలు మని యడలించి కోదండంబు ధరియించి
గొనయంబు సారించి సారథికి రథవేగం బుపదేశించు సమయంబున 148

1. యేపురుస పట్టయి.

క. కమ్మలఁ దవిలెడు నేనిక

కొమ్మలు నెమ్మలును సుభటకోటలయమ్మల్

నెమ్మనము నూఁకు నెఱుపఁగ

నుమ్మలికపుఁ గింకఁ గొంక కురవడి నేసెన్.

149

మ. దనుజుం డేసినసాయకంబులు గరుత్మంతుండు పక్షావళి

ఘనకక్షాంతరపిథులన్ ¹నిలిచి పీఠన్ మేను వొంగంగ హు

మ్మని జూడించిన లాగు వేగమునుగా నాయంపచా లేసె నా

తనిపై సారథిపై హయంబులపయిం ²దట్టాడఁ బెట్టాడుచున్.

150

నీ. క్రేగంటి చూపున గిఱిగొన్న సన్నగే

దంగితేకుల కన్నదమ్ము లగుచు

జడగొప్పలోను ³నచ్చపుసజ్జకములైన

విరవాదులకు వింతవిందు లగుచు

బిగువుఁజున్నలమీదఁ బెనుపడం బైన చెం

గలువ క్రొవ్విరుల సంగడము లగుచు

⁴గేలకి హరి వైవఁ గేలఁ దాలించిన సం

పఁగిబంతికొనఁ జోపాప లగుచు

తే. ⁵వేగ నరకాసురుం డేయు వేగిరంపు

బాణములఁ బ్రాణములు సత్యభామమేనఁ

గుసుమశృంగారముల తెల్లఁ గ్రొత్తసేయ

నెనిమిదిదెఱంగులై సౌఖి గినుమడించె.

151

క. పగలిడిభానుఁడు వోలెను

ధగధగ యను మొగము దివుర దనుజుం డేసెన్

జగదేకనాథు మీదను

దెగ నిండఁగ దిగిచి యొక్కదివ్యశరంబున్.

152

క. అరచందురు దెందములోఁ

జొరఁబాటి వణుకు తోఁకచుక్కయపోలెన్

1. విఠిచి. 2. దట్టాడు చిట్టాడుచున్. 3. పువంపక సజ్జక. 4. గెలిచిన.

5. వెఱచి.

నరకుం డేసిన బాణము

హరినిటలతటంబు నాటి యల్లలనాడెన్.

153

సత్యభామ నరకాసురునితోఁ బోరాడుట

ఉ. కాఁడినయమ్ముచే సొలసి కంఠవిరోధి శిరోధి వ్రేలఁ జే
యాదక మూర్ఛవోయె భుజగాంతకు టెక్కలకొక్కలాగునం
దోడుగఁ దాలవృంతములఁ దూకొని చల్లనిగాలి చల్లఁ దో
డొడనె సత్యభామ విభుఁడుం గనుటెప్పులు విచ్చెఁ జెచ్చెరన్.

154

ఆ. అట్లు సేదదేటి యరవిందనయనుండు
సత్యభామఁ జూచి చంద్రవదన !
శార్ఙ్గ మింద నీవు సమరంబె కేఁగి'వో
నవసరంబు వచ్చె ననుచు నిచ్చె.

155

ఉ. ఇచ్చినఁ బొంగి యచ్చెలువయుంపును దెంపును లోన మానమున్
మచ్చరముం బెంగ మురమర్దనుపై నరకాసురేంద్రుపై
నచ్చపుఁజాయలం గువలయచ్చదగుచ్చ విషచ్చటావలిన్
మెచ్చని వానిఁ గీల్కొలిపె మేలపుఁ జూపుల వాఁడితూపులన్.

156

మ. గనయంబున్ గొనయంబు నెన్నడుముతోఁ గర్ణావతంసంబుతో
జనుదోయిం గనుదోయిసాయకముతో సందానహస్తంబుతో
జెనకం జేయుచు నేయుచుండె సతి లక్ష్మీభూతదైతేయ త
ర్జన గర్ణారవ జర్జరాంగదుధిరాసారంబు దోరంబుగన్.

157

క. ఆరవిందనయన శరముల
సరవిం దనయనువు చూపఁ జాలము గుడు నై
పరివేషముగల చంద్రుని
సరివేషము దాలె మొగము జగము నులింపన్.

158

చ. కమలముభీకటాక్షకటకాముఖపాణినఖోపకార్మివి
క్రమమణిపుంఖరింఖదభిరామరుచుల్ గరమొప్పెఁ జెక్కులం

జెమటలఁ బ త్తభంగములు చిందఱ వందఱ లైనఁ దోన సం
భ్రమమున వీరలక్ష్మి సమరక్రమరక్షకు వ్రాసెనో యనన్, 159

శా. సత్తాజి తనయాకరాంతరధనుర్జ్వరావ మైరావతీ
సూతానర్గళనిర్గత స్తనితమై సుత్రామచాప్రభా
పాత్రభూరితికావిలాసముల కొప్పుం గప్పు శాస్త్రాంబుము
కృత్రికూరమహాశనుర్ దనుజరాధాత్రంబు గోత్రంబుగన్. 160

సీ. తంత్రి వినోదంబు తడవు నైపనివేళ్ల
గొనయంబు తెగలపై గోరుకొనుట
యద్దంబుపిడి ముట్ట నలయుపాణితలంబు
ల స్తకం బిఱియించు లావుకలిమి
చెలికత్తె నొత్తిలి చీర లేనియెలుంగు
సింహనాదంబుచే జెదర కునికి
ప్రమదననకేలిఁ బరిధవింపని పదం
బై దురాణంబుల నలఁతఁ బదమి

తే. సోయగపుఁజిత్రరూపంబుఁ జూచుచోట
వేసరువిలోచనంబులు వికృతదైత్య
లక్ష్య మీక్షించుటయు మొక్కులంపు¹ గెలుపు
గైకొనియె సత్యభామ సంగ్రామసీమ. 161

మ. అరిఁ జూచున్ హరిఁ జూచుఁ జూచుకములం దందంద మందారకే
సరమాలామకరంద² బిందుసలిలస్కందంబు లందంబు లై
తొరుగం బయ్యెదకొం గొకింత దొంగం దోడ్తో శరాసారమున్
దరహాసామృతపూరముం గురియుచుం దన్వంగి కేళిగతిన్. 162

ఉ. ఊచనకట్ట వంపని పయోరుహశోచన మింట మంటలం
బూచిన బాణజాలమునఁ బూర్వసుపర్వపురాణగర్వమున్
వేచినచందమున్ విపులవీరరసంబున నాత్మచిత్తముం
దోచిన చందముం దెలియఁ దోచిన నచ్చర లిచ్చ మెచ్చరే. 163

ఉ. అక్కమలాయతాక్షి నరకాసురుపై సరి నేసి బాణముల్
పెక్కుదెఱంగు లయ్యసుర భీకరుడై నడు మాటుతూపులన్
గ్రక్కునఁ బార్కై మేడువిశిఖఁబుల నొంచిన సత్యభామ గె
పెక్కిన మోము లేనగవుటిరికలం దకుకొత్త నత్తరిన్. 164

గీ. 1 గొడుగు కామయు విల్లునుఁ బడగతోన
తుమురు సేసి రథ్యంబులఁ దునిమి వైచె
నతివ యతఁ డొండుకోదండ మండికొన్న
నఱకె వేతె విల్లై తిన విలుగ నేసె 165

క గద విసరి వైచె నరకుడు
పదలక సతి దునిమె శక్తి వైచెను దితిజుం
డది ముదిత దుమురు సేసెను
దుదిఁ బరిచుము వైచె నతఁడు దొయ్యలి విటిచెన్. 166

మ. సతి దైతేయపతి న్నిశాతవిశిఖాసారంబుల న్నొంప దే
వతలున్ సంయములు న్నుతించిరి మఱి న్వామాక్షి తత్సూతు ను
ద్ధతి నేసె²దల నేలఁగూల నొకటన్ దైత్యాంతకుం డిచ్చి లా
లితకంఠాభరణంబుతో నతిపకునన్ లీలాపరీరంభమున్ 167

ఉ. ఏచు ³నుపేంద్రునిం బదక మిమ్ముని రుక్మిణి మున్ను, దేవుడుం
బూచినపూవు దప్పుటకుఁ బోకులఁబోవుచునుండు నిమ్మెయిన్
దాచినసొమ్ము చేరె నిచటన్ మదిఁ గోరనిసత్యభామకున్
నోచినవారిసొమ్ము లవి నోమనివారికి వచ్చునే ధరన్. 168

వ. జవ్విధంబున సత్యభామచేసిన సంగరంబునకు సంతోషించి, 169

గీ. చెఱవచెక్కుల నెలకొన్న చెమట దుడిచి,
తరుణినుదుటఁ బైకొన్న కుంతలము లొత్తిఁ
రమణికుచమధ్యమునకు హారములు ద్రోచి
పొలఁతిపయ్యెదకొంగుపైఁ బొందుపఱిచి. 170

మ. హరి యక్కామినిచేతివిల్లు గొని యేయం జొచ్చినన్ ధీరుడై
నరకుం డొండుశరాసనంబు గొని యన్యన్యందనం బెక్కి వే

- తొరిగించెన్ శరముల్ మురారిపయి నైదున్ రెండు రెండైదులు
న్సరి నై దేదులు సత్యభామయొడలన్ సౌపద్మగాత్రంబునన్. 171
- క. క్రమ్మట నేడుశరంబుల
నమ్మరరిపు వేసె విభుఁడు నద్దనుజుని చా
పమ్మఁ దుమురు సేసెను ర
భ్యమ్ముల సారథిని సంపదారలఁ బొడివెన్. 172
- గీ. తన రథంబునచుండి యదైత్యవిభుఁ
దాఁటి దనుజాంతకుని యురస్థలము వ్రేసి
తిరిగి ¹గరుడుని నడిచి యేతెంచి తోన
పరిఘమున వైచె నది శౌరి-పగుల నేసె. 173
- శా. తాలన్వైచె సురారి యొండొరుల మీఱంబాటి యయ్యిద్దఱు
నైల్లనోకహముద్గరంబులను బాశప్రాసభిద్గంబులన్
శూలవాతగదాకదంబ పరశస్త్రోమంబులన్ భిండివా
లాలీపట్టినమాలికాపరిఘసాహస్రంబులం బోరుచున్. 174
- శ్రీకృష్ణుడు చక్రము ప్రయోగించి నరకుని సంహరించుట
- ఉ. అంతట దానవాంతకుఁ డహంకరణంబునఁ బేర్చి వేడ్కతో
వంత యొకింత సూపి పృథివీతనయుం దనయుగ్ర చక్రవి
క్రాంతికి విందుచేసె సదరంబుగ డెందము దాకి వ్రక్కలొ
క్కంతగ నేలఁగూల దనుజాకృతి త్రాసునఁ దూప భూతముల్. 175
- వ. ఇట్లు. 176
- చ. అతిశితచక్రధార నరకాసురు వ్రక్కలు చేసి దాసి దై
వతపతి కింక రక్కసుల వాడిమి పొడిమి మాల్చి గెల్చి యూ
ర్జితవిహగేంద్ర పక్షపరిశీతల మారుత చారుతానివా
రితసమరాంతసంతత పరిశ్రముఁడై హరి యున్నయత్తణిన్. 177
- సీ. మాఁగువాఱిన చంద్రమండలంబునుఁ బోరి
వదనారవిందంబు వన్నె దఱుఁగ

మకరందమున నిండుమధుకరంబులుఁ బోలే
 నేత్రోత్పలంబులు నీటఁ దేరి
 నెఱి దప్పి వ్రాలిన నీలమేఘమువోలేఁ
 గచభారబర్హ మగ్గలము వీడఁ
 దొడఁగి చాలఁ జలించు తొండంపుఁగవవోలే
 నూరురంభా స్తంభయుగము వడఁకఁ

తే. గడఁక లేనితనూపల్లి పుర్మజలము
 దళముగాఁ జిందఁ జెందనితాల్మితోడ
 వగవుచి త్రరువో కళవళముకరువో
 యనఁగ నొకకాంత గానంగనయ్యె సంత.

178

ప. ఇప్పిధంబున నవ్వామలోచన వసుదేవనందను ముందటనిలిచి,

179

క అమరారి చెవులముందఱఁ
 గొమరారి వెలుంగు సమృతకుండలముల న
 త్రిమిరారిద్యయ మన నె
 త్రి మురారికిఁ జూపి యపుడు దెలియఁగఁ బలికెన్.

180

ఉ. ఏను వసుంధరన్ యదుకులేశ దయాకర సూకరాకృతిం
 బూనిననాఁడు నీవు ననుఁ బొందినఁ బుట్టినవాఁడు వీడు నీ
 చే నపరాధుఁ డైన మఱి చెప్పెడి దెవ్వరికింకఁ గింక లో
 నూనఁగ నీక కుండలము లొప్పఁగ నొప్పన గొమ్మ క్రక్మమ్మన్.

181

గీ, ఆకట యిచ్చివవాఁడు దయ్యంబ కొన్న
 వాఁడు దయ్యంబఁ దీనికి వగవ నేరి ?
 కాంపా¹కంబు దప్పింపఁ గమలనాభ :
 నాదు దుఃఖ ప్రలాపంబునకుఁ దరంబె.

182

క. తనయుని²కి పదిలముగ నా
 తనయునికిం గలుగ దితనితనయునికైనన్

పనజోదర యాదరమునఁ

గనుఁగాని ప్రాగ్జ్యోతిషంబు గరుణింపదగున్.

183

మ. దివిజుల్ దల్లిదిలం దదీయజనయిత్రీకుండలద్వంద్వముం

జెవులం బెట్టికొనంగ రూపగుట సూచెం గాని యాతప్ప నీ

చెవులం బెట్టికొనంగరాని రిపు గాసిగ బెట్టి కట్టిడివా

సవుఁ డెట్టుం దనుఁ జంపజాలు బీతఁ డెంచం జూడఁ డింద్రానుజా.

184

గీ. శత్రులకుఁ బుత్తులకు నొక్క సందమగుట

పెద్దలకు మంచి గుణమని పేరుకొనఁగ

సకలదానవసంఘంబుఁ జంపినట్లు

కొడుకుఁ జంపితి ముఁకొటికొర్కి దీర్చు.

185

క. అట్టేల జగము లన్నియుఁ

బుట్టింపం బెంపఁ బురుషులు ముగ్ధురై

పుట్టిన వేలుపవట నా

పట్టియెడం దగునె నడిమిపని మానుటకున్.

186

గీ. కన్న మోహంబు విడువదు గాన యేనును

వగవుమై నెంతదూరిన వనజనాభ!

నెలవు లే దింక గజతల సేతుబంధ

నంబు చేసిన నాదట నవ్వ్రుటాటు.

187

ప. అనిన షశ్వంభరుండు దేవీ నరకాసురునకు వగవం బనిలేదు వాడు సురముని
వర్గంబునకు నెగ్గు చేసెం గావున వదియింపవలసె దుష్టశిక్షణంబును శిష్టరక్షణంబు
నుం జేయ నవతరించిన నాకుం బుత్త్రమిత్రాదు లని చూచుట ధర్మంబుగా
దీయర్థంబు నీవెఱింగి నదియ యదియునుంగాక కాలంబు గడవ నెవ్వరికి నశక్యం
బని యూఱడిలం బలికి నరకాసురతనయుండగు భగదత్తునకుం బ్రాగ్జ్యోతిషం
బొసంగి వసుంధరాకాంత వీడ్కొని నిజపురంబున కభిముఖుండై చనుదెంచు
నప్పుడు వైనతేయుండు నభోమండలమున మురళి భంజళి కాసుడాల వల్లితంబు

లనుగతి విశేషంబుల రా నమందానందంబున రైవతక సమీపంబునకు వచ్చుటయు హరిరాక యెఱింగి బలభద్ర సాత్యకి ప్రముఖ సోదరులు ప్రద్యుమ్న సాంబానిరుద్ధాది పుత్రుల పౌత్రువర్గంబును యదువృష్టిభోజాంధ కాసికంబును జతురంగబలసమేది తంబుగా నెదుర్కొనుటయుం బరస్పరవాహనావతరణంబులు చేయునెడం గృప్తుండు బలభద్రునకు నమస్కరించి గాఢాలింగనమ్ముఁ జేసి తనకు మ్రొక్కిన సాత్యకి ప్రద్యుమ్నసాంబానిరుద్ధాదుల దీవించి యదు వృష్టి భోజాంధక వర్గంబులం దగు తెజంగుల నాదరించి బలభద్రాదులు నిజవాహనంబు లెక్కం దానును గరుడాదిరో హణంబు చేసి వందిమాగధ సందోహస్తుతిరవంబులును వేణువీణా గానంబులును భేరీమృదంగాదినిస్వనంబులును రోదోంతరాశంబు నిండ నిండు వేడుకతోఁ బుర ప్రవేశంబు చేయునెడం జంద్రశాలికల బాలికలు సేసలు చల్లంజామరానిలంబులు మార్గశ్రాంతి నవనయింప రాజమార్గంబు దఱిసి నిజమండిరతోరణంబున సువర్ణావతరణంబు చేసి సకలజనంబుల నిజనివాసంబులకు ననిచి సత్యాసహితంబుగా నంతః పురంబునకుం జని సముచితవ్యాపారంబుల సుఖంబుండెననుటయు విని యభిమన్యు పౌత్రుండు సంతోషపురికితగాత్రుండై మునీంద్రా తరువాతి వృత్తాంతం బెఱింగింపు మనుటయు.

188

1. పారావారనగాధిరాజతనయాపాంగేక్షణోదంచిత

శ్రీరాజత్పుల కావశీవరతసుప్రీతిప్రకాశాంతరా

కారుణ్యామృతవర్షి భాషణవిధా కళ్యాణరత్నాకరా

దురీభూతరాంతరాయనివహ దుష్టాత్మశిక్షపరా.

189

క. 2 చక్రపరశ్శతయతదో

ర్విక్రమజితదానవేంద్ర వివిధవిసోదా

పక్రాంతహృదయ భావ్యా

శక్రప్రముఖామరౌఘ సతతనిషేవ్యా.

190

1. ఈ పద్యము పంచమాశ్వాసాంతముందు నున్నది.

2. ఈ పద్యము చతుర్థాశ్వాసాంతముందున్నది.

మానిని.

జలధిగిరి నివాసా చంచదుద్యద్వికాసా
విరిసితదరహాసా వృత్తసచ్చిద్విలాసా
ప్రళయబహుళరూపా పండితాంతఃప్రదీపా
దళితవివిధపాపా దైత్యసంహారికోపా.

191

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొమ్మనామాత్యపుత్ర బుధారాధానవి
రాజితక్కినసోమయాజీ ప్రణీతంబైన శ్రీమహాభారతకథానంతరంబున శ్రీమత్సకల
భాషాభూషణసాహిత్య రసపోషణసంవిధాన చక్రవర్తి సంపూర్ణకీర్తి నవీనగుణసనాథ
నాచనసోమనాథ ప్రణీతంబైన యుత్తరహరివంశంబునందు బ్రథమాశ్వాసము.

1. ఈ మానిని పత్తుర్దాశ్వాసాంతమందున్నది.

త్రాత ప్రతులలోఁ బ్రథమాశ్వాసము సంపూర్ణము గాకుండుటచే శ్రీ కం. వీ. గారో
మఱివరో వచనమునుఁ గ్రొత్తగా రచించియు, ౨, ౬ ఆశ్వాసముల నుండి యీయాశ్వాసాంత
పద్యములఁ గయికొనియు సంపూర్ణపణిచియుందురు.

శ్రీరస్తు

ఉత్తరహరివంశము

ద్వితీయాశ్వాసము

శ్రీ పార్వతీకుచాగ్రా

రోపితము క్షేందు కాంతరోచిర్నిచితా

కూపార శైలహరణ

¹ప్రాపితమణిరుచిననాథ హరిహరనాథా.

1

వ. దేవా వైశంపాయనుండు జనమేజయున కిట్టయె.

2

మి. శరతల్పంబున నున్న శాంతనవునా²జ్ఞం దత్పరుండై యుధి
ష్ఠిరుతో నద్దునుఁడిట్టనున్ హరిఁ బ్రశంసింపంగ²దారే మునీ
శ్వరులు³ ద్వారక కేనుబోయితిఁ గదా సంబంధులం జూడనాఁ
డరుదాదేవునియందుఁగంటి నొకకృత్యం బెవ్వరుంజేయరున్.

3

క. ఆ పట్టణమున నుచిత

వ్యాపారతఁ గుకుర వృష్టి యదు భోజ సమా

జాసాదితపూజుడ నై

యాపురుషోత్తమునిఁ గొలిచి యే నున్నయెడన్.

4

శ్రీకృష్ణనియొద్ద కొక బ్రాహ్మణుఁడు వచ్చి తన కుమారుల
రక్షింప వేడుట

క. ఒకనాఁ డొకశాస్త్రములో

నొకక్రతు వొకనాఁటిదీక్ష కొనరినఁగని రా

ర్మికు దాహరి యది గైకొని

యొకటో నుండంగ విప్రుఁ డొకఁ డేతెంచెన్.

5

చ. అకట కుమారులార కడుపార మిముం గని పాఱవైచు త
 ల్లికి నటు సూనుతండ్రికి బలే తొలుబామునలేవునోములూ
 రక ననుఁ గన్నుఁబ్రామి విధిరత్నపుబొమ్మల నాఁచికొన్ననా
 మొకమున వ్రేలుచున్న యవిముప్పురమూర్తులునంచునార్తుఁడై . 6

క. వెడ వీడెడుదోవతియును
 బెడతలచేతులు వడంకుపెడవులు తూఁగా
 దెడువెండ్రుకలును బైపై
 వెడలెడడు కన్నీరుఁ గలుగు వేషముతోడన్ . 7

క. ముందట నిలిచి, మురాంతక,
 మందరధర, భక్తలోకమందార, దయా
 కంధశితహృదయ, సురముని
 వందిత పాదారవింద, వసుదేవ సుతా ! 8

గీ. దేవ దేవ, రక్షింపవె దివ్యమూర్తి !
 యనుచుఁ బలుకునవిష్ట్రుని యార్తభంగి
 చూచు'మరవైరి శోకంబుఁజూడలేక
 వెడలె నాకును గన్నీరు వేయు నేం . 9

వ. అట్టియెడ దేవదేవుం డమ్మహిదేవున కిట్టనియె. 10

క. ఏలయ్య భూసురోత్తమ
 దూలెడు ? నీయట్టివారు దుఃఖాంబుధిలోఁ
 దేలుదురే మముబొంట్లకుఁ
 దాలిమి లేకున్నఁ దెలుపఁ దగువారయ్యున్ . 11

క. మేలుం గీడును వచ్చుం
 గాలముతో రెంటిచేతఁ గంఁగరు ధీరుల్
 తేలుచు మునుఁగుచు నితరులు
 జాలిం బదుదురు వివేకసంగతి లేమిన్ . 12

వ. అనుటయు న వ్యాసుదేవునకు భూసురోత్తముం దిట్టనియె. 13

క. ఓ పురుషోత్తమ ! యెట్లు ప్ర

లాపింపిక యుండుదుం జలంబున విధి నా

పాపల మువ్వరఁ దోడ్తోఁ

జూపోపక చంపెఁ దత్ప్రసూతి దినములన్.

14

మ. అవి యెల్లం గడచన్న నేడు దుదగా నస్మత్కృతంబు గౌ

రవమున్ మోదము ఖేదమున్ బెరయగర్భంబిమ్ములందాల్చినన్

నవమాసంబులు నిండె గుండెవగిలెన్ నాకంతలోఁ గొంత లో

కవినోదంబుల కీఫలంబు చవిదక్కం జేసి రక్షింపవే.

15

సీ. తడి యెత్తు చీరతో దాది కౌఁగిటఁ జేర్చి

చూపంగఁ గన్నారఁ జూడ నైతిఁ

దడవి యారకమున్న తట్టాడు మని పట్టి

వడఁకంగ సెజ్జపై వ్రాల్చ నైతి

నల్లంతదవ్వల నప్పలప్ప లనంగ

నెదురుగాఁ బఱతేర నెత్త నైతి

వియ్యాలచే నిచ్చి వేడుక నను వారు

తిట్టింప విని దప్పి దేర నైతి

తే. నకట పిఠ్యామనోరథుం దైతిఁ గాని

కొడుకులం గని దమవారు గొండసేయ

నుండ లేదయ్యె సంపద లుబ్ధె నేని

లేబరమ కాదె బిడ్డలు లేని బ్రతుకు.

16

క. ఈ గర్భము రక్షించిన

నా గౌరవ మేమిఁ జెడక నారాయణ ! నా

నా గుణ సంపన్నులలో

సాగుదు నటు గాక యున్న సమయుదు వగలన్.

17

చ. అనుడు నొకింత లేతనగ వానన పద్మము గారవింప మ

న్ననఁ గృప సేయు నేడొకదినంబును దీక్షితుడైన నాకు; రా

ననువగు నెల్లి భూసురకులాగ్రణి ! యిన్ని విధంబులందు నీ
తనయునిఁ గాతు, నన్న హరి దప్పక చూచియతండు దీనుడై . 18

ఉ. నేఁడు ప్రసూతికాలమున నీవు గదాఘర ! మద్భ్రహ్మంబునన్
వాడిమితోడ నుండి జమువాకిలి గట్టి మదీయ సంతతిం
బోడిమితోడఁ గాచి ననుఁబుణ్యునిఁ జేసినఁగాక యింతలో
మాడిన నేమి చేసెదవు మంత్రపునీకులు నల్లవచ్చునే. 19

అర్జునుఁడు విప్రార్చకరక్షణార్థము తా నరుగఁ గోరుట

క. ఆనవుడు నెద జింతిల్లిన
వనజాక్షునితెఱఁ గెఱింగి వసుదామురు ప్రా
ర్థన దీర్చ నన్నుఁ బనుపుము
పనివినియెద నంటి లావుఁ బంతము మెఱయన్. 20

మ. విని విశ్వంభరుఁ డల్ల నవ్వి కరుణావిర్భూత చేతస్కుడై
ననుఁ బ్రీతిం గడగంటఁ జూచి విజయా! నాచేత¹నెబ్బంగి నో
పని యైనం గడతేఱుఁగాని యిది నీ పంతంబులం దీటునే
యనినన్ మో మరవాంచితిన్ వినయలజ్ఞాయ తచిత్తుండనై. 21

మ. ధరణిదేవుని దైన్యమున్ నిజ మనోధర్మ క్రియా నిష్ఠయున్,
విర²సోల్లాసమదాననావనతియున్ పీక్షించి పద్మాక్షుఁడు
ధ్వరతం దోడ్కొనిపోమ్ము రాముఁడునుఁ బ్రద్యుమ్నుఁడుఁ దక్కఁబురం
దరపుత్తా! మన పీఠిలోనఁ గలయోధవాతమున్ నావుడున్. 22

మ. యదువృష్ట్యంధకభోజసైన్యములతో నభంకషారావభి
న్నదిగంతద్విపమండలుండ నయి కృష్ణశ్రీపందాభోజముల్
మదిలో నిల్చి మహిసురావసధరమృగ్రామమధ్యంబునం
బదిలుండై తిఁ బ్రసూతి వేళ యమునిం బ్రత్యర్థిరాఁ జూచుచున్. 23

క. ఎఱసంజ దాసనంబుల
తెఱగయ్యెను, గూబ లెల్ల దెసలఁ జెలంగెన్,

వఱడు లఱచె, నుల్కలు వడె,
నెఱి చెడి సురగాలి విసరె నిలువక పెలుచన్

24

గీ. అట్టియెడ సైన్య మెల్లఁ గట్టాయితంబు
చేసి ¹యేనును గాండివశింజినీని
నాద మేదుర భూనభోంతరుడ నగుచు
²నమ్మహిదేవుని గృహంగణమ్మునంచు,

25

ఉ. ఉండునెడన్ భయంబున మహోద్ధతిఁ గొందఱు వచ్చిపట్టుప
ట్టుం డిట్ల తెండు పొండనికడున్ రథసంబున నాడుమాటలుం
బండియుఁ బొల్ల వోయెనని బ్రాహ్మణిలోపం నేడ్చు నేడ్చునొం
డొండ కడంగి తచ్చిశువు నుదృవమున్ మరణంబు దెల్పినన్.

26

సగ్ధర. గాండివారావరుం పాషుజితభయదివోకః పురాంతః పురం ద్రి
గండాభోగ శ్రమాంభః కణకలుషితగంగాతరంగాభిషంగా
ఖండాన్మత్కాండ పాశిక బశితనకలాకాశసీమానిశాంతో
ద్దండాతిక్రాంతగర్భాంతకయమభట సంతానముంగాననై తిన్.

27

గీ. పోయె బాలుండు యదువృష్టిభోజబలముఁ
జిన్న వోయెను జూడ వచ్చినజనంబు
డించి పోయె మదీయగాండివము లజ్జ
వోయెఁ గొనిపోయె³ భూసురపుత్రు జముఁడు.

28

వ, ఇవిధంబున గాండివమ్ములావు వమ్మయినం గ్రమ్మునుమ్ములికంబున విన్న
నైన నన్నుం జూచి యవ్విప్రుండు.

29

నిజకుమారుని యముఁ డపహరింపఁగా బ్రాహ్మణుఁ డర్జునుని దూఱుట

క. ఓపార్థ ! నీను నమ్మితిఁ
బాపని రక్షింప కిట్ల పార్థుడ నై తే
నాపాలిపారిజాతము
గోపాలక చక్రవర్తిఁ గొని రానై తిన్.

30

1. యేనుగాండివము శింజినినాద, భరితబధరితభూ. 2. కణగి ధరణీసురునిగృహం
గణమునందు, 3. గడసారెలోయె, శవము

చ. పిలిచితి నన్న నిన్ను నతిభీతుఁడ విప్రుఁడ నమ్మినాఁడ నీ
పలు కన్యతంబుగాఁదగునె పాతెడుబండ్లకుఁ గాళ్లసాఁవఁగా
నలవడు నన్న పోటుమగఁడై యిటు చేసితిగాక యాసతో
నిలుతు మురారి నన్నచట నీకులముంచినఁ బాలముంచినన్. 81

క. మేలైననుఁ గీ దైనను
నాలవపా ¹లాఫలము ధనంజయ రక్షా
శీలునకుఁ జేరు నీ వీ
బాలుని రక్షింప ²పట్టివల మందఁదగున్. 82

క. నీ వేమి సేయు దీగాం
దీవము నీ కిచ్చి ³యమ్ము డెప్పర మైనన్
లావు గల దంచుఁ బరికిన
⁴పావకుచేఁగాదె కోలుపడితిఁ గుమారున్. 83

గీ. అనుచు ననుచారియై విప్రుఁ డరుగుదేరఁ
దేర గాండివ మిడి యన్మదీయమహిమ
మహి మడుంగ మడుంగ గుమనసు మాయ
మాయ గన్నులఁ గ్రమ్ముఁ క్రమ్ముటితి నేను. 84

క. ఈరూపున బొలివోయిన
బీరముతో వృష్టిభోజవిభు లేతేరన్
ద్వారపతి కరిగి నిలిచితి
నారాయణు నెదుర భేదన ప్రముఖుఁడ నై. 85

విప్రకుమారుల నుజ్జీవింపఁజేయుటకై కృష్ణుఁడు పార్థసహితముగాఁ బోవుట

నీ. అట్లున్న నన్ను నొయ్యన గారవించి యా
భూసురోత్తముఁ జాల బుజ్జగించి
నీ కుమారకుల నేలోకంబునం దున్నఁ
దెత్తుఁ నీ కిం తేల ధృతి గలంగ ?

1. లరయఁగా. 2. నట్టివల మందఁదగున్. 3. యితఁడు...గలఁడంచుఁయిమ్ము

4. భావము.

ననుచుఁ బీతాంబరుం డనుపమాభరణుఁ దై

శార్ల కౌమోదకీ చక్ర నంద

కాది ప్రహరణంబు లరదంబుపై బెట్టి

దర్శికరాహితధ్వజము మెఱయ

తే. దారకుని డించి సారథితలంబు నాకు

నొసఁగి భూసురసహితుఁ దై యొప్పుమెఱసె

గృతవలాహక సైన్యసుగ్రీవ మేఘ

పుష్పన్నాహ మగురథంబున మురారి.

36

వ. ఇవిధంబున వసుదేవనందనుండును నేమును రథగమనోచితం బగు పథంబున వితతమనోరథులమై వెడలి మద ముదిత మాధవ మహిళా మంజు శింజాన మంజరీ కౌలాహల హళహళిత హంస సందోహ సందిహ్యమాన కుముదదళాశించ కళింగనందనీ సందర్శనంబువలనను తాటివధూటి కటకనికట విషంకట తట నట తార్స సంచయ చంచుపుట విపాటిత కమల ముకుళపుట కుటీర పటియః కేసర కడంగరీయ భ్రమర విభ్రమ భ్రమణ భాసుర భాగీరథీవిలోకనంబువలనను మనంబు రంజిల్లి మచల్లకంబు మట్టి మ్లేచ్ఛంబు మెట్టిదరదంబు దాఁటి కాశ్మీరంబు గడచి సైంధవం బనుసంధించి నారదంబు పరిభ్రమించి హిమాచలం బెక్కి హేమకూటంబు దొక్కి నిషధం బతిక్రమించి నిమిషంబున.

37

చ. కదిసితి మంత దంతపరిఘద్విపఖండిత దేవదారువున్

మదనవినోదకందళిత మానసమానసవాసభీరువుం

బ్రదరపదాచ్యుత క్రకసాటితల స్రక్ దేశ చారువున్

ముదిత చమూరువున్ ఫలితమూలన మేరువు నాసు మేరువున్.

38

గీ. కడచి వర్షాచలంబునుం గడచి మఱియు

నెడ నెడం గలవిపినంబు లేలు లద్రు

లన్నియును దాఁటి కంటి ముద్యత్తరంగ

నాకడోలాకరంబు రత్నాకరంబు.

39

గీ. అతఁడు నెదురుగ వచ్చి మురాంతకునకు

నర్హ్య మిచ్చి లోకేశ నా కానతిమ్ము

చేయఁ గల కార్య మనుటయు సింధురాజు
తెరువు 'విడు నాకు నుత్తరదిశకు ననిన.

40

ఉ. నావుడుఁ గంసవైరికిఁ బ్రణామముచేసి పయోధియిట్టనున్
దేవ భవన్నియోగమునఁ దేకువదప్ప దొకండు నాపయిం
బోవఁగ లేడు కల్పిడ విభుండవు నీవు చనంగ నంతయుం
ద్రోవ యగున్ సమాశ్రితుఁడు దూలిన నెవ్వగనీకుఁ బుట్టదే.

41

గీ. అనుడు విప్రార్థమై నాకు నరుగవలసి
త్రోవ వేడితి మఱి నిన్ను దేవతలకుఁ
దేటి చూడంగ రా దన్నఁ దెలిసి జలది
రథము చనునంత శోషింతు బథము గొనుము.

42

చ. అనుడు మురారి యిట్టను మహాంబునిధీ ! తగదింక నింక నీ
కనితరగమ్యదైర్యము ననర్థమణి ప్రకరంబు నెవ్వరుం
గనుఁగొన నేల నేల నొడికంబుగ నేఁగినమాడ్కి నాహరుల్
చనియెడు సంబువూరము శిలాసదృశంబుగఁ జేయు నావుడున్.

43

క. ఆపారావారము తా
రూ పై రథ మరుగునంత త్రోవ విడిచినన్
వే పఱిపితిఁ దురగములఁగ
ళాపాండిత్యంబు హరితలంపున కెక్కిన్.

44

వ. ఇతైఱంగున నుత్తరసాగరం బుత్తరించి చిత్తం బరిర గంధ మాద సంబు
సేరి.

45

గీ. వచ్చు నెడ జయంతం వన వై జయంత
మనఁగ సీలంబు నా రజతాచలంబ
నఁగ మహామేరుకైలాసనగము లనఁగ
నింద్రకూటంబు నా వచ్చె నేడుగిరులు.

46

గీ. వివిధవర్ణ రత్న ప్రభావితతి మెఱయఁ
దమ్ము బనిపంచు మనిన మాదవుఁడు భూద

రములఁ గృపఁ జూచి మీయందు రథము నడవఁ
దెఱపి యిం డన్న ననియు నత్తెరఁగు చేసె.

48

క. అంతట నేడునగంబులు

నంతర్ధానంబు చేసి యట చనఁగా న

త్యంతభయంకరకర్థము

సంతమనంబున రథంబు సాఁ గక నిలిచెన్.

48

మ. మఱియుం జీకఁజీకొండ చందమయినన్ మాకెల్లఁ బాతాళము
న్దఱియఁజొచ్చు తెఱంగుదోచెనచటనే దైత్యాంతకుండుద్దతి
న్నఱుకెం దత్తిమిరంబు నంబుధములోనం దోచుదం భోళిద
గ్గఱుచుట్టం బన విక్రమక్రమణ చక్రక్రీడ శోభిల్లఁగన్.

49

కా. ఆకాశంబు వెలుంగఁ దోచె నడ పో నత్యద్భుతాకారుడై
రాకావంద్రది వాకగానలశిఖారత్న ప్రభాజాలరే
ఖాకాంతింబురుమం డొకం డచట లోకం బెల్ల నిండించినన్
మాకన్నుఁగవ లిట్టిరూప మని నమ్మ జాలవయ్యెన్నపా.

50

క. నను నవ్విప్రుని నచ్చో

నునిచి జగన్నాథుఁ డఖిల యోగనిధి జనా

ర్థనుఁ డా తేజములోనం

జనఁ జొచ్చెన్మగుడఁ దెచ్చెఁ జచ్చినసుతులన్.

51

కృష్ణుడు విప్రకుమారులఁ దెచ్చి యిచ్చి ద్వారకకు వచ్చుట

తే. ఎవ్వఁ డేయేట బుద్ధై నయ్యేటి⁴వయసు

సుతుల మువ్వర నాడు గన్న తనిఁ గూర్చి

యిచ్చె నలువుర సుతుల మహిసురునకు

వచ్చితిమి క్షణంబున ద్వారవతికి నేము.

52

మ. దివసార్థంబునఁ జోయి వచ్చుట ధరిత్రీనాథ చిత్రంబు భ
క్రవిధేయుం డగు దేవ దేవుని ప్రసాదం బెట్టిదో యేము బాం

1. చేసే నట (క-హరి-4) 2. గ్గఱుచందంబున, 4. చొచ్చెన్
దెచ్చెన్ జచ్చినట్టి శిశువుల 3. పాయమైన.

దవులం గ్రమ్మఁ జూడఁగంటిమి ప్రమోదంబార నద్దేవుఁడున్
వివిధార్థంబులతోడ వీడుకొలిపె న్నిప్రపంచ గృతాహరణునిన్.

53

ఆ. బంధుభోజనంబు భాస్కరపూజయుఁ
బొందుపడఁగ నేనుఁ బొత్తుగలియఁ
గెలన వృష్టి సాత్యకులుఁ బంతు గుడువంగ
యదుకులాబ్ధి చంద్రుఁ డారంగించె.

54

వ. తదనంతరంబ సభామండపంబున నుచితకథావిసేదంబులు సలుపుచున్న
యన్నారాయణునకుం బ్రణమిల్లి మెల్లన యిట్టంటి.

55

తే. సాగరము నీరు పేరుట శై లకులము
తెరువు లిచ్చుట చీకటి నరకువడుట
దివ్యతేజంబు దోచుట దీప్తి వీ సీవు
సొచ్చుట కుమారులం గొని వచ్చు డేమి ?

56

క. అతిదూరమైనమార్గము
కతిపయపదగమ్య మైనకతముఁ దెలియ నా
నతి యీజే యనుడును న
నృతిఁ గైకొని దాన వారి నా కిట్టనియన్.

57

నీ. అప్పుడు తేజోమయం బైనరూపంబు మ
త్ప్రకృతి యందుఁ జరాచరంబు దోచు
మడుఁగు నప్పురుషుండు మద్ధర్మనకుతూహ
లముగ నవ్యప్రబాలకుల మ్రింగె
వారు కారణముగా వత్తు నే నని యంద
తమనంబు నేన భేదకుఁడ నేన
యచలంబు లేన రంధ్రాపాది నేన సా
గర మేన సంస్తంభకారి నేన

తే. పంచభూతాత్మకంబు ప్రపంచ మిందుఁ
గలిగినది లేనియది లేదు కల దనంగ
నున్నయదియే సర్వంబును నుచితగమ్య
మిది రహస్యంబు దెలిపితి నెరఁగు పార్థ !

58

తే. ఆక్షరత్రయరూపమై యఖిల యోగ

మూల మగుప్రణవంబు నా మూర్తి నుమ్ము

నీకుఁ జెప్పితి, నత్యంతనియతమతికిఁ

దప్ప నీ మంత్ర మొరులకుఁ దగదు తెలుప.

59

చ. అని పరమోపదేశముగ నానతి యిచ్చినయంతనుండియు

న్యసజదళాక్షు భ క్త జనవత్సలు ¹వేదశిఖావతంసపా

వనపదపల్లవుం ద్రిదిశవల్లభ సేవితు నాశ్రయింతు నా

మనమున ఘోరదుర్దశలు మట్టిన సంపద మిన్ను ముట్టినన్.

60

క. అన విని ధర్మతనూజుఁడు

జనపతులును గృష్ణఁ జి త్రసరసిరుహములం

దుడిచి పుల కాంకురమ్ములు

మొనయఁగ నానందబాష్పములు వెడలంగన్.

61

క. అని చెప్పిన వై శంపా

యనునకు జనమేజయుఁడు ప్రియం బారఁగ ని

ట్టను మురవైరి పరాక్రమ

మనఘా విన వలతుఁ జెప్పమా పరిపాటిన్.

62

వ. అనుటయు వై శంపాయనుండు జనమేజయున కిట్టనియె.

63

నీ. మడియించె వక్రాఖ్యు మాహిష్మతీనాథు

నరకాసురునిఁ జంపె నాకవిభుని

దట్టించి పారిజాతము దెచ్చె లోహిత

హ్రదమున వరుణు ²నూటార్చె నూణు

చెట్టలు సైరించి శిఖపాలు నరకె శో

ణితపురంబున నగ్ని నీలలోహి

తుని గెర్చె బాణునిఁ దోలె వార్ధిఁ గలంచి

పాంచజన్యంబు చేపట్టి రూప

తే. 1దంచె నా జరాసంధుఁ బాండవుల మనిచె

గాండివం బిచ్చె నరునకు ఖాండవమునఁ

దల విఱిచెఁ గలయవను మైందద్వివిదుల

ను బృథఁచె జాంబవంతునియుక్కు మడఁచె.

64

శా. చేసెన్ దౌత్యముయాదవాన్వయము రక్షించెం గురుక్షేత్రీ నా

థా ! సాందీపుని పుత్రునిన్ జనకుఁ జైతన్యంబు బొందించెఁగా

దే సాల్వం బడవై చె సౌంభకముతోఁ జేశాధిపొదగులన్

గాసిం బెట్టె విశావుఁ జేసె నృగుని గంసారి సామాన్యఁడే.

65

వ. అనుటయు జనమేజయుండు.

66

క. ఎన్ని తెఱంగుల ముందఱ

విన్నను మరవైరి మహిమ విన నింపగు నా

వెన్నుడు గై లాసమునకుఁ

జన్న తెఱంగు శివునిఁ గన్న చందముఁ జెపుమా.

67

మ. పరి వాదాస్పద వాదమోదమదిరాపానంబుచే మత్తులై

హరి మేలంచు హరుండు మే లనుచు నాహా కొంద టీ పొందెఱుం,

గరు కై లాసనగంబునందు మును లేకత్యంబు భావించి రా

మరవైరిం బురవైరిఁ బాపుట మహామోహంబు ద్రోహంబగున్.

68

క పదునాలుగు లోకంబులుఁ

బొదలింపం ద్రుంపవలసి పొడవులు రెండై

తుడిఁ దా రొక్కటి యగుదురు

వదరలఁ జేయుదురు భేదవాదులనెల్లన్.

తే. పుండరీకాక్షునకు శూలి పూజలిచ్చె

సంయములు చూడ బదరికాశ్రమమునందు

వాగ విందు మయ్యిరువుర నాటకంబుఁ

జెప్పి చెవులకుఁ బండుపు సేయు మనఘ :

70

వ. అనుటయు వై శంపాయనుం డా జనమేజయున కిట్లను జనార్దనుండు
రజతాచలంబునకు నరుగుటయు న ద్దేవుండు నిశ్చల తపశ్చరణంబుల నుండు
టయు న విష్ణుని దివ్య ముని గంధర్వ దేవతానివహంబు చూడ వచ్చుటయునచ్చట
హరుం డా నారాయణునకు వరం బిచ్చుటయు న య్యిరువుర యేకత్వంబు సకల
లోకంబులు దెలియుటయుం దెలియం జెప్పెద నాకర్షింపుము. 71

శా. కంసారాతి మురామరారినరక క్రవ్యాదముఖ్యాసుర
ధ్వంసాపాదనవీతకంటక వతిన్ ద్వారాపతిన్ రుక్మిణీ
హంసీహారమృణాలహారిభుజమద్యస్పారకాసారుడై
సంసారార్థవసార మన్మథసుధాసారంబునం దేలంగన్. 72

సీ. యమునాతరంగడో లాధిరోహణమున
1డంబుమీతెడుమరాళంబువోలె
హరినీలమణి మనోహరమందిర స్తంభ
ముల వినోదించు కిల్పొమ్మవోలె
దళితనీలోత్పలదళదామసంగతి
గోమరారుసంపంగిగుత్తి వోలె
దరుణతమాల పాదపశిఖాశాఖల
జెలువారువల రావచిలుక వోలె

తే. బారిజాత గోవర్ధనోత్పాటనమున
బలిమితొడ వైన మురవైరిబాహుయుగము
తెప్పగా మన్మథాంబుధి దేలుచుండె
రమ్యగుణమణి రుక్మిణిరమణి ప్రీతి.

రుక్మిణీదేవి తనకుసుపుత్తు ననుగహింపుమని శ్రీకృష్ణుని వేడుట

శా. ఆరామాతిలకంబు మన్మథవినో దైకాంతగేహంబులో
గారామై యొకనాడు లేనగవు శృంగారంబుగా గన్నులం
బారం బేదనిలజ్జ దోష హరికిం బాదప్రణామక్రియా
ప్రారంభం బగుభక్తి గుట్మలితహస్తాంభోజయై యిట్లనన్. 74

- గీ. అఖిలలోకైకనాథ : నీయట్టిదూప
విక్రమోదార్య శౌర్యవివేకనిలయు
నొకకుమారుని దయచేసి యుర్విలోనఁ
గడువు చల్లని కాంతలఁ గలుపునన్ను 75
- వ. ఈవరంబు నా కివై తేని 76
- క. మును రుక్మిణి తన్నడిగిన
దనుకాంతకుఁ డేవరంబుఁ దప్పక యిచ్చుం
దనయుని నడిగిన నీఁడని
జను లాడఁగఁ జెవులు నేఁడు సంకటపడవే. 77
- క. కాచికొని కొడుకు నడిగెనఁ
1దే చనవున నాలు మగఁడ2దే వర మిచ్చెం
జూచెద మను సవతుల చే
నీ చులకఁదనంబు చేరనీకుము కృష్ణా : 78
- చ. అనిన మురాంతకుండు దరహాసము మోమునఁ దొంగలింప నో
వనజదలాక్షి ! నీకుఁదగవా ? యిటు లాడుట నన్ను నీవె వేఁ
డిన నటు చేయకుండుట ఘటిల్లునే చేసిన నెవ్వరైన మె
చ్చనిపనియేను జేయుదును సంతసమందుముకోర్కిరేదన్. 79
- క. తన వలచు కాంత యేపని
మనమునఁ దలఁచినన జేయుమగవానికి న
వ్వనిత బిగియారుకొఁగిలి
దినదినమును మదనకామధేనువు గాదే 80
- క. పుత్రులకలిమియె శుద్ధక
శత్రుమునకు లక్షణంబు లక్షణవతు లై
పుత్ర విహీనతఁ బొరసినఁ
బాత్రములే సతులు పతులు పాటించుటకున్. 81

క మానిని వినవే 'పున్నా
మొ నరకా త్రాయతే' యనుట పుత్రార్థం
బైనది నీ కోరిక నా
మానస మురించె వేదమార్గచితమై.

83

వ. అని పలుకుచు నాలీలావతివిలోచనంబులం బొరయు లజ్జా వినయదర
హాసంబులకుం డనమేలంబునుం గరుణయు సమేశంబున నెదుర్కొన నారాత్రి వర
లాభంబున బ్రభావిభాసిత యగునద్దేవితో వినోదించి.

మ. మఱునాఁ డంధక భోజ వృష్టి యదు సామంతాగ్రణీసేన గం
దెఱగా సాత్యకి రాముఁ డుద్ధవుఁడు హర్షిక్యుండు లోనైన కౌం
ద ఐమాత్యుల్ దనుజుట్టిరా నమరె నాస్థానంబునం గృష్ణుఁడా
కఱకంఠుండు పరీతపారిషదరేఖం ¹జూచుచందంబునన్.

85

క. అప్పరమపురుషుఁ డందఱ
దప్పక కనుఁగొని ప్రసాదదరహాసములన్
ముప్పిరిగొను భాషణముల
నప్పటి కప్పటికి వేడ్క లిర నిటు లనున్.

85

మ. శిశుతాకేశిఁ దొడంగి గర్వితులఁ గేశిం గంసు జూజూరునిన్
శిశుపాలున్ నరకాదులం బరువడిం జెండాడి నప్తార్జున
రశనారాజవిరాజితక్షితిసతీరత్న ప్రభామాలికా
విశవాత్మీయగుజోల్లసన్నపయశో విక్రాంతిఁ జెల్లించితిన్.

86

చ. పరఁగినవాఁడు నేఁడు ధరఁ బొండ్రుఁడు రాజులయం దభంగుఁడై
నరకుఁడుఁ దాను మిత్రములు నాకును వానికి సాటిగాని యె
వ్వరికిఁ దరంబు గాదు యదువంశము మ్రింగుదునంచునుండు నీ
శ్వరుఁడు గణంబులం గలసివచ్చిన నంబుధి²లోనఁ జొచ్చినన్.

87

వ. ఇంతసెప్పుటకుఁ గతం బేమియనుతలంపు గలదేని (ంజెప్పెద)
వినుండు

88

- కా. చూడం బోడు గజాపనీతకటఖడ్జభూర్జ ఖర్జూర లీ
లాడోలాసుఖలేఖలోకమహిళాలంకారహారక్షణ
క్రీడాతారకితాంతరాళ తరళ శ్రీకంఠకంఠ ప్రభా
చూడాచంద్రకళాకిలాసము సతీశుద్ధాంతతైలాసమున్. 89
- ఆ. బదరికాశ్రమంబుఁ బావనమునిలబ్ధ
విశ్రమంబు నచట విమల యోగ
దీపికాప్రకాశతేజోమయాకారు
భుజగహారు హరుని భువనగురుని. 90
- క. కనుఁగొని నాతలఁచినపని
యనువుపఱిచి మఱిచి యైన నలయక వేగం
బున వత్తు వచ్చునంతకు
మనవి డేమఱక కాదు మత ముచిత మగున్. 91
- సీ. కోట¹సింగారించి కొత్తశంబుల నెల్లి
నట్టట్ల వన్నించి యాకువరికిఁ
బందిళ్ళు వెట్టించి ²పైకొమ్మ లెగయించి
గుండుదూలము వసికొయ్యఁ గూర్చి
యగడిత లీఁతనీ రలవడఁ ద్రవ్వించి
వెలిదుట్టిరా ³ములు వెలుగు వెట్టి
డంచనంబులు దద్దడంబులు నెత్తించి
పలుగాడితలుపులు బలుపుచేసి
- తే. బాళెము లెవ్విట్టి క్రొంకులు బ్రద్దపరులుఁ
గత్తి గొంతంబు లొడిసెట్లుఁ గత్తళములు
నారసములును విండులు నగరిలోనఁ
బెట్టి పెట్టుఁడు నడు⁴హట్టి⁵మట్టిలావు 92
- క. ఈకోటకు నొకదిక్కున
వాకిలి సారించి యానవాలుగఁ జారుల్

రాకలఁ బోకలఁ జక్రముఁ

జేకాని రక్షకులతోడఁ జెప్పి చనుఁ దగున్.

మ. పురిచుట్టు న్నిచరుండు సారణుఁడు నీభోజాంధకు ల్లాడి క
తైరగాయంబుల గండముం¹గికుల నందిం గొమ్మకొమ్మ న్నిరం.
తరమున్² సోదనదీవె లెత్తి చనుఁ డుత్తాలధ్వజాభీలగో
పుర భేరిరవభిన్నవైరి హృదయాపూర్ణంబుగా రాత్రులన్.

94

ప. అని పలికి సాత్యకి గనుంగొని.

95

మ. శర కోదండ కృపాణ కంకట శిరస్త్రాణంబులం బూని సం
గరసన్నాహవిహారి వై నగరరక్షాదక్షతం జూపు శా
ర్వరి నిద్రం బెడిఁబాసి వాదనిగమవ్యాఖ్యానముల్మాని యె
వ్వరిచేత న్నగుఁబాటు దేక పరభావజ్ఞుండవై తమ్ముఁడా!

96

ప. అనుటయు సాత్యకి యిట్లనియె :

97

ఉ. దేవర యానతిచ్చినగతిం గృతకృత్యుడ నైతి వీటికిం
గావలి వెట్టి పొండ్రవిభుకన్నులుగట్టి ప్రలంబవై రికిన్
సేవ యొనర్చి నీ కిచట సిద్ధపలంబులు గోరి యుండెదన్
దేవత లై న నాకెదిరి ధీరత మైమయిఁ బోవ నేర్తురే.

98

ప. అనియె నట్టియెడ నమ్మహీధరధరుం డుద్ధవాచార్యున కిట్లనియె :

99

ఉ. తండ్రులు మీరు మీకు నయత త్తముఁ జెప్పెదమన్న మమ్ము నే
మండ్రు జన్మంబు, లూఱుడు బృహస్పతి మీయెడ, నేను లేనిచో
వెండ్రుకయంతమోసమును వేచి దురంబున కెత్తి వచ్చు నా
పొండ్రుఁడు వానిచేత మనబంధులు చిక్కకయుండఁ గావుఁడి.

100

ప. అని పలికి హలాయుధుం గనుంగొని.

101

మ. గద చేతం గొని యున్న ⁴ని న్నమర దిగ్దంతావళశ్రేణియుం
⁵గదియం జాలదు చాలదుస్తరము మత్తైలాసయాత్రాంతరో
న్మదపొండ్రక్షితిపాలసంగరము భీమన్మంత్రి సామంతస
మ్మదశక్తి నిర్విముఖప్రమాదమతివై మర్దింపుమీ శత్రులన్.

102

గీ. అనుటయు హలాయుధుం డియ్యకొని నృపాల
సంఘమును దాను వీడ్కొని చనియె నపుడు
హరియుఁ గైలాసయాత్రకు ననువు చేసి
తలఁచె సౌపర్ణ శతకోటితరణివర్ణు. 103

వ. అంత. 104

శ్రీకృష్ణుఁడు గరుత్మంతుని నెక్కి కైలాసంబునకుఁ బోవుట

మ. హరిదంతద్విపదంతకుఁత శిఖరాహంకారనిశ్చింత ని
ర్జరరాజార్జితవజ్రజర్జరితవిచ్ఛాయైకరోమిచ్చని
స్థిరవిద్యుత్ప్రతిపక్షవక్షుఁడయి వచ్చెన్ వైనతేయుండు భా
స్కరబింబప్రతిబింబ మంబరము మ్రింగం బారు చందంబునన్. 105

గీ. వచ్చి నిజపాదపంకజావనతుఁడైన
వైనతేయుఁ గనుంగొని వాసుదేవుఁ
డల్లఁ గరపల్లవంబున నాదరించి
పయన మెఱిగించి యెక్కె నప్పక్షివిభుని. 106

వ. ఇవ్విధంబు వివిధగతిసంచరణచాతురీధురీణ గరుడాధిరోహణంబున
నతిత్వరితంబుగా సములాసంబునం గైలాసంబుఁ జేర వచ్చునప్పుడు. 107

సీ. వాచయమోత్సంగ వత్సలసారంగ
మురుచపాలస్థూలయూపశతము
ప్రాగ్వంశబంధుర బహుగంధసాన్నాయ్య
మాగ్నిద్రముఖ్యర్వి గాశ్రయంబు
సుత్రామసఖయాయజుక సామాజికం
బాతిథేయమయోటజాజిరంబు
పటుధవిత్ర పవిత్రపవనోజ్జ్వలత్రేత
మఘమర్షణజ్ఞ శౌకాంచితంబు

తే. సంతతబ్రహ్మచర్యసుస్నాతకంబు
పరమయోగినిరాకృతపాతకంబు

హస్తైత్యహ్యసహ్యపంచాననంబు
బదరికాకాననంబు చూపెట్టె నెదుర.

108

సీ. పవనవేగవిశీర్ణ పాదపాగ్రంబుల
జడియకుండఁగఁ బట్టుసామజములు
పూజార్థనియమిత పుష్పవాటికలపై
మధుకరంబులఁ జోపుమర్కటములు
నవభృథస్నానపర్యంతనిర్మలత కై
కాసారములఁ గాచుకాసరములు
నిజనిజోటజభాగనీవారసీమలు
సౌరక కావలి యుండు సూకరములు

ఆ. గలిగి కంసవైరి కన్నులపండువై
చెలుపు మిగిలెఁ బూర్ణకలశవిగళ
దాలవాలవారిహారీతమువిదారి
కాశ్రమంబు బదరికాశ్రమంబు.

109

వ. మఱియుం దదాశ్రమంబు వలాహకంబునుంబోలెఁ గరకాస్పదంబై కుంజ
రంబునుం బోలెఁ గుంభాభిరామంబై రంగస్థలంబునుం బోలె కైల్యావళితరమ్యంబై
యింద్రపదంబునుం బోలె నైరావతరుచిరంబై తరుణీముఖంబునుం బోలెఁ దిలక
విరాజితంబై పరమయోగిహృదయంబునుం బోలెమోక్షనిలయంబై పారావారాంబునుం
బోలె నమృతోత్పాదనస్థానంబై మహాభారతంబునుంబోలె శతపర్వసనాథంబై
గగనంబునుంబోలె ఋక్షగణసంక్షీర్ణంబైకర్ణరథంబునుంబోలె శల్వాధిష్ఠితంబైవేటొక్క
తెఱుగున రతిరమణరణవిరహితం బనుటకుం దగి శంఖరసత్త్వవర్ధనస్థానంబై
యదృష్టపుండరీకం బనుటకుం దగి రాజోదయనిధానంబై రామమనోహరఁ
బనుటకుం దగి వైదేహీకృతపరివేష్టనంబై పరిపుష్పవాణినీకరం బనుటకుం దగి సంఘ
తాహవనీయమాన మహిమంబై గంధర్వనివాసం బనుటకుం దగి విష్ణుపదావలంబన
మూలంబై వెండియు నొక్కచందంబున బుద్ధసిద్ధాంత సంశ్రమం బయ్యును నజినవా
సస్థితి శోభితంబై పుణ్యజనేశ్వరనివాసం బయ్యును యమనియమవశంవదశాంతర

కంటె సమిద్భారధురీణ సంకులంబయ్యను నక్షమాలాభాతిశయంబై యొప్పునప్పుండరీ
కాక్షుండు దద్దర్శనంబున హృదయంబు ప్రియంబునం బెనంగొన సాయంతన
నమయంబున.

110

సీ. సంయమీశ్వరదత్తసంధ్యాద్వజలబిందు
జాలంబు నక్షత్రసమితి గెలువఁ
దాపసకృత దేవతానమస్కృతిహస్త
2ములు ముకుళితపద్మముల జయింపఁ
బారికాంక్షిహుతాగ్ని బహుధూమపటలంబు
దిక్కిర్ణతిమిరంబు ధిక్కరింప
స్నాతకవర్కలజ్జాశనోద్ధతకాంతి
సాంధ్యరాగద్యుతి సంహరింప

గీ. దైనుకాగమనోన్ముఖతరశవాత్స
కారవంబును సామగానారవంబు
నంతకంతకుఁ జెలఁగంగ హర్షలీల
నంబుజాక్షుండు సొచ్చె నయ్యాశ్రమంబు.

111

తే. గౌత మాత్రి విశ్వామిత్ర కణ్వ యాజ్ఞ
వల్క్య జాబాలి కాశ్యప వామదేవ
రైభ్య ధూత్రు వాల్మీకి పరాశ రాంగి
రఃపవిత్రాక్షశంకకర్ణ ప్రభృతులు.

112

క. మునివరు లెదురఁగ జని పా
వనలోచను లైరి గోపవల్లభనంద
ర్శనమునఁ గృష్ణుఁడు వారలఁ
గనుఁగొని సంభ్రమముతోడ గరుడని డిగ్గెన్.

113

వ. ఇవ్విధంబున నీతరేతరనందర్శన సమయసముచితకృత్యంబు లాచరించి తత్తా
పసోత్తములు పురుషోత్తముం దపోవనమధ్య పర్ణశాలాంగణంబున నున్నత బ్రుసీ

సమాసీనుంజేసి యాతిథేయపరిగ్రహణానంతరంబున నతనితో నిట్లని విన్న
విందిరి. 114

సీ. ఆకాశగంగ నీయడుగునఁ బొడమె నీ
కి ట్టర్వ్యపాద్యంబు లిచ్చు యెంత ?
నిఖిలంబు రక్షింప నీరజోగుణమూర్తి
పని నీకుఁ గుశలసంప్రశ్న మెంత ?
కమలంబు నీనాభి గన్నది నీ కిట్లు
పుష్పాంతరంబులపూజ యెంత ?
యమృతంబు నీచేత నమరులు గుడిచిరి
నీకు వ్యాహరనియతి యెంత ?

తే. యెచ మాభక్తి యెంత ! మాయెఱుక యెంత !
మాతపోబల మెంత ! మామనికి యెంత !
యితసుతోష మెసఁగ నీ వివట నునికిఁ
గంటి, మిది మాకు భాగ్యంబు కలిమి గాదె. 115

క. నీవారము నీ విచ్చితి
నీవారము మాకు భోగనియతసుఖంబుల్
గావింపుము మాప్రియములు
గావింపుము నీవు భక్తిగమ్య మురారీ.

వ. అని పలుకుచు నద్దేవుని ననేకవిధంబులం గొనియాడి యాదేవునిం గొలిచి
వచ్చిన దివ్యమునిదేవతాసిద్ధవిద్యాధర గణంబులకు నాతిథ్యంబిచ్చి యామంత్రణంబు
చేసి యమ్మూర్తాంతకు వీడుకొని నిజనివాసంబులకుం బోయిరి. తదనంతరంబ 117

శా. గంగానిమ్నగ దాటి యుత్తరతటికాంతారపర్యంత భూ
మిం గంసారి పురారిఁ గోరి నియమోన్మీల న్మనఃపద్మఁడై
భంగాపేతపయోధివోలె ననిలాపాయ ప్రదీపంబునా.
నంగం బొప్పఁగ నుండెఁ దొల్లియుఁ దపోవ్యాసక్రిఁ దానున్నచోన్. 118

వ. అట్టియెడ. 119

బదరికావనంబునఁ బిశాచద్వయంబు శ్రీకృష్ణునకు దృగ్గోచరమగుట

ఉ. కుక్కలు వెంటఁబడ్డ నొకకొన్నిమృగంబులు వాతె నెత్తురు
ల్లిక్కుచు నేలఁగూలె విశిఖంబులు నాఁటిన గొన్నియున్నవే
దిక్కు నెఱుంగవయ్యెఁ గరదీపనికాయము చాయఁ బర్వఁగా
గ్రక్కున వచ్చి రంతట వికారశరీరపిశాచ సైనికుల్. 120

వ. అందులోన. 121

గీ. వికృతాననంబులు విరళదంతంబులు
నిడుపైన దొడలు నిక్కుమెడలుఁ
ముడివడబొమలును ముమ్మూలముక్కులుఁ
బల్లి వెండ్రుకలును బడికితలలు
బొక్కిఱొమ్ములు లోఁతుఁబొట్టలు మిడిగ్రుడ్లు
గూనివీపులు నిడుఁగ్రొంకివేళ్ళు
బూరకాకులు నీచఁబోయినచేతులుఁ
గోలమూపులు గుదిగొన్నతొడలు

తే. నతిభయంకరగతి సూప నట్టహాస
కహకహరావములతోడఁ గాననయ్యె
దావపావకఘన శిఖాదగ్ధతాల
సాలసంకాశ మగు పిశాచద్వయంబు. 122

వ. అందు నొక్కరుండు. 123

చ. విరిగొనఁ దాల్చు నెట్టముగఁ బ్రేవులు చుట్టి కపాలపాత్రలో
విరియఁ గలంచుఁ గ్రొమ్మెదడు, వెండ్రుక లేటి తొలంగవైచు నె
త్తురు చవిచూచుఁ గండలు తుఢా యని క్రాయఁ ద్రిశూలధారలం
జెరివిన ప్రేతమాలికలఁ జిమ్ముఁ బిశాచవిభుండు వేడుకన్. 124

వ. మఱియొక్కరుండు, 125

(అచ్చ తెనుఁగు)

చ. కఱచినపీనుఁగు న్వెడఁదక ప్పెరయు న్నొలఁ బచ్చితోకులున్
బుఱియల పేరులు న్నెదడుపూతకు జుమ్మనిమూఁగునీఁగలుం

బెఱికినవాలు తొమ్ముపయిఁ బేరిన నెత్తురుతేపుడున్ గడున్
బిటుములచూపులుం దఱచు బీఱనరంబులుఁ గల్గుకూపునై .

126

క. చనుదేరఁగ నయ్యిరువురఁ
కనుఁగొని మురవైరి వారి కలకలమున నె
మ్మనముం బదిలముచేయక
ఘనతరవిస్మయవికారకలితముఁ జేసెన్.

127

వ. తదనంతరంబ దద్వికృతవేష వేతాళయగళంబు నరులగళంబులు దెగనడిచినఁ
బొడుగు రుధిరంబు చవిగొని రుచియగుటయు హరికి సమర్పితం బయ్యె ననుచు
న ద్దేవుని సహస్రనామంబులు పేరుకొని.

128

శా. ఓ నారాయణ యో మురాసురహారా యో భక్తచింతామణీః
యో నీలాంబుదవర్ణః యోగుణనిధీ యోలోకరత్నామణిః
యో నీరేరూహపత్త్రీ నేత్ర కృప నా యుల్లంబులో నుండవే
యో నా వే భవబంధముల్ చెఱుపవే యో దేవకినందనా :

129

శా. గోవిందాయ నమో నమో భగవతే గోపాలభక్త్రే నమో
దేవేశాయ నమో నమో మురభిదే దిక్పాలకర్రే నమో
భావజ్ఞాయ నమో నమో ముదహృతే పాపప్రహరే నమో
జీవస్థాయ నమో యనంగ శుభముల్ చేకూరు మా కెప్పుడున్.

130

గీ. ఆనుచు నిరువురుఁ దను జేర నరుగుదేర
గారవంబున వారి నాకంసవైరి
చూచుచుండంగ నం దగ్రజుండు గాంచి
పలికె నల్లన గంభీరభాషణముల.

131

ఉ. ఎక్కడివాఁడ వన్న కడు నీరపుఁగాఱదవిం జరించె దీ
చక్కనిమేను నీ గరువచందము నెందును గాన మక్కటా
నిక్కము మాకుఁ జిత్తములు నీరగుచున్నవి క్రూరసత్తము
లైక్కలి గొన్నఁ జొక్కవడదే మదిలో నినుఁ గన్న తల్లియున్.

132

శా. చేతోజూతుఁడు నీవు నే మవుదురో శీతాంశుమాదామణిం
బ్రీతుం జేయఁ దపంబు నేసెదొ విచారింపంగ నట్లే లగున్

బాతాళంబును నేలయుం ద్రిదివముం బాలించు సిద్ధుండవో
నా తండ్రి నను నేలవచ్చిన జగిన్నాథుండవో చెప్పవే. 133

క. అనుటయుఁ బిశాచవల్లభు
దనభక్తునిఁగా నెఱింగి దామోదరుఁ డ
ల్లనఁ గరుణ వొడముకన్నులఁ
కనుఁగొని యిట్లనయ్యెఁ బలుకుగారవ మొసఁగన్.

క. భూజనములు యదువంశము
రా జనఁగఁ బరఁగుదు స్నిరంతరమును స
త్పూజయును దుష్టశిక్షయు
నాజన్మవ్రతము లఖిలనాథుఁడ నగుటన్ 135

గీ. నాకు నొకకోర్కి కైలాసనాథుచేతఁ
బార్వతీవల్లభునిచేతఁ బడయుతలఁపు
గలదు గావున బదిరికాకాననంబుఁ
జూడ వచ్చితి మీ రిందు సొచ్చు చేరి ? 136

చ. వలదు మహామునీశ్వరులు వారె సదాశివచింతచేత ని
శ్చలగతి నున్నవా రిది పిశాచనివాసము గాదు మీరుఁ గు
క్కలుఁ గవియంగఁ బాఠెడి మృగంబులఁ జూచి సహింపరాదహోఁ
నిలువుఁడు వేయినేల తగునే కఱకుట్టునుఁ జంకఁ బొత్తముల్. 137

క. వెలి నుండుఁ డిచ్చటికిఁ గా
వలి నే నుండంగఁ జొచ్చువారుం గలరే
బలిమిఁ బిశాచంబులు మీ
రలిగిన నలిగితిరి చూడా నగునే మిమ్మున్. 138

వ. అనుటయు నం దగ్రజుం డిట్లనియె. 139

శా. ఘంటాకర్ణుఁడ నేను నాయనుజుఁ డికాలాంతకుం డేము ము
క్తంబిం గొల్తుము కిన్నరేశపనికిన్ కైలాసశైలంబునన్
జంట న్వచ్చినసారమేయములు నీసైన్యంబులున్ మావె యే
వెంట బోయితి మేమి? కాఱడవిలో వేటాడరే యెవ్వరున్? 140

- గీ. నీవు నీపోవుదెసఁ బొమ్ము నీకు మాకు
మాట లేటికి ననుచు నమ్మరులుతోడు
నచటఁ బ్రేవులు దర్పలు నానసంబు
చేసి తనమానసంబునఁ జేర్చెఁ గృష్ణ. 141
- క. తలఁపునఁ జూచినరూపును
వెలిఁజూచినరూపు నొక్కవిధ మయి యున్నన్
నెలకొని ఘంటాకర్ణుఁడు
నలినాక్షుని నామకీర్తనం బొనరించెన్. 142
- వ. ఆదేవుని నుతియించు నప్పుడు. 143
- సీ. తొమ్మండ్రు గొడుకులఁ దొలివేలుపులఁ జేయుఁ
బొడమించు నేదేవు బొడ్డుఁదమ్మి
మూఁడుత్రోవలఁ బాటి మున్నీటిగరిత గాఁ
బరఁగు నేదేవునిపాదతటిని
పండ్రెండుహపులై పగలింటి రాజు గా
వలఁతి యేదేవుని²వలనుఁగన్ను
వేయిమానికపుదివ్వెఁతోడఁ బడగలు
మ్రాలు నేదేవునిమలకపాస్సు
- తే. మునులకెల్ల నేదేవునిమూర్తి వెలుఁగు
హృదయగేహంబులో దీప మెత్తి నట్లు
హరి మురారి నద్దేవు మహానుభావు
మనసులోఁగంటి భవములు మాను నంటి. 144
- వ. అనుచు విలోచనంబులు దెఱచి చూచి. 145
- సీ. పుండరీకములతోఁ బురణించుకన్నులఁ
గారుణ్య మనుతేనె గడలుకొనఁగఁ
మందారశాఖతో మలయఁ జాలెడు కేల
బాంచుకన్యం బనుపండు మెఱయ

నుదయాద్రితటము¹తో నుద్దించునురమునఁ
 గొస్తుభం బనుదివాకరుఁడూ దోప
 నాకలోకంబు²తో నవ్వపాదంబున
 నాకాశనది యనునమృత మొవ్వు

- తే. నమృతధారాధరము మాటలాడినట్లు
 భాగ్యదేవత రూపు చేపట్టినట్లు
 లలితగతి నున్న సద్గుణాలంకరిష్టు
 విష్ణుఁ బొడగంటి భవముల పీడుకొంటి. 146
- వ. అనుచుం బ్రణామంబు చేసి. 147
- క. పకపక నవ్వుచు నొక వి
 పుకళేబరమాంస మెల్లఁ బుచ్చి పునుకపా
 త్రికలోనఁ గడిగి పెట్టుచు
 నకుటిలమతిఁ గృష్ణ : 'నీకు నర్పిత' మనుచున్. 148
- గీ. ఆరగింపవె దేవ ! మాయందు విందు
 వేలు పన్నఁ బాటెంతురు విప్రమాంస
 మివట మత్ప్రితిసేసి నన్నేలికొనుము
 భక్తిగాని నీ కేమియు బ్రాతి గాదు. 149
- క. నావుడు మురారి నవ్వుచు
 నావేఁదులు నూటడించి యనుజితము మహి
 దేవునిఁ జంపుట యనుచుం
 గై వెక్కినవానిమేను కరమున నిమిరెన్. 150
- వ. నిమురుటయును. 151
- క. తామర రేకులఁగన్నులు
 సామజహస్తములు దొడలు శశిమండలమున్
 మోమును మెఱుపును నొడలును
 సోమింపఁగ దివ్యరూపసుందరుఁ డయ్యెన్. 152

- క. అంటినమాత్రన హరిచే
ఘంటాకర్ణుండు మెఱసె గంధర్వపదం
బంటినగతి సిద్ధపదం
బంటినగతి దివ్యతేజ మంటిన కతనన్.

153

శ్రీకృష్ణుడు ఘంటాకర్ణున కింద్రపద మిచ్చుట

- చ. అతనికిఁ బ్రీతి నిట్టను మురారి బలారిపదంబు నీకు ని
చ్చితి నతనిం దొలంగ విధి చేసిన వాడమరావతిపురీ
పతి వని నేడ నీనుదుటఁ బట్టము గట్టితిఁ గొంతగాల మి
ట్టితియభోగ మొంది పరమాత్మునిఁ గూడఁగ రమ్ము పిమ్మటన్.

154

- క. నీతమ్ముడు నీరూపున
నీతోడన కూడ వచ్చి నిర్జరరాజ్య
స్వాతంత్ర్యముఁ గని పిమ్మట
నాతత్త్వముఁ గూడ వచ్చు నాకాధిపతీ !

155

- చ. అని వర మిచ్చి వానివినయంబునకు న్మదిమెచ్చి వెండియుం
గొనుము వరంబు నీ వనినఁ గోరె భవచ్చరణారవిందభా
వనకు మదాత్మ యింత గడవ న్మరభంజన వేయు నేల యే
జననమునందు నిట్ల నిను సఁస్తుతి సేయఁగ నిమ్ము నావుడున్.

156

- శా. సంతోషించె మురారి యంతట భవిష్యన్నాకలోకాధిరా
ట్కంతున్ శక్రుఁడు దోడికొంచుఁ జన ఘంటాకర్ణుఁ డట్లేగు వృ
త్తాంతం బంతయుఁ గృష్ణచేత విని సాంద్రానందపూరావృత
స్వాంతం బయ్యె ముసింద్రలోకముపునస్సందర్శనాహ్లాదియై

157

- వ. ఇవ్విధంబున నారాత్రి సంయమీశ్వరులకుం గన్నులపండువునకుం
దోడు సెవులపండువును జేసి మధునూదనుండు మరునాడు మహా
మునుల వీడ్కొని వచ్చి వచ్చి.

158

- ఉ. వాసుకిహారసంతతనివాసము వాసరవల్లభ ప్రభా
న్యాసము నాసముద్రరశనక్షితిహాసము నాత్మకీర్త్యను

ప్రాసము దత్తదిక్తటనిరాసముఁ గంసవిరోధి గాంచెఁ గై

లాసము నభ్ర విభ్రమకిలాసము మేరుతటివిలాసమున్.

159

వ. కనుఁగొన్న నన్నగంబు కన్నులకు నందక మిన్నంది నందికృత నాందీ
సందానిత వందనమాలాసందోహవిహరద్భృందారక సుందరీ హార ఘటితనటనారంభ
విజృంభితరంభాకుచకుంభ సందర్శన సంభావనా సుభగంభావుక కుబేరకుమార
సంభ్రమావతకరణ రాణచరణరుణాయమాన మణిమంజీరజ్ఞాపిత సోపానపథోపగ
మ్యంబై, రమ్యంబై వెండియు వెండియుం బసిండియుం దడంబడు ననుటకుం దగి
కుందగిరి మల్లికా కుముద సముదయదాయాదసదాదితేయ నీదీనుమేరుశిఖర విసర
విసరదుదీచీముఖ ప్రవాహవిహరమాణ విరించిపుర మహిళాపయోధరకుంకుమపరాగ
రాగచ్చవిచ్చురిత తరంగపరంపరా పరార్థ్య ఘనపట పల్లవిత విగతరజతరుదిరుచిరత
రాధిత్య కాదిత్యకాత్యాయనీరమణ శిరోభూషణశశాంకశకలవిలాసనిస్తంద్ర చంద్రి
కావిచరదవాచీముఖ రోచిర్హరీపరీతపరిసరపరిహృత తపనీయతటద్యుతినివతదితరేతర
కాంతివినిమయంబై మునిమయంబై పాతాళంబును మూలంబును మేలంబు లాడునని
యాడుట కొనియాడుటగాదనితెలుపం దెలుపగు సహజప్రకాశంబునకునవకాశం బొసం
గక భవానిసేవానిపుణపుణ్య జనేశ్వరపురపురంద్రీపునః పునరాగనునరాగమనఃప్రియ
వద పల్లవపరిచయపరితః ప్రకటితప్రవాళ ప్రభావిభావ్యమాన దళాననభుజాపరిమ
సంఘాతవిఘాతవిఘట్టితవసుధాసనిబన్ధవివర వినిర్మద్ధరీర్వికరసార్వభౌమఫణామణికిర
ణచ్చరణప్రావరణంబెవరణంబె దురితంబులం జొరనీక ఛందంబుగా కుండియుజగతీ
ధృతి ప్రకృతి ప్రతిష్ఠాంబితంబె దంతావళంబుగాకుండియుఁ గటకరవిగ్రహవిహారదా
నోన్న తంబె కాంతారూపంబుగాకుండియుం నలకాహితపుష్పకచారాధముకాభిరామఁబె
యట్లునుంగాకసంసారియుం బోలెఁ బ్రసౌవధి పూర్ణోదరం బయ్యును సకలాళాభరి
తంబె యనాత్మజ్ఞుండునుం బోలెఁ దుర్వర్తసానుభవం బయ్యును నున్నతవంశధ్వని
ముఖరం బె యట్లుంగాక జాముదగ్నుండునుం బోలె భృగుసంతతివర్ణనీయం బయ్యును
కూభృద్విగ్రహనిరూఢంబె నిఖిల నిర్జరలోక మకుటరత్న రాజినీరాజిపాదంబె రాజ
కళాధరు విడంబించియున్న నప్పు డప్పురుషోత్తము డిట్లని విచారించు.

160

సీ. ఇం దుండుహరుమౌళి నిందుండు పెద్ద యై
 నె త్రంబు నిందువెన్నెలలు గాయ
 నీగిరిరాజుపై నీగిరి గాఢోలు
 నఖిలదేవతలు నేకార్థవమున
 నిచ్చట విహరింప నిచ్చట సంయమీ
 శ్వరులకు మోక్షంబు సందియంబె
 యీనగాగ్రంబున నీన గాఢినయంత
 శిల నైన మున్నేలు నెలవ కున్నె

తే. యీవనము లీకెలంకులు నీనగంబు
 లీకొలంకులుఁ గలుగ సింహేశ్వరభ
 హరిణశార్దూలగంధర్వయక్షసిద్ధ
 గణగణాంగనాగణులు గానబడునె.

161

శ్రీకృష్ణుడు ద్వాదశవర్షంబులు తపస్సు చేయుట

మ. అనుచున్ ధర్మరణీధరాధివరకూటారూఢుఁడై మానసం
 బిసుకాసారము నుత్తరంబున విహంగాధీశ్వరున్ డిగ్గి గ్ర
 క్కున వల్కంబు జటాభరంబు నమరం గూర్చుండి చర్చించెఁ బా
 వనదేశంబు శౌరి ద్వాదశసమావ్యాప్తిం దహఃప్రాప్తిగాన్.

162

వ. ఆట్లు విచారించి

163

క. పొల్లనమాసము మొదలుగ
 ఫల్గునసఖుఁ డతులతరతపశ్చరణమునన్
 వల్గదరివర్గహయఖుర
 ఫల్గువు గానీక మనసు పదిలము చేసెన్.

164

గీ. పుష్పములు గోయుఁ జక్రంబు భుజగవైరి
 నజకు నిర్భము ల్గళములు నందకంబు
 తెచ్చుఁ బాంచజన్యము గాచు దెసలు శార్జ
 మెదుర నిలుచుండు గద సేయు నెల్లపనులు.

165

- క. దిన మొక్కొక్కటి యెక్కంగ
వనజాక్షుండు పవసించి వత్సర మెల్లం
జనంగా నొక్కొక్కయేడె
క్క నుపాసం బుడిగి యశనకర్మము నడపున్. 163
- శా. పండ్రెండేడులు సిగతిం జనంగ జంభద్వేషముఖ్యామరుల్
మంద్రాటం బిది యేల చెప్పుడము కామధ్వంసికి న్నేమముల్
గుండ్రా యైనఁ జెమర్చు నింత కకటా గోపాలచూడామణిన్
గండ్రోకానరా వారు చెప్పఁ దగదా కైలాసవాచయముల్. 167
- గీ. అనుచు గంధర్వసిద్ధవిద్యాధరాను
గమ్యమాను లై బదరికాకాననంబు
వలసిమునులుఁ దోఁ జనుదేర వచ్చి నిరి
నిశ్చలద్యానపరిపూర్ణు నీలవర్ణు. 168
- క. కని యాకైలాసతటం
బున నమరులు తమవీవిమానములు డిగ్గి జనా
ర్థనుఁ దిరిగి వచ్చి కొలువఁగఁ
గనువిచ్చె నతండు నియమగతి చెల్లుటయున్. 169
- వ. అట్టియెడ. 170
- (అచ్చతెలుగు)
- సీ. తొలుకాదుమెఱుంగులతోటలో నాడెడు
రాయంచకొదమతో రాయఁ జాలి
యిరులబండారంపుటించికిఁ బెట్టిన
బొండుమల్లెకొటఁ బోర గెలిచి
బలుమంచుగంబాల బలసి రాఁ జుట్టిన
క్రాంతమంజిడిబాగుఁ గొఱత చేసి
పాలపెన్నురువుగుబ్బలిమీద నెలకొన్న
నిండువెన్నెలమృగ్గు నిగ్గు చెఱిచి
- తే. జడలఁ గ్రొన్నెల మెడఁ బాపసరిగఁ దొడలఁ
బొడలతో లేమి వెలిమిడిపూత మించఁ

బొడమి వ్రేఱేనిముందటఁ బొడవు నూపెఁ
 1బొడువులం దెల్లఁ బొడువైనబోటువేల్పు.

(అచ్చతెలుఁగు)

ఉ. ఏనికతోలుపచ్చడము, నెమ్ములగుబ్బసరంబు, నంపపూఁ
 దేనియతియ్యివిల్లుఁ గొని త్రెంచినబొట్టు పఱంగునెట్టము
 స్వీనుల²చూపువెండెముఁ, దవిల్చిన మంచముకోటికైదువుం
 బునినప్రాతవేల్పుఁ గని, పోకులఁబోయిన వెన్నుఁ డిట్టనున్. 172

సీ. కల్హరమకరందకలితమందాకినీ
 లహరీపరీతకోలాహలంబు
 బాలేందుచంద్రికాపరభాగశోభాప
 రాగసంభావితారగృధంబు
 సేవాసమానన్న సిద్ధసీమంతినీ
 తాలవృంతోత్తాలతాండవంబు
 కాత్యాయనీదత్తకర్ణావతంస క
 ద్యూరఖండామోదపూరితంబు

తే. మారుతంబు నామీదట మలసియాడ
 గలుగునొకొ నాకు నొకనాఁడు కన్నులార
 శివునిఁ జూచువుణ్యం బనుచింత నెఱయ
 మొదలివేలుపుఁ బొడఁగంటి మ్రొక్కఁ గంటి. 173

సీ. తరుణపల్లవరాగతామ్ర విద్యుల్లతా
 భాసురం బగుజటాభార మెఱిఁగి
 నిబిడసంతమసాతినీలబాలతమాం
 పరిపంథి యగుకంతభాగ మెఱిఁగి
 తారముక్తాహారధవళశారదసీర
 దాకార మగునిర్మలాంగ మెఱిఁగి
 ద్రవళాతకుంభ గౌరకుసుంభకుసుమఖం
 ధనశీల మగుఫాలనయన మెఱిఁగి

1. బొడవు (బొడువ) లందెల్లఁ బొడవైన బోటు. 2. చూపుఁబెం,

తే. యెఱిగికొన వచ్చు నటమీద హృదయకమల
కర్ణికాభద్రపీఠంబుఁ గదియఁ జేర్చి
వరసుధాభిషేకంబునఁ బరమయోగి
సార్వభౌముండ వగునిన్నుఁ జంద్రమౌళి.

174

సీ. లలితవిద్రుమలతాలావణ్య మగు జటా
జూటంబుఁ జిగురాకుజొంపమైన
సాంద్రతారకవిలాసం బగుపురుహూత
పురపురంద్రులసేస పూవు లైన
విశదకాదంబినీవిభ్రమం బగు వియ
త్సింధుతోయము పూవుదేనె యైనఁ
దరుణభానుసమంచితం బగునుష్టీష
ఫణిఫణామణికోటి ఫలము లైన

తే. నైనపారిజాతంబు మూలాలవాల
జాత మగు నైన నభిలాషజాత మెల్లఁ
జేతిలోనికి వచ్చు నిచ్చిత్ర మిచట
నాత్మలోఁ గంటిఁ గన్నార¹నంటికొంటి.

175

సీ. కుజము కుంజరముచేఁ గూలునో కూలదో
కూలుకుంజరము నీకుజము గూల్చె
మాను పేరేటిచే మడుగునో మడుగదో
మడుగుపేరేటి నీమాను మడఁచెఁ
గాలునో యొకనిచేఁ గాలదో సాలంబు
గాలునీసాలంబు గాల్చె నొకని
దునియునో పరశుచేఁ దునియదో వృక్షంబు
తునియు నీవృక్షంబు తునిమేఁ బరశు

తే. వసుచుఁ దమలోనఁ జర్చించు నమరవరుల
కభిమతార్థఫలార్థ మై యంద వచ్చు
పారిజాతంబు నామ్రమాలఁ బండియుండ
నందఁ గంటి నాకోర్కుల నందఁ గంటి.

176

మ. అనుచున్ లోచనపుండరీకములలో నానందబాష్పాంబువుల్
తనుసీమం బులకాంకురంబులుఁ బ్రమోదంబుం బ్రకాశింప న
వ్వనజాక్షుండు చెలంగుచుండఁగని సర్వజ్ఞుండు యోగీంద్రవా
జ్ఞునసాగమ్ముఁడు కేలుఁ గేలఁ గదియ న్మన్నించెఁ గృష్ణం గృపన్. 177

క. ఇతైః అగున నయ్యిరువుర
చిత్తముగతి నొడలు గలసి సిద్ధాంతపరా
యత్తు లగు మునుల యెఱుకకు
వితై చెలువారె జమిలివేల్చని తెలుపన్. 178

వ. అట్టియెట. 179

సీ. అభ్రంకషం బై నయాలపోతు నితండు
తుంకనాఁ డీతండు పెంచినాఁడు
సాధుసమ్మతముగా సామజంబు నితండు
గాచినాఁ డీతండు ద్రోచినాఁడు
బర్హిర్ముఖార్థమై పర్వతేశు నితండు
దాల్చినాఁ డీతండు వ్రాల్చినాఁడు
ఫణపరంపరతోడి పన్నగేంద్రు నితండు
మెట్టినాఁ డీతండు సుట్టినాఁడు

తే. నేడు నాఁడును నాఁడును నేడు మనకుఁ
జూపఁ జెప్పంగఁ జెప్పంగఁ జూపఁ గలిగె
ననుచుఁ గొనియాడుసంయమిజనుల కొదవె
రజతగిరిమీద హరిహరారాధనంబు. 180

సీ. సారసంబున లేవ నారసంబునఁ జూపఁ
బద్మాసనుఁడు వీరిపాలఁ గనియె
రూపు గంటఁ జెలంగఁ జూపు మంట లడంగఁ
బంచబాణుఁడు వీరిపాలఁ గనియె
వరములు వడయంగ శరములు గెడయంగఁ
బంక్తికంతుఁడు వీరిపాలఁ గనియె
గేహరక్ష నటంప దేహశిక్ష ఘటంప
బాణాసురుఁడు వీరిపాలఁ గనియె

తే. గనియెఁ జిత్రంబులకు వీరు గలనియుండి
మనుపఁ జెఱువంగఁ జెఱువంగ మనుప నేర్తు
రెల్లలోకంబులకు దైవ మేక మగుట
హరిహరాత్మక మెఱిగితి మనిరి సురలు. 181

శివుఁడు సాక్షాత్కరించి కృష్ణునకుఁ బుత్రుని నొసంగుట

చ. ప్రమథులు సప్తమాతృకలుఁ జార్వతియు న్మురవైరి తాపసో
త్తములు నుతింప నయ్యెడ సుధాకరఖండవతంసుఁ డిట్టనున్
దమతమలోనిచూడ్కిఁ దముఁ దార కనుంగొనుమాడ్కి నింతగా
లము నినునీవ చూచితి తలంపున నీవును నేన కావునన్. 182

మ. యదువంశంబుధిచంద్ర! నీమడిఁ గుమారాపేక్ష నాలో నెఱుం
గుదు నాకి చన వీఁ డలంచియ తపోఘోరక్రియ న్మోచ్యుఁగాఁ
బిదపం జెప్పెడివాఁడవై తగుఁ దగుఁ బృందారకశ్రేణికిన్
హృదయాహ్లాదముగా మదీయమకుటం బెక్కెన్ భవత్పాదముల్. 183

క. నీ కొడుకు నీకు నిచ్చితిఁ
గైకొనుము విరించిచిట్టకాలకు లోనై
నాకుఁ బగ యగుట నంగము
లేకున్నాఁ డతఁడు కొఱత లే దతనిపయిన్. 184

వ. అది యె ట్లనిన వినుము. 185

మ. హిమవత్కూటమునన్ దపోమహిమతో నే నున్ననాఁ డమ్మహి
ద్రము నాకుం దనకన్యఁ జూపి పరిచర్యాకారిణిం జేసినన్
రమణీరత్నము నన్ను సంతతము నారాధించె సదృక్తిసం
భ్రమభావంబులు విభ్రమభ్రమణవిభ్రాంతిం దొరింగింపఁగన్. 186

ఉ. అత్తఱిఁ దారకుం డనుమహాసురుఁ డీసురసంఘము న్మదో
న్మత్తవిహారుఁ డై గెలిచి నాకము చూఱగొనంగ వాసవుం
డెత్తినభీతి బ్రహ్మకడ కేగి ప్రణామము చేసి భేదముం
దత్తఱపాటుఁ జెప్పిన విధాతృఁడు నాతనితోడ నిట్టనున్. 187

మ. దనుజేంద్రుండు తపఃప్రభావమున నత్యంతస్థిరస్వాంతుఁ డై
నను మెప్పించి వరంబు వేడెఁ దన కెన్నండున్ వినాశంబు లే
క నికామవ్యవహారఁ డై తిరుగ నొఁగా కంటి నేనుం ద్రిలో
చనసూనుం డొకరుండుదప్పఁజెలువఁ శక్తుండు గాఁడెవ్వఁడున్. 188

క. అని వానివరములోనన
మునుముట్టఁగఁ గొంత నెగులు మోవఁ బలికినఁ
విని దనుజుఁడు మీఁ దెలుగక
చనియె జితేంద్రియుల కేటిసంతతి యనుచుఁ. 189

చ. ఆసురపతీ పతివ్రతల కాదిమదై వతమైన పార్వతిం
బ్రహ్మవిభుండు గైకొనెఁ గృపాపరతన్ బరిచర్య సేయ నీ
సమయమునందు మన్మథుఁడు సాగి శరాసనకౌశలంబునన్
హిమగిరిరాజకన్యపయి నీకునిచిత్తముఁ జేర్చ నోపినన్. 190

క. ఆరమణికి నుదయించు కు
మారుఁడు సేనాని యగు నమర్త్యులు వొగడఁ
దారకుని నెల్చి తిరముగ
నీ రాజ్యము నిలువ నోపు నిక్కం బనుడున్. 191

శా. జంభారాతి విజృంభమాణహృదయోత్సాహైక సాహాయ్యుడై
యంభోజాసనుపంపునఁ జనిప్రసూనాస్త్రిదలంచె న్నుటా
రంభ స్తంభనదంభ భేదవిహర ద్రంభాపరీరంభణ
స్తంభాసంభవగుంభరత్నరచనాస్థాన స్థలస్థేము డై 192

వ. అలోన. 193

సీ. మకరంద మాని మైమఱచిన గొనయంబు
వెడమ్రోయఁ గడివోనివింటితోడ
జలజకేసరరాజి జల్లెడమూఁకగా
దాటువతారిరథ్యములతోడఁ
గర్జితారపుమొగ్గ కనకంబుగుబ్బగాఁ
గోయిల నోదూరుగొడుగుతోడ

రతికన్నుగవ మచ్చరము సేయుచెక్కెంబు
వడక వీతెంచు సేవకులతోడ

తే. వలపుదూపులు కరసాన వాడి చేసి
మందునెలతోడ దన మేనమామయైన
నిండునెలతోడ వలరాజు నిర్జరేంద్రు
సభకు నేతెంచె భుజబలోత్సాహ మెసంగ. 194

క. ఇవ్విధమున బొడసూపిన
పువ్వులవిలుకానిఁ జూచి పురుహూతుఁడు లే
నవ్వడర వేయుఁగన్నులు
నువ్విళు లూరంగ ఘన్న యుత్పలవన మై. 195

గీ. సముచితోపచారములతో సంతసఁబు
మనమునకుఁ జేయ నచ్చట మన్మథుండు
నిర్జరాధీశ ననుఁ బంపు నీకుఁ జేయ
వలయుపని యేది కడతేర్చి వత్తు ననుఁడు. 196

చ. త్రిపురహరు న్వరింపఁ దగుదేవి ధరాధరకన్య డగ్గఱన్
దపముఁ గలంప నం దొకఁడు తారకుఁ జంప నిలింపతోకమున్
గృపఁ దిలకింపఁ బెంపఁ బరికింపఁగలాఁ డుదయించు నంచు వే
దపుగనివేల్పు సెప్పినఁ బదంపడి నిన్నుఁ దలంపఁ జొప్పడెన్- 197

క. అత్రాపసోత్తముని మదిఁ
దత్తఱపాటొదవజేయఁ దక్కింజలకుఁ గా
దిత్తఱగు నీక చెల్లు ను
దాత్తగుణా యనుడు నతఁ డుదగ్రమదమునన్. 198

వ. తదనంతరంబ రంభాదిరంభోరు కరకిసలయవిక్రిష్ట కల్పతరుకుసుమ కేసర
విసరద్విర్వేష దంభధూమధూసర శిరోరుహంబువలనను జంభాసుర విస్ఫంభన పరి
రంభరాగ నిర్భరనయన సహస్ర ప్రభావటల కపటకీలాకలాప పరీత దేహప్రభా
విహారంబులవలనను రతివిరచిత మంగళాచరణగోరోచనా రుచిర దక్షిణభుజా

నిశ్చేపణలక్షణలక్షిత మౌక్తికాక్షతకైతవస్సులింగ సంగరసమయోచిత వైక
 క్ష్యంబు వలనను వాతాయనవివరవిత్తిర్థ దతిసుతారాతి నగరచతురయువతిముకుళిత
 కర కర్పూరపూరవ్యాజ నిచిత భసితవితానవిస్తారిత పతాకాపటపల్లవంబుల వలనను
 పరితః ప్రతిపదముఖరబృందారకబృంద జయజయారావపరిపూరితవీర రసావేశ
 వేల్లితభుజాస్ఫాలనకోలాహల చ్చద్మగద్గదశబ్ద ప్రతిరవ విభావితగోపురప్రదేశంబుల
 వలనను మొదలన మదీయలోచనానలంబునకు నాహుతి యగుటఁ దెలుపుచు నమ
 రావతీపురంబువెడలె నచ్చందంబునం బచ్చవిల్తుండు నన్నుం గలంచుటకు నమకట్టి
 తానును సమయుట పీరిందలు నెఱుంగుదు రిది పిదప నేఁ దెలిసి యపరాధంబు
 గాకుండుటకు నా మనంబున ననుతాపంబు వొడమిన

199

మ. వగఁ బొందంగ విరించి దేర్చినఁ గృపావంతుండవై మన్మథు
 న్ముగడ న్జేసితి నీకుఁ బెద్దకొడుకై మద్భక్తుఁడై చెప్ప నొ
 ప్పుగుఁ బ్రద్యుమ్నుఁ డనంగ నీధర సరోజాక్షా తపసిద్ధికిం
 దగు మేలిచ్చుట గాదు పూర్థవిహితార్థం బింత కింతేటికిన్.

200

శ్రీకృష్ణుని శివుండు కొనియాడుట

క. అనుచుం గరములు మొగుపఁగ
 మునుముట్టఁగ మొగిడె నమరమునిపారిషదా
 వనిధరతనయాకరములు
 పినాకి గొనియాడఁ దొడఁగెఁ బితాంబరునిన్.

201

సీ. ప్రకృతిసంజ్ఞికము గారణము ద్రిధాభూత
 మది ప్రధానమునకు నాత్మ యయ్యె
 సత్త్వరజ స్తమోజాతమై జగదండ
 మంతకుఁ గారణం బనఘ నీవ
 ప్రకృతియందు మహాత్మ ప్రభవించె నం దహం
 కారంబు వొడమెఁ దత్కల్పితములు
 పంచభూతములు శబ్దస్పర్శగంధరూ
 పరసంబులును బాదపాణిపాయు

- తే. వాగుపస్థములుఁ దదీయవర్తనములు
మనసు గలయఁగ నివి సాంఖ్యమతమునందుఁ
దత్త్యములు వీని కంత¹కుఁ దాప వీవు
పనులు వీనికిఁ దగుభంగిఁ బనుపనేర్తు. 202
- గీ. బ్రహ్మయై రాజసమున నుత్పత్తిఁ గూర్చి
విష్ణుడై సాత్వికమున వృద్ధిఁ గూర్చి
రుద్రుడై తామసంబున రూపు మాపి
చూపుదు చరాచరంబుఁ గౌస్తుభవిభూష. 203
- క. ఇంద్రియముల గోచరముల.
కుం ద్రోవలు చేసి భక్తకోటులతో నె
ల్లం ద్రమ్మరు నాత్మపు రవి
చంద్రవిలోచన వివేకచైతన్యసిధి ! 204
- గీ. బ్రాహ్మణులు మోము రాజులు బాహుయుగము
వైశ్య లూరులు తక్కినవారు పదము
లుదయపథములు సేయ నీయొడలు మెఱయు
నీవు విశ్వేశ్వరుండవు నీలవర్ణ. 205
- క రవిచంద్ర శిఖమరుద్వా
సపదిగ్వియదంతరిక్షసర్వంసహలున్
భవదక్షి హృదోజోహ్రా
ణవదనకర్ణోత్తమాంగనాభిపదోత్థల్. 206
- సీ, విశ్వలోక వ్యాప్తి విష్ణునామమఁ దాల్చు
మధు వింద్రియములు దన్మర్దనమున
మధుసూదనుండవు మా యన విద్య ద
త్పతివి మాధవుడవు దపముచేత
నగుదు తపస్వివి హరణ మింతకుఁ జేసి
హరి వైతి నారంబు లన జలంబు

లం దయనంబు నీ కగుట నారాయణ

త్వము వహించితి బృహత్త్వంబు బృహ

తే. ఐమును జూపుట బ్రహ్మ వై నాడఁ విండ్రి
యము లగు హృషీకములు దదీశాఖ్యఁ గలిగి
నది హృషీకేశసదము శమ్మది సుఖం బ
ఖిలమునకుఁ జేసి శంకరాకృతి భజింతు.

207

గీ. వసనము దివంబునన కాన వాసుదేవుఁ
1డన మనమున ముని యని యన యతనమునను
యతి యనంగ భూతవితతి నీయందు నెవ్వ
నునికిఁ గనితి విశ్చంబరాఖ్యను మురారి

208

క. కపదంబున బ్రహ్మయు నీ
శపదంబున నేనుఁ బరఁగి జన్మింపఁగ నీ
కుపగతము కేశవత్వము
ప్రసన్న మఖిలజగదీశ్వరత సీశతయున్.

209

గీ. వామనం బణువు తదాఖ్య వామనుడవు
వేదముల త్రినామములు దద్విక్రమమున
నీ త్రివిక్రనామంబు నెగడె వాణి
వెలయు గోసంజ్ఞ నెఱిఁగి గోవిందుఁ డయితి.

210

సీ. అగుదు భందముల గాయత్త్రి వర్తంబుల
యం దకారము రుద్రులందు నేను
ననలుండు వసువులం నాదిత్యులందు వి
ష్ణుండు వాస్తోష్పతి సురలయందు
గజములలో నింద్రగజము పక్షులలోన
గరుడుఁడు నరులలో నరవరుండు
నిర్జరవరులలో సీరజాసనుఁడు వృ
క్షముల నశ్వత్థంబు శైలములను

-
1. ధనఁగ మౌనంబునను ముని యనంగ యతన
మున యతి యనంగ నీయందు భూతనివహ
మునికి గలుగ భూతావాసుఁ డన మురారి.

తే. మేరుగిరి దేవమునులలో నారదుండు
దైత్యులందు బ్రహ్మాదుండు ధనదవిభుండు
కిన్నరులయందు వాసుకి పన్నగముల
లోన మృగములలోనఁ బంచాననంబు.

211.

సీ. నీయంద జనియింబె నీయంద నిఖిలంబు
నడఁగె నీవాదిమధ్యాంత మగుట
నేన నీ వన నీవ నే నన వర్తింతు
మిరువుర శబ్దార్థ మేకరీతి
సీనామములు నాకుఁ నా నామములు నీకఁ
జేసినపూజ నాకుఁ బూజ
నిన్ను నొల్లనివార నన్ను నొల్లనివార
లెచట నీయునికి నా కచట నునికి

తే. చెల్లునది చెల్లుచున్నది చెల్లి నున్న
యది సమస్తంబు నీవ నీ కనభగవ్య
మేదియును లేదు వేదంబు లెఱుఁగు నవియు
నీవ నా నమస్కారంబు నిన్నుఁ జేరు.

212.

వ. అని పలికి సకలదేవతామునిసంఘంబులం గనుంగొని వారితో నిట్లు
యె.

213

క. ఏ మిరువురు నేకం బిది
సామర్థ్యజురాదిత త్వసారము హరిచేఁ
గామార్థధర్మమోక్ష
శ్రీమహిమలు మీతపంబు సేర్పు వలంబుల్.

214.

క. ప్రణవాత్మకు నవ్యయు హరి
నణిమాదివిభూతికారణాంతఃకరణం
బ్రణుతించువారు చేసిన
ప్రణామములు నన్నుఁ జేరుఁ ఐరమార్థముగాన్.

215.

. ఇదియ పరమోపదేశంబు హితము సకల
మంగళము నిత్య మోంకారమంత్రమయము

శ్రీకరంబు నిశ్చేయస సిద్ధి నిగమ
సారము తపఃఫలంబు నిశ్చలపదంబు.

216

వ. అని యద్దేవుని నుద్దేశించి.

217

సీ. ప్రణుతింతు నో న్నమో భగవతే వాసుదే
వాయ నమో భక్తవత్సలాయ
సూర్యాత్మనే నమ స్సోమాత్మనే నమః
ప్రణవాత్మనే నమో బ్రహ్మణే న
మో రుద్రనామ్నే విమోనష్టనే నమో
మూలప్రకృతయే నమో వసుంధ
రాదిభూతగణానుహారిభాసే నమో
మాయామయాయ నమ స్సహస్ర

తే. బాహునేత్రశరపాదవస్తయే న
మో వషట్స్వధాస్వాహాత్మమూర్తయే న
మః స్వభావశుద్ధాయ నమః ప్రహరణ
ధారిణే నమో యనుచు నుదాహరింతు.

218

గీ. ఆద్యబీజాయ విశ్వకర్త్రేక్షరాయ
నిర్గుణాయ గుణాత్మనే నిర్మలాయ
హరిహరాత్మనే ప్రవరదివ్యాయ యజ్ఞ
సూకరాయ నమో యనుచు స్తుతింతు.

219

క. అని వినుతించి మహేశ్వరు
మునులు వినఁగ నిది పురాణముఖ్యస్తోత్రం
బనవరతముఁ జదివిన వ్రా
సిన విన్నను సకల కార్యసిద్ధి పుటించున్.

220

మ. అనుచుఁ బారిషదాంబికాసహితుడై యంతర్హితుండై త్రితో
చనుఁ డేఁగెం దదనంతరంబ నుమనస్సంఘంబు గోవిందు పం
దనపూర్వంబుగ వీడుకొన్న మును లత్యానందులై యిచ్చులున్
జనిరా కృష్ణుడుఁ దాడ్చు నెక్కి మగిడెం జక్రాది సన్నదుడై.

221

ఉ. చక్రపినాకమండన భుజాకృతభండన దైత్యఖండనా
విక్రమనర్తన ద్యుపదవీపరివర్తన మూర్తికిర్రనా
శక్రమణి ప్రభాసిత నిశాకరభాసిత వర్ణ భాసితా
నక్రపమత్తవారణ ఘృణారసకారణ కృత్తిధారణా.

222

క. చిక్కురాభరణకిరీట
ప్రకటజటాజూటమటితబర్హ వణింద్రా
మకరాకరగిరితనయా
ముకురీభవదేకపంచముఖషట్పుంద్రా.

223

మాలిని.

నిగమశిఖరవేద్యా నిర్మదానందవిద్యా
విగతశుగనవద్యావిర్భవద్ద్యానవేద్యా
జగదధికర్మతరజా సారసంసారశిక్షా
ద్యగణితకృతసాక్షా దద్భుతాకారదీక్షా !

224

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్రౌ కొమ్మనామాత్యపుత్రౌ బుధారాధాన
విరాజితిక్కునసోమయాజి ప్రణీతంబైన శ్రీమహాభారతకథానంతరంబున శ్రీమత్సకల
భాషాభూషణసాహిత్య రసబోషణసంవిధాన చక్రవర్తి సంపూర్ణకీర్తి నవీనగుణసనాథ
నాచనసోమనాథ ప్రణీతంబైన యుత్తరహరివంశంబునందుఁ ద్వితీయాశ్వాసము.

ఉత్తర హరి వంశము

తృతీయాశ్వాసము

శ్రీ దుర్గాకుచదుర్గ

సేంద్రాంబోహరయష్టివిభ్రమశాలీ

శ్రీదత్తాత్రయమద నా

హృద ప్రీదావినోద హరిహరనాథా !

1

వ. దేవా వై శంపాయనుండు జనమేజయున కిట్టనియె.

2

గీ. వాసుదేవుండు బదరికావనము సొచ్చి
ముందటితెఱంగునను తాను మునులుగూడి
నవవినోదకథాగోష్ఠి నడపె నంత
నంతరంగంబు ముద మంద నంతలోన.

3

ఉ. ఇక్కడఁ బొంద్రభూపతి విహీన వివేకతఁ జేప యెక్కఁగా
నెక్కడి వాసుదేవుఁ ? డిం నేనొకరుండన వాసుదేవుఁడన్
దక్కినవాఁడు నందక సుదర్శన శార్దూలాదిహేతులన్
1 స్రుక్కక వట్టినన్ దెసలఁ జుట్టిన నిర్మలకీర్తి పట్టునే.

4

చ. అని తన వంగడం బగు ధరాధిపమంత్రి పదాదివర్గముం
బనివడి కూడఁబెట్టి శతభారసువర్ణము దండ మెవ్వఁడై
నను ధర వాసుదేవుఁడను నామమున న్ననుఁ బిల్వకున్నఁ బా
యనివగ వాసుదేవుఁ డని యాదవుఁ బిల్చినఁ జాటి చెప్పితిన్.

5

క. నాచేతిచక్ర మిందఱుఁ
జూచితిరో చూడరో విశుద్ధతదాయో

మేచకితసహస్రారం

భావక్రము దోలఁ జాలు నతిభర మగుటన్.

6

తే. నందకము గూర్చు యావపునందకంబుఁ

బాంచజన్యంబుదేతఁ దత్పాంచ జన్య

మడఁగు శార్ఙ్గంబువేఁ జెడు నతని శార్ఙ్గ

మసము సేయదె గద గోవుఁ డెత్తు గదను

7

ఉ. నావుడు నేమియుం బుకు నాబుక యాడనిపాటియైన ధా

త్రివరకోటియుండ నొకదిక్కున మంత్రులు గూడి యిస్సిరో

యావనుదేవసూనుసరియా యితఁ డంచుఁ తొలంగి రెల్లచో

లావున నీతఁ డెక్కుడని లజ్జలు మానిరి ధూర్త సేవకుల్.

8

శా. ప్రాలేయాంకుమరీచినిర్మలతనూభాగంబుఁ గృష్ణాజిన

వ్యాలోలామలయజ్ఞసూత్రములు నంసాన క్తవీణాలతా

లాలిత్యంబు లలాటికారుచులుఁ గ్రాల న్నారదుం డిచ్చలం

గైలాసంబున నుండి వచ్చెఁ గలహాతక్ష్వాంతుఁ డచ్చోటికిన్.

9

క. వచ్చిన మునిపతి ¹కర్తజ

మిచ్చిన పిదపన్ మహిళు లెల్లను విరఁగా

మచ్చరపువాసుదేవుఁడు

²పెచ్చారితనంబు మానుపిల నిట్టనియెన్.

10

పొండ్రక వాసుదేవుఁడు వాసుదేవుని నారదునిముందట నిందించుట

మ. మునినాథా ! నిఖిలంబు నీకు హృదయాంభోజాతగంధంబు దోఁ

పనియర్థంబులు లేవు నాకు సరి చూపం జాలుదే యాదవుం

డనుమానింపక వాసుదేవుఁ డని మిథ్యాగర్వరథ్యావిడం

బనుఁ డైనన్ ³వినిపింతుఁగా కతని కీపంతంబుఁ జెల్లించునే.

11

మ. కలరే రాజులలో మదీయకరచక్రక్రీడ సైరింపఁ బె

దల భీష్మాదుల ధిక్కరింపఁ దగ దెత్తం జాల రీకైదువో

2 కర్వ్యంబి పిచ్చారితనంబు మదిన బెనఁగిన ననియెన్, దెచ్చారితనంబు మందటిం నిట్టనియెన్ 3 నడపిం.

- రలు వో నాడకు గోపమీరు నొరుపేరం జీరుమీ విక్రమా
ధ్యులలో నేనును వాసుదేవుడ నతండున్ వాసుదేవుండచే. 12
- వ. అనుటయు. 13
- చ. మనమున నోకిలించి మఱుమాటకుఁ గింకిరిపాటు తోడుగా
మునిపతి యల్ల నవ్వి విను మూర్ఖమురాంతకుఁ బుండరీకలో
చనుఁ ద్రిజగన్నుతున్ సుగుణసాగరుఁ జేరవు గాక శార్ఙ్గితో
జెనఁగుట మంటలో మిడుత బీరము నూపుట గాదె దుర్మతి ! 14
- క. నీశంఖము నీచక్రము
నీశారము నెఱుంగమే యనిం గదిసినచోఁ
గేశవసాధనములు గళ
పాశంబులు నీకుఁ దొడరి బ్రతుకఁగ వళమే. 15
- క. ఏనుఁగులాగు పందికి
మానిసిచందంబు నీరుమానిసికి నగుం
గాని గుణంబులు గలుగవు
పూనకు చక్రంబు చక్రి పూనఁగ నెదురన్. 16
- అ. త్రుళ్లు¹బోత నీవు ²తూలిపోఁ బలికిన
సార మేమి తఱుఁగుఁ జక్రమునకు
నినుము కూడఁ ³బొరుగ నిది చక్రమా యెత్తు
వచ్చుఁగాన ⁴నొరకు వచ్చు నెట్లు. 17
- మ. అనినం బొండుఁడు చిన్నవోయి హృదయం బల్లాడ నొం దేమియు
న్మునుకం బాఱక నారదా కిసుకకు న్మూలంబు నీ మాటలై
నను శాపాస్తుఁడ వై ననీకు నవమానం బేను జేయంగ నొ
⁵ల్ల నిజేచ్ఛం జను మింక యాదవుల నెల్లం ద్రుంచి మెచ్చించెదన్. 18
- వ. అనుటయు నమ్ముసింద్రుండు నెమ్మనంబునం దనికైన యేవంబును
భావంబునం బొడమిన రోషంబును మేలంబునం దెలుపుచు వెలుపలికి వెడలె

నితైజంగున నతఁ డుత్తరపడి బదరికాశ్రమంబునకు వచ్చి వాసుదేవుం గని
యతనితో నిట్లనియె. 19

శా. దేవా ! దేవర పేరు పెట్టుకొని రాత్రిన్ వాసుదేవుం డనన్
లావుం జేవయు మీటి పొండుఁడు దురాలాపంబులన్ గ్రొవ్వి సి
గ్గేవఁ జేమియు లేక నీనముఁడ నం చేమేని వాక్రువ్వ మ
ద్వానం బుద్గతరోషపహ్నయగుడున్ ధట్టింఁచితిం బల్కులన్. 20

తే ప్రల్లదంబున నందక పాంచజన్య
శార్దూలామోదకీసుదర్శనము లనఁగ
నలినలోచన నీ సాధనములసాటి
చేసె నతఁడు విశ్వామిత్రస్సప్తే వోలె. 21

క. అసుటయు నారాయణుఁ డను
మునినాయక ! వేగపడకు మూఢునిఁ బొంద్రా
వనివిభుని నీవు సూడఁగఁ
దునుముదు ¹నేఁ డెల్లిలోనఁ దుత్తునియలుగాన్. 22

పొండుఁడు రాత్రివేళ వచ్చి ద్వారకను ముట్టడించుట

మ. అనిన న్నారదుఁ శుబ్బె నట్టియెడఁ బొంద్రాధీశ్వరుం డేకల
వ్యవస్థాపనేక సహస్రసంఖ్య రథకట్కాహాస్తి కాశ్మీయ సై
న్య నిరూఢిం జతురంగసైన్యమున సాహాయ్యంబుతో నాత్మవా
హిను లేతేర మురారిపట్టణముపై నేఁగె న్నిశీథంబునన్. 23

సీ. గర్జితానేకపోత్కటదానధారలు
జలరాశిరాణివాసముల గెలువ
వర్ణదాజానేయవదన ఫేనము లంటి
నేం చుక్కంతోడినింగిఁ దెగడ
సన్నద్ధపాదాతశత్రు ప్రభాపంక్తి
కరదీపరాజిపైఁ గాలుద్రవ్య
రథా²ప్రతీకోత్థరవముచే గిరకొటి
విడుగుల నెఱవిడిఁ బిలుదుకొనఁగ

తే. సంధతమసంబు శ్వేతపింఛాతపత్ర
 దీధితులు మ్రింగవై జయంతీవితాన
 మెడములకు నెడమీక మీఁ దెడము కొనఁగఁ
 బరఁగి నడతెంచెఁ బొంద్రభూపాలుసేన.

24

చ. పరిగొని వచ్చి యాదవులపట్టిణమొక్కటఁ జుట్టుముట్టి యా
 హరి పొడ గానరాఁ డల హలాయుధుఁ డెక్కడ వోయె సాత్యకిం
 బొరిగొనుఁ డంచు నార్పులును బొబ్బలు నింగిఁ జెలంగఁ బొంద్రభూ
 పరభటకోటి తూర్పుదెస వాకిట భేరులు మ్రోసి దాసినన్.

25

మ. కరదీపంబులతోడ సామజతురంగస్వందనౌఘంబుతో
 వరవీరావలితో బహు ప్రహరణవ్యాపారసన్నాహను
 స్థిరతన్ సాత్యకియున్ హలాయుధుఁడు హర్షిక్యుండు లోనైన సం
 గరరత్నాకరకర్ణధారులు గడంక న్యచ్చి రచ్చోటికిన్

26

వ. ఇన్విధంబున నుభయబలంబులుం గధిసిన సందడికయ్యంబయ్యె నయ్యెడ
 కరులు గరులను దేరులు దేరులను దురంగంబులు తురంగంబులను బదాతులు
 పదాతులనుం దలపడి కత్తివాతయమ్ములం గత్తరించినం దుత్తుమురులగు కత్తళంబు
 లును, ఘనగదాఘాతంబులం జిద్రుపలైన సీసకంబులును, ముసలప్రహారంబులం
 బఱియై లైన భటకర్పరంబులును, నిశితహేతివిదారణంబుల ఖండ ఖండంబు లైన
 శుండాల శుండాదండంబులును, మొక్కలంబులం బరశుదారలంజెక్కిన నిక్క
 డక్కడం బడిన పక్కెరలును, బ్రచండభిండి వాలసంక్రీడనంబులం గలయం
 గ్రుమ్ముడువద్ద రథాంగంబులును దుర్ధాంతకుంతసంలాడనంబుల నింతింతలు తునియ
 లైనకరిదంతంబులును నరవాయిగొనక సురియలం జెరివినం దొరుగురక్తంబులును
 నెట్టుకొని సెలకట్టియలవైచిన నిట్టట్టు గదలక తెట్టెలు గొనం గూలిన కాలుబలంబు
 లును గాలుబలంబులవై జైకొనక యెక్కి పటవ¹జింపలేక తిరుగవచ్చినంజొచ్చి
 చక్కడఁచుటయుఁ జాఁపకట్టువడిఘాటకంబుల కింద మీలమీల మెలంగెడురావు
 తులును రావుతుల మోహరంబునకు నోహటింపిన బోసిక కరిఘటలం బురికొల్పిన²
 రాగవాగల నైరావంబువం దురగధట్టంబుగిల్చి తెల్పికొనిమగుడం బడి యడిదంబులు

1. జీవిప్ప 2 రాగెవాగె; రాగెవాగంబు నైరాగంబునం

డుస్సి వ్రేసినం బూసినచందంబున నేలంగూలిన యేనుంగుపీనుంగులును, నేనుంగుల పీనుంగుల దిగ నుఱికి పాటు మావంతులును. మావంతులవిన్నాణంబులం బొంగి మ్రొక్కుగజంబులగములపై యుగ్యంబులవగ్గంబుల వదలించి పోయినదియు వీధిగాఁ దఱియ నుఱికిన యరదంబులకు ద్విరదంబు లేదు కొగ్గించి కడనొగలు వట్టి కరంబులం ద్రిప్పి వ్రేయించిన సారథిసహితంబు గాఁ జదిసినరథికులును రథికులకర లామవంబునం బఱపుశరపరంపరలచేతం దొరుగురుధిరంబులు కాలువలు గట్టం గట్టలు గట్టి చూచుసెనికులును సైనికులం బేరుకొని వాసి కెక్కించి పురి కొల్పు కోలలవారి యెలుంగులును జెలంగులును జటుపటహభేరి భాంకారంబులును బుంఖాను పుంఖానాదంబులును బిరుద కాహళకోలాహలంబులును బలంబులకుఁ జలంబులఁ బెనుప నినుపపొడి రాల నొండొరుల యలుగు లలుగులఁ బడవ్రేసియు వీడం బోక డాసియుఁ బోకు పోకని యదలించియుఁ బంతంబులు ముదలించియుఁ జిలుపచిలుప నెత్తురుల బొత్తిల్లిన నేలం గాలూఁద నేరక జీరువాటియు మూర్చల మునింగి తేఱియుఁ గైదువుల పుడించియు నెడగొని చొరవచ్చిన దట్టించియు నంగంబుల హత్తియు నెమ్ముల సలియనొత్తియు సుభటసందోహంబులు గీలుబొమ్మలచందంబున ¹మెఱుగఁడు తెఱంగున ²జొత్తుకడతలిలకై వడి సోమంబుల పోలిక సంజీవన విధిజ్ఞుల విధంబున నసువులదెసకు శంకింపక పోరు నవపరంబున.

ఏకలవ్యుఁడు యాదవసైన్యంబు దైన్యంబు నొనరించుట

శా. వీరాగ్రేనరుఁ డేకలవ్యుఁడు ధనుర్విద్యానవద్యుండు దో
స్సారఖ్యాతి నరాతిరాజుల రణోత్సాహంబు దూరంబుగాఁ
బారావారవిహారమందరగిరి ప్రారంభ ³శుంభధృతిన్
దే కొప్పారఁగఁ బేరువాడి కలఁచెన్ ధీరోద్ధతానీకమున్.

28

సీ. అయిదుబాణంబులు హార్దిక్కు నొడల మా
ర్గజధశకంబు సారణుని మేన
సాయకపంచవిశంతి శుకప్రభు నిశి
తప్రదరంబుల దశక ముద్ద

1 మెఱుగఁడు 2 జొత్తుకడతలిలకై వడి వాహంబుల

3 జుంభోద్ధతిన్.

వాచార్య గాత్రంబునందు స ప్రశంబు
లానకదుందుభి యంగకమున
నాశుగపంచకం బక్రూరుకాయంబు
నం దెనుబడితొమ్మి దమ్ము లుగ్ర

తే. సేను దేహంబునను గ్రుచ్చి చెలగి హస్త
లాఘవము వింతగా నేకలవ్యుఁ డెచట
నెచట నున్నాఁడు సాత్యకి యెంద్రవోయె
హలధరుం డని యదలించి యంతఃబోక

29

మ. సమదానేకపదక్రవర్తినవకాసారంబుతో నాడుచం
దము చూపం గరదీపికానికరముం దట్టించి రాజన్యసె
న్యము చెరాచెదర¹య్యు గుంపు లగుచో నవ్వీరుఁ డత్రుంబులం
జమరం జొచ్చిన నొచ్చి విచ్చి పఱచెన్ జటాతిపై పోతలై.

30

క. సలిచప్పుడు లే కమ్మెయిఁ
దొలగినసెన్యంబు లెల్లఁ దొడిఁ దొడి నూరం
గలయఁబడి కోటదిక్కులఁ
బలుకక గుజగుజలు వోయెఁ బొరులు బెగడన్.

31

శా. ఈచందంబున నేకలవ్యవిజయం బింతంత గా కున్న వీ
రాచారంబు నుతించి పౌండ్రకవిభుం డాత్మీయులం జూచి చే
వీచెం ²ద్రవుఁడు కోటమేడలు పడ న్నేయుండు³దాయుండు లెం
డేచూ టెవ్వఁడు గొన్ననిత్తునని లావెక్కించె సంరంభియై.

32

వ. అనుటయు నబ్బలంబునం గలవీరభటసంఘంబు లయ్యవసరంబున

33

సీ. వంకదారకుఁ జేరి వాకిటి ⁴దద్దడం
బులు సేర్చి కొమ్మల మ్రోకు వైచి
ప్రాకి లోపలఁ జొచ్చి పలుగాడిఁ దెఱచిన
⁵పంతగార్లకు మున్న బ్రద్దపరుల

1. యెం మూఁకలగు

2. ద్రోవుఁడు

3. పట్టుండు తె

4. బద్దకం

5. పంతగారలుమున్ను.

తోన నిచ్చెన లెక్కి, తోనికొత్త శముతో,
 బురణించి చొచ్చినపోటుమగల
 వాడి మెచ్చక యాశువరిమీదఁ 2 బాకెల
 వారిఁ దాఁకించిన వానిబిరుదు

తే. లచ్చెరువు నొంద మేదలు సొచ్చి యార్పు
 3 దొడ్డకార్లచేఁ బఱివోయెఁ దూర్పుదిక్కు
 తాలవాటుల నేటుల అంతు మిగిలి
 తఱిమి రచ్చటి బలముఁ గొందఱు గడంగి.

34

ఉ. సామజవాజిముఖ్యబలసంతతి వేగిన వృష్టివీరు లే
 మే మనఁ జేవ లేక దమయిండులతోనఁ జొరంగ మందిరి
 స్తోమము గోపురంనుఁ బడఁద్రోవఁగఁ జప్పుడు మిన్ను ముట్టినన్
 దామరపాకునీరువలెఁ దల్లడ మందిరి పౌరు లందఱున్.

35

ప. ఇట్లు చటులతర పరాక్రమంబునం బ్రతిభటబలంబులు దలంకం
 బొండ్రభూపాలుండు యదువీరునగరంబుకలుకొట వికటంబుగా వలుదటం కంబుల
 నఱికించియుఁ దంచనపుగుండం బడవైచియు 4 గొంకి క్రుమ్ముడు దగరు మొదలు
 గాఁగల సాధనంబులచేఁ జీకాకు పఱిచియు స్వస్తికసర్వతో భద్రనంద్యావ ర్తపిచ్చంద
 కాదిహర్మ్యప్రాసాద సౌధంబులు రూపుమాపింఁయు వెన్ను దన్ని చూచునవ
 సరంబున.

36

మ. హరివాక్యంబుఁ దలంచి సాత్యకి పురం బాత్మీయరక్షాస్థితిం
 5 జరపన్ వైరులు దొడ్డగొన్న పిదపన్ జక్రాయుధం డెన్నునే
 వరపీరావలితోనఁ దమ్ము డనునే వాక్రుచ్చి నన్నంచు సం
 గరసన్నాహము మీఱ నుద్ధతశతాంగస్సారనానాస్త్రిఁడై .

37

క. చారకునిసుతుడు దనకున్
 సారథిగా నరద మెక్కి శై నేయుడు దు
 ర్వారుడు దీపపరంపర
 బోరనఁ జనుదేర యుద్ధమున కేతెంచెన్.

38

1. దోని, 2. పల్లెల: 3. దొడ్డికాటుచేఁబఱివోయె. 4- గొంకుఁగొమ్మతగరు,
 5. జగరన్—దొడ్డికొన్న-

గీ రౌహణీయుఁడు భుజభలోత్సాహమెసఁగఁ
జటులరథమున శస్త్రాస్త్రసమితి నిఁచి
మించి నడతెంచె నేనుఁగుమీఁద మెఱసి
యుద్ధవుఁడు నచ్చె నీతికి నుచిత మెఱిగి.

39

వ. ఇవ్విధంబున నడచుదొరలం గని యదువృష్టిభోజాంధకకుకురుసైన్యంబులు
గూడుకొని కృతవర్మప్రభృతిమహావీరులం దలకడచి నిజతూర్యంబులు సెలఁగ
సింహనాదంబులు నింగిముట్ట నడిచి మునుముట్ట నప్పట్టణంబు చొచ్చి కడింగు రిపు
సేనలం దలపడియె నట్టియెడ.

40

శా. మాయం బాయఁగఁ బెట్టు యోగిక్రియ సామలతావిజేయుండు శై
నేయుం డత్తరివైరి వీరబలమున్ నిశ్శేషధూతంబుగా
వాయవ్యాస్త్రము నంబుదంబుగతిఁ బోవ నైవెఁ జొక్కాకుతో
రాయన్ రేణుకణంబుతోఁ జెనయఁ గార్పాసంబుతో సాటిగాన్.

41

క. పరబలముఁ దోలి వెనుకొని
పురివెడలెను సకలసైన్యమును దనుఁ బొగడన్
శరము కదంబునఁ ద్రిప్పచు
విరుదుమగలు వినఁగఁ బలికెఁ బెద్దయెలుఁగునన్.

42

పాండ్రకసాత్యకు లొండొరుల నధిక్షేపించుచుఁ దాఁకుట

ఉ. ఎవ్వఁడు రోరి తాను నొకయొక్కడువీరుఁడపోలె రాత్రిమైఁ
జివ్వకు వచ్చి మ్రుచ్చిమిగఁ జేరినవాఁడు దదీయమస్త్రముం
గ్రొవ్వినమచ్చరంబునన కూల్చెద వానిశరీరమాంసముం
గ్రవ్వొకొనంగ గృధ్రములఁ గంకములఁ బరితృప్తి దేచ్చెదన్.

43

ఉ. నావుడుఁ గోపవేగముల నవ్వు మొగంబున నివ్వటిల్లఁ జెం
గావికనుంగవం బొడమఁగా వికటభ్రుకుటికుటిలాలా
టావిలమర్మవారికణహారలరామనిలాసుఁడై గుణా
రావము చేసి నిష్కరశరఁ బరివోసి కడంగి దానియన్.

44

వ. ఏయ నొల్లక పాండ్రుండు సాత్యకితో నిట్లనియె

45

క. ¹అయ్యోదవగోపాలుం

దెయ్యోడ నున్నాఁడొ పనుల నెం దడఁచె నొకో

యయ్యన్న తమ్ముడవు నీ

వియ్యోడకుబిరుదుమాట లెవటఁ జదివితో.

46

చ. మిడికెడు వాసుదేవుఁ డన మీఁదు దలంపక యాదవుం డొకం

²దుడుగుఁడు వానిఁ ద్రుంతు సమరోర్వరలో నని వచ్చి పోరునే

పడుచులతోడఁ బొండుఁ డదిపంతమె నావిశిఖంబు మ్రింగు నీ

తొడిగినబాణము న్వైసుక తూణమునందుననున్న ప్రాణమున్.

47

గీ. చక్రి పొడమంగఁ బార్థివస్థాన మయ్యె

నోరి మీ వంశమందుఁ దాకోర్వఁ జాలు

వారిఁ జూపుము కుమ్మరావమున రాగి

మంత లేఱుంగఁ గలవె నీ కింతయేల,

48

వ. అనుటయు సాత్యకి కోపించి.

49

క. ప్రేలకు జీలుగు వెరిఁగిన

మాలెకుఁ గంబంబు గాదు మాటలు మిగులన్

³నాలుక గఱచినయంతనె

చాలునో మగతనము జూప సాత్యకి యెడరన్.

50

క. గిరితోడ ⁴సురభ్రకమును

హరితో ⁵భషకంబుఁ జెనయునట్టిద కాదే

హరితోడ నీవు లావునఁ

బురజించుట పొంద్ర ! నీకు బోఁ డేమిటికిన్.

51

ఉ. పన్నిడవాడ వింకఁ జెడి పాఱకుమీ యని మూదలించి చే

నున్న నిశాతబాణము మహోద్ధతిమై నరిబోసి యేసినన్

గన్నుల నోరనెత్తురొలుకంగ శతాంగముమీద వ్రాలె నా

నన్నపరేతరాజు మనసౌధతలంబునఁ బవ్వళించె నాన్.

52

1. ఆయ....దేయెడ....యాయిన్న....వీయడిబీరలపు, 2. దుడుగుగ వానిముంతు
ంపజోడములో నని. 3. నాలుగు. 4. న కరిపోదము, 5. ఋక్షంబు.

సీ. అంతలోన తేటి యాతండు బాణము

ల్పొమ్మిదింటఁ బడింటఁ దొలుత నేసి
సాత్యకినిటలంబు సాయకం బొకట భే
దించి నెత్తురువెల్లిదేల్చి నతఁడుఁ
దేరిపైఁ జదికిఁ ద్రెళ్ళి నిశ్చైతన్య
గతి నున్న దశసాయకముల సూతు
నిరువదేనమ్ములఁ దురగ చతుష్కంబు
మిడుకు మాలఁగ సేసి మిన్ను ముట్ట

తే. నార్చినఁ దదారవంబున నతఁడు మూర్ఛ
దెలిసి యొకకోలఁ దెగనిండఁ దిగిచి యేసె
వానివక్షంబు వగుల జీవంబు లేదు
కల దనఁగఁ దేరు పదిబాణముల నొగిల్చె.

53

క. భల్లముల రెంటఁ దెక్కెము
ద్రెళ్ళను సూతుతల దొల్లఁ దెగఁ గొని శరముల్
పెట్ట గురిసి చక్రంబునఁ
బిల్లులుగా హరులు గూల భీరము నెఱపెన్
వ. వెండియు.

55

గీ. సింహనాదంబు చేసిన సేద దేటి
కనలి వరచాపములు గదాఖడ్గములును
గొన్ని సందిటఁ దనలావుకొలదిఁ బట్టి
నెగులు మోచినఁ బొండుండు నేల కుటికి.

56

సీ. కొలది మీఱిన బాణకోటులు శై నేయు
పై నేసి పడవైచెఁ బడగ రథముఁ
బదిశరంబుల నేసి బాణచతుష్టయం
బున రథ్యములఁ గూల్చి భుజబలంబు
నెఱయఁ జాపముతోడ నేలకు దాటి సా
త్యకి వానిగుణము బాణాసనంబుఁ
దునిమె నంతట వాడు దొడ్డకోదండంబుఁ
గొని శరంబుల నొంచె శినిమనుమని

ఆ నతఁడు నైదు నైదు ¹నాఱు నెన్నిదియును
 శరము లేసి యేసి కెరలి పదరి
 పలుక సంతలోనఁ బొండుండు సాత్యకి
 విల్లు ముష్టికొంది విలుగ నేసె.

57

ఉ. వేఱొకదాప మెత్తి యదువీరుఁడు డెబ్బదిరెండుబాణముల్
 మీఱిన పొండ్రభూవిభునిమేచు కలంతట నాటి నల్లడం
 బాఱఁగ నేసి రేసి శలభ ప్రకరంబు మహిరుహంబు పైఁ
 దాఱు తెఱంగుచేసి యతిదైర్యము సూపె నతండు సైరణన్.

58

గీ. అర్థచంద్ర బాణంబున యాదవేంద్రు
 నేసి తోడన బలదూపు లేడు వఱపి
 యతనివేగంబు మాన్వెఁ బంచాశుగముల
 వృష్టివీరుండు పొండునివిల్లు దునిమె.

59

మ. తనలా వంతయు నిండఁ బొండుఁడు గదాదండంబు సారించి వై
 చిన కై నేయుండు నమ్మహాయుధము డాచేఁ పట్టి నారాచ మే
 య నతం డంతన పట్టి శక్తిదశకం బవ్వీరుపై నాఱినన్
 ధను వల్లంతట వైచి సాత్యకి గదాదండంబుచే నొప్పగన్.

60

క. డగ్గఱి యేసినఁ జొండుఁడు
 స్రగ్గక గదఁ గొనుచు వ్రేటు సరగునఁ గొన్నన్
 మొగ్గరములోన నిరువుర
 యగ్గలికలు మెఱసె గదలు నాకస మంటన్.

61

క. ఎత్తినగద లంకించియు
 హత్తించియు బ్రమరి దిరిగి యడిచియుఁ జయిపై
 నొత్తియుఁ దట్టియుఁ బట్టియు
 మత్తగజద్యయముఁ బోలె మలసి రిరువున్.

62

1. నాఱును నాఱును, నెనిమిదియు శరంబు లేని యేసి, పదరి పలుకనంత బొండుండు సాత్యకి.

క. ఈచంద్రునఁ దెఱపులు

వేచియుఁ బయిఁ బూచి లాచి వ్రేసియుఁ బైపైఁ

ద్రోచురుధిరమునఁ దడిసిరి

పూచిన మోదువుల తోడఁబుట్టువు లనఁగన్.

63

వ. ఇట్లు సరిసరిం బోరు నవరసంబున సాత్యకి సవ్యమండల ప్రచారంబునఁ బొలసిన వాసుదేవుడు వలవంక శంకింపక¹ పక్కశంబు గానీక యర్హభ్రమణంబునఁ గడిసి² పరిచాళిక చేసిన శై నేయుం డతైఱపికి నాసచేయక ముఖ చాళిచేసి³ మురిసి త్రుళ్ళగించిన వప్పీరుండు దళపి (ద్రిప్పి) వ్రేసి హాహా యనుటయుం గైటభారి తమ్ముండు గనలి నిలునిలు మవి యదలించి కఙ్కావర్తంబు వెనుక కొడిగించి మెయిచూపిన నచ్చొరవరకు వాసుదేవుండు సీసకంబు⁴ పూచిన శై నేయుండు కుడి కిలి గదను దాకేలు చాపించినం బొంచి చొచ్చినసంతంబునకు మెచ్చి పొండుండు కంఠాభరణంబు⁵ చాళెంబున గద ద్రిప్పి భుజమధ్యంబు వ్రేసిన సాత్యకి స్వస్తి కంబుగా నొడ్డి⁶ బొంతుబొంకనుటయు నాన్యపాలుండు గదసుట్టి తివియ వచ్చిన యదువీరుం డున్న తోడన యెత్తికొన్న నిరువురగదలును మసకంబునం బెనుంగు పాములపగిదిం దాళించుపాసికలతోలికఁ గ్రేతొటుకరళ్ళకై వడిఁగలయ బెరయు నిరు వురు మెయి మలంచి పాపియు దాసియుఁ దట్టియుఁ బట్టియు హత్తియు నొత్తియు మలంగియుఁ దొలంగియు జడిసియు నొడిసియుండాటియుం దూఁటియు నరలించి యు ము(వ)దలించియు లాసియు వ్రేసియుఁ దఱిమియు మెఱిమియు నొండొరువుల దేహంబులు రుధిరాసారంబునం దడిసి కుసుమితకింశుకంబులం బురుడింప లత్తుక జొత్తిల్లిన పుత్తళ్ళ విడంబింప గై రికజలంబుల మునిగిన సింగంబులఁ దలంపింప నున్న సమయంబున.

64

గీ. ఆర్పి యెడవంక సాత్యకి యడ్డగింప

వాసుదేవుండు వలవంక వచ్చి యురము

వ్రేయ నప్పీరుఁ డచ్చొట వ్రేసెఁ దత్త

ఱించి పొండుండు ధర మోకటిల్లఁ బడఁగ.

65

1. పగళంబు. 2. యువ్వకి. 2. ముఱు- తూళగిం. 4. బొడిచిన. 5. బనుచాళింజన.
6. పోసుపోక. 7. గై. 8. నడల్పియు వదల్పియు.

క. ఆలోన నెగసి పొండ్రన్
 పాలుడు శైనేయునిటలపట్టిక ప్రేయం
 దూలి యతం డంత గదా
 భీలాఘాతమున నతనిఁ బిలుకుర ప్రేసెన్.

66

సీ అటు ప్రేటువడి పొండ్రుఁ డంతకుండును బోలెఁ
 బెడచాళి గద ద్రిప్పి విడిచిపాటు
 వైచినఁ బడి యాదవశ్రేష్ఠుఁ డెన్నఁదేన్
 చచ్చినయట్లు భూశయ్య నుండి
 గ్రమ్మఱు దెలిసి యగ్గద రెండుదునుకలు
 చేసి సముదృట సింహనాద
 వదనుఁ దైయున్న నవ్వాసుదేవుఁడు సొచ్చి
 యెడమచే సాత్యకి నిత్యఁబట్టి

తే. కుడికరంబునఁ బిడికిటఁ బొడిచె నురము
 వృష్టిపీరుండు నేలతో పీఠ మోవ
 నతని వైచిన నవ్వీరుఁ డతనిఁ గ్రింద
 వైచె రెండుసై న్యంబులుఁ జూచుచుండ.

67

వ. ఇవ్విధంబున మల్లయుద్ధంబునకుఁ దొడంగి.

68

గీ. కడవరానకు 'జొచ్చిడొక్కరము హత్తి
 జడికిమై బిడ గొని పల్లెసమునఁ దొడరి
 తోరహత్తంబునకుఁ బోతమారిబొబ్బ
 ఇంబునను రింజ వట్టి విన్నాణ మెనఁగ

69

వ. మఱియు వివిధంబు లగువిన్నాణంబుల నొడిచియు నెమ్ములు నలియఁ బొడి
 చియు మండి దాఁకించియుఁ గదయు సోఁకించియుఁ దలదల²నాగించియు భుజంబులు
 భుజంబులతోఁ స్రగ్గించియుఁ గఱంబుకఱంబులతోఁ మట్టించియువఱంబుపఱంబుతోదట్టిం
 చియుఁ గరంబులు కరంబులతో నప్పళించియుఁ బిక్కలు పిక్కలతో నుప్పళిం
 చియుఁ గరంబులు కరంబులతో నప్పళించియుఁ బిక్కలు పిక్కలతో నుప్పళిం
 చియుఁ జరణంబులు చరణంబులతోఁ

1. జోడొక్కరముహత్తి. చడికిమైబిడ, [బెడగొని] ... బొత్తమారిబొంత...,
 విజపట్టి- 2. తంగిం.

దాచియు నడుము లాగించి వై చియు లులాయంబులు మలయుమాడ్కి బులులుదల
పడ్డపోలికఁ గరులు పోరాడుకయివడి సింగంబులు పెనంగుభంగి నుపతాయితో
నశువాయి నిరువురుం జదిసియుం గదిసియు నచ్చలంబునం జుమురు చల్లినమంటల
కయివడిఁ బ్రతి తాల్చిన వడువున నిమ్మపండు నలంచిన పగిదిఁ జాదరసంబు
మర్దించు పంతంబునఁ జోళంబు విఱుచు తెఱంగున మనసునం బలిమి లేక విసువక
పరస్పరజయకాంక్షలం బరాక్రమించు నవసరంబున.

70

ఉ. రెండు బలంబులందు నరరే యరరే యరరే యనంగ నొం
దొండఁ జెలంగు నన్నుతుల నుబ్బుదు రీయదువీరుఁ జంపుఁ బొం
ద్రుం డనువారు సాత్యకి కఠోరభుజాపరిఘుండు పౌండ్ర భూ
మండలనాథుఁ జంపు ననుమానము లేదనువారుఁ బోరిలోన్.

71

క. అట్టియెడఁ బుండ్రనందను
దట్టించి యదూద్యహండు దశముష్టిహతిన్
బిట్టడువ నయిదు ముష్టుల
నెట్టు వొడిచె నతఁడు నొడలు నెఱిగెన్ యనగన్.

72

బలరాముఁ డేకలవ్యునితోఁ దలపడి పోరుట

గీ. అంతలో నేకలవ్యుండు హరిధరుండు
నాహవోత్సాహసన్నాహ మతిశయిల్లు
నెక్కఁ బెక్కటిఁ దలపడ్డ నేకలవ్యుఁ
డేసె బలభద్రు నమ్ముల నిరువదింట.

73

క. ప్రదరంబులు పదియింటం
బదియింటం బదిట రెంటఁ బరువడి నేసెన్
మొదల నరదంబు సూతుం
దుది నేసె న్నారి దునియఁ ద్రుళ్ళి చెలఁగుచున్.

74

ఉ. అంతట రాముఁ డొండు గొనయం బమరన్ శరముల్ నిషాదసా
మంతునిమేనిలోఁ బది యమర్చి తదీయధనుఃప్రకాండ మిం

తింతలుగా దశాశుగము లేసి పదింటను ముప్పదింటఁ ద
ద్దంతిబలంబు నేయుచుఁ బతాక ధరం బడ భల్ల మేసినన్.

75

సి. ఆనిషాదేశ్వరుం డపరకోదండంబు
మధ్యమాంగుష్ఠప్రమాణదశక
ముగ మహామౌర్యకముగ ధరించి నిశాత
ముఖసాయకమున రామునియురంబు
నెఱ నాట నేసిన నిట్కూర్పు నిగిడించి
యత డేకలవ్యబాణాసనంబు
దశవిశిఖముల లస్తకముచక్కటిఁ ద్రుంచె
నవ్వీరుఁ డొక నిశాతాసి వైవ

తే. నడుమ నయిదుబాణంబుల నఱకె సీరి
వాఁడు సూతుపై నొకహేతి వైవ నదియు
బదిశరంబులఁ దునిమె నబ్బలుఁ డతండు
ఘంటలు చెరింగ నొకశక్తిఁ గనలి వైచె.

76

గీ. ఒడలు నొలియించి యదువీరుఁ డొడిసిపట్టి
యమ్మహాశక్తిఁ గ్రమ్మణ నతని వైచె
సరము గాడఁగ భూపతుల్ తిరిగి చూడ
వేగి నది చేసె నించుక వెలితిచావు

77

వ. అట్టియెడఁ దదీయనైన్యంబు గజిబిజించిన.

78

శా దృష్టారాతిన్మప్రతాపకలుషోద్రేకోగ్రమై తాఁకె సం
దష్టాశీతినహస్రనిష్ఠురనిషాదాధీశ నైన్యంబు సం
ఘృష్టాన్యోన్య భుజావిజృంభణరణతేక్కియార ధారోన్నత
స్పష్టాసింహురికాకుతారపరిఘప్రాసక్షుర ప్రోద్ధతిన్,

79

వ. ఇట్లు దాఁకి బలభద్రుం బొదివి వివిధాయుధంబులం గనలించిన నవ్వీ
రుండు లయకాలశూలాయుధుండును బోలె హలవిహారం బమర సమరంబు
సలుప బలువు మిగిలి మగతనంబునం దలపడి మడిసినముంగలివీరులం గను

గొనియునుం గడివోపనికడిమి నిగుడం దెగి నడచి మగుడం దెరువు లేక నెగ డడిచిన చందంబునం బొలియు బలుమూఁకలును నాఁకొనిన బెబ్బలికి నబ్బినగిబ్బల విధింబున బహువిధవధంబులం బడిన బలుమానుసులును నుసులు లేక మానంబు మనంబునకు ధనంబుగా వనంబునం గార్చిచ్చునం గమరినయట్లు రూపు సెడి పీనుంగు పెంట లగుదోట్ట శరంబులు రాలినను శిరంబు వంపక కుంతంబులు వడి నను బంతంబులు వదలక ప్రాసంబులు వెడలినను రోసంబులు సడలక గదలు దొలంగినను నెడలు సలింపక శూలంబులు వోయినను నోలంబులు దలంపక చాపంబులు విఱిగినను దాంపంబులం బొరలక లావుననిక్కియు బ్రేవులం జిక్కియు మెడలు మ్రెగ్గియుఁ బ్రక్కలు నలిసియు డొక్కిలు నులిసియు పీఁపులు నగిలియు మూఁపులు నొలిగియు ముక్కులు చదిసియుఁ జెక్కులు చిదిసియు నెతురుల జొత్తిల్లి లతుకవుత్త కులపొలికం బెనంగ నిడుపొడువునం గూలిన యట్టలతెట్టలు గట్టలుకొన్న నెదురుదొడ్డినరుధిరతరంగిణీ తటాకంబుల నోలలుడు భూతభేతాశం బుల నై తాశంబునకు నంతరంరంబు రంజిల్ల సయ్యాదవసంహంబు సింహనాదంబు చేసిన.

మ. హృదిజైతన్యమువోఁదఁ దెప్పిటి నిషాదేశుండు సంరబ్ధతం
గదచేతం గొని కామపాలహలసంఘట్టక్ష తాత్మీయసై
న్యదశారదృశజాతిరోషతఁ బ్రలంబారాతిపత్రున్దలం
బదర స్వేయఁగ సిరియుం గదఁ దడియాంగంబు నొప్పించినన్ 82

క. అయ్యిరువురు గద లడరఁగ
ప్రయ్యం గ్రుయ్యంగ ప్రేయరవమున జలధుల్
వియ్యా లందఁగ మదమున
డయ్యక పోరిరి విశంకటబలోద్భటులై. 82

క. ఆసమయంబునఁ బొండ్రుఁడు
ప్రేసెన్ గద ప్రేసినట్లు వృష్టివిభుఁ దిరం
బై సాత్యకియును వానిం
జేసేతన ప్రేసెఁ బిడుగు చిట్టినభంగిన్. 83

క. వేవినయంతకు నలువురఁ
జావంకంబులును పోలెనైన్యము హాహా

రావములతోడఁ జూడఁగ

దీవన వడయంగఁ దూర్పు తెలతెల 'వాఱన్.

84

వ. తదనంతరంబ.

సీ. కుంకుము హత్తించి కొనగోరఁ దీర్చిన

పురుహూతునిల్లాలిబొ ట్టనంగఁ

జక్రవాకములకుఁ బల్లఁగా మందు ద్రా

గించిన చెందపుగిన్నె యనంగఁ

జార్వటీపతికిఁ బ్రభాతభూపతి గొన్న

యలరుగెందమ్మికోహళి యనంగఁ

తొలిదిక్కుతొయ్యలి చెలులపైఁ జల్లంగ

నిండ ముంచినపైడిఁకుండ యనంగ

తే. మేరుధరణీధరంబుతో మేలమాడ

నుదయగిరిరాజు దలయె తైరో యనంగఁ

గ్రమముతో నించుకించక గాన నగుచు

భానుబింబంబు గన్నులపండు వయ్యె.

88

శ్రీకృష్ణుడు ద్వారకానగరమున కేతెంచుట

ఉ. అంత మురాంతకుఁ బడరికాశ్రమవాసులు వీడుకొన్న ని

శ్చింతుఁ డతండు పత్త్రరథసింహము నెక్కి విమానపంక్తు లం

తంతఁ దొలంగ వచ్చి నగరాంతికసంగరసంభ్రమారవం

బెంతయు దవ్వలం జెవుల నించుక సోఁగిన సంశయించుచున్.

87

తే. హలధరునియార్పు సాత్యకి యార్పటియును

బ్రతిభటనినాదముల దాటి పరఁగుటయును

దెలిసి కంసారి సంగరోద్రోఘూర్ణ

మాననయనుడై యిట్లని మదిఁ దలంచు.

88

చ. కటకట పుండ్రనందనుడు కన్నులఁ గానక వచ్చి వీడిపై

నిటు విడియంగఁ జాలెనట యింకిట యాదవకోటి కేడికిం

జటులపరాక్రమం బనుచుఁ జయ్యన జేరి మురారి యొత్తెను
దృఢకుటిలారిహృత్పుటవిపాటన ధన్యముఁ బొంచజన్యమున్.

89

క. ఆ నినదము విని యాదవ

సేనలు పొంగారె నెదురు సేనలు సల్లెన్

మానవపతితతి వందిజ

వానునస్తుతులు చెలఁగె నచ్యుతు మ్రోలన్.

90

చ. గరుడఁని డిగ్గి వీడ్కొలిపి కంసవిరోధి పురఁబురోపలం

దిరపడి దారుకుల లనిచి తే రలవాటుగఁ దేర నెక్కి సం

గరకుతుకంబుతో వెడలి గర్వితులెల్లను దల్లడిల్ల ని

ఘోరరపాంః జన్మఁడగుచున్ నిగుడన్ గని పొండ్రుఁ డత్తణిన్.

91

క. శినిమనుమఁడు నిలు నిలు మని

వెనువెంటం దవిలి రాజవే నీవు ననుం

జెనకి యపకారితనమునఁ

జన వచ్చునె యనుడు శౌరి సాత్యకి కనియెన్.

92

మ. రణసంరంభము మాన్ప నేమిటి కనా రానిమ్ము రానిమ్ము నా

రణగర్వంబు మృగేంద్ర సంవరణపర్యంతంబ నీగాలికిం

దృఢ మీతం డనుచు న్నిజానుజునిఁ బ్రీతిం దేల్చినం బొండ్రుఁ డు

ల్పఱరోషంబున వాసుదేవునకు నుల్లాసంబుతో నిట్టనున్.

93

ఉ. నీవును వాసుదేవుఁడవు నిక్కమ యేనును వాసుదేవుఁడం

బో వినువారి కైన నిది వోలునె యింతటనుండి ధాత్రిలో

గోవులఁ గావి గాడిదల గొడ్డులఁ బోతులఁ జంపిరేని నే

జీవుల వాసుదేవుఁ డనఁ జెల్లునె లావునఁ బేరునెల్లునే.

94

క. నాకును గద నీకును గద

నాకును నందకము నీకు నందక మహాహా

నాకును జక్రము చక్రము

నీకును విలు నాకు విల్లు నీకుం దగునే.

95

మ. విను నీవారలఁ బోరిలో గెలిచెదన్ నేడెందు ¹వోవచ్చు నీ
కనుమానింపక వాసుదేవుఁ డన నొయ్యారంబునం జెల్ల దె
వ్వనిఁగా జూచితి నన్ను నొక్కగుహలో వర్తింప సింహద్వయం
బునకుం గూడునె యోడునే యొరునికిం బుండ్రక్షమాధీశుఁడున్. 96

ఉ. నావుడు నవ్వు నెమ్మొగమున న్నెగయంగ జనార్దనుండు రా
రా వెడమాట లాడగ దురాగ్రహ చెల్లదు వాసుదేవసం
భావన నీకు నేఁ గలుగఁ బార్థివులెన్నరు గాక²యెన్నడున్
లావు గొఱంత గాక నిఖిలక్రియచక్రము నీదుచక్రమున్.

గీ. వెండియును గైదువులు నీకు వేఱ కలుగఁ
బేర కలసొమ్ము లగుఁ బోర బెడుకంటె
లావు గలవని వింటిమి లజ్జకండ
యొడలఁ గలదేని బలుమాట లుడిగి నడవు. 98

సీ. ఆనుచు మురాంతకుం దాపొండు నొకనిశా
తాకుగంబున నేసె నతఁడు బాణ
దశకంబుఁ గంసారిఁ దాకించి దారకు
నిరువదనమ్ముల నేసి తురగ
ములమేనఁ బదిశరంబులు గ్రుచ్చి వెండియు
హరిమీద డెబ్బది యమ్ము లేయ
³మరవైరి మానసంబున నగి వానిద
ర్పము గంద దొడ్దనారసము దొడిగి

తే. జలజనాభుండు కోదండచతురుఁ డగుచు
గుఱ్ఱములతోడ సారథిఁ గూలనేసి
వారెనయుఁ జక్రరక్షకద్వయముఁ ద్రుంచి
కల్లు బిల్లలు చేసి వెగలము నవ్వె. 99

1. బ్రా. 2. యొక్కెడెన్. 3. నగవుతో శౌరిమానసమున వాని దర్పము మెచ్చి
దొడ్దనారసము దొడిగి. స్థిరము తోడన సారథిశిరము నఱికి, గుఱ్ఱములు నాలుగమ్ములఁ
గూలనేసి.

గీ. తేరిపని మానిపిన వాసుదేవుఁ డిలకు
దాటి శాతాసి వైచె మాధవునిమీఁదఁ
బదిశరంబులఁ ద్రుంచి గోపాలవిభుఁడు
ముద్దుఁడునుబోలె కన్నులు మూసికొనియె 100

చ. అతఁ డొకశక్తి వైచిన మరాంతకుఁ డంతన రెండు చేసె న
క్షతమగలీల వాఁడు పరిఘంబున వైచినఁ ద్రుంచె బొండ్రకూ
పతి బహులోహభారదృఢభారదృఢారకతోరచక్ర ము
ద్ధతిఁ గొని నీతలంబె యిది దాకినఁ నోర్వఁగ నంచు నేసినన్. 101

క. గగనమున వచ్చుచక్రముఁ
జిగురాకుం బోలెఁ జక్రి చేబట్టి వడిన్
మగుడంగఁ ద్రిప్పి వైచిన
బెగడక మైముఱిసి వాఁడు పెల్లుగ నార్పెన్. 102

క. కడు వెఱఁగంది మరాంతకుఁ
డొడి దప్పినపామువోలె నుండఁగ మఱిఁ నా
నొడిసెల జొన్నల కాచెడి
వడువునఁ బొండుండు తాల వైచెం బెలువన్. 103

శ్రీకృష్ణుఁడు చక్రమున బొండునితలఁ దునుముట

మ. అవి నారాయణుఁ డమ్ములం దునిమె నానాస్త్రంబులం గ్రమ్ముటం
గవియంజేసి యొకింత బీరము సెడం గారించి దై తేయచ
క్రవిదారక్రకచ క్రమం బయిన చక్రం బెత్తి తద్దేహముం
బవుల న్వైచినఁ దుంగ ప్రచ్చినగతిం బాసెం బ్రకాశంబుగన్. 104

వ. ఆ సమయంబున. 105

చ. హరిధరుఁ డేకలవ్య హృదయంబు గొనన్ ఘనశక్తి వైచినన్
బలుగద వైచె వాఁడు బలభద్రునివక్ష మతండు రెండు సే
తుల గద పూన్చి వైచె నది తోరపుకుంటలు మింటనంటఁ బైఁ
బొంసినఁ దేరు డిగ్గి చెడిపోయె నిషాదుఁడు గాంధీశీకుఁడై. 106

గీ. విఱిగి పాఱినఁ బో నీక వెన్నడించు
హలధరునిఁ జూచి వెగదొంది యబ్ధితోన
నుఱికి దరి చేర రా కైదుయోజనములు
లావుతో నీఁది వాఁడొకదీవి చేరె.

107

వ. ఇట్లు నీలాంబరుం డేకలవ్యపలాయనంబున పరిపూర్ణ మనోరథుండై
మరలి యంతకు మున్న సంతసంబున సామంత సహతుండై సభామండపంబునం
బేరోలగంబుననున్న నీంవర్ణుం గలసె. సాత్యకియును సకలయదువీరసమేతంబుగా
నయ్యెడకు వచ్చి నవ్విధంబున విజయవిభవభాసురుండై వాసుదేవుండు కైలాస
యాత్రా ప్రసంగంబుచేసి ఘంటాకర్ణకాలాంతకుల వృత్తాంతంబును గొనియాడి
పార్వతీపతి ప్రసన్నుండగుటయు వరలాభంబును సురలు సంయములు హరిహరా
భేదభావంబుఁ దెలియుటయు నెఱింగించి యెల్లవారల నిజనివాసంబులకు వీడుకొలిపి
యవంతరంబ యంతఃపుర ప్రవేశంబు చేసి సత్యభామారుక్మిణుల సన్నిధిం దన
సకల వృత్తాంతంబును జెప్పె నని చెప్పి వైశంపాయనుండు జనమేజయునితో నట్టి
యెడ నొక్క విస్మయంబు వినఁ గల దవధరింపు మని యిట్లనియె.

108

కృష్ణుడు రుక్మిణీ సత్యభామలతో జూదమాడుట

గీ. చక్రధరుఁ డట్లు రుక్మిణీసత్యభామ
లిరుగెలంకులఁ గొలువ ననేకగణిక
లంత నంత భజింప సత్యాముఖంబు
చూచి నెత్తమాడుద మనుచును గడంగి.

109

క. ఓ తరుణి నేను నెత్తము
నీతో నాడు నెడ రుక్మిణి గనుంగొను, ని
న్నాతి మఱి యాడ నీవుం
జూ లింఱియ పంత మడుగుచోఁ దెల్పుటకున్.

110

వ. అనుటయు నద్దేవి యిట్లనియె.

111

ఆ. వాదులానితోడ వాట్టినితోడను
బూతుతోడఁ దిండిపోతుతోడ

నటమటినితోడ నదియరితోడను

వెలకు నెత్తమాడ వెరవు గాదు.

112

క. జూదరివి సుమా¹వి నెఱ

వాదివి ²తనుకరివి గెలువ వచ్చునదే దా

మోదర నిను మా కనుటయు

నాదెసఁ గనుగొనక పిలుపు మనె జాంబవతిన్.

113

ప. అనుటయు సత్యభామ సాసూయంబుగా వాసుదేవున కిట్లనియె.

114

క. కలిగె నొక జాంబవతి వె

న్నెలవడఁ ³బడె దేరి వలపు నీతల వేగెన్

బులియ⁴క వే సవతులు గల

పోలతుల కేపాటు వడక పో రా దనియెన్.

115

క. చిత్తం బూరక కలఁచెదు

నెత్తము నాతోడ నాడ నేరువు గందే ?

పొత్తు గలసి నీవును నీ

తత్తబళలు రండు గెలిచెదం బగువడితోన్.

116

ఉ. ఇంతయు నేరి మీద నెదు రెక్కడిలో మునికిం బదాదు సె

ల్లింతుఁ గదళళతాఁకున వెలిం బడ సారె గలప్పు డిత్తు గె

ల్పంతన సంగ్రహంబున సహరువు⁷తోఁ గను మాదిపోయినం

బంతముతో ⁸దోహరమునఁ బట్టుదుఁ బాసికబొమ్మ గట్టుదున్,

117

ప. తొలితొలి రుక్మిణీ రమణితో నెఱవాదివి నెత్త మాడుమా

గెలిచెదవేని మేలు సరికిం దగ నారెద సూడు వడ్డి నీ

కొంఁడి యెఱుంగమే యనుదుఁ గోపము గన్నులఁ గ్రోలి నవ్వి య

చ్చెలుపంతోడ శౌరి పొలిచెం జతురంతసమాసనంబునన్.

118

ప. ఇట్లు చతురంతాసనంబున నుండి సకల లోకనాథుండు సత్యభామకు సాక్షి

పదం బొసంగి రుక్మిణీసమ్మఖంబుగా సమానీనుండయిన న ద్వేవియు.

119

సీ. 1జోగిణి గొసరి 2బైసుక వెట్టి పలకపై
 సారెలు వోయించి సరము చూచి
 తనకు లా గయిన నెత్తంబు గైకొని పన్ని
 పాసికర్ దాళించి పా టెటింగి
 తోహటంటులు 3మానిలులిఁ గన్నఁ బడకున్నఁ
 బరదాళ మని పోవుఁ బలక లిచ్చి
 తప్పార్తుఁ జూ రెండుదాయంబులును గని
 వారింపకుము పోటువ్రాలు గలవు

తే. పంత మడిగిన సీవలె భాగ మింతఁ
 బోరఁ బెద్దదాయం బాడి పోరు వుచ్చి
 వైచునది ధన మునికి పో వచ్చు ననుచుఁ
 బేరుకొని పాటుతటి సరి బేసి యడిగి.

120

క. అత్తివం 4చిత్తిగ దుగ
 సత్తా దచ్చొక పంచి చౌవం చీరై
 దిత్తిగ యిద్దుగ బద్రలు
 చిత్తంబునఁ దలచినట్లు చేతికిఁ దెచ్చున్.

121

సీ. దుగుణంబు సేసినతోడనే మూఁ దని
 వారించి లే దని వలుము సేసి
 యూర కెత్తకు దాయ ముగ్గడించినఁ గాని
 పట్టి వేయకు మని పటితళించి
 వెడలిన సారెలు వెనుకముందఱు చేసి
 యెత్తిన సారె పో నీక యార్చి
 సమ మాయె రమ్మని సరస 5వారలఁ బిల్చి
 గెలుపు సుమాళంబు గెరలఁ జేయ

తే. బసిడి యీరైదు పూజించి పలకమీద
 బలపమున వ్రాసి వెలివ్రాయిఁ దొలగివైచి
 పన్ని పంచి యెక్కటి నాడఁ బంచి వ్రాలుఁ
 దప్ప నో పత్రతయమునఁ దాన గెలిచె.

122

వ. ఇ త్రైత్యంగున నత్తరుణి కరకౌశలంబును దట్టనయుం బుచ్చిపెట్టు వెర
వును గెలుపులెక్కయు లోపలఁ గలంగుటయు మోసపోక పంతం బడి
గిన నిమ్మపండు వైచి యుటికితి నని సరి సరి యన్న జొన్నల కని తాతె
నన్నఁ గొన్న వారికి నని గెలిచితి నన్నమగనికి మున్నని పుడికిపుచ్చికొన్నట్లు
గత్తరించిన చందంబునఁ బదెంబు పఱచినవిధంబున మ్రొక్కిన దీవించిన
విధంబున వెరవున నాడుటయు నాకపటనాటక సూత్రధారుం ¹డంకించుకొని
యుల్లసంబున సారెయొడ్డి తొమ్మిది దాయంబుల కిచ్చిన నచ్చెలువ యెక్కి
పలక తప్పదాయంబునకు నొక వ్రావయి విడిచెద ననుటయు నద్దేవుండు
నాచాయ మీరైదు వెనుక యోటంబు విలుగు ననుటయు నుదరిపడి యమ్ము
దిత సవిలాసంబుగా వైచిన నాశౌరి గోరినదాయంబ పడినం బొంగి వెనుక
సరి సరి యని యంతనుండి విన్ననైయాడి యన్నాతి మిగుల నోడియుం
దలంకక.

123

సీ. చేయదు దుగుణంబు నెలవు లే కుండిన
నెక్కినపలకఁ బో నిచ్చుఁగాని
పలుకదు రోషించి పడనిపాసికలతో
నవదాయ మైనను నాడుఁ గాని
యొల్లదు గోపించి యొండునెత్తము పన్న
²నెచరంబు నేర్పని యెన్నుఁ గాని
నడుఁకదు వంచించి నయ మెక్కు డడిగిన
నిలుత మంతట నన్న నిలుచుఁ గాని

తే. పలక దఱుమక ³బయసుక పల్లటిలక
బోఁటి దూఱక యాతావు పుచ్చ మనక
⁴క్రింద గెలిచినవ్రాలు లెక్కింపు మనక
తప్ప నాడక తొల్లింటిదారి చెడక.

124

క. ఇవిధమున రుక్మిణీమదిఁ
బువ్వుం బరిమళముబోలెఁ బొలుపుగ నెత్తం

బువ్వాయి గలిగె శౌరికి

మవ్వము డిగఁ దొడఁగె గెలుపు మట్టం బయ్యెన్.

125.

దీ. చాలు నని పాసె రుక్మిణి సత్యభామ
కరము గరమునఁ గీలించి కమలనాభుఁ
డిందు రమ్మనిపిలువ నయ్యింతి నగుచు
నభిముఖంబునఁ బాసిక లందుకొనియె.

126.

వ. పందెంబు చెప్ప రుక్మిణిం జాలించి.

127.

సీ. ఒకదాయ మాడిన నున్నదాయం బాడు
మనక వాటులు రెండు గొని చెలంగి
కానని మాటఁ దాఁ గడచి పోయినఁ జెప్ప
నెత్తఁబు వడ దని నేర్పు దెగడి
యొకదాయమునకును నొంటి దాఁకినఁ బోయి
యింక వైచెద నని యినుమడించి
పోయెడి నని వ్రేయఁ బూచిన వారించి
చూచిపో నిమ్మని సూటి చెఱిచి

తే. సారె మోపును బొరలును సదర నిదర
మెఱిఁగి లాగైనఁగైకొని యించుకంత
పొసంగ కుండిన రుక్మిణి బొంకు బొంక
శౌరిఁ బలుమఱు గెలిచె నా సత్యభామ.

క. నిష్కము మొద లెక్కెన్ ద్విచ
తుష్కాష్టక పోడకాదిదుర్వహశుల్కా
నిష్కములు వెరుగఁగా శో
చిష్కేశద్యోత మగు హృషీకేశుమదిన్.

129.

వ. ఇట్లు విశ్వలోకేశ్వరుండు వినోదించు నవసరంబున.

130.

కాశీపతి ద్వారకపైఁ గృత్యను బనుచుట

ఉ. కాపముఁ గోపముం ²దలము దాకిన బొండ్రసహాయుడైన కా
శీపతి సైఁప లేక హరుచేఁ బడసెన్ పురిదేహదాహసం

దీపనిఁ గృత్య నాఁగ నొకదేవతఁ బావకకుండమధ్యకి
లాపరిశోభితం గొలుపులావులు వేలుపులైన మెచ్చరే.

181

క. మంటల మలఁచినరూ పై
మింట నదరి చూపు చూపు మ్రింగెదఁ గడు నాఁ
కొంటిం గలదే యాహుత
యంటయు వాఁ డంటఁ బనచె యాదవపురమున్.

182

గీ. ఒడల నేదిక్కు సూచిన యోజనంబు
మండు చుండఁగఁ దానును మగువ వోరె
ద్వారవతిసేర నబ్బారిఁ దల్ల డిల్లి
వట్టణం బెల్ల నిట్టట్టు పడఁ గలంగె.

183

గీ. సాత్యకియు సీరపాణియు సంభ్రమించి
తమకుఁ జెప్పినవారును దారుఁగూడి
పెద్ద లైనసావాసులఁ బిలిచి పంచి
రంతిపురములో హరి నెత్త మాడునెడకు.

184

ప. వారును దత్కృత్యాదర్శనంబు వెగడందినవారు గావున.

185

క. పెదవులు దడుపుచుఁ బదములు
గుదిగొనఁ దత్తఱపుమాట గుత్తుక దగులన్
ముదుసలితనమున బెదరున
వదలినయంగములు మిగుల వడఁకఁ గడంకన్.

186

క. సకలజగన్నాయక నేఁ
దొకలలన వపుఁకృపీటయోనిజ్వాలా
వికటచ్చటచ్చటారవ
వికార ఘోరముగఁ జేరె నీపురమునకున్.

187

క. ఆకొన్న మృత్యువో వెలిఁ
బ్రాఁకిన లయ కాలరద్ర ఫాలానలమో
యూఁకొనఁ దడ వయ్యెడు నది
సోఁకినచో బెల్లఁ గాలుఁ జొర నిచ్చెదవే.

188

క. నావుడు దుగుణము సూ యిది

తీవంచన¹యోడెఁ దప్పితే సరి యే యే

మీ వెఱవకు మన²రొ ప్రజం

బోవుఁ జూమీ పలకవ్రాయి పొదపొదఁ డనినన్.

139

వ. వార లన్నారాయణదేవుండు నెత్తంబు తమకంబునం దత్తఱంపు
నొడువులఁ గలయందమకు నుత్తరం బిచ్చిన పలుకులం బురుషోత్తముని చిత్తంబు
దమమీద లే దని విచారించి విన్నపం బవధారు దేవా యచుటయు నయ్యుడు
కులాంబుది సుధాకరుండు సకలకళాకుశలుండు గావున నత్తఱి సత్యభామ
పాసికలు దాలించి వైచిన.

140

గీ. దాయ మెత్తన³ యీసారె దాడ నీక

కట్టి గెలిచెద నిదె పాసి కల³నిదయ్య

ముల బటాబూర మిందేమి ముట్టఁ గలదొ

పొంది వచ్చినవ్రాలకుఁ బోవుఁ గాక.

141

క. నావుడు సంతోషించిరి

సావాసులు వీరవచనచతురత సత్యా

దేవియు నెత్తవుమాటలు

గా విని తెలిసికొని మెచ్చెఁ గంసారాతిన్,

142

శ్రీకృష్ణుండు కృత్యపైఁ జక్రముఁ బంపుట

మ. మతి నొక్కింతయు సంచలింపక నిలింపత్రాణపారీణుఁ డ

చ్యుతుఁ డాకృత్య కృత్యకారిణికి ప్రాప్తిగాఁ బంచె ని

గ్గతబాష్పోదక దానధారరిపురాట్కాసార⁴విస్తారసం

తతపూర్ణస్థిరమానమీనహరణాంతర్నక్రముం జక్రమున్.

143

వ. అదియును శతకోటి శతకోటినిన్నిభంబై చిత్రభాను చిత్రభానుభావం
బై సహస్రకీరణసహస్రకీరనిపుణం బై సహస్రారుణమండలమధ్యదేవతా
వివిధాయుధ విహరణవిద్యుల్లతావిలాసం బై జపాక్షనిక్షిప్తరక్షారక్షణం

1. యొడ్డిత. 2. రోపో. 3. నువచ్చి పట్టెవో భూత మిందేమి పుట్టఁ గలదొ. 4. దీసార.

బై మంటలు మింట నంట వెడలి కడలి వెడలిన బడబానలకీలాకలాపంబు
చందంబునఁ గాలకూటవిషవహ్నిజ్వాలామాలికాభీలం బై నీలకంఠనిటల
తటనయనశిఖిభాసహాయం బైన తెఱంగున మెఱచి చఱచినం బురంబు సౌర
నేరక కృత్య కృత్యంబు లేక మరలి పఱవం జొచ్చిన చిచ్చలవిడిఁ దనమయం
బుగ గగనంబున నిగుడు నచ్చక్రంబుం గనుంగొని. 144

క. సురగరుడయక్షవిద్యా
ధర కిన్నర దివ్యమునులు తద్ధర్మనసం
స్మరణ ప్రణామపూజా
పరతంత్రతఁ దెరువు దొలలగి బలసిఁ చదలన్. 145

క. పురుహూతముఖ్యదిక్పా
లురును సేవింపంగ సకలలోకేశ్వరుఁ డం
బురుహాసనుఁడు గని నమ
స్కరించి వినుతించె నిజముఁ గై వారముగాన్. 146

సీ. దైతేయమదవతీధమ్మిల్లములతోడ
విరులనెత్తావికి వీడుకోలు
దనుజశుద్ధాంతకాంతాకటాక్షములతోఁ
గలికికాటుకలకుఁ గానివావి
దానవమానినీ స్తనకుంభములతోడఁ
బసువుఁబయ్యెదలకుఁ బాయు తెరువు
దైత్యావరోధనదయితాధరములతో
సౌబగుపీడెములకుఁ జుక్క యెదురు

తే. చేసి సురసుందరీకరోశీరతాల
వృంతచలితాంతకుంతలవిలసదీంద్ర
కులవధూటీలలాటికాకుంకుమంబుఁ
బదిలపఱుపఁ జక్రంబు నీభరమ కాదె. 147

ప. అనుచుం జక్రంబు వీడుకొని కడచి పోవుటయు నాసుదర్శనంబు
నుద్దేశించి. 148

- మ. సతతంబు న్నుతియింతు జంతుమయసంసార క్రియారక్షణా
క్షతశౌర్యక్షపితారిపక్ష మగుటన్ సంగ్రామభీమవ్రహ్మ
గతగేహాంతికదీర్ఘి కాతటలుతత్కంఠ ¹చ్చిదాచ్చాదన
క్షతజిహ్వాశితకేళితామరసరక్షశృక్రముం జక్రమున్. 149
- క. అనుచు గొనియాడి వనజా
సన్నుఁ డేగె సుదర్శనంబు సనుచో నెదురం
గని దనుజరాక్షసులు క్రో
ధను లై తన్నిశితధారఁ దగిలి తునియఁగన్. 150
- ఉ. ఆ పమేశ్వరుండు జగదంబికతోఁ బ్రమథప్రజంబుతో
గోపతితోడఁ జక్రమునకుం జవ మెక్కుడు పోదమంచుఁ గా
శీపురి నుండ నొల్ల కతిశీఘ్రగతిన్ శతయోజనంబులం
దాపసయోగ్యమై పరఁగుతాఁవనంబున కేఁగె నెమ్మదిఁ. 151
- క. కాశీపతినగరముపై
నాళాకాళావళాహళహళితహరా
క్రొశజ్జనజాలం బై
కేశవచక్రంబు కృత్యకృత్యం బయ్యెఁ. 152
- ఉ. ఆపురుషోత్తమాయుధము నంతక ము న్గనుఁగొన్నభీతిఁ గా
శీపతిఁ జేరి యుప్పతిలఁ జేసిన సిద్ధుఁడ వంచుఁ గోఁగిటం
జేపడం బట్టి మంబరముఁ జేసె దిగంబరవేషఁ గృత్యఁ ద
త్పాపపరాయణద్వయముఁ బావకచక్రము నీఱు చేసియున్. 153
- చ. తనియక కాల్పె వెండియును దంతితురంగశతాంగసైనికా
వనిసురమండలాధిపతివై శృణుమన్యజమండలాను లే
పనకుసుమాంశుక నైజకబంధవనాచలదుర్గ రౌప్యకాం
చనతృణదారుగేహద్భుతసంచయ సూక్ష్మమహాపదార్థముల్. 154
- గీ. ఆరు యోజనములలోఁను నందులో స
గంబు నలుసదరముఁ గాలి కాశి గాసి

యయ్యే ముప్పదియేండ్లు సిద్ధాఱు దిండ్రు
చేత నవిము క్త¹మయి చెల్లెఁ జితి యనంగ.

155.

వ. ఇట్లు కాశీపురంబు దరికొలిపి కృత్యాసంహారణంబునం గృతకృత్యం
బై సుదర్శనంబు దామోదరదేవునకుం బొడనూపి సుఖం బుండె దురోదర
పరాయణుడైన యన్నారాయణుండు చెలువు నోటంబును సరిగా నడ్డేపీ
ద్వయంబుతో వినోదించుచు మఱియు వివిధాంతఃపురవనితావిహారంబులం
బ్రొద్దు పుచ్చుచు నుండె నచ్చక్రంబు వెండియు.

156.

క. దైతేయ కామినిసం

హతము మగ మొలక లైనకడుపులు దీగ సం

కేతించినట్లు చక్రము

పాతాళంబునకు నరుగుఁ బ్రతిషాఢ్యాసిన్.

157

క. నీయెడ నాయెడ నేయెడఁ

బాయఁడు గృష్టుండు విష్ణుపరిచర్యాసం

దాయకము చక్ర మాత్మం

జేయుము సత్కృజ లిష్ట సిద్ధికి ననఘా.

158.

వ. ఈ చక్ర ప్రభావంబు భావనంబునం దలంచిన యతనికిం గార్వ
సిద్ధియు శరీరరక్షయం జేకులు నిదీ నీకుఁ జెప్పితి సావధానుండవై యెప్పు
డుం దలంచునది యనుచు నమ్ముసిండుండు.

159.

ఉ. భాననభానుమండలవిభాసివిభాకరదివ్యభవ్యసం

ధానవిధానదక్షిణసుధాకరుజారసపూరహారిచే

తోనయనా తపోనిధివిధూతతమస్ఫురణాంతరంగని

ధ్యానపరాయణా పరమతత్త్వమయస్తవ వై భవోన్నతా!

160.

క. కరణస్రైరవిహర

స్ఫురణావిర్భూతదోషపుంజతమః ప్రా

వరణవిలీనస్వజనో

ధ్వజసహస్రాంశుతేజ దైవసమాజా!

161

మాలివి —

దురితజననహన్యా దూరసంచారమాన్యా
పరిమితగుణధన్యా భక్తిరేఖావదాన్యా
పరమపదగ దివ్యా స్పందితస్వాంతభవ్యా
నిరుపమతనునవ్యా నిందితాక్రాంతభావ్యా!

162

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొమ్మనామాత్యపుత్ర బుధారాధనివిరాజి
తిక్కన సోమయాజి ప్రణీతం బైన శ్రీ మహాభారత కథానంతరంబున శ్రీమత్సకల
భాషాభూషణ సాహిత్యరసపోషణ సంవిధానచక్రవర్తి సంపూర్ణకీర్తి నవీనగుణసనాథ
నాచన సోమనాథప్రణీతం బైన యుత్తరహరివంశంబునందు తృతీయాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు

ఉత్తర హరి వంశము

చతుర్థాశ్వాసము

శ్రీహైమవతీకలహ

స్నేహవిరామ ప్రణామసీమంతపద

గ్రాహిసురసింధుకష్ట

రాహితసింధూరలాక్ష హరిహరనాథా.

1.

గీ. హంసడిభకులు లోనుగా నఖిలధరణిఁ

బెరుగ కంటకకోటిచే బేద లై న

నరపతులకీ ర్తిపటములు సిరుగకుండ

వెరవుతో నుద్ధరించిన వేల్పు శౌరి.

2.

క. నావుడు జనమేజయవిభుఁ

డావై శంపాయనుని మహాదేవు మదిన్

నీవు గొనియాడు పలుకుల

భావము దనివోడు చెవులపండువు లయ్యెన్.

3.

క. హంసడిభకు లెవ్వరొకొ

కంసారికి వారిఁ జంపఁ గారణ మేమో

సంసారసారవచనరి

రంసామతిఁ దత్కథాంతరము విన వలతున్.

4.

క. ఆనుటయు వై శంపాయన

ముని జనమేజయ నృపాలముఖ్యునితో ని

ట్టనుఁ దత్కథాప్రపంచము

వినిపించెద మొదలుకొని వివేకనిధానా !

5.

క. ఎనుఁబది యెనిమిది వేవురు
ధనుజుల కాధ్యుండు వక్రదనుజుఁడు దోడై
చనుదేర హంసడిభకులు
1చెనకిన వెనుఁ దునిమె శౌరి చెప్పెద నదియున్.

6

సీ సాల్వదేశంబువ జనియించె బ్రహ్మద
త్రాభిధానుండు మూర్ధాభిషిక్తుఁ
డభిలధర్మవిదిష్టుఁ డాత్మ భార్యాద్యయం
బునకు బిడ్డలు లేమిఁ బొల్లవోయె
సంసార మనుచు నీశాను నారాధించెఁ
బదియేఁడు లొండు సంభ్రమము లేక
పరమేశుఁ డతని సద్భక్తికి మది మెచ్చి
కలలోన నొకనాఁడు గదిసి వరము

తే, వేడికొను మన్న నిరువుర వేఁడె సుతుల
శివుఁడు నిచ్చితి ననుచు విచ్చేసెనంత
నతనిదేవు లిద్దరును గర్పాభిరామ
మూర్తులయి రన్నరేండ్లుండు ముద్దుసేయ.

7

ఉ. ఆ సమయంబునందు మహితాత్ముఁడు మిత్రసహండు నాఁగ ధా
త్రీసురుఁడొక్కరుండు జగతీపతికిన్ సఖుడై సుతోదయో
ల్లాసము లేక శ్రీపతిఁ దలంచుచుఁ దప్పక పంచవర్షముల్
చేసిన పూజకున్ హరియుఁ జిత్తముతోఁ బొడసూపి విప్రతోన్.

8

ఉ. మెచ్చితి వేడికొ మ్మనుడు మిత్రసహండు కుమారుఁ గోర నీ
కిచ్చితి నంచు నచ్యుతుఁడు నేఁగె ధరామరుఁ డాత్మకాంతకుం
జెచ్చెరఁ దోచు వేవిరులు చెప్పఁగఁ బల్కె బుచ్చుబోఁడితో
ముచ్చటనూనె నల్ల చనుముక్కులు వెల్వెల బారు చెక్కులున్.

9

క. ఈవిధమున గర్విణు లగు
మూవురలో రాజసతులు మునుమును సుతులన్

తైవాత్ములఁ గని రిద్దఱు

నావిప్రవధూడి వైష్ణవాత్మునిఁ గనియెన్.

10

అ. హంస డిభకు లనఁగ నన్నయుఁ దమ్ముండు

నధిపనందనులు జ్వార్దనుండు

విప్రతనయుఁ డిట్లు వీ రొక్కప్రాయంబు

వారు గూడి యాడ వచ్చువారు.

11

ఉ. వేదపురాణశాస్త్రపదవిం దిరుగం బదిలంబు గల్గి ధ

న్వాదినమ స్రశస్త్రవివిధాభ్యసనంబున ధీరు లై సదా

సాదినిషాదిరథ్యుచితసత్కళలందు విదగ్ధు లై మనో

మోదము సేయువిద్యలకు మువ్వరుజ్ఞాన లనంగ నున్నచోన్.

12

హంసడిభకులు శివుఁగూర్చి తపస్సుచేసి వరములు వడయుట

గీ. హంసడిభకులు హిమవన్న గాగ్రమునకుఁ

బార్హతిపతిఁ గోరి తపంబు సేయ

నరిగిరి జ్వార్దనుండు విద్యావివేక

నిధి మురారి నారాధించె నిజగృహమున.

13

క. వా రిరువురు నై దేదులు

నీరును గాలియును ద్రావి నిర్మలతరచే

తోరాజీవప్రమరము

గోరిపతిఁ దలంచి నిష్ఠ గై గొని యుండన్.

14

క. సన్నిధిఁ బన్నగహారుడు

పెన్నిధిఁ గని పొంగుచున్న పేదలక్రియ న

య్యన్నాదమ్ములఁ గని మీ

కెన్నఁగ నేవరము లిచ్చ యిచ్చద వానిన్.

15

సీ. అనుడు వా రిరువురు నైకమత్యముతోడ

నమరాసురాది సైన్యాధిపతుల

కోడ కుండంగ మా కొకవర మీశాన

రౌద్ర మహేశ్వర బ్రహ్మశిరము

లనునస్త్రములు నభేద్యకవచములు దివ్య
 చాపములును బరశ్వథవిశేష
 ములుఁ గయ్యముల కేము పోవుచోఁ గావుగాఁ
 బ్రమథద్వయంబు మత్సర్యములను

తే. వచ్చుటయు నీగి రెండవవరము నాఁగ
 హరుఁడు వారికి నడిగినయట్ల యిచ్చి
 భృంగిరిటిని గుండోదరుఁ బిలిచి వీరి
 సమరములఁ గావుఁ దని పంచి చనియె నంత. 16

చ. వరములు గన్న మోదమున వచ్చి కుమారయుగంబు మున్ను మా
 తరపితృవందనంబును బదంపడి మిత్రసహాభివాదనా
 దరము జనార్దన ప్రణయితాపరిరంభము నాచరించి సం
 గరమున తేరు హంసడిభక ప్రతివీరు లనంగఁ బొంగుచున్. 17

క. కవచధనురస్త్రనికరము
 నవిరళరుద్రాక్షమాలికాభరణములున్
 ధవళవిభూతియు హర హర
 శివశివ శబ్దములుఁ¹ గలిగి చెలువయి యున్నన్. 18

క. పౌలఁతుల రూపవతులఁ బెం
 డిలి చేసిరి దొరలు హంసడిభకుల కమరిం
 గులపతి జనార్దనునకును
 బలియించిరి ముగరు నేకపత్నీవ్రతముల్. 19

వ. ఇట్లు వరప్రసాదసమ్మరిదభరితహృదయు లై నిజజనకరాజ్య విభవంబు
 వింసిల్లం జేయుచు వీరాభిమానవిజృంభితు లై యొక్కనాఁడు వినోదార్థం
 బయ్యిరువురు కుమారులుం గూడుకొని.

హంసడిభకులు వేటకుఁ బోవుట

క. కరితురగరథపదాతులు
 పరివేష్టింపంగఁ గొలుచుప్రజ ముందఱ గా

సరస జనార్దనుఁడుం జన
నరిగిరి వేటాడ ధరణి యల్లల నాడన్.

21

క. వెలివాలును గాలరులును
వలలుఁ దెరలు దీమములును వడిఁ దీరిన కు
క్కలు నారెగోలలును మం
డలక్రొవులు వేట కారడంబుఁ బెనువఁగన్.

22

వ. ఇట్లు వచ్చునెడ ముందట.

23

సీ. ప్రబలదంష్ట్రాగ్రపర్య స్తముస్తా స్తంబ
జంబాలశబలవేశంతపంక్తి
ఘనఘనాఘనసీలఘనవన ప్రతిఘాత
ఘనఘర్షణావభగ్న ద్రుమంబు
ఘురఘురారవఘోరఘోణాప్రఘాణవి
ద్రాణచ్చదాచ్చన్న తాంతలతము
ఖననఘశాత్కారి ఖరఖరోత్పాతత్రి
హల్యదాత్రీధ్వస్తయవసరాజి

తే. ఖేటఖటఖాషణోద్భటాఖేటచటుం
కుటిలకటుకటాక్షేక్షణక్షోభబధిర
మతిరభసభాసమానయానాభిమాన
రౌమవిక్రియాకులము వరాహకులము.

24

వ. అప్పుడు పందికదుపుల వెనువెంటం దవిలి కొండలింపం జిందఱవందఱగాఁ
జేసి యేసి యట చనఁ జన.

25

గీ. నల్ల¹సేనపుగుండులు నడచినట్లు
²మంపు గొని మే యెటుంగక మలసి మలసి
³నెనరువారికి నుటుకంగ నెగసి మన్నుఁ
బోతు లెడ చొచ్చె దాఁదెడు పొదలువోలె.

26

1. సీసపు. 2. మంపుకొనిమెయ్యె. 3. నెనడువారికి.

వ. ఇట్లన్ననం గన్ను గానక తిరుగు మన్నుఁబోతుం నున్న యునికిన
గన్నంతటం బడ నేసి పోవం బోవ. 27

గీ. నీర ముంచిన సొరకాయ నెగసినట్లు
పేరుకొని వైచు¹తెల్లంటుచీర వోతె
²నుంకుచెండువిధంబున నుత్తరించు
తములపాకు నిక్కెడుక్రియ దాఁడె నిట్టి. 28

వ. ఇవ్విధంబున నెగసిన యిట్టి నాలుగు కాళ్లునుం ద్రెవ్వ నొక్కమ్మున
నేసి చనునెడ మఱియు నప్పటప్పటికిం జొప్పరులవలన నుప్పటిల్లిన చప్పు
ళ్ళకుఁ దెప్పరం బైన తుప్పల దూరు దుప్పలును (నిడువేటకార్లు)
(వేటకుం) గడంగిన నడికి నడికిడవారికి నెడగాక తొడిగిన యమ్ముననపడి
పొరలు పిడుల విడువక చిడిముడిపడు కడఁతులును నీఁదెలకుం బోటబ్బక
సూటిమెయి దాఁటియు వేటచే విటతాటంబైన లేటికదుపులును
బిటుంద ³కొప్పచోటిగాఱుకగాక వెఱచఱచి పఱచు నెడఁదెఱపి నుఱికిన
తొరు ద్రొక్కువం కుక్కలచేఁ బఱిపఱి యైన యఱుములును గొందఱు
గొందఱు ముందటం గొందలం బంది యందంద సందడిం గ్రిందు మీఁడుగా వైచినం
జిందఱవందఱుగా మ్రుందిన కుందేళ్ళను నేదెసఁ దొలంగినను నూదిపిఱింది
త్రాడై ⁴యాదీగొని పాదులవారిచే ⁵యాదుల కాదులచే మూదలించిన సీద
రంబులతోఁ బాదుకొనిన యేదులును నివ్వలవ్వలనుండి యెడత్రెవ్వకుండఁ
ద్రవ్విన యోదంబులంబడి క్రొవ్వఱక మవ్వంబు నివ్వబిల్లం బట్టుపడిన చివ్వం
గులును గలిగినం గనుంగొనుచు వెండియుఁ గ్రీఁగాలి నోలిం జాలుకొలిపిన
కాలువలలకుం జాలువడి లోలోపలం గవళించియు దోడ్తోడ జోడెంపువం
లకు లేటివేడెంబు చేసినం గూడఁబడియును మున్ను పన్నినకన్నెవంల సన్న
సన్నం బోవక యన్నునం గన్ను దిరిగిపడి సన్న సున్నంబుగాఁ దన్నికొని
యును నడ్దగించి నించినయొడ్డువలలకు సడ్డించి వెడ్డునం బడక గడ్డుఱికియు
మృగంబు లనేకంబులు వొలియుటయును వేట చాలించి హంసడిభకులు
నడపులం దిరిగి పరిశ్రాంతులై సేనాసమేతంబుగా మగుడం దలంచి
మధ్యాహ్నసమయంబున. 29

1. తెల్లంటి. 2. నుక్కుచెడక. వేగంబున నుత్తరించు. 3. చొఱకారకుం
గాక. 4. యెయిదికొను. 5. యాదలకాదలచే. 6. క్రిగ్గా.

చ. కనిరి కుమారులంత శశికాంతశిలాతంత్రంస్థలి
వనమనపాదపాదపనివారితవారితరంగరంగన
ర్రనపరివర్రనద్విరదదానసమదాకమాలికా
తనువనజాతనూతన¹పరాకముఁ బుష్కర మన్ తటాకమున్. 80

క. కని యాపద్మాకరమునఁ
దను పారెడునీరు ద్రావి తమ సేనలుఁ దా
రును విశ్రమించి రాసే
చనకము లగుతరులనీడ నైకతముల పై. 81

ప. ఆట్లున్నయెడ. 82

క. మార్ద్యండిసనవనధ్వని
విద్యుక్తస్ఫురముతోడ విని వచ్చుటయున్
స్వాధ్యాయపదులు గావున
నర్భాహారంబు వుద్దై నయ్యిరువురకున్. 83

క. ఊహించి యాశ్రమం బగు
నోహో యిం తొప్పునే సముచ్చారణ మం
చాహంసడిభకు లేసం
దేహము లే కందు ననుమతి నముత్తితులై. 84

డి. అచ్చట సేనలన్నిలిపి యాశ్రమవాసులఁ జూచువేడుకన్
వచ్చిరి పాదచారు లయివారు జనార్దనుఁ డేగుదేరఁగా
లచ్చి తనూవిలాసమున రావు ధనుశ్శరధారణంబుచే
నచ్చువడంగఁ గాశ్యపమహామునియఙ్గా సమీపభూమికిన్. 85

క. ఆరిగి¹ సఖాచామ్యులకున్
బరిపాటి నమస్కరించి పదపడి వా రా
దరమునఁ జేయుసపర్యలఁ
బరితోషము నొంది కశ్యప ప్రభృతులతోన్. 86

వ. హంసుం డిట్టనియె.

37

క. మాతండ్రి రాజసూయముఁ

బ్రీతిం జేయఁగఁ దలంచి పిలువం బనిచెన్

భూతలమునఁ గలన్యపతి

వ్రాతంబుల మీరు నరుగ వలయు నచటికిన్.

38

మ. షిథినాతమ్ముఁడు నేను దిగ్విజయముం జేయంగ డాయం గడున్

బ్రతిపిగప్రకరంబు డంబు మెయిఁ గప్పం బొప్పనం బీక యే

కత మాడం గలరే నరేశ్వరశిరోగర్వంబు సర్వంబుఁ టా

పితి మీశానవరప్రసాదమున మాపెం పెల్లెడం జెల్లఁగన్.

39

క. అనుటయు వారందఱు హం

సునితో నిట్టనిరి రాజసూయమునకు మీ

జనకుఁడు దొడఁగిన జాలును

మునుముట్టన వత్తు మిందు మోసము గలదే.

40

మ. అనినం దమ్మునితో జనార్దనునితో హంసుండు సంతోష మొం

ది నిజేచ్ఛం జనుచోటఁ బుష్కరసర స్తీరోత్తరారణ్యపా

వనభూమిం బరమోపదేశమున దుర్వాసోమునింబ్రుదు శి

ష్యనికాయంబుం బ్రబోధపీఠిఁ జనఁ జేయన్ సాయమై తోచినన్.

41

హంసడిభకులు దుర్వాసుని నవమానించుట

ఆ. కావిచీర ముసుఁగు కచ్చడంబును జూచి

బోడతలయు నిడుదబొట్టుఁ జూచి

గోచితోడి వెదురుఁగోలయుఁ జిక్కంబుఁ

గట్టియున్న బుట్టకాయఁ జూచి.

42

వ. డాయం బోయి హంసడిభకు లతనితో నిట్టనిరి.

43

క. మిడికెదు పెదవులు వ్రేకులు

మడిచెదు కనుదోయి మొగిడి మాయెదురఁ గడున్

వెడవీక యెడలు చేసెడు

కడపల జపమునకు నేడు గలదో లేదో.

44

వ. అని పలికి యతఁడు పలుక కుండం దమలోన.

45

చ. తిరిసినకూడు దెచ్చి నలుదిక్కుల బోడలు తిండిపెట్టగాఁ
బెరిగినపొట్టతోడ నొక పీటపయిం దొరవోలె నెవ్వరిన్.
సరకు గొనండు పట్టుకొని చాగఱ గొన్న బలే యెఱుంగుఁ డ
క్కురి బలుమోపు మోచు నయగారితనం బిరువుట్టి గట్టినన్.

46

తే. బాంధవులఁ బాసి తమయిల్లుపట్టు విడిచి
తల్లిదండ్రులు వగవఁ గైతవముతోడ
బోడతలలు గాఁ బడసిరి పొడువలెల్ల
పీనిమాటలచేఁ గదా వెఱులైరి.

47

చ. ఎఱుగరు గాక లోకమున నెవ్వరికైనను మేలు సేయఁగా
నొఱపగునాశ్రమంబున సమున్నత మైన గృహస్థ ధర్మముం
బఱగడ వైచి గోచిగొని పాఠాదుపొల్లకు ముక్తిగల్గినే
పఱిగల నేటినం గొలుచుఁ పాఠాడికిం గలదే తలంపఁగన్.

వ. అని పలుకుచు న య్యిరువురు న మృహాముని కిట్లనిరి

48

సీ. ¹అఱుకువయెఱుకతో నాశ్రమం బిది మెచ్చి
 ²తిదిగాక గృహమేధ మేల యొల్ల
వేపదంబునఁ బొందె దిందు మూఁడుండవ
కాక సంసార సౌఖ్యంబు మాని
కఱపె ది ట్లున్న కొందఱకు నారకపాత
శీలంబుఁ దగునె లాఁ జెడ్డవాఁడు
వెనకయ్యచేతికి వెన లిచ్చె ననుమాట
నిజముగా నిచ్చోట నిన్ను వంప

తే. నొరులు లే రని తలఁచేని నున్నవార
మేము గృహివి గాఁ బంచయజ్ఞేచ్ఛఁ గలిగి

నాకనుభ మొందు మిపుడు ప్రాణాన నుండఁ
దలఁచెదేని నాపుడు జనార్దనుఁడు గలఁగి.

50

క. భాస్కరనిభుఁ డగుమునికి న
మస్కారము చేసి నృపకుమారులతోఁదే
జస్కరము లగునె మాన్యా
వస్కంద శ్రుతికఠోరవచనము లనుచున్.

51

క. న్యాయము దప్పకుఁడి పురు
షాయుషజీవికయు లౌకికాచారము ని
శ్చేయససిద్ధియుఁ జెడు యతి
నాయకదూషణము చేసినన్ మనుజులకున్.

52

కా. నాల్గుం జెల్లెడి బ్రహ్మచారి గృహి వానప్రస్థ యత్యాశ్రమం
బు ల్లెవల్యవివక్షు లంతిమపదంబుం జేరువా రిట్టి వీ
ర ల్గోపించిన నంతకుండుఁ జెడు మీరా యోర్చువా రిమ్మొయిన్
మేల్లి దాడక వీరి జేరి మనుఁడి మీమీ శుభప్రాప్తికిన్.

53

గీ. చెలిమి మీతోడఁ జేయుట చెట్టతనము
దానఁ గీ డెంతవుట్టినఁ దగిలె నాకు
ననుభవింపక పోవునే యక్కటకట !
వరుగుతో దాఁగరయు నెండవలసినట్లు.

54

చ. గురువులు సెప్పరే చదువుఁ గొంత వివేకము మిమ్ముఁ జేరదే
తెరువునఁ బోక నేఁ డిది మదీయమనోవ్యధఁ జేసె బిమ్మటన్
హరుఁ డుపదేశ మిచ్చినదియంతయుఁ గాల బలంబునన్ మహా
పురుషుం కెగ్గుసేయఁ దలపోయఁగ నాయమె పోయె బాపమై.

55

గీ. పాయఁ దగు మిమ్ముఁ గనుమారిఁ బడఁ బొసంగు
విషము ద్రావుట యోగ్యంబు వెల్లిలోన
మునుఁగు టుచితంబు మీరెల్లఁ గనుఁగొనంగ
నాత్మ విడుచుట చను నాకు ననుచు నడలి.

56

క. అలవడునే రాజులకుం

దులువతనము వినుము యతులతో నతులమతుల్

గలుషించుట చిత్తము నోఁ

బలుకుట బాంధవులుఁ దారు బ్రదుకుతలం పే.

57

వ. అనుచుండ నమ్ముసింద్రుండు.

58

క. కరుణయుఁ గోపముఁ గనుఁగవ

¹నొరయఁగ నొకచంటఁ బాలు నొకచంటను నె

త్తురుఁ గురియుగతి జనార్దను

ధరణీశుతద్యయంబుఁ దప్పక చూచెన్.

59

గీ. చూచి యిట్లను భూపాలసుతులతోడ

నన్నుఁ గనలించి బ్రదుకఁ గన్నారు లేరు

పొలిసితిరి పొలిసితిరి వే పొండు తొలఁగి

మిమ్ము దరికొనుకోపంబు మ్రింగికొంటి.

60

వ. అది యె ట్లనిన.

61

ఆ. చక్రధరుడు బారిసమర నున్నాడు మీ

మ్మింక వేతె కోప మేల నాకు

తెఱఁగుమాలి తవుడు దిని చచ్చువానికి

విషము వెట్టువాడు వెట్టివాడు.

62

క. అనుచుఁ గదలి పో వచ్చిన

ననుమానము మాని హంసుఁ డమ్మునిఁ జేప

ట్టినచంద మేమి చెప్పుదుఁ

బనికిన కాలోరగంబుఁ బట్టుట దోచెన్.

63

వ. ఇట్లు పట్టుకొని.

64

కా. తాను న్నిక్కమ పెద్దవాడు బలె నీతం డీత్తటి న్నక్కఁ బ

గ్గానం బట్టినయట్లు బిట్టబిగియంగా నెంతసే పైన ని

చో నుండన్ సమకూడునే మనకు నంచుం జించె నమ్మాని తొ
పీనంబున్ నృపుఁ డాజనార్దనుఁడు దప్పింపంగఁ గ్రౌర్యంబునన్. 65

ఆ. కలఁగి కన్నవారు కన్నదిక్కునఁ బాటి
పోయి రెల్లయతులు బోగుమిగులఁ
గినుక యడర సన్నగిల్లినయెలుఁ గుతో
నమ్ముసింద్రుఁ డిట్టు లనియె మఱియు. 66

గీ. చేయఁ దగని కీడెల్లఁ జేసితిరి మీరు
చెఱుప నోపుదు శాపంబుచేత మిమ్ము
నయిన యతి నైన నాకేల యాగ్రహంబు
దానవాంతకుఁ డిటమీదఁ దాన చెఱుచు. 67

మ. సకలోద్భోగకృతానుబంధుఁడు జరాసంధుండు బంధుండు మీ
కకలంకుం డతఁ డాశ్రమస్థు¹లను నౌదాసీన్యముం జేయఁ డూ
రకపాయంగలవాఁడు నేఁడు మిము దుర్వాప్యపారులం జూచి కొం
కక మీకింకిరికిం జెలంగినఁ దొలంగం బాటుఁ దద్దర్శముల్. 68

క. పో పొమ్మని పలుమాటుం
గోపమ్మున హంసుఁ బలికి కొనియాడుటయుం
జేపట్టుట మెఱయఁ గృపా
నూపాపాంగుఁడు జనార్దనుని దీవించెన్. 69

క. శ్రీవల్లభుతో సంగతి
గావుత నేఁ డెల్లి నీకుఁ గలుగు సుజనసం
భావితలోకద్రవ్యసుఖ
మీవృత్తాంతంబుఁ జెప్ప మీజనకునకున్. 70

చ. అనునెడఁ గ్రమ్మఱుం గినిసి హంసుఁడు నాడిభకుండుఁ దోడి దు
ర్మనుజులఁ గూడి దండముఁ గమండలముం బిదలంబుఁ జిక్క మున్
మునుకొని వెండియున్ యతులముం పగుసొమ్ములు ¹గాల్చి గాల్చి క్రొ
వ్వనఁ గఱుకుట్టు లయ్యెడఁ జవు త్గొనిపోయిరి వేడ్క నూరికిన్. 71

1. ఁకు వీర్వక్తన్ దైన్యముం 2. గాల్చిక్రొవ్వనన్, గనుకుట అయ్యెడం
జవులుగాఁ గొని.

- క. వారివెనుక నంతంతం
జేరి జనార్థనుడు వోయెఁ జెడి రకటకటా !
వీ రనుచు విధివినోదము
వారింపఁగ మనుజుకోటి వశమే యనుచున్. 72
- వ. ఇట్లు పోయిన యనంతరంబు. 73
- శా. దుర్యోధనునితోడ మరొకభాషణము లై ధూర్తప్రరాపంబు లం
తర్విద్యామహిమం గింప యతు లంతం జేర నేతేర నీ
నిర్వేదం బుడిగింప నచ్యుతుడ పో నిర్వాహకుం డంచు నా
దుర్వాసోమనిపుంగవుండు గదలెన్ దుఃఖాకులస్వాంతుడై. 74
- క. మండగ మండగ నార్చిన
ఖండితబిదలములుఁ ద్రుటితకౌపీనములున్
దండముల తుండములును గ
మండలుక కలములుఁ జూచి మఱకువ దోషన్. 75
- గీ. మురవిరోధిముందట నిట్టమోపు గట్టి
తేరఁ బంచి సహస్రయతిప్రవరులు
తోడ రానెండ దాకిన నీడచోట
నిలిచి నిలిచి యహారాత్రనిర్లమమున. 76
- వ. రేపకడ. 77
- గీ. ద్వారకోపశల్యం బటు చేం యొక్క
కొలన వార్చి దుర్వాసుడు గూడ వచ్చు
యతుల ముందట నరుడెంచె యాదవేంద్రుఁ
డాడుచున్న సుధర్మాసభాంతికమున. 78
- క. అటువుడు గావిముసుంగును
విఱిగినదండంబుఁ దునిసి వ్రేలెడ గోచిం
బటి²య లయినకరకమునయి
చుటచుఱఁ జూచెడితెగుచూపులతోడన్. 79

- ఉ. వాకిట నిల్చె లోన యదువల్లభుఁ డాడుచునుండె గోళముం
గైకొని సాత్యకిం గడవఁ గాలను గేల నమర్మి చిమ్ముచున్
లోకులునుం గుమారులును లోనుగ నుద్దుల కుద్దులై వినో
దైకపరాయణుండును ననేకవిధంబులఁ జుట్టి యాడగన్. 80
- చ. అవసర మైన వచ్చి పణిహారలు దోడ్కొని పోవఁ జొచ్చి యా
దవకులపారిజాతము నుదంచితగోళవినోద మొదితున్
నవవికచారవిందనయనద్యుత్తిశీతలుఁ గాంచి రాయతి
ప్రవరులు పూర్వజన్మకృతభాగ్యఫలంబునుఁ బోలె నుండగన్. 81
- మ. పనుదేవాత్మజుఁడుం గనుంగొనియె దుర్వాసః పరివ్రాడ్విభున్
రసనారూపకలాపశాపవచనప్రారంభసంభావితున్
వ్యసనవ్యాప్తరిరంసహంసశిభకవ్యాళవ్యధావ్యాకులో
ల్లననున్ వేషవిశేషరోషనిషయోల్లాసాద్భుతభ్రూకుటిన్. 82
- ఉ. అంతకుమున్న యాదవు లపాయభయంబున నాసనాదిపూ
జాంతర మాచరింపు మని యంతట నంతట రా మురారి య
త్యలవిసీతుఁ దై యతికి నయ్యుపచారము లెల్లఁ జేసి వి
శ్రాంతి యొనర్చె నర్హ పరిచర్యలఁ దక్కినభిక్షుకోటికిన్. 83
- చ. అట్లు సకలయతి ప్రతతికిని యథోచితోపచారంబు లాచరించి వాసుదేవుండు
దుర్వాసునితో నిట్టనియె. 84
- శా. ఈరూపంబున సంస్కృతిం దొఱఁగి మీ రేచింతలం జెంతలం
జేరం గోరక యూర కున్న నిటు విచ్చేయంగఁ జేయంగడుం
బారం జేదిన వంతయుం గలిగెనే బాలార్క బింబంబులో
నారం గూరి నయంధకార మన నాహా సాహసం బెట్టిదో. 85
- ఉ. ఆనలఁ ద్రంపి వెట్టి హృదయం బనుకాఁగున యోగవాసనా
భ్యాసశునీరు గాఁచుటకు నాగమపావకముం దగిల్చి యా
యాసవిహారమత్కుఱగజై హికళయ్యకుఁ దజ్జలంబు పైఁ
బోసిన నీశరీర మది పొందియుఁ బొందనియట్ట యూఱుడున్. 86

చ. మఱకువఁ గత్తరించి మదమానములం ¹జూపుచ్చి మెచ్చుఁ జాఁ
గఱగొని క్రోధ కామముల గండఱగించి పరోపకారమున్.
జఱఁ బడఁ ద్రోచి వాచపులచట్టలు వాపి తొలంగి జిత్తముం
జఱపడి యున్న నీకు నొక చక్కటి నెక్కటి వేడగల్గెనే. 87

గీ. కలుగుటకు మీరు విచ్చేయు కారణమున
సందియము లేదు మీయట్టి సంయములకు
నేమి కార్యంబు గలిగెనో యెరుగ రాదు
తెలుపవే నాకు నిర్మలధీనిధాన. 88

క. అనుటయు భగభగ మండెడు
కనుఁగవతో నొడల నడచకంపముతో నె
ట్టిన నిట్టార్పులతో మొగ
మునఁ దనికిన తెంపుతోడ మునిపతి యుండెన్. 89

వ. తదనంతరంబ యంతరంగంబు కొంత సంతరించికొని యతండు నారాయణున
కిట్టనియె. 90

దుర్వాసుఁడు హంసాధిభకుల దుర్నయంబు కృష్టన కెఱిగించుట

మ. తగునే యింత మురాంతకా తలఁపవే త్రైలోక్యముం గావ నీ
వు గదా దానవవైరివైపొడమి లావుం జేవయుం జూప రూ
పగుడ్డ వంబు గదాధరుండ వఖిల వ్యాపారపారంగమా
ధ్వగ మావృత్త మెరుంగనేర వనఁ జిత్తం బుత్తలం బందదే 91

గా. ఏఁ గాదే నద²తుం జతుర్ముఖునితో నింద్రాదిదిక్పాలకుల్
మూఁగంబాఱి భవత్పదాబ్జములకున్ మ్రొక్కంగ లేకున్నచో
నాఁగ న్యచ్చియు నాఁగఁ జాలని ప్రతీహరు నిర్వదంబించుచున్
దాఁగం బోయి తలారివానియెదురన్ దాఁగంగ నీ కేటికిన్. 92

ఉ. ప్రాఁతల మేమునీకుఁ బలువాములఁ బొందకి యున్ననాఁటి³నీ
చేఁతలు గంటి ⁴మిందఱకుఁ జిత్తముల స్వేలిఁ దోచుసూఁత⁵లం

కూత¹ల నీవయొందు దలపోతలు లేతలుమమ్ము నెమ్మెయిన్
లాఠులఁగా దలంపకు నలంపకు చాల నలంగియుండగన్.

93

వ. అని మఱియును.

94

సీ. ఏ నెఱుంగుదు నిన్ను నేల నాతోడనే

వెడమాయములు బ్రహ్మవేత్త లెఱుంగు
రూపు రూపులలోనిరూపుఁ దోరపురూపు

చూపనిరూపు నీరూపు సూపి

వేదాంతముల నైన వెదక నందనిరూపు

విజ్ఞానరూప మై వెలయురూపు

లేజ మైశ్వర్యంబుఁ దెలుపఁ జాలెడురూపు

ప్రణవరూపంబు గాఁ బరఁగురూపు

లే. పంచభూతసుధాకరభాస్కరాత్మ

రూప మగురూపు నీరూపు రుచిరరూప

మొఱుగుదవె మాకు వ్రేళ్ళతో మొదలు చూచి

చె దైఱుఁగువారి కాకులు నిదుమ నేల.

95

క. మాకుం బుణ్యము చాలమిఁ

గాకేమి జగత్రయంబు గావం బ్రోవం

గైకొన్న నీవు సకలవి

వేకివి మాదుఃఖ మెఱుంగవే మధుమథనా.

96

క. అంభోజనాభ ! నరపతి

డింభులు భువనమున హంసడిభకు లనంగా

జృంభితు లయి యిరువు రుపా

లంభించిరి కానలోఁ జలంబున మమ్మున్.

97

ఆ. హంసపరమహంసు లగునీయతీంద్రుల

పేరు సైఁప లేక పెచ్చు పెరిగి

దాంసు దాత్మనామహరు లని కానోపుఁ

బట్టి మమ్ముఁ జాల భంగపఱచె.

98

క. సరకుగొనరు సురవరులను
గురుశక్తిని భీష్మ బాప్తికులఁ గైకొనరు
ద్ధరత జరాసంధుని వెర
వరిగా మెచ్చరు మళవరగర్వమునన్.

99

తే. హంసడిభకులనెత నీయతులు నేముఁ
బడినపాటులు వేఱ చేప్పంగ నేరి
కమలలోచన ! ముంజేతికంకణమున
కద్ద మేటికి నీసొమ్ము లరయ రాదె.

100

వ. అనుచుం బుండరీకాక్షముందటం దమతెచ్చినభగ్నవస్తు సముదాయ
భారంబు విచ్చి చూపి యిట్లనిరి.

101

సీ. ఈకమండలుపజ్జి నెటు చూతు నిట్ల త
త్పాపమ స్తంబులు వగుల కున్న
నీదండనివహంబు నెటు చూతు నిట్ల త
ద్ధూర్తహ స్తంబులు దునియ కున్న
నీవల్కలవ్రాత మెటు నిట్ల త
త్కపట చర్మంబులు గాల కున్న
నీశిశ్యసముదాయ మెటు చూతు నిట్ల త
ద్వేషజాంత్రంబులు ద్రెవ్వ కున్న

తే. నకట మోమోట లేక తా రంత చేసి
బ్రదికి పోయిరె పులి పేదవడినఁ బసుల
వాండ్రె యెక్కాడి రనుకత వచ్చె నాకు
మునులలోపల నాలుక ముల్లు విఱిగె.

102

తే. వలదు బ్రాహ్మణ క్షత్రియ వైశ్య శూద్ర
జాతు లాత్మకులోచితాచారపథము
నడప నాహంసడిభకు లేనాట నేది
నడివి రది చెల్లుఁ గాక వర్ణముల కెల్ల.

108

- క. మా కేది దిక్కుఁ దెరువో
లోకంబులు మూఁడు సెంతలో నే మగునో
నీకడు పట సర్వంబును
జేకొనవే దుష్టశిక్ష చేసి మురారీ ! 104
- చ. అనిన యతిం గనుగొని మురాంతకుఁ డిట్టనుఁ దప్పచేసితిం.
గినియకుమయ్య మిమ్మొకఁడుకీఁడునఁ బెట్టెడువాఁడు లేడ యెం
దని పరికింపనైతి విను మాధరణీశకుమారధూర్తులం
దునిమెద సెంతలో వగలఁ దూలకుసాత్యకితోడునంయమీ. 105
- క. ఎఱిఁగి యెఱిఁగి నీముందఱు
నఱగొడ్డెము చేసి పోయి ¹రది గైకొన రీ
తెఱఁ గయినహంసడిభకులు
కొఱవిం దల ²బరికికొన్న కొఱడులు గారే. 106
- క. హరుఁడు వర మిచ్చె వాణీ
వరవరుణకుజేరసురవివైవస్వతులి
త్తురు గాక నీవు గినిసిన
వరములగిరములను బ్రదుకువారే కుమతుల్. 107
- క. కలడు జరాసంధుఁడు వా
రలకుం జెలికాడు నిష్ఠురభుజాపరిఘం
దలఘుబలుఁడు సేనలతోఁ
గలయకమును వారిఁ జంపఁ గల వాఁడఁ జూమీ. 108
- చ. ఎద్రిచిన కాలపాకముల నీగతి నీమదిఁ గ్రోధవల్లికం
బద్రిచినవారు మన్ని శితబాణపరంపర వై వ మిణ్ణులుల్
విద్రుప గఁదత్పలంబులచవిం జరితార్థులుగా శరీరపుం
జ్జిదుపలు చేరుఁ దత్సతులచేతులఁ గాకకులంబువాతులన్. 109
- చ. అనిన ముసింద్రుఁడెంతయుఁబ్రియంబున నన్యతపుండరీకలో
చన కమాలాసనాదిసురసంఘశరణ్యపదాంబుజా జనా

ర్థన దనుజాంతకా కొలిచెదం బ్రణమిలైద సంస్తుతించెదన్
నిను ననిశంబు సన్నుగ్గృహనెక్కొనికావుము దేవనావుడున్. 110

వ. అద్దేవదేవుం డిట్టనియె. 111

క. ఏమే నేమే నొడివిన
నామాటల కెగ్గగా మనంబున యతిమా
దామణివి నీవు దలఁపకు
స్వామీ మన్నింప పలయు నైరణతోడన్. 112

క. దానము ధర్మముఁ దత్త్వ
జ్ఞానము సత్యంబు యశము శతమఖపురసో
పానము లయినవి పయిరణ
దానకదా యతుల కది ప్రధానము దలఁపన్. 113

క. అని వేడికొని యతీంద్రుల
దన్యహమున నారగింప దామోదరుఁ డిం
పునఁ బ్రార్థించివ నేమియు
ననుమానము లేక వారు నొఁ గా కనినన్. 114

తే. అలవరించి చతుర్విధాహరములను
దుష్టి చేసి దుకూలముల్ ద్రుంచి త్రుంచి
కట్టనిచ్చిన యతులును గమలనాభు
వీడుకొని మున్ను వచ్చినజాడఁ జనిరి. 115

క. విచ్ఛలవిడి దుర్వాసుం
డబోచటన నిల్చె సంతతానందపదం
బిచ్ఛఁ దలంచుచు నారదు
డచ్చపుఁ జెలికాఁడు గా మురాంతకుఁ డంకన్. 116

వ. హంసడిభకుల వధింపం జింతించుచుండెఁ దదనంతరంబు. 117

ఉ. క్రూరతఁ గ్రొవ్వి హంసడిభకుల్ సభకుం రాజ్యగౌరవో
దారుని బ్రహ్మాదత్తుఁ డమతండ్రిఁగనుంగొనిరాజసూయమున్

ధీరతఁ జేయు మియ్యెడను దిగ్విజయం బొనరించి యజ్ఞసం
భారము లెల్లఁ దెత్తుమని జాహుబలంబుఁజలంబుఁ జెప్పినన్.

118

క. అతఁ డౌ గా కనుటయు స
న్నుతమతి యగు నాజనార్దనుండు ధరిత్రీ
పతిసుతులకు నతిహితముగ
జతురతతోఁ బలిక సహజసౌజన్యమునన్.

119

గీ. రాజసూయంబు చేయ నేరాజు దలఁచు
నాతనికి రాజు లరిగాఁపు లయినఁ గాని
నిర్వహింపదు మన మెల్లి నేఁడు సేయు
లావు మెఱయునె ధర యింగలాలపుట్ట.

120

వ. అది యెట్లనిన.

121

చ. ఇరువదియొక్కమాఱు ధరణీశ్వరులం బరిమార్చి పేర్చి దు
ర్ధరతరసారుఁ దైనజమదగ్ని తనూజుఁడు సంగరంబులో
సరిసరిఁ బోరియుం బిదపఁ జాలక యెవ్వని కోహటింబె నా
పరబలభీష్ము భీష్ముఁ బెఱపార్థివు లేమనువారు పోరులన్.

122

మ. కురువీరాగ్రణి బాహ్లాకుం డలిగినం గోదండపాండిత్య మె
వ్వరుఁ జూపంగ వలంతు లే పవనజున్ వై రిక్షమాపాలభీ
కరు భీముం గదలించువారుఁ గలరే కంసారితోఁ బోరిలో
సరివాఁడై యని మీకుఁ బెట్టుట జరాసంధుండు సైరించునే.

123

నీ. నరకాసురప్రాణనాశోత్తరణకేళి

¹రణకేళి వలకేళి రమణఁ జూపెఁ

గంసదానవశిరఃకమల ²కృత్రన మేలు

తనమేలుచేయి పుద్ధలకు నొసఁగెఁ

జాణూరముష్టికక్షతజకీలాలంబు

నాలంబులో నెల్ల నలవు వఱపె

మురహయగ్రీవాంత్రమూలఫేనావళి

నావ³లిదలఁగ జీకాకు పఱచె

- తే. వీరరససార ¹కాసారవిహరణంబు
విష్టునకు నొప్పు నతనితో విగ్రహింప
దొరకొనిన పచ్చు మనకు మద్దులు మునింగి
పాట వెంపళ్లు కెంతబంటి యనుట. 124
- మ. నిలువం జాలుదురే రణాంగణములో నీలాంబరాదంబరో
జ్జ్వలవేషంబు హలాహలస్థలహలవ్యాపారదోస్సారముం
బ్రజయాంబోధరసోదరారవము నొప్పన్ దర్ప మేర్పాటుగా
బలభద్రుం డతిరొద్రుడై కదిసినం బ్రత్యర్థిభూపాలకుల్. 125
- మ. వికలవ్యూహవిధావిహస్తభట మై విధ్వస్తమాతంగ మై
శకలీభూతశతాంగ మై శరఘటాశల్యాయమానాశ్వ మై
సికతాసేతువు ని మ్మగారయముచే జిందైనచందాన సా
త్యకిచేతం బడుశత్రుసంఘము దశాదైన్యంబు సైన్యంబునన్. 126
- వ. అదియునుం గాక. 127
- ఉ. చేసినవారు మీరు గడుఁ జెట్టతనం బది యోర్య లేక దు
ర్వాసుఁడు వాసుదేవుఁ గని వై రము తోరము చేసినాఁడు స
న్నాసులఁ గూడికొంచుఁ జని యంతకుము న్గడిద్రెవ్వి మీ యెడన్
గాసిలియుండు యాదవని కాయము సైఁపదు రాజసూయమున్. 128
- క. మును చేసిన వైరంబును
ముని చేసిన వైరమును మిముం దడవక పో
వునె వైదేశికుఁ డగు వి
ప్రసాదే నివ్వార్త వింటి భోజరవేశన్. 129
- క. ఒప్పగునో తప్పగునో
యిప్పటికిం దోచుకార్య మిది నృపతులకుం
జెప్పవలె నాత్తమంతులు
చొప్పగునె మనకు రాజసూయము చేయన్. 130

చ. అనుటయు హంసు డిట్టను జనార్దనుతో ముదిజోదు భీష్మ నాం
దనఁ బనిలేదు బాష్టాకుఁడు నాతనికంటెను బంకు పీరు మ
ద్దనభుజశక్తికిం దరము గారు దలంపక వచ్చి భీముఁడుం
గనుఁగొన లేఁడు మద్దనురకాండరవిచ్చవించండకాండముల్. 131

మ. కలు ద్రావం బని పూని యాదవులు ఖడ్గాఖడ్గి¹వాదించురే
కలఁగం బాటుట గాక పంతములకుం గంసారి నైరించినం
గలనం బ్రాణముతోన పట్టువడు నింకన్ సాత్యకిం గీత్యకిన్
బలభద్రున్ గిలభద్రు నా యెదురఁ జెప్పం జొప్పు దప్పం జుమీ. 132

క. మనకు జరాసంధునకును
మనసులు గలసినవి ధర్మమయుఁ డాతం డీ
పని గాదనఁ డింక జనా
ర్దన యాదవనగరమునకుఁ దడయక చనుమీ. 133

హంసడిభకులు జనార్దనుని యాదవనగరమునకుఁ బంచుట

క. చని యా జనార్దనునిచే
ఘన మగులవణంబు మనకుఁ గప్ప మడుగు మే
ధనములును సరకు గా విటఁ
జనుదెమ్మను మతని యజ్ఞసమయంబునకున్. 134

క. ఏయుత్తరంబు సెప్పిన
సీయానయ నీకుఁ జెలిమి నీతో మిగులం
జేయుట నొండన నేర న
సూయ తలంపునకు రాదు సూ నినుఁ గనినన్. 135

మ. అనుడు న్వేడుకతోడ పీడుకొని యశ్వరూఢుఁడై యా జనా
ర్దనుఁ డేతేరఁ దదంతరంగము²మునీంద్రత్రాణు శ్రీవత్సలాం
భను నేఁడెల్లి కనుంగొనం గలిగినం జాలుం గృతార్థుండఁ బొ
మ్మని చింతింపఁగ నాకు నేఁడొదవె నాహా తీర్థమున్ స్వార్థమున్. 136

సీ. యదుకులాంబుధిచంద్రు నానందమునఁ జూచు
 రామాదిహితచకోరములలోన
 దనుజారిపారిజాతముఁ జేరి పొదిగొన్న
 రాజన్యరాజకీరములలోన
 వసుదేవసుతసరోవరములో నోలాడు
 సనకాదిదివ్యహంసములలోన
 గోపాలనవపుష్పగుచ్ఛంబు మూఁగిన
 పరిచారికాద్వీపములలోనఁ

తే. గలయఁ దొలుటామునోములు గంవుగాన
 సెలవు లేక జన్మంబులు చెడియె నాకు
 మీద జన్మంబు గలుగ నిర్మించె నేని
 కమలజునిపేర దాపటికాలిబొమ్మ.

137

సీ. వెలిదమ్ములో లేత వెన్నెలో యమృతమో
 కన్నులో చిఱునవ్వొ కనికరంబొ
 గగనమో చుక్కలో గ్రహరాజ బింబమో
 వక్షంబొ మౌక్తికాపలియొ మణియొ
 తరంగలో ఫేనమో తరణిమండలమొ హ
 స్తములో శంఖంబొ సుదర్శనంబొ
 తలిరులో కరికరంబులొ కుంకుము ప్రభయొ
 పదములొ యూరులో పచ్చఁబట్టొ

ఆ. యనుచుఁ గన్నులార నాజగన్నాథునిఁ
 గనుగొనంగ నేడు గలుగు గాన
 తలఁపులోన మున్ను దలఁచినరూపంబు
 పట్టువడుట జన్మఫలముగాదె.

138

వ. అని వర్ణించుచుం జని ద్వారకానగరప్రవేశంబుచేసి యదువల్లభునగరివాకిట
 హయావతరణంబుచేసి తనరాక యెఱింగించి పుచ్చి యద్దేవదేవునియనుమతంబున
 సఖామండపంబునకుం జని జనార్దనుండు.

139

మ. కనియెం గొస్తుభరత్న భూషణు వలక్కర్పురహారావళీ
 వనితాచాలితాళవృంతపవనవ్యాధూతచేలాంచలున్
 మనుజాధీశకిరీటకోటిపరిషన్మధ్యస్థసింహాసనాం
 కునిఁ దేజఃప్రసరప్రభాతతరణిన్ గోపాలచూడామణిన్.

140

సీ. బలభద్రుడును దాను భద్రపీఠంబునఁ
 గదియ కై నేయుఁ డగ్రమున మెఱయ
 దుర్వాసుఁడును నారదుండును రెండు ది
 క్కులఁ దన కింపుగా గోష్ఠి సేయ
 నుగ్రసేనుఁడు గౌరవోన్నతిఁ దనుఁ జేర
 గంధర్వగానంబు గలసి పొలయ
 నప్పరోగణనర్తనాడంబరముఁ జూచు
 తనచేత నభిమతధనము లడరఁ

తే. దనకునై వందిమాగధ స్తవము నిగుడ
 సామవేదులు దనయందు సార మెరుగఁ
 దనవలన లోకు లానందధారఁ దేల
 లీలఁ బేరోలగం బున్న నీలవర్ణు

141

వ. కని కదియం బోయి తనపేరు చెప్పి నమస్కారంబు చేసి బలదేవునకు
 నట్ల ప్రణమిల్లి యధోచితస్థానంబునం గూర్చున్న యనంతరంబ మురాంతకుం
 డతనితో నిట్లనియె.

142

గీ. అనఘ ! మీరాజు బ్రహ్మదత్తునకుఁ గుళం
 మా నరేంద్రకుమారులు హంసడిభకు
 లదికభవ్యులె వరములు హరునిచేతఁ
 గొన్న వారట కుళంబు గొఱత గలదె.

143

క. మీజనకుఁడు శుభయుతుఁడే
 రాజులు మిము గారవింతురా సుఖకరులే
 భూజను లిపు డిచ్చోటఁ బ్ర
 యోజనమా నీవు వచ్చునుద్యోగమునన్.

144

వ. అనుటయు నా జనార్దనుం డిట్టనియె.

జ. అందఱకుం కుశలమ, మా
కుం దగుమన్ననల, ప్రజలకుం బరిణామం
బిం దే వచ్చినపవి గో
వింద యెఱింగింప కెఱుగవే విశ్వపతీ.

146

జ. లోపల వెలుపల వెలుపల
లోపలఁ గా నుండు నఖిలలోకంబులకున్
నీ పరతత్త్వము చిత్రము
రూపము నై నీవు లేనిరూపము గలదే.

147

ఉ. ఉండుట తప్పు వారికడ నుండమి త ¹ప్పిట రాక తప్పు, రా
కుండుట తప్పు, తప్పులకు నొప్పులకున్ గతి నీవ దేవ ! యే
నాండాకడుండనే పలుక కూరక నేరక యుండఁ జేయు వీ
టిండితనంబుచేత నిసిఱితలు వాఱెడిఁ జిత్త మిప్పుడున్.

148

చ. అనుడు జనార్దనుం డను జనార్దనుతో విను దూతకృత్యముం
బనివడి వూని యేలికల ప్రల్లద మైనను జెప్పఁ జెల్లఁ ద
ప్పనిపలుకైనఁ బోలు వినఁ బంతము చల్లకు వచ్చి ముంత దాఁ
చినగతి నింత మాటువడఁ జేసినఁ గార్యము గాన వచ్చునే.

149

క. రావలదే పంచినపని
సేవకులకుఁ బాముకాటు సీరఁ దుడిచినం
బోవునె వారే మనిరో
నీ వేలా దాచె దేమి నేరమి నీకున్.

150

చ. అనుడు నతండు హంసదిభకానుమతంబున రాజసూయమున్
జనపతి సేయఁ బూని భుజసారమునన్ సడినన్న రాజులన్
ధనములు చాలఁ దెండని పదంపడి దేవర యున్నచోటికిన్
ననుఁ బని పంపె నిన్ను యజనంబున మున్నిడి చేయువాడుగాన్.

151

గీ. అప్పు రాహంసడిభకు లిట్టనిరి మనకు
 లవణ మెంతేని నడుగు యాదవులచేత
 వేగ రమ్మను శౌరి నియ్యాగమునకు
 నావుడుం బని పూనితి దేవదేవ! 152

వ. అనుటయు వాసుదేవుండు రోసంబునకు మూలం బైన హాసంబుచేసి
 యిట్టనియె. 153

ఆ. రాజసూయకర్త బ్రహ్మదత్తుం డద్దె!
 1రథస మెనఁగ హంసడిభకు లద్దె!
 చేయఁ బంచువారు చెల్లఁబో లవణంబు
 మోచువాడ కాక మురవిరోధి. 154

ఉ. అప్పున మెంత గావలె నహంకరణంబు దొఱంగి యిచ్చినం
 గప్పము పేర నేడు నొడికారితనంబున మోస పువ్వుగా
 నుప్పలు దెత్తురే సమరయోగ్యతలంబున వైరికోటితో
 నుప్పనఁబడ్డె లాడునెడ నుప్పలు దెత్తురుగాక యాదవుల్. 155

వ. అని పనికి యాదవలోకంబు నాలోకించి. 156

మ కలరా యింతకుమున్ను యాదవులచే గప్పంబు దెప్పింపఁగాఁ
 గలరా రాజులు గాజులుం దొడవుగా గల్పించిరా కాకులం
 గలకంఠంబులఁ జేసెనా కటకటా! గౌరీశ్వరుం డేమిగాఁ
 గలవారో యిటమీఁద హంసడిభకుల్ గర్వాంధకారంబునన్. 157

వ. అనుటయు యాదవులు దమలోన. 158

గీ. హంసడిభకులు రాజసూయంబు సేయ
 మనము గప్పంబుఁ గొనిపోక మంచిమాట
 నేడు 2సారిస తైలమొనల్ వాడి చేసి
 నోరి చొరవ భూతేశుండు వారి జెఱిచె. 159

ఉ. యాదవు లుప్పు మోవఁగ మురారికి సోంబు మోవ కింకఁ బో
 రాదు హలాయుధం గొలువ రమ్మను రై రటుగాని యాగముం

గాదట చేయ హంసడిభకక్షితిపాంతుమారు లంచు నా
బీదల కేల బోగుబడి పెద్దటికంబునుఁ బెట్టబీరమున్.

160

తే. అనుచు నొండొరుఁ జెయివేసి యపహసింప
హరియుఁ గలకల నవ్వి జనార్దనుండు
వినఁగ నిట్లను నొం దేల వీరవరుల
నలుగు మొనఁగాక కప్పంబు లడుగ నగునె.

161

క. అరిఁ గరమున నే దాల్చిన
నరిగరము నాగేంద్రధీరుఁ డయినం జెడఁడే
యరి దిరమై న న్నడుగుట
యరిది రమైకాభిలాష లగున్యపతులకున్.

162

మ. వెదకం బోయినతీవ కాంఁ దవిలెన్ వేయేల దుర్వాసుచే
మొదటన్ సంచకరంబు హంసడిభకోన్ములక్రియాకేళికిం
గుదురై యున్నది సాటిగాక యిట మతోద్దండకాండోదర
ప్రదరప్రావరణాంబుద ప్రకటశంపాకంపశాత్కారముల్.

163

వ. వారలతో నిట్లనుము.

164

ఆ. ఈశువరముచేత నెవ్వఁడే నిప్పాట
శూరుఁ డై న దువ్వుఁ జూచి నక్క-
యొడలు గాల్చికొన్న వడువున మీ రింత
లావుమాట లాడ లజ్జ గాదె.

165

ఆ. హరిగదావిహార మల్లింతఁ దోఁచిన
వరము మిమ్ముఁ గావ వలఁతి యగునె ?
వెట్టివార ! పిడుగు వ్రేసినఁ దలబొప్పి
యాగునే వివేకమైన వలదె.

166

క. అగునో కావో వరములు
డిగ విడువఁగ రాదు హంసడిభకులు నన్నున్
మొగరించిన హఠనయినను
జగ మెరుఁగఁగ దోలి తమ్ముఁ జంపెద ననుమీ.

167

క. పరవగు మోహర మేర్పను

నెరవగుచో నెల్లి నేడు విడెనెద మధురా

పురమునఁ బ్రయాగమునఁ బు

ష్కరమునఁ దా రేర్చికొన్న కల నగు మాకున్.

168

మ. మొగమోటంబున నీవు వారి యెదుటన్ ముఖ్యంబు యుద్ధంబకా

దెగనాడన్ వెజలేని సాత్యకి సమిద్దీరుండు సీతోన యే

గి గుణగ్రాహులు గాని తద్దరణి భృత్కిటాంతరంగంబులం

బగుల నైవుఁ గఠోర వీరవచన ప్రాసప్రసారోద్ధతిన్.

169

వ. అని పలికి సాత్యకిం గనుంగొని నీవితనితోడ సాల్వనగరంబునకు హయా
రోహణుండ వై సన్నాహంబు మెఱసి యొక్కరుండవ చని మదీయపచనంబు
లన్నియుఁ దద్రాజడింభకుల యెదురఁ బలికి కలనుచెప్పి రమ్మని వీడుకొల్పిన. 170

సాత్యకి సాల్వనగరమునకుఁ బోవుట

ఉ. వేడ్కఁ బ్రజామహార్యముగ విశ్వజగజ్జనకున్ జనార్దనున్

వీడ్కొని యాజనార్దనుఁడు వేగమ కూడఁగ రా నరాతు లీ

మాడ్కి మహోద్ధతిం జెనయ మా వశమా యన జోడుఁగైదువుం

జూడ్కిఁ దోప శౌరి యనుజుం డరిగెం దురగాధిహుడుఁడై.

171

సీ. చని సాశ్వపురము చొచ్చి నరేంద్రనందన

మందిరద్వారంబునందు హయము

నవతరించి జనార్దనాంతఃప్రవేశంబు

మున్నుగా వారికిఁ దన్ను శౌరి

పుత్రెంచుటయుఁ జెప్పి పుచ్చె నాతం డట్ట

చేసి యర్హాసనాసీనుఁ డైన

విదప రప్పించినఁ బెంపుతో సాత్యకి

యాజనార్దనుఁ డన్నయాసనంబు

తే. నందు గూర్చున్నఁ దప్పక హంసుఁ డతని

యాసనంబు విలోకించి యామనోజ్ఞ

భీషణంబగువేషంబు బింబితావ

హిత్రోషంబుఁ గనుఁగొని యిట్టలనియె.

172

మ. ఇతఁడే సాత్యకి యిమ్ముహాభుజుబలం బెల్లప్పుడుం జెప్పఁగా
శ్రుతిపర్యంబగు నేఁడు గంటిమిగదా శూరుండు ధీరుండు సు
వ్రతుఁ డౌదార్యసమన్వితుం డఖిలశాస్త్రజ్ఞుండు శస్త్ర క్రమా
ర్జితసారుం డనుమాటలన్నియుఁ దగుం జిత్తం బుదాత్తంబుగన్.

173

వ. అనుటయు జనార్దనుండు.

174

క. హరిదక్షిణభుజము సమి

ద్ధురంధరుఁడు నయవిహారదోహలి హలికిం

బరమాప్తుఁడు సకలకళా

పరిణతుఁ డీతం డలంతిపని వచ్చునదే

175

వ. అనుటయు హంసుండు సాత్యకితో నిట్లనియె.

176

గీ. కంసవై రికిఁ గుశలమే కామపాలు

నకుఁ బ్రమోదంబె యాదవులకు సుఖంబె

యుగ్రసేనుండు మొదలుగా నున్న సాత్య

తులకు నెల్లను సేమమే దురితదూర.

177

క. అనవుడు సాత్యకి మోమునఁ

గొనసాగనితెలివి దోషఁ గుశలమ నీచె

ప్సినవారి కెల్ల ననుటయు

ననియె జనార్దనునితోడ హంసుఁడు పిదపన్.

178

శా. కంటే శౌరి నతండు నీ పలుకు లాకర్ణించెనే క్రమ్మఱన్

విందే తద్వచనంబు చెప్పు మనుడు స్విప్రోత్తముం డిట్టనున్

గంటిన్ గంటి దయానిధిన్ గుణనిధిన్ గారుణ్యపాథోనిధిం

గంటి న్నమ్మికఁ దమ్మికంటిఁ గొలువం గంటిం గృతార్థుండనై.

179

చ. ఆవిరళరత్ననూత్నకనకాసనపూర్వమహిధరంబుపై
 నవవికచారవిందరుచి నవ్వెడు కన్నులచాయ చుక్కల౯
 దివియల మాయఁజేయ నలుదిక్కుల మ్రొక్కుల పేరమోడ్చు యా
 దవకరత్నరవంబుల కతంబునఁ గంటి మురారి భాస్కరున్. 180

సీ. ఉరము కౌస్తుభరత్న ముదయాద్రితటమునఁ
 బొడతెంచు కలువల¹ బోటుబోటు
 శిరము కిరీటంబు సురగిరినెత్తాన
 రాజిల్లు పగలిండిరాజురాజు
 కటిపచ్చఁబట్టు దిగ్దంతి కుంభస్థలిఁ
 జూపట్టు రేయెండ జోడుజోడు
 చేతిశంఖంబు గర్జితగజేంద్రము కేలఁ
 బరఁగు వెన్నెలపూవు బంతిబంతి

తే. యై కొలువులోనఁ దేజోమయంబు సేయ
 మోత్తికవిలాసమయసభామండపమున
 సత్యభామాసభీకటాక్షముల గములు
 చూడగొనుచున్న దేవకీసుతునిఁగంటి. 181

మ. కని యద్దేవునితోడ వేడబమునం గప్పంబు గార్వంబుగా
 ననుఁ బుత్రెంచుటఁ జెప్ప నోడితి జగన్నాథుండు నీ వందు వ
 చ్చిన కార్యం బెఱిగింపు మన్న పిదపం జెప్పంగ నోరాడె న
 వ్యనివా రెవ్వరు లేరు నా పలుకులన్ వాక్రువ్వ నిం కేటికి౯. 182

ప. ఏ పురుషోత్తము నుప్పు గప్పం బడిగిన నప్పు డతం దెప్పుడెప్పు డప్పార్పివ
 డింభద్వయంబుం జూతునో యెచటం దెగం జూతునో యనుచుండి వెండియుం
 గొండుక నివ్వి యవ్విభుండు నారదుతోడ మాటలాడుచు నా మాటల యెడ నసాద
 రంబు చేసి నవ్వాసుదేవుండు దుర్వాసుతో వినోదంబుగాఁ గొందఱు యతీశ్వరులకు
 వాడు చేయించి బ్రహ్మతత్త్వనిర్ణయంబునకు వెఱవక వారిచేత సుత్తరంబు లిప్పిం
 చుచు నుండె నట్టియెడ నాతలంపున. 188

- గీ. అకట నేరనివా రైరి హంసడిభకు
లేమిగా నిందుఁ బుత్తైంచి రే నిదేల
వచ్చి పీఱిడి నైతి నివ్వాసుదేవుఁ
దేటి చూడ రాదని చాల దిగుల గుడిచి. 184
- క. మానితిఁ బని యామాటలు
మాని తిరుగుఁ డింక బోరు మఱమాటలకుం
బూని మరుమాట లాడఁగ
తై నేయుండు వచ్చెఁ దాన చాలుం బనికిన్. 185
- క. అనుటయు హంసుండు గమగమ
గనలి మడిం జెరువు విడిచి కాలువఁ బొగడం
జనునే పీనికి నని యి
ట్లను ననుమానింప కా జనార్దనుతోడన్. 186
- శా. ఓరీ బ్రాహ్మజధూర్త! నా యెదుర నోహో! సాహసం బెట్టిదో
వైరిం గోరి నుతించుమాట లెటుగా వచ్చెం గృతహ్ను! యిదిన్
నోరే యెవ్వరి కెవ్వ రయ్యెదరు నిన్నుం బెంచి మన్నించినన్
గారామై యిటు చేసితే తొలఁగు మింకం జూచు నీ కార్యముల్. 187
- మ. నిను రప్పింపక మున్న వేగపడి పూనెన్ శార్దూకామోదకి
వనమా లాంబుజ చక్ర భూమికలు గైవారంబు చేయించె నే
లిననాగారులచేత యాచవుం నోలిం గొల్చి కూర్చుండఁగా
బనిచెం గేశవుఁ డెంద్రజాలితఁగతిం బ్రాంతయ్యె నీ కంతటన్. 188
- చ. పీఱికివి గాక నీవు నొక ప్రెగ్గడ వే సభ లుండుభంగి ము
న్నెఱుంగనివాడవై బ్రమసి యెవ్వరిముందర నేమిమాటలో
యఱచితి వారి జంకెనల కచ్చటఁ ద్రోపడి వచ్చి తిచ్చటం
1 గఱవఁగ వచ్చునే బలిమి గాడిదకుం బులితోలు గప్పినన్. 189
- శా. నాకీతమ్ముండు ఖడ్గముం గలుగఁగా నాకేళుడున్ సాటియే
లోకంబు ల్పదునాలుగున్ గెలుతుఁ గల్గోలానిలాలోంవే

లాక్ష్మపారము పారముం గదియఁ జేయఁజాలినన్ ద్వారకం
గైకొందున్ యదు వృష్టి భోజ నృపసంఘధ్వంసనాపాది నై. 190

క. మా పట్టణమున నుండక
పో పో నినుఁ జంపరాదు పొత్తునవాఁ దై
భూపాలకుసిరి మ్రింగితి
పాపాత్మా! చుట్టమైతి పగవారలకున్ 191

వ. అని పలికి సాత్యకిం గనుంగొని. 192

గీ. ఓరి యాదవ ! కష్టాత్మా! యొక్కరుండ
విచ్చడికి నీవు వచ్చుట యేమి చంద
మే మనియె నందసుతుఁడు న న్నెఱిగి యెఱిగి
కప్ప మిప్పుడు నా కీనికారణంబు. 193

వ. అనుటయు సాత్యకి యిట్లనియె- 194

శా. ఆలోకించెదు శార్ఙ్గము క్తపటుబాణౌఘంబుచే నీ మొనల్
నేలం గూలఁ గపాలపాలికలలో నిండారుర క్తంబులం
గ్రోలం గేలఁ బిశాచబాలికలు గైకొన్న నృణిశ్రేణికోఁ
గ్రాలం బట్టిన వెండికోర గతిం గప్పంబు లొప్పంబుగాన్. 195

ఉ. తెచ్చెద రెల్లి నేడు మముఁ దెండని పంచిన యుప్పు దాకినుల్
మచ్చఱికంబునం జవు లమర్చుటకై డిభకుండు నీవునుం
జొచ్చినచోటు సొచ్చి రణశూరుఁడు శౌరి కరాసిధారచేఁ
బచ్చడి చేయఁగా జమునిబానసముం బురుడించుచోటికిన్. 196

శా. ఆకంసాసురభంజనుం గినియఁ జేయఁజాలు నీజిహ్వ హం
సా : కోయంగలవాఁడ నిత్తు నది హస్తప్రాప్తిగా భూపరా
నీకంబెల్లఁ గనుం గొనంగ నిచటన్ నీ సొమ్ము నీ కిచ్చెదం
గా కే నంతటివాఁడనే తలఁచినం గప్పంబుఁ దెప్పింపగాన్. 197

ఉ. మేడ్చడి రాజ్యగర్వమున మీదు తలంపుగాకి చిచ్చునుం
గాదును గూడినట్టు మురఘస్మరుచేతులశంఖశార్ఙ్గముల్

వీధ్యుడి మ్రోయ దాయఁ బదివేపురుజోదులసింహనాదముల్
దోధ్యుడ వే రసాతలము ¹మాటిన మిన్నుల మీదఁబాటినన్.

198

వ. వా రెవ్వరంచేని వినుము.

199

సీ. హరిపాణి బ్రథముఁ డాహవశాలి సాత్యకి
నేను రెండవవాఁడ నిట్టివాఁడ
మొగజోదు కృతవర్మ మూఁడవవాఁడు నా
లవవాఁడు నిశరుఁ డుల్లఱపుబిరుదు
కంహ దేనవవాఁడు ఘనవిక్రమాధ్యుండు
వివిధుఁ డాఱవవాఁడు విజయధనుఁడు
వివిధాస్త్రనిపుణుఁ డేడవవాఁడు ప్రభునుఁ డ
ష్టముఁడు సారంగుఁ డుత్సాహశీలి

తే. నవముఁడు విదూరదుండు సన్నాహమహితుఁ
డుద్ధవుండు దశమఁ డింక నున్నవారి
నెన్నఁ గొలఁదిగా ది ట్టొట యెఱిగి కృష్ణ
వెదకి తి²ప్పడు పులిగోల ప్రేసినట్టు.

200

క. హరి తనయు లిరువురును మీ
యిరువురకును ముందుకప్ప మెవ్వని కెవ్వం
డరువఁ గలవాఁడు వెఱ్ఱి
సురపతిగఱిఁ బాసి రాజనూయము గలదే.

201

వ. ఇంకం గార్కంబు పరువంబు దప్పె సంగరంబ పరిపక్వం బై నయది.
వినుము.

202

క. దురమునకు నృదురయుఁ బు
ష్కరముఁ బ్రయాగంబుఁ దగిన కలఁకులు మీ కే
³దుర వగు నది గొను మనె హరి
యిర వగుగోవర్ధనంబు నేన యొసఁగితిన్.

203

వ. అనుటయుం గనుంగవం గినుక నిక్క నక్కుమారయుగళంబు గిటగిటాయ
మానదంతంబును జటులభ్రుకుటివికటనిటలంబును నిబిడదీర్చ తరనిశ్వాసంబును
నిష్పేషణభీషణకరతలంబును నిర్గళితఘర్మజలకణకలుషితకపోలంబును నగుచు
నవుడుగఱచి యిట్లున్నభంగిన పగఱం బరిమార్చ ననుచుండె సప్పడు హంసుండు
సాత్యకితో నిట్టసియె. 204

ఉ. ఓరి దురాత్మః నీకుఁ దెగ నొల్లక యుండుట నీ పరాక్రమం
బారసి కాదురా వెఱవకాడుము దూతుఁ డవధ్యుఁ డెందు నీ
వీరుల నిన్నుఁ జమ్మెటనె వ్రేయుదు డాయుదుఁ బోర శారికిన్
సీరికి బాహుసార మెడసేయుదుఁ జేయుదు రాజసూయమున్. 205

మ. వినురా సాత్యకిః మాట లేమిటికిరా వేదందకోదందకే
తనసంకేతనరేంద్రనూతనబలొదగ్రంబుగా మోహరిం
ప నవశ్యంబును వత్తుఁ బుష్కరసరఃపార్శ్వంబునం దెల్లి గొ
ల్లెన లెత్తింతు విరోధు లంబునిధివెల్లిం ¹దొల్లఁ జల్లింపఁగన్. 206

వ. అనుటయు దీభకుండు. 207

చ. విడు విడుమంచు నా మొనలవీరులు పోరులుగోరుచున్న వా
రెడపడకుండ మి మ్మిచట నెన్నితి ²కొందఱ సిగ్గు గాదదే
గొరగులు దప్పుఁ బట్టినను గోటగ నేనిక ³తెట్టువెట్టినన్
బడుగులు మీరు చూడ హరిపాపటపై నడిదంబు వెట్టుదున్. 208

వ. అనుటయు సాత్యకి కోపించి. 209

చ. కడఁగితి ⁴దౌత్యము న్నెఱపఁ గాన సహింపకపోదుఁగాక నా
కడిదము చేతి నుండఁగ మురారి విరోధులఁ బట్టి పూవునుం
⁵దౌడిమయుఁ జూపకున్న నది ద్రోహము పందెము వేసి తుండము
ల్లడఁబడకుండ మిమ్ముఁ బెడధారనవ్రేయుదు నేమిచేయుదున్. 210

వ. అనుటయుఁ గోపంబులు రూపంబులు గై కొన్న తెఱంగున నాహంసదీభకులు
సాత్యకితో వీ వింక సంగర సన్నాహంబున సకల సైన్యంబుల సమకూర్చుకొని
పుష్కరసరోవరంబునకు రమ్ము చావునకుం దప్పితివి పౌమ్మనుటయుం గనలి కల

కలనవ్యకలనికి నడచికదామాటలు సకలలోకై కనాథుండుసమయింపనున్న మిమ్ముం
జంపదగ దనుటయు వారు మీ యన్నం గయ్యంబునకు నోడ్కొని వచ్చిన
నీ పంతం బెఱుంగ చుచ్చు బొమ్మనుడు నాశై నేయుండు నడిదంబు జళిపించుచు
నీయకొని వెడలి హయారోహణంబు చేసి నిజపురంబునకు రయంబునం జనుదెంచి
జనార్దను దర్శించి తనపోయివచ్చిన తెఱు గెఱింగించిన నారాయణుండు మరు
నాడు.

211

కృష్ణుడు దండయాత్ర వెడలి పుష్కర సరస్వీరమున విడియుట

మ. కడఁకం బన్నఁగ నానతిచ్చెఁ జతురంగంబుల్ రణక్రిడకు

స్వేదలన్ దిండిమందుభు ల్లుభులనన్ వ్రేయించి నైన్యంబునం

దడిఁ బై పై నడియాలపుంబడగ లెత్తం బంచె నొక్కుమ్మడిం

బడవాళ్ళం బిలిపించి చిత్తమున దర్పం బేర్పడం జేయుచున్.

212

వ, తదనంతరంబు సంరంభ సంభావితసన్నాహులగు సారథులుసారథుల కుతూ
హలంబునకు యోగ్యంబులగు యుగ్యంబు లమరసమయంబున కమయందగకణయ
గంపణ ముసల ముద్గరపరిఘపరశ్వధకరవాల భిండివాల ప్రముఖ ప్రహరణంబులు
నిండి నొండొండ నడుకొన నిడి సిడింబులు ముడివడ వెడలించి జడనిధిలో నడ
యాడుచుండిన యోడలతో పీడుజోదాడు రథంబులును 'గుఢంబులలోఁ బెఱికిన
మెఱుగుటమ్ముల నిమ్ముల నిడి తెరపుల నొరపుగా నున్న జోదులచేతి టంకారముఖ
రంబు లగు చాపంబుల రూపంబులం జూపట్టు పసిందకట్ల చుట్టంబులై భుజంబులం
బొలుచు కటక కేయూరంబులం గలసి కలసి బలసినప్రభలు ముంచికొని ఖచించిన
పలుదొడవులతోడఁ గూడం జూడ నలవడి వికచ వివిధకర్ణికారపరికీర్ణంబు లగు
నంగంబులం దెగడు నాగంబులును బేరు వేర బైరవమతంబు భారంగి లంగిణి
కలీయ విలాసంబు మొద లగు ఖలీనంబుల విసీలంబు లయిన ఫేనంబులు దొరుగ
నిరుగడం గడలుకొనుకర్ణచామరంబు లినుమడింపఁ గరాశింపక లాత్ర చేయక
పయివోవక కొక్కిరింపక తొడుకక తొట్టింపక చెల్లక నడచి కింకిణిగణ రుణ
రుణ రుంకారాలంకార హేషారవకోలాహలంబులు సెలంగ బంగరుపు పల్లినం
బులపైఁ బెల్లు ఖచించిన నానావిధ నూత్నరత్నప్రభాపటంబులతోడం జొకళింపుచు

నింద్రాయుధంబులతోడం దోడు చూపుచు గంగాతరంగంబుల తెలుగు దాల్చు
 వారువంబులును విశంకటకంకట వివిధ వర్ణంబు లుదీర్ణంబులుగా వీరరససముచిత
 సంభాషణంబులు చెలంగఁ గలంగక తొలంగక తెరలక మరలక నడుతు మను
 పంతంబులు మున్నుగ సేసలుఁ గాసెలుం జిందెలు నందెలుఁ బూతలుఁ జేతలుం
 జెలువుగ సురియ ముప్పడిపిడియమ్ము కతారమ్ము దరువలి కొంగవా లడిదమ్ము
 గండ్రగొడ్డలి కత్తి గొంతంబు సబళం బీటె యినుపకోల సెలకదై పద్దెంబుసిరా
 ణంబు చక్రంబు మొదలగు కైదువులు మెఱుంగులు తుఱంగలించిన రవిమండలంబు
 తెఱంగున వజ్రవైడూర్య మణిమరీచిమధ్యంబునం బొలుచుసింగంబులసంగడివా
 లగు వీరభటులునుం గలిగి బహువిధచాతుర్యంబులు శౌర్యంబులకుఁ జేవ యొసంగ
 బినుదులతోడి యాతపత్రంబులు చిత్రపాత్రంబులుగా నడియాలపుంబదగలు మొగుళ్ళ
 తోడం దడంబద వెల్లివిరిసిన జలరాశిపొలుపునం దదృలంబు నడిచె నప్పుడు. 21కి

సి. శార్ఙ్గసందకసుదర్శనపాంచజన్య తౌ

మోదకీ తౌస్తుభములు వెలుంగఁ
 బీతాంబరము గట్టి పెండెంబు దాకాల
 జెట్టి సన్నద్ధుడై పేరురమునఁ
 బద్మమాలిక గ్రాల బద్ధగోధాంగుళీ
 త్రాణుడై వందిబృంద స్తవములు
 భూసురాశీర్వాదములు మింట నంటంగ
 బలభద్ర సాత్యకి ప్రభృతు లెల్లఁ

తే. జేరి నడతేర నరదంబు దారకుండు
 గడప యాదవసైన్యసాగరము వొంగఁ
¹దొలుత నడతెంచు ²నిండుచందురుడు వోలె
 రుచిరమూర్తియై నీలవర్ణుండు వెడలె.

214

క. ఈ విధమున సేనలతో

నా విశ్వంభరుడు వెడలునప్పుడు దృఢసం

రావంబుచేత సకల

స్థాపరములు గదలఁ బాంచజన్యం బొత్తెన్.

215

సీ వడఁకుపన్నగరాజుపడగలమీద స

ర్వంసహాకాంత పేరణము సూప

నఱ్ఱఱఱ లూఁగెడు నుదయాస్తగిరులతో

నాకాశలక్ష్మి కోలాట మాడఁ

దెర తెత్తి సప్తసాగరములు బొరలంగ

వరుణుండు గొండిలి పరిధవింప

మొకములచాయ వేటొకచండముగ నెల్లి

కమలసంభవుఁడు ¹ప్రేఖణ మొనర్చ

తే. మంగళములోని ప్రేలాలమాడ్కిఁ జూక్క

లిక్కడక్కడ పడ దిక్కు లెనిమిదియును

బగులఁ బాతాళతలము ²గుబ్బటిలఁ జెలఁగె

శారి పూరింప నప్పాంచజన్యరవము.

216

మ. రథవేదండుతురంగ సైనికగణారావం బుదాత్తశ్రుతి

వ్యథసేస్సాణధణంధణంధణధణానంబుతో దగ్వియ

త్పృథివీమండలమెల్ల నిండుటయుఁ దద్ధీరధ్వనిం బై కొనెం

బ్రథవారంభవిజృంభమాణహరిశార్ఙ్గక్వాణ³నిక్వాణముల్.

217

వ. ఇట్లు చతురంగసైన్యసమేతంబుగా సవరణతో సన్నాహంబు మెఱసి హృషీ

కేతుండు పుష్కరసరస్వీరంబున విడిచి తదీయ జలంబుల నుపస్పర్శంబుచేసి మొన

లేర్పఱచి యున్నయవసరంబున.

218

హంసడిభకులు యుద్ధసన్నద్ధు లయి వచ్చుట

మ. భసితాలి ప్రఃపుత్రీపుండ్రనిటలప్రత్యగ్రరుద్రాక్షదా

మ సముజ్జ్వలభితవేషు లై వరధనుర్మాహేశ్వరాద్యత్రుశ

త్రుసమృద్ధిన్రథముల్ వెలుంగమునుభూతద్వంద్వమే తేరరా

జ సహస్రంబులతోడ హంసడిభకుల్ సంగ్రామసన్నద్ధులై.

219

1. పెక్కణ. 2. గుబ్బతులు వోవ. 3. నిర్మాణముల్.

సీ. ¹ఉద్ధతి నిజదశాక్షేహిణీబలముతోఁ

బడగలు గ్రాలంగ వెడలునప్పు
డవసరం బెఱిగి దానవు లనేకసహస్ర
సంఖ్య లేతేర విచక్రఁ డనఁగ
దైత్యేంద్రుఁ డటమున్న తత్కూమారద్వయ
సఖుఁ డైనవాఁడు వాసవునితోడఁ
టో టొడ్డి గెలిపించెఁ బూర్వగీర్వాణుల
నారాయణునితోడిఁ బోరిపోరి

తే. ద్వారవతియందు నొంచె యాదవులనెల్ల
నట్టి వీగుండు దోడు రా యాతుధాన
ముఖ్యఁ డగునాహిడింబుండు మొనకు నడిచె
దైత్యులెల్లను జెదర యాదవులు సెలఁగ.

220

వ. ఇవ్విధంబున.

221

క. ఎనుఁబది యెనిమిది ²లక్షల

దనజులు రాక్షసులు నడవఁ దమ్మసైన్యంబుల్
మొన లై పదియక్షాహిణు
లనూనగతి నడవ నడచి రాన్యపతనయుల్.

222

సీ. కరటిఘటాకోటికటనిర్గళన్మదా

సారింబు దొలుకారుఁ జేరఁ బిలువ
రథనేమిర్చిన్న పృథివీపరాగంబు
నీహారసమయంబు నేర్పుఁ దెగడ
సుభటభుజోద్భటఖురికా ప్రభాభంగి
మండువేసవితోడ మాటలాడఁ
దురగధట్టఖలీనధుతఫేనతారకా
వళి శరత్కాలంబువరుసఁ జూపఁ

తే. బవనచంచలధ్వజపటపల్లవములు

నవవసంతంబుఁ దెలుప సన్నాహతరశ

బద్ధలతికలు శిశిరంపుగిడఁక నెఱవ
హంసడిభకులసేన యే డనఁగ నడిచె.

223

వ. ఆ సమయంబున.

224

క. బాంధవము చూడక జరా
సంధుఁడు దిగ విడిచె వారి సైరణ చెడి క్రో
ధాంధుఁడు దుర్వాసుం డను
సంధించుం డనకుఁ దగనిశాపం బనుచున్.

225

క. ఇటు నడచి రెండుబలములుఁ
బటుగఁగి బుష్కరతటాకపార్శ్వంబునఁ జే
రుట పూర్వ జన్మసుకృతము
ఘటియించుట గాక యిట్టికలనుం గలదే.

226

తే. పొనఁగఁ బుండరీకాక్షునిఁ బుష్కరంబుఁ
దలఁచినంతన పాపంబు దొలఁగుఁ జెంత
నుభయమును గూడె నచ్చోట నున్న వారుఁ
జన్మవారును గై వల్యసారథులు.

227

క. ఆకలన నుభయబలములుఁ
గైకొన కొం దొంటిఁ దాకి ఘటితపటహభే
రీకాహళకోలాహల
సాకారస్వైరవిహరణాహంకృతు లై.

228

వ. ఇట్లు తలపడి సాయకనికరంబులఁ గరంబుల మునికట్టపట్టకుఁ దునిమిన
మునుకొని కరవారింబులు వదనంబులు గఱచికొని కదనంబునకుం బఱచు వార
లనుం గఱగి గద వ్రేసినం గినిసినట్లు దునిసినచరణంబులతో మరగాళ్ళందిరుగు
వెరవరులకై వడిం దిరిగి యడిదంబులం బొడిపొడిగా నడుచునడజోదుభటులును
దండతండంబు లగువేదండంబులు దండెలం దగిలినం గదలనేరని తురంగంబులపై
మలంగి దంతంబులకొలందికిం దరువలి కత్తులం దుత్తుమురుగా మెత్తి విడిపించు
రవుతుల దేరులగములనేరువల సారువలుగట్టు వాడవంబులపక్కెరల పై నెక్కడఁ

జూచినం గ్రిక్కిరియ నాదిననెఱసారసంబులు వెఱికి పిలుందు ముందఱగా నేసిన
 విలుకాఱచేతం జీకాకువడిన రథికులును గడుపులు గాఁడం బొడిచి యెత్తినగడల
 కడలం బ్రేవులు చుట్టిపట్టి దిగం బడక వెఱబొమ్మలం గట్టినట్లు వ్రేలియును వ్రేల్పడి
 మొలకలతారమ్ములు వెఱికి గడలు తెగ నఱికి దికనుఱికి పగఱం జిఱ్ఱుముఱ్ఱాడు
 సహజ సాహసులునుం డొంకెనలం బొడిచినఁ 1 గళ్యాలు గడచి తాళులు విఱిచి
 సంధులు గాఁడి ప్రక్కలు ప్రక్కలు చేసినం జలంపక జంకింపక జంకించి లవుడి
 నడిచిన బుమిడికంబులతోడన యెమ్ములు నలిగులియెనఁ దలలును సిందెలం బొడిచి
 కట్టి మెట్టికొని నిల్చిన యసిధారులును గణిమనంగినమారి పిసికి పిండలివండు
 చేసిన చందంబున గొండ లయినకండలలోఁ గలసి పేరినరుధిరంబునఁదిరంబు
 సవిమెట్టి యిట్టటు గడల నెరక యూరక యున్న గజఁబులపై గజిబిజింపక భుజ
 బలంబు నూపుజోదులును నురవడించిన యరదంబుల కదనొగలు దాఁకి తలలు
 పగిలి హయంబులు గూలకమున్న లవణి గలిగి లంఘించి కరవాలంబులు వినరిన
 మ్రొగ్గతిలిన యుగ్గంబులును దలలు దునిసిన సారథులునుం గడిఖండంబు లయిన
 కోదండంబులునుం గలిగి రథులతోఁ బలుగాడిఁపై జిరాజంబుల బారినమరి సరిం
 బడిన యాశ్వికులును బలకలవారిపై బుయిలోడక పురికొల్పిన కరిఘటల కడ్డ బు
 చొచ్చి మచ్చరికంబునంబచ్చడికినఱికినట్లు కొమ్ములుఁజిఱియు నెమ్ములు త్రుమ్ములు
 చేసియు శుండాదండంబులు చిదిమియుం గుంభంబులు నగుల నేసియుం బ్రక్కలు
 సెక్కలువాపియుం బెక్కువిధంబులుంజిక్కువరచు పంతగారును మరియు గిరిగొన
 రాలినమణిభూషణంబులుం జిద్రుపలైన మకటంబులునుం జిందఱవందఱలైన జోళ్ళు
 నుం జిక్కువడిన చామరంబులునునొరగిన పడగలునునొఱగినమ స్తకంబులునుం బొర
 లెడి యట్టలును దెరలెడి తిట్టలును గట్టలుకొన్న కైదువులును బొడి యైనరథాంగం
 బులును తెలిసిన యంగంబులునుం దెలిసిన మొగంబులునుం గ్రాలం గీలాఱజలప్రవా
 హంబులం దేలియాడు వెలిగొడుగులును బుట్టుల మీదం గాలూఁదియున్న బేతాళ
 బాలికలు పుండరీకంబులమూఁగిన యశికులంబు విడంబింప నిశితభల్లంబులం బెల్లగిల్లి
 డొల్లిన సమోక్తిక గజకుంభపాలికలు గరంబులం బూనిన దాకినులు సురనారీపీర

స్వయంవరసమయంబున నకుంకుమాక్షతప్రాతపాత్రహస్తలై 'సుప్రతంబు చెప్ప
వచ్చిన సతులం దలఁపింపఁ బ్రహరమూర్తాపరశుంగు వీరుల బొండుగలు వచ్చి
పెరికి తిగిచినం బ్రేగులు రాకున్న ముక్కుల నూఁడిపట్టి వెనుకకు నీక్కి తెక్కలు
విద్రుచు కంకగృధ్రంబులచేతం జలిగాలి వొడమినం దెలిసి సచేతనంబు లగుకకె
బరంబులునుం గలిగి మఱియు నొండొరుల మెచ్చక నీసున వ్రేసిన యసిధారలు
మంద గండు మిగిలి మెదడునుం బ్రుంగి మజ్జంబులు దలమునుకలుగ సందడిం
దడఁబడ కుండ ముందల పట్టు పట్టికొని పోట్లాడువారును మొనకయిదుపుల పయి
రఱియ నుఱికి సరకు సేయక పీఠపునం జెంగలువరేకులు వెడలినట్లు వెడలఁ
గెడయువారును వీరు వారనక పిరావేశంబునం చేతుల కసివోపం జెలరేగి సింహ
నాదంబులుసేయుచు మోఁడువారునుం దిరుగుడు వడక తివియక బీరంబు సెడక
బీటువోక యెడ్డగిల్ల యొడుఁగక వేసఱక విఱుగక విబుధలోకంబునకు వెక్క
సంబును వేడుకయునుం గదుర నసమసమరంబు సేయ మధ్యాహ్నసమయంబయ్యె
నయ్యవసరంబున.

229

తే. దనుజవైరి విప్రక్రుతోఁ దలపడుటయు

హరిధరుడు హంసుఁ దాకె సాత్యకి యెదిర్చి

డిభకు మార్కొని రల్లపాడింబు నుగ్ర

సేన వసుదేవ నృపతు లుత్సేక మెసఁగ.

230

మ. మఱియుం దక్కినవారు దక్కిన రిపుల్ మార్కొన్నచో శౌరి డ

గ్గఱి బాణంబులు మూఁగు దెబ్బదులుపై గప్ప నివృత్తుండు న

త్తఱి నేసెం దెగ నిండ నారసమునన్ దైత్యారి వక్షంబునం

గఱి దోఁపన్ హరియున్ భుగు ల్బుగులుగాఁ గ్రక్కె న్యెసన్ నెత్తురుల్.

క. పదునాలుగుజగములు దన

యుదరంబునఁ దాల్చి విష్ణుఁ డుత్పాదకుడై

తుది సుమియునాఁటిచందము

మదిఁ దలఁచె మహేంద్రుఁ డపుడు మాధవుని దెసన్.

232

- చ. హరి నిశితక్షురప్రమున నాతని దెక్కముగూల్చి సారథిం
బొరిగొని మూడుతూపుల నపూర్వగతిన్ హరుల న్వధించి బీ
కరతర పాంచజన్యరవగర్వము చూపినఁ దేరు డిగ్గ వాఁ
డరిది గదం గదల్చె దనుజారి కిరీటముఁ దల్లలాటమున్. 283
- తే. చేరి యటు వ్రేసి దనుజుండు సింహనాద
చటుల వదనుఁడై దొడ్డపాషాణ మొకటి
శతగుణము ద్రిప్పి శౌరివక్షంబు చూచి
వైచె నది పట్టుకొని వాని వైచె విభుఁడు. 284
- క. వాటునన మూర్చ వోయెం
బోటరి దైత్యుండు దెలిసి బొమముడి గినుకం
జాటఁ గరఘటితపటుపరి
ఘాటోపము చూపి శౌరి కతఁ డిట్టనియెన్. 285
- ఉ. ఈ పరిఘంబు తాఁకునకు నెంతటివాఁడవు నీవు పోరిలోఁ
బ్రాపయి వచ్చి దేవతలపాల మదీయభుజాలంబు నే
మీ పొడగానవే కొలుక మెత్తనొకో చెడిపోయె దేల నీ
పాపము నాఁటి నీటికద బాహులచేవయు నాఁడిదేకదా. 286
- క. అనుచుం బరిఘము వైచిన
దనుజాంతకుఁ డొడిసి పట్టి తన ఘనహేలిం
దునుకలుగ నఱికి నీపొం
గినపుడిసెఁడుఁ బోయె ననుచు గేలి యొనర్చెన్. 287
- వ. ఆ దనుజుండు వెండియు. 288

శ్రీకృష్ణుఁడు డాగ్నేయాస్త్రమున విచక్రని సంహరించుట

- మ. ఘనశాఖం బగువృక్షముం బెఱికి యా కంసారిపై వైచినన్
వనజాక్షుండు గరాసిదార నది ద్రెవ్వన్ వైచి చేపట్టి త
క్కినశస్త్రంబుల నొంచి కొంతపడి నాగ్నేయాస్త్రముం బూన్చి త,
ద్దనుజుం గాల్చి మరల్చె నంతఁ గదిసెం దద్బాణముం దూఱుమున్. 289

- తే. ఉన్నదైతేయు లందఱుఁ గన్నవారు
గన్నదిక్కులఁ బోయి సాగరములోన
నడగి రటు నీళ్ళలోని ముళ్ళైరిగాని
నేడు దుదిగా ధరిత్రికి నెగయ లేదు. 240
- ఎ. అంత నిక్కడ. 241
- చ. హలధరుఁ డేసె హంసుఁ బదియమ్ముల నైదిట నేసె హంసుఁ డా
హలధరు నాతఁ డాశరము లైదిటనైదిట నాఁగి రేఁగి మొ
క్కలమున నారసం బొకటి గాడఁగ వానిలలాట మేయుడున్
సొలసి యతండు తేరిపయిఁ జొమ్మలు వోయె నచేతనస్థితిన్. 242
- చ. తడవుగ నుండి తేజీ బలితంపుశరం బరిఁబోసి యేసి బె
ట్టడరెడు సింహవాదమున హంసుఁడు గ్రాలఁగ నేటుగంటి¹ను
గ్గడు వగునెత్తుటన్ సుడిసి క్రక్కెడు నెత్తుటఁ గుంకుమచ్చవిం
బడిసి హలాయుధుండు కనుపట్టెడు కింక నహంకరించుచున్. 248
- ఉ. పూచినకింశుకం బనఁగ బుత్తడి లత్తుకబొమ్మవోలె నా
రాచము లేడువే లొకపరంపరఁగా బరఁగించి పై పయిం
ద్రోచినఁ దేరుఁ గార్ముకముఁ దూణముఁ గేతనమున్ మునింగిడుఁ,
ఖాచితదేహఁ దై కడఁగి హంసుఁడు గన్నుల నిప్పు లొల్కొగన్. 244
- తే. ఒక శరంబున బలిభద్రు నుచ్చి పోవ
నొకటఁ బడగ ద్రెళ్ళంగ వే తొకట సూతు
నాన దిగఁగా రయంబున నేసి యేసె
నోలి నాలుగు గుఱ్ఱాలు నేలఁ గూల. 245
- క. ఒదవిన కినుకం గొదగొని
గద గొని హలధరుఁడు రథము కండ్లును నొగలుం
జదిపి పతాకయు సారథి
విదారణము చేసి మిన్ను ప్రీలఁగ నార్పెన్. 246

ఉ. అంతటఁ బోక సూతు నద రంటఁగ వ్రేయ రథంబు డిగ్గివాఁ
 దంతకదండనన్నిభ గదాతిభయంకరబాహుఁ దై పరి
 భ్రాంతి యొనర్చె నిద్దఱు నపారపరాక్రమ కేశిఁ దేలి రం
 తంతకు సంతరంగము లహంకరణంబునఁ గొంత వింతగన్.

247

వ. ఇట్లు గదావిహారంబున హంసహలధరులు రుధిరధారాసారంబునం
 దడిసి వడిసెడక వారింపక యోసరిలక యోలంబు గొనక పాటింపక పాడు
 కొనక సడలక శంకింపక సందీక సరకుగొనక వెనుక మెట్టక వేగిరపక
 చఱచిపోక చాలిపక చలింపక చాయ దఱుగక గవలు సారించియు సైరిం
 చియుం జుట్టియుం దట్టియుఁ గదల్చియు నదల్చియుఁ దాఁకించియు జోఁకిం
 చియుం బూఁచియుం జూఁచియు మోపియుం బాపియు జడిసియు నొడి
 సియు నెత్తియు నొత్తియుఁ దాచియుం ద్రోచియు వివిధ విచిత్ర విహారం
 బులం దిరుగ హలాయుధుండు దక్షిణమండల ప్రచారంబునం బరఁగిన
 హంసుండు సవ్యత్రమణంబునం గడిసె నప్పడయ్యెరువురదట్టనయు ధాకయు
 లవణియు లావునుం దెగువయుఁ దెలివియు మత్సరంబును మదంబును వెర
 వును వేగంబును నైరణయు సాహసంబునుం గనుంగొని సురమునిగణంబులు
 వెక్కినంబున నితైఱంగు సమరం బింతకు మున్నెన్నండునుం గాన మనిరి.
 తద్గదాధరయుగంబు వృత్రవాసవుల విడంబించె నట్టియెడ హంసుండు వల
 పలిదెసఁ జూట్టుకొని వచ్చుటయు నాబలభద్రుండు డాపలివంకం దిరిగి కదియు
 టయుం బిడుగుం బిడు గడిచినచందం బయ్యె నయ్యవసరంబున.

248

క. డిభకుఁడు సాత్యకియుఁ బర
 ప్రభావపరిభవవిహారపారీణులు సా
 రభుజాబలవిభవులు లో
 కభయంకరమూర్తు లగుచుఁ గలనఁ గదసినన్.

249

సీ. సాత్యకి డిభకుపై సాయకదశకంబు
 నిగిడింప నవి మొగమునందుఁ
 జనుమొనమీద వక్షంబుపై నాఁటిన
 నతఁడు సాత్యకి నేసె నయిదువేలు

నారసంబుల వాని నడుమన తునుమాడి
శ్రే నేయుఁ డార్చినఁ జాల నలిగి
విశిఖన న్నక మేసి వెండియు లక్షణా
ణంబులు వఱపిన నఱకి వైచె

తే. వృష్టివీరుఁడు డిభకునివిల్లు దునిమె
నర్థచంద్రబాణంబున నతఁడు వేఱ
వింట నిశితక్షురప్రంబు వెలయఁ దొడిగి
శినివరుసనోర నెత్తురుచింద నేసె.

250

క. ఆమని ములు²మోదుగుతో
సోమించి మురాంతకానుజుఁడు నెత్తురువ
త్తై మరీయు నఱకె డిభకుని
చేముందఱ మెఱయువిల్లు శితభల్లమునన్.

251

చ. డిభకుఁడు వేఱ వింటఁ బ్రకటించిన బాణపరంపరన్ ధరా
విభులు గనుంగొనంగ యదువీరుఁడు గాసిలి వానిచాపమున్
రథస మలర్పఁగాఁ బటుశరంబున ద్రుంచి క్రమంబుతోడఁ ద
త్ప్రభ చెడఁ ద్రుంచెఁ జాపములు పంచశతంబు శతంబు నేకమున్.

252

క. ఎత్తెడు వేగము విండులు
దత్తమున విఱుగ నేయుతమకము నైనన్
జీత్రములు గృపాణరణా
యత్తములుగ నిలకు నుఱికి రావీరవరుల్.

253

ప. అట్లు ఖడ్గహస్తులై కదిసినప్పుడు.

254

ఆ. సౌమదత్తి నకుల సౌభద్ర దౌశ్మాన
ని ప్రసిద్ధఖడ్గనిపుణవిద్య
డిభక సాత్యకుల కడిందిశౌర్యము నందుఁ
గానవచ్చె నట్లు గడిసి వారు.

255

ప. భ్రాంతంబు ²విభ్రాంతంబు విద్ధం బావిద్ధంబు విష్ణుతంబు విస్మృతం
బాకరంబు వికరంబు భిన్నంబు నిర్మర్యాదం బమానుషంబు సంఘచితంబు

వికుచితంబు సవ్యజానువు వామజానువు చిత్రకం బాహితకంబు క్షిప్రంబు
గుడుంబంబు లంబంబు దృఢంబు సవ్యబాహువు వినిర్బాహువు సవ్యేతరంబు
వృత్తంబు త్రిబాహువు తుంగబాహువు సవ్యోన్నతంబు దాసి పృష్ఠతః
ప్రసారణంబు యోధికంబు పృథితంబు నన ముప్పదిరెండు ప్రచారంబులం
బరిభ్రమించి నవసేవకులునుం బోలె జౌరువ వేచికొని ప్రతిగ్రహీతలుం
బోలె ధార యేమఱక జూదరులునుంబోలె నండ మఱవక జౌషిషికులుం
బోలె ముష్టి వదలక గొండ్లి పరిధవించు నటువులునుం బోలె¹ జాళెలు.
చూపి² యెగ్గు లాడెడువారునుంబోలె నాసపా³టున నిక్కి తూర్పెత్తువారునుం
బోలె వినరి త్రాసునం దూచువారునుం బోలె దట్టిదారకులునుంబోలె.
నట్టించి పని⁴ దిరుగు వెరవరులునుంబోలె మసలక వడి వసంతమాడెడువారునుం
బోలె జిమ్మి శకటవ్యవహారులుంబోలె మెట్టుకొని విరక్తవిటులునుం
బోలె జేయిక తనిసిన⁴ గవరలునుంకోలె సరకు గొనక నటమటపు గోమ
టులునుంబోలె లెక్క సేయక పాదరసమర్థకులునుంబోలె జంపం దలంప
యడిదంబులు జళిపించిన ఝణఝణ ఝంకారంబులుం దవీయపరస్పరఘర్షణ
క్రేంకారంబులుం దమహం కారంబులును ముప్పిరిగొనం గొప్పరిచియుం
గొసరియు విచ్చియుం జొచ్చియు నదలించియుం గదలించియుం బోరు నవ.
సరంబున సురవిద్యాధరగంధర్వదివ్యమునులు దివమ్మున నిలిచి యవ్వీరద్వ
యంబుం గనుంగొని వెక్కినంబున.

256.

చ. ఇతని కితండె సాటి యగు నీతని కీతండెసాటి వచ్చును

దతిఁ జనువెంట వింట నడిదంబున నింతటివారు లే దుమా

పతికొకరుండు శిష్యుఁ డురుబాహుఁడు ద్రోణున కొక్కరుండు ధీ

రథముఁడు శిష్యుఁ డిట్టిరువురన్ రణధీరతఁ జెప్ప నేటికిన్.

257

గీ. అర్థునుండు మురారి సాత్యకియు వీరు

ముగ్గురు జయకాంక్షు లనిమొన మోసపోరు

శక్తిధర చైద్య డిభకులు సములు వీరు

ముగ్గురు మహారథులు శౌర్యమూలధనులు.

258

వ. అనుచుం గొనియాడుచుండి రాసమయంబున.

259

మ. వసుదేవుం డతె యుగ్రసేనుఁ డతె నన్యారించు వారంచుఁ గ్రో
ధసముల్లాసముతో హిడింబుఁడు మహాదంష్ట్రాగ్ర సంఘన్ననై
న్యసమూహుం డయి తాకె నాన్యపులు బాహాసారముం జూపినన్
వెస మ్రింగెం గడుపార వీరవరులన్ విస్ఫారజిహ్వగ్రుఁడై . 260

వ. ఇట్లు ముందటం దలపడిన యదువృష్టిబలంబులకు భయంకరుఁడై దోడలు
గొలుకుచుఁ దల విదుర్పుచు మిడిగుడ్డు ద్రిప్పచు మీదులు చూచుచు బారలు
సానుచు బారి సమరుదం గడు ప్రక్కఁగించుచుఁ 'గాలం జరుముచు మేను వెంచుచు
మెడ నిక్కించుచు సరదంబుల నరదంబులతో నంటసిల నడుచుచుఁ దురగింబుల
దురగంబులతోఁ దుత్తమురుగా దూటుచు దంతావళంబులతోఁ దలలు వగులం
దాఁచించుచు వీరుల వీరులతో విటతాటంబుగా విటుగ వ్రేయుచుం బ్రళయకాల
రుద్రుండు ప్రజలపైఁ బరఁగు చందంబునఁ జటులగతిం జాలు మగలఁ జట్టలు వాపి
చవిగొను రుధిరపయఃపానంబునను మేదఃఖాదనంబునను మజ్జామజ్జనంబుననుం జేవ
మిగిలి చేరినవీరు లాహారంబుగాఁ గుంభకర్ణుండు వానరబలంబుల మ్రింగు భంగి
దోష యదువృష్టి సైన్యంబు నిరవశేషంబు చేయుచుం గదిసిన నా వృద్ధన్యపతుఁ
లిద్దఱు సాహసంబున గంఠీరవంబు తోడం దలపడిన తృగళకై వడి నానాక్షను
తోడం దలపడి . 261

మ. ఖరనారాచపరంపరం బఱపి వీరకం దాకి పాతాళగ
హ్వరముం బోని నిజాన్యముం దెఱచి రక్షోదీక్షుఁ డన్నింటి ని
ష్ఠుఁడై మ్రింగి తదీయచాపములు రెండుం బట్టి ఖండించినం
దెరలం బాఱక యున్నవారిఁ గని యాదేవద్విషం దీట్లనున్ . 262

ఉగ్రసేన వసుదేవులు హిడింబున కోడి పాటుట

చ. ముదుకల మాంసము న్మోదదు మోదముతోఁ గడుపారమ్రుంగ నే
డొదవె మదీయభాగ్యమున నూరక నోరు సొరుండు రండు మీ
రదవదగాక నావుడుఁ దదానన దర్శనము క్షళస్ఫులై
మదమఱి పాఱి రాన్యపులు మానిసిదిండికిఁగాక భీతితోన్ . 263

వ. అట్టియెడ హలధరుండు.

- మ. కని కంసాంతకుతోడ హంసునికి సంగ్రామంబు హత్తించి త
ద్దనుజుం బేర్కొని యిక్క డిక్కడ భవద్దర్పంబు గ్రక్కింతు న
మృనుజాధీశులఁ దోల నే లనుచుఁ బల్కాఱున్ భుజస్సానం
బనిరుద్ధక్రియఁ దెల్పివీత శతచాపాక్షేపుఁ డై తాఁకినన్. 265
- చ. కనుఁగొని వీనిమేనుబలుగండల నాఁకలి పుత్తుఁ గాక నేఁ
దని దనుజాధముండు వికృతాననుఁ డై బలభద్రుఁ దాఁకి నె
ట్టన నెఱిలావునం బిడికిటం బొడిచెన్ హలపాణి యొక్కము
ష్టిన తనముష్టిపూతము హిడింబునకుం జవి చూపి వెండియున్. 266
- క. వారింప రానిముదమున
వారిరువురుఁ జటచ్చటారవంబులు నెగయం
బోరాడిరి వీరులు చే
యారఁగ బిడ్గ్రుద్ధులాట నా సమయమునన్. 267
- క. విడికిటఁ బొడిచె హిడింబుఁడు
వడితో హలధరునియురము వానియురంబుం
బిడికిటఁ బొడిచెను రాముఁడు
విడువక యఱచేత నోరు వ్రేసెం బెలుచన్. 268
- ఉ. పోటున వ్రేటునం దిరిగి బోరగిలం బడియున్న దానవుం
గాటుకకొండ నెత్తువెలిగొరు తెఱంగున నెత్తి త్రిప్పి చె
ల్లాటము చూపి వీఁడు ¹మొదలా మనకంచు బలుండు సంగరా
ఘాటము దాట వై చిన డిగంబడెఁ గ్రోశ యుగంబు చక్కటిన్. 269
- క. వికలగతి నున్న రాక్షసు
లొకనొకనిమొగంబు గాన కూక చని రం
తకు నరుణకిరణుకిరణము
లకుఁ బడుమటికొండపంచలం బడ వలసెన్. 270
- సీ. కడపంగ రాకున్న కాలబద్ధముచేతఁ
బగలింటితల నేలఁ బడినయట్లు

సాయంతనం బనుజాలరి జలధిలోఁ
 బవరింప వల డిగ్గఁ బాటినట్లు
 పొడ వైనయాకాశకూరుహంబున సంధ్యో
 గోయంగ గొల ¹ద్రెవ్వి కూలినట్లు
 చరమదిగ్గేతాశకరమున వరుణుండు
 గడివెట్టఁ బొల పొట్ట నడఁగినట్లు

తే. క్రుంకుగుబ్బలిపాకకి కొప్పరించి
 పట్టజాలక వైచిన్ బద్ధపరికిఁ
 బాటియగుచు ముగురపొత్తు పక్కరంబు
 భానుమండల మంతఁ జూపట్ట దయ్యె.

271

క. ముఱుముఱుచీకటితో నం
 దఱురాజులు సమర ముడిగి తగ నెల్లిటికిం
 గొఱ గలకలనగు నడవుండు
 నెఱవగుగోవర్ధనాద్రి నేలకు ననుచున్

272

క. రెండుబలంబులవారలు
 నొందొరులకుఁ జెప్పు నప్పు డుద్ధతమతు లై
 రండనఁగ హంసడిభకుల
 దం డాగోవర్ధనాద్రితటమున విడిసెన్.

273

మ. హరి యా రాత్రి బలంబుఁ బుష్కరతటాకారణ్యమధ్యంబునన్
 వెరవారన్ విడియించి జేపకడఁ బృథ్వీనాథు లెల్లం దనున్
 గురుసన్నాహబలంబుతోఁ గొలువఁ దద్దోవర్ధనోద్యన్నగాం
 తరభూమిన్ యమునాతటంబున సమాధానంబుగాఁ బన్నినన్.

274

గీ. హంసడిభకుల బల మెల్ల నాయితముగ
 మోహరము చేసి నడచిన మొనలు రెండు
 దలపడి భయంకరంబుగ దారుణాస్త్ర
 శస్త్రపాతంబుచేత నుత్సాహ మెసఁగ.

275

గీ. చెలఁగుబలముంతో నుగ్రసేనుఁ దాఁకి
బాణముల హంసుఁ డిన్నూటపదిట నేసె
డిభకుఁడును వసుదేవు నేడింట నేసె
నిరువురఁ బొదివి యాదవు లేసి రంత. 276

క. అప్పుడు పదిపదియమ్ములఁ
దప్పక యాదవుల బ్రహ్మదత్తకుమారుల్
నొప్పింప రుధిరధారలు
చిప్పిల్లనివారు లేరు సేనలలోనన్. 277

చ. తమబల మింక వీఁగు నని తత్సమయంబునఁ గృష్ణరేవతి
రమణులు దాఁకి రయ్యిరువురన్ సురసిద్ధమునీంద్రబృందముల్
సమరము జూచి మెచ్చ హరశాసనతత్పరభూతయుగ్మముం
గ్రమమునఁ దోఁచె దోడుపద రాజకుమారుల రెండుదిక్కులన్. 278

మ. హరితో హంసుఁడు సీరితో డిభకుఁడున్ హంకారహంకారభీ
కరశంఖధ్వని విక్రమం బమర వీకం దాఁకినం బాంచజ
న్యరవాదంబరమున్ సహింప కడరెన్ మాపేశుభూతద్వయం
బరవా యించుక లేక హస్తధృతశూలాకారఘోరంబుగన్. 279

గీ. అడరి హరిమేను శూలంబు నడుముటయును
జిఱునగవుతోడ దివిజు లచ్చెరువు నొంద
వారితేరిపై కుఱికి చేయారఁ బట్టి
విసరి యుత్తర¹దిక్కు నవీచివైచె. 280

కృష్ణుఁడు భూతద్వయమును గైలాసాదిపై బడవైచుట

క. వైచిన నిరువురుఁ గైలా
సాచలశిఖరమునఁబడి మహాద్యుతమతు లై
రాచంద మెల్ల హంసుఁడు
చూచి హరిం గ్రోధపరవశుం డై పలికెన్. 281

- ఉ. విష్ణుము చేసే దేరి పృథివీపతితోకము గప్ప మిచ్చె శ
త్రుఘ్నత రాజసూయమఖదోహలి మాజనకుండు సత్కృపా
నిష్ఠుఁ డొకింత దోడ్పడిన నిన్ను ముదంబునఁ జూచు నీశిరో
దమ్ముము లింకఁ దెమ్ము కరదానముగాఁ గనకంపుఁగాలువల్, 282
- ఉ. రాజుల కేను రాజ మఱి రాజశిరోమణి రాజు దేవతా
రాజికి నెల్ల నీవసమె రాసెదు నాసరివాఁడుగా ¹విసి
తేజము మాలి తంచు నతితీక్షణరం బరిఁబోసి యేసినన్
బ్రాజిత మయ్యె నప్త హరిఫాలమునం దిలకంబు పోలికన్. 283
- వ. ఇ ట్లేటు వడి విచారించి.
- మ. ప్రకటస్యందనకేళికిం దగినసారథ్యంబు చేయంగ సా
త్యకిఁ జాలించి తదాత్తచిత్రగతిరథ్యాడంబరం బొప్ప దా
రుకుఁ దేఁగం గడికాఁడిపై హుతవహక్రూరాస్త్రిసంధానకా
ర్ముకహస్తుండు మురాంతకుండు పలుకుం గ్రోదాంధుఁడై హంసుతోన్. 285
- ఉ. ఏమిర హంస! కంసనరకేంధనబంధురమచ్చరానలం
బామిషముం గొనం గలదురా విడివింపఁగ నిన్ను నేఁడు సం
గ్రామము చేసి నన్నడుగు కప్పము దర్పము నీకు నేల నా
నామనిబాధలం గమరినాఁడవు కాలినత్రాడిచందమై. 286
- క. నినుఁ బొరిగొనియెద నిదెపో
జనులు మునులు విని ప్రమోద సంపదఁ దేలన్
మనుజాధమ! యని తొడిగిన
యనలాస్త్రిం బేసె నదరు లంటఁగ వాఁడున్. 287
- క, వారుణ బాణంబున నది
వారిందె మురారి యేసె వాయవ్యాస్త్రిం
బారాజకుమారుం డది
బోరన మాపేంద్రబాణమున నడఁగించెన్. 288

తే. హరి ప్రయోగించె మాహేశ్వరాస్త్ర మప్పు
 డతఁడు రౌద్రాస్త్రమునఁ దోన యడ్డకట్టె
 నిట్లు ప్రతిబాణముల హంసుఁ డెచ్చుఁ గుందు
 లేక పోరాడె శారి కుద్రదేక మెసఁగ. 289

మ. సరి గాంధర్వము రాక్షసంబు మఱి పైశాచంబు బ్రాహ్మంబునన్
 హరి యేసెన్ వరుస న్మహాస్త్రముల నాహంసుండుఁ గౌబేరమా
 సురమున్ యామ్యము వారుణఃబు ననఁ దేజోదూపశస్త్రంబుల
 న్మరలిచె న్మౌదలింటి నాల్గిటి రణోన్మాదోద్బూతకారుడై . 290

గీ. ఆచ్యుతుఁడు బ్రహ్మశిర మనునస్త్ర మేయ
 హంసుఁ డాయస్త్రమున నది యడఁగః జేసె
 నచ్చెరువు నొంది మురవైరి యమునలోన
 వార్చి వచ్చి మహోగ్రభావంబు దాల్చి. 291

చ. తొడిగిన వైష్ణవాస్త్రమునఁ ద్రుంగితి పొమ్మని హంసు నేసినం
 బిడుగులపిండువోలె నతిభీకరతం జనుదేర మాటుగాఁ
 దొడుగుశరంబులే కతఁడుఁ దోరపుబెగ్గల మెత్తి వ్రేయఁగాఁ
 గడువడిఁ దేరు దిగ్గి పడెఁ గాళియనాగమహాహదంబునన్. 292
 కృష్ణుఁడు హంసుని యమునలో నడగంటఁ ద్రొక్కుట

మ. కడువేగంబున హంసుపై నుఱికి యాకంసారి కాళిందిలో
 వడిఁ గాలం దన్నె లోకు లెఱుంగ న్వాడంతలో జచ్చెనో
 చెడెనో యెక్కడ వోయెనో యొకఁ డునుం జెప్పంగలేఁ డప్పడే
 పడెఁ బాతాళభుజంగవక్త్రముల నప్పాసాత్ముఁ డందెప్పడున్. 293

ఉ. ఈ తెఱఁ గాచరించి రథ మెక్కి మురారి ధరాధినాథ ! నీ
 తాతపితాహవహుం డయినధర్మతనూజుఁడు రాజసూయవి
 భ్యాతి వహించు నయ్యెడల హంసుఁడు ప్రాణముతోడనున్న నే
 లా తుద చేరు నధర్వరము లావున వాఁ డొరు నేల కైకొనన్. 294

క. వరములు శరములు హరుచేఁ
 దిరముగ హంసుండు వడయుదినమునఁ గాదే

ధర నవతరించె లక్ష్మీ

శ్వరుడు జగన్నాథుఁ దవుడు వాణ్ణేముందె.

295

ప. ఆద్యైవుండు గలుగుటంజేసి కౌంతేయరాజసూయంబు నిర్వహించె నట్లు యమున మడువునం బడినహంసుఁడు పొడవడంగుట సకలగంధర్వులు హరిచామసంకీర్తనంబున గీతంబు లొనర్పిరి తత్సమయంబున.

296

క. హరిధరునితోడ డిభకుఁడు

దలపడి పెనఁగునెడ సూర్యతనయాసలిలం

బల మునిగి హంసు డిలిగెం

దలఁకున ననివలుకు వినియెఁ ద్రతత్యులచేక.

297

మ. విని వేగంబునఁ బాటుతెంచి యమునావేగంబునం బాకళా

సనశత్రుప్రహతిం బయోధిఁ బడు నాశైలంబుచందంబునన్

మునిగెన్ వెంట హలాయుధుండు దఱమన్ మోహంధకారంబులో

మునిగెం దజ్జల మెల్లఁ దల్లడపడ న్ముప్పెట్టు వెట్టెన్ వడిన్.

298

వ. ఇట్లు డిభకుండు యమునాజలంబుల మునింగిన హంసుంగానక యిట్లని విలాపించు

299

సీ. నాయెల్లినీడన నరలోక మేఱుడు

ననులావు వఱితిపాలయ్యె నన్న !

దేవేంద్రునకు నైన దేఱి మాడఁగరాని

గౌరవోన్నతి నీటఁ గలసె నన్న !

పార్వతీపతిచేతఁ బడిసినదివ్యాత్ర

భూరిసంపద వెల్లెఁబోయె నన్న !

వలరాజునకు నైన వర్ణింపఁగాఁ దగు

తనువిలాసం బేఱు గొనియె నన్న !

తే. యన్న ! నీయట్టియన్న న న్నునుదినంబు

గారవింపఁగ నుండ నే కరుదుఁ నన్న

నింకఁ జాల నెవ్వగలచే నిచట నిలువ

నాకు నేం నీతోడిదే లోక మన్న !

300

- చ. అనుచు విలాపనాలసత నాయమునానడితీరభూమికిం
జని హరిఁ గాంచి యోరి పురశాసనశిష్యుని హంసుఁ గానవే
యనుటయు వాడెపో యమునయందు మునింగె ననంగ వెండియున్
మునుఁగుచుఁ దేలుచున్ డిభకమూఢుఁడు హంసునిఁ గానఁ డెయ్యెడన్. 801
- క. వ్రేలెడు వెండ్రుక లిరుగడఁ
దూలఁగఁ దలయూఁచుఁ దొప్పదొప్పన నోరుం
గేల నడిచికొను సెలవుల
లాలలు దొరుఁగంగ నన్నలా! యని యొలుబున్. 802
- కి. జాలం దల యడిచికొనున్
నేలం బడి పొరఁ, లేచు నెత్తుగ లుమియుం
గేలిఁ బడి రిపులు చూడఁగ
నాలుక వెఱికికొనుఁ జావునకుఁ దన్నికొనున్. 803
- వ. ఇట్లు దుర్మరణంబున హంసడిభకులు వొలిసిరి తదనంతరంబ గోవిందుండు
గోవర్ధనాచలంబున బలభద్రసాత్యకి ప్రభృతి యాదవలోకంబుతోఁ గొంతవడి వినో
దించు నవసరంబున. 804

యశోదయు నందుఁడును గృష్ణునిఁ జూడవచ్చుట

- శా. గోపాలాగ్రణి రేవతీరమణితో గోవర్ధనాధిత్యకా
వ్యాపారుం డయినాఁ డనంగ విని భావంబేతదాలోకచిం
తాపూర్ణంబుగ నందగోవుఁడు యశోదాదేవియు న్యచ్చి భృ
త్యోపాసీతము లై నకానుకలు దా రొప్పించి రేర్పాటుతోన్. 805
- క. ఇతరేతరసందర్శన
కృతాభివాదనుల రామకృష్ణులఁ బ్రీతిన్
సతియును బతియుం జూచిరి
సుతులుం బితృభక్తి నెఱయఁ జూచిరి వారిన్. 806
- వ. అప్పు డామురాంతకుండు నందగోవునితో నిట్లనియె. 807

సీ. పసిగ్రేపుఁ బెనుచునే : పాడిమొల్లం బెట్టు
మెకము దాటదు గదా ! మేపు గలదె ?
తొడకాలిరణువుల విడుతురా తొడితొడి ?
జన్నెలఁ దరిపట్టుజూడ గలదె ?
వెలికల్ల వైతురా వేల్పులకుడుపుచోఁ
గడుపులో నే¹ప్రోతు గడవఁ బాటు ?
²సలగ³పన్నులు గొన్ని జట్టిచూపరు గదా
బెదరిన నిలుగూతఁ బెట్టఁ గలదె ?

శే. వల్లె వైచువా రెవ్వరు మల్లరాల
లంపు గలతొట్టులను గూయ లావు గలదె :
యేర్పుదాటలలో దొఱఁ గెఱుగ బడునె
⁴పరికరము కోడె లమ్మెడుపాటి గలదె ?

818

వ. అనుటయు నతండు.

809

క. నినుఁ గన్నులార నెప్పుడుఁ
గనుగొనఁగా లేనివగపు గల దొక్కటియున్
వనజోదర : సీయాదర
మునఁ దక్కినపనుల మాకు మోదము గొఱతే.

810

వ. అనుటయు నచ్యుతుండు యశోదం జూచి యిట్టనియె.

811

శా. తలీ నిన్నుఁ గనుంగొనం బడయుటన్ ధన్యుడనైతిన్ జగం
బెల్ల న్నిన్ను నుతించి మ్రొక్కిన ధనాధీశోన్నతిన్ నిత్యమై
చెల్లు న్నాకుం బ్రియంబు చేయునదియై చెన్నొందు నావారు ని
న్నుల్లింబారఁ దలంచువారు పరమాయుఃప్రాపితారోగ్యులున్.

812

వ. అనుచు నయ్యిరువురకు యధోచితోపచారంబు లాచరించి నిజనివాసంబులకు
వీడ్కొల్పి యనంతరంబ మురాంతకుండు పుష్కరసరోవరంబునకు వచ్చి యందలి
ముసీంద్రులంగాంచి వారిచేత నర్హ్యపాద్యంబులు మొదలగు సుపచారంబులం బరితో
షంబు నొందినపిదప వారిట్టనిరి

- క. ఓహో ! విచక్రకుఁ జంపుట
సాహస మొరు లైన వానిఁ జంపం గలరే ?
యాహంసడిభకు లెవ్వరి
చే హతు లయ్యెదరు నీవు చెఱుపక యున్నతి . 314
- వ. అని కొనియాడి నద్దేవునితో వెండియు. 315
- సీ. చక్రంబు మేదినీచక్రంబు నేదేవు
దక్షిణబాహుసౌందర్య మొసఁగు
జలంబు నొకపాణిజలంబు నేదేవు
సవ్యభుజంబుతో సరస మాడు
రత్నంబుఁ గామినీరత్నంబు నేదేవు
వక్షస్థలంబున వన్నెమిగులు
నోఁమంబు దానవార్యోమంబు నేదేవు
చరణపల్లవసమాశ్రయము నొందు
- తే. భానుమండలమును సుధాభానుమండ
లంబు నేదేవుకనుల లావు వడయు
దేవదేవ నద్దేవునిఁ దెలియువారు
దేవదేవునిరూపంబుఁ దెలియువారు. 316
- మ. అని తన్నుం గొనియాడు సంయముల నత్యానందదృష్టిం గనుం
గొని తీపారెడుమాటలం జవులు పెక్కుల్ చూపి వారాదరం
బున వీడ్కొన్న యనంతరఃజ మిగులం బొంగారు నైన్యంబుతో
జనియెన్ ద్వారవతీపురంబునకుఁ గంసధ్వంసి నిశ్చింతుడై. 317
- వ. ఇట్లు విచక్రవిదారణంచేసి హంసడిభకవధం బాపాదించి మునియతీంద్ర
నివహంబునకు మోదం బొనరించి నిజనగరంబున నీలవర్ధుండు నిత్యోత్సవ పరి
పూర్ణుడై యుండె నద్దేవునిగుణంబులు గొనియాడుటకు సహస్రచతురాననులకుఁ
గొలది గాదని వైశంపాయనుండు జనమేజయునితో నింక నేమి వివ వలతు
వనుటయు. 318
- ఉ. సారసనీలతామరస సమ్మదకారణనేత్ర నిర్మల
ధారవిహారమానసవిధాయితాపసముఖ్య సంతత

స్పౌరతరార్చనాకరణపాత్ర రమాగిరిజానితంబినీ
చారుమనస్సరోజచరషట్పద రాజమరాశనాయకా.

319

క. చక్రపరశ్వథయుతదో

ద్విక్రమజితదానవేంద్ర వివిధవిनోదా

పక్రాంతహృదయభవ్యా!

శక్రప్రముఖామరౌఘాసతతనిషేవ్యా!

320

మాలిని —

జలధిగిరినివాసా! చంచదుద్యద్వికాసా!

విలసితదరహాసా! వృత్తసచ్చిద్విలాసా!

ప్రళయబహుళరూపా! పండితాంతఃప్రదీపా!

దళితవిబుధతాపా! దైత్యసంహారికోపా!

321

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్రౌ కొమ్మనామాత్యపుత్రౌ బుధారాధనివిరాజి
తిక్కిన సోమయాజి ప్రణీతం బైన శ్రీ మహాభారతకథానంతరంబున శ్రీమత్సకల
భాషాభూషణ సాహిత్యరసపోషణ సంవిధానచక్రవర్తి సంపూర్ణకీర్తి నవీనగుణసనాథ
వాచన సోమనాథ ప్రణీతం బైన యుత్తరహరివంశంబునందుఁ జతుర్థాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు

ఉత్తర హరి వంశము

పంచమాశ్వాసము

శ్రీ నిశ్రేయనకాంక్షా
నూనప్రతభార దక్షిణోదార సప
ర్యానందితచేతో¹ని
ధ్యానతనుద్యుతినపిన హరిహరనాథా !

1

క. జనమేజయుఁ డిట్లను న
మునితో హరివర్ణనంబు మును పలుమాటన్
విని తనియదు మది గ్రమ్మట
వినఁ గోరెద ననుడు నతఁడు వేడుకతోడన్.

2

ప. మున్ను మురాంతకుండు చేసినలావు లెన్ని యెన్ని.

3

క. ఏణాంకధరుఁడు దోడుగ
బాబుఁడు మొగరింప బాహుపంక్తి శతంబున్.
క్షీణముగ నటికి వానిం
బ్రాణముతోఁ బట్టివిడిచె బలిమథనుఁ డనిన్.

4

ప. అని మఱియుం గుమారుండు సహాయుం డగుటయుం బరమేశ్వరుండు నిత్య
సాన్నిధ్యంబు చేయుటయుం గాత్యాయనిజననీత్యంబు నొందుటయును నతనికి
గాణాపత్యంబు గలుగుటయు నెఱింగించి యంతపట్టునుం గలుగునతండు హరిచేత
హతుండయ్యె ననుటయు జనమేజయుండు తత్కృతాశ్రవణ కుతూహలి యైన
నావైశంపాయనుం డిట్లనియె.

5

సీ. బలితనూజుం దైనబాణాసురుఁడు దొల్లి
కా రికేయుని కూలి గారవించి

ముద్ధాడునెడ నూచి మోదంబు భేదంబు
 బొడమ నెమ్మనముతోఁ గొడుకు నిట్లు
 పాటింపఁడేఁ దండ్రి పని యేమి కటకటా
 నా తండ్రి యుండిన నన్ను నిట్లు
 పాటించు నిటమీఁదఁ బరమేశ్వరుఁడు తండ్రి
 గాకున్న జన్మంబుకనటు వోదు

తే 1 తపము మెచ్చ కద్దేవుండు తండ్రి గాఁడు
 గాన మెచ్చింతుఁ దపముచేఁ గానశోన
 నతనిఁ బంచేంద్రియంబుల కప్పగింతు
 మానసంబున 2 కట తెత్తు మదనహరుని.

6

మ. అని బాణాసురుఁ డీసు రోసము మమత్వాహంకృతుల్మానసం
 బునకున్ దవ్వులవైచి నిశ్చలగతిన్ ముగ్ధేందుచూడామణిన్
 మునిసంఘాతశిరోభిసీతచరణాంభోజాతసంఘాతనూ
 తనరాగద్యుతిభాసురుం బురహరుం ద త్తస్థితిం జూచుచున్.

7

వ. ఇట్లని స్తుతించుచు.

8

బాణాసురుఁడు శివుని నేవించి వరములఁ బడయుట

ఉ. కొలువఁగ నేర నిన్ను శతకోటివిభాకరతేజా దగ్గఱం
 బిలువఁగ నేర నిన్ను మునిబృందవివేకవిమర్శదూరునిన్
 విలువఁగ నేర నిన్నుఁ బృథివీవియదంతరభిన్ను నేమిటన్
 నిలువఁ గదయ్య నా హృదయసీరజకర్ణికపై మహేశ్వరా!

9

చ. 3 కలఁగనినారు నిన్ను మదిఁ గొఁగిటనెత్తుడువారు ముక్తికిం
 దొలఁగనివారుగాఁ దెలియుదుం దలపోయుదు లోన నాసలున్
 నలఁగవు హృత్పయోజనదనంబునకు న్నినుఁ దెచ్చునంతకున్
 మలఁగఁగదే త్రికోణమణిమంటపదీపికపై మహేశ్వరా ?

10

చ బరసిరి నిన్నుఁ దర్కనికషోపలథా⁴రల వన్నెఁ గాన రె
 త్తరసిరి విశ్వముం గపిల యైవను నీదెస ముల్లు సూపఁగా

బెరసిరి బ్రహ్మముఖ్యు లగుపెద్దలు ¹బచ్చలువోలె నెల్ల చో
నెరసిరిగాని నిన్నెఱుగ నేరరు నావశమే మహేశ్వరా : 11

గీ. అనుచు వినుతించుచున్న బాణాసురునకు
నంత కంతకు సంతోష మావహిల్ల
నంధకారాతి పొడసూపి యతనితోడ
నడుగు మిచ్చెద వర మన్న నతఁడు పొంగి. 12

క. కడువేడ్కతోడ నీకుం
గొడు కయ్యెడునంతకంటెఁ గోరిక్కియుఁ గలదే
జడుఁ డనక నన్నుఁ గయికొని
గెడగూర్చుము నన్ను గార్తికేయనితోడన్. 13

ఉ. నావుడుఁ జంద్రశేఖరుఁడు నవ్వుచుఁ బార్వతిఁ జూచి వీఁడు నీ
కోవనిలా కుమారుఁడు గుహుం దితనిం దనతమ్ముఁ డంచు సుం
భావన చేయుఁగాక యొక పట్టణ మిమ్ము విశాఖుఁ గన్న య
ప్పావకుఁ డేలు తద్రుధిరపట్టణపార్వమునం దలోదరీ. 14

చ. పడగయు వాహనంబు నయి బర్హిణవల్లభుఁ డిక్కుమారు నే
ర్పడఁ గదియుం కుమారుఁడును బాయనినెచ్చెలియై చరించు నా
వుడు నచలేంద్రకన్య యభవుం గొనియాడె వరంబుచేత న
క్కొడుకుమదాంధుఁడై దివిజకోటికిఁ గీడొనరించె వెండియున్. 15

మ. గెలిచెం బూర్వనరేంద్రులం బఱపె నాగ్నేయావనీనాథులన్
నలఁచెన్ దక్షిణరాజపంక్తిఁ జెఱిచెన్ నైర్వృత్యరాట్కోటి నా
వలవై చెన్ జరమాధిపాళి నడఁచె న్నాయవ్యభూపాలురన్
దొలఁగం బెట్టె నుదీచ్యపార్థివులఁ బోదోలెన్ మాశులన్. 16

క. గాణాపత్యము వడసెను
బాణుం డీలఁ గార్తికేయపర్వతకన్యా
స్థాణులు పొత్తున మనఁగా
శోణితనగరమున దనుజశోభనకరుఁడై 17

వ. ఇట్లు త్రిభువనభవనభారభరణపారిజభుజాస్తంభవిజృంభణంబున సరిలేక
కసిమిరి గొనుకరతలంబులతో నొక్కనాడు కాలకంధరులం జేరి యద్దేవునకుం
బ్రణామం బాచరించి యిట్లనియె.

సీ. ఖరఖలీనాఘాతకోలాహలంబుతో
నేమి నిర్భోషంబు నెఱప లేదు
నఖపుంఖరోచులు నారితో సంధించి
కర్ణావతంసంబు గడప లేదు
మణికిరీటకరోటిమంజీరములు రాయ
పీరమధ్యంబులు వ్రేయ లేదు
దంతిదంతావళదంతంబు తొరయ కా
కినుల వాచవులఁ జొక్కింప లేదు

తే. లేదు ప్రతిభటబాహవలేపమహిమ
లేదు సంగ్రామభీమకేలీరవంబు
లేదు విక్రమక్రీడయు లేళమైన
లేదు రాజ్యంబు గలిగియు లేదు ఫలము.

19

శా. దేవా కియ్యముతోడివేడుక మడిం దీండ్రింప మర్త్యండు నే
త్రోవం జేతులతీట వుత్తు నని కోరున్ దానవుం దైన నా
కివే చేతులు చేసి తీకసిమి రిం కెట్లొర్తు నోర్తున్ రిపు
గ్రీవాఖండనమండనస్ఫురదసిక్రేంకారమున్ గల్గినన్.

20

ఉ. నావుడు దేవదేవుడు మనంబున నించుక నవ్వి వానితో
సీపు మయూరకేతనము నేలఁ బడం బొడగన్నయప్పు డా
శివిష రాజసారభుజ సిద్ధము యుద్ధము కల్మి దాని కే
గావలియున్న చోటన యకారణభంగ మనంగఁ బొంగుచున్.

21

వ. నిజగృహంబునకు వచ్చి

22

ఉ. పండినసంతసంబు ముఖపద్మవికాసవిలాస మొంద బా
బుండు సఖాస్థలంబున మనోరథసిద్ధి యెఱుంగఁ జేయఁ గుం

బాండుడు మ-త్రివర్యఁ డసురాధిపు నత్తఱిఁ జూచి నేడు నీ
వొండొకచందమై మిగుల నుబ్బెదు వచ్చినమేలు చెప్పుమా.

23:

సీ. సహజవిగ్రహఁడైన శార్ఙ్గిచే మెఱుంగెక్కు

చక్రంబు ముద్దగాఁ జఱచి తొక్కు

పాతాళగత మైనబంధుదాననకోటిఁ

బాదించి తలచూపఁ బించి తొక్కు

నీయింటివాకిట నీలలోహితుకంటె

గుహనికంటె¹ ఘనుండు గొలిచెనొక్క

మీ తండ్రిచే గుఱ్ఱమెఱకరి గొన్న భూ

గగనంబు లేలంగఁ గలిగె నొక్క

తే. లవణసాగరమధ్యంబు లావుతోడ

నేలునప్పుడు మన కెల్ల నింత బంటి

న న్నెఱుంగనీక నీకు నేఁ డున్నయునికి

నబ్బె నెబ్బంగి నిబ్బర మయినయబ్బు.

24

వ. అనుటయు నద్దనుజుం డమాత్యున కిట్లనియె.

25.

చ. ¹ఇననమతేజ వింటివె యతీవభుజక్రమవిక్రమక్రియా

ఘను లగుపోటుబంటులకు గాధతరప్రతిపక్షవక్ష భం

జనహృదయైకరంజనవిశాలమహాహవమూల మైనయ

య్యనిమొనఁ గాక కల్గనె సమంచితకీర్తియు ధైర్యమూర్తియున్.

26.

ఉ. లావున వైడిదర్పము వెలార్చక ³యేకరి యున్న చేతులన్

బావభవారిపాదములు పట్టి పరాక్రమకేళిఁ గోరితిన్

⁴దేవునదుండి యన్నమిలిచెక్కెము గూలినయపు సంగరం

బేవల నైనఁ గల్గు ననియెన్ హరుఁ డొండొక మోద మేటికిన్.

27

వ. అని మఱియును.

చ. నెయ్యము లేనిసంగతియు నిక్కము లేనివచోవిలాసమున్

వియ్యము లేనివై భవము విందులసందడి లేనిముంగిలిం

1. ఘనుఁగొలిచి తొక్కు. 2. ఈ పద్యము ప్రాచ్యలిఖితపుస్తకాంతాని ప్రతిలో మాత్రమున్నది 3. యాకలిగొన్న. 4. చెక్కెము.

దియ్యము లేనిచాగమును ధీరత లేనియమాత్యకృత్యముం
గయ్యము లేనిశూరతయుఁ గైకొని యూరక మెచ్చ వచ్చునే.

29

క. అని మాటలాడుచుండఁగ
దనుజకులాధీశరాజ్యదర్శము వ్రేఁగై
తునిసినగతి హరు చెప్పిన
పని తప్పక నమలిపడగ బల్లున విఱిగెన్.

30

చ. విఱిగినఁ బొంగె నద్దనుజవీరవరుండు మనంబులోపలన్
వెఱపును భేదము నైఱఁగు విస్మయముం బొడమంగ మంత్రి యి
ద్దెఱిఁగి యెఱిఁగి మారిఁ దనయింటికి రమ్మనువాని కమియుం
గఱపిన నొప్పునే విధివికారము దప్పనె యిట్లు ద్రిప్పనే.

31

వ. అనియె నట్టియెడ.

32

శోణితపురమున దుర్నిమిత్తములు పొడనూపుట

క. బాణుండు సెలఁగ దనుజ
ప్రాణంబులు దల్లడిల్లఁ బ్రతిభయతర మై
శోణితపురమున నెల్లను
శోణితవర్షంబు గురిసె సురపతి యలరన్.

33

క. మార్జాలంబులు చెలఁగి చు
గర్జించెను గొబల నుండి కంపించె బహు
స్ఫూర్ణితనినదముతో ధర
వర్జితపర్వఁ డయి రాహు వడిఁ బట్టె రవిన్.

34

గీ. విడువ కెప్పుడు పెనుగాలి వీవఁ దొడఁగెఁ
దోఁచె దక్షిణదిక్కున ధూమకేతు
వసురకన్యలు పూజింప నరుఁగుతోడ
సున్నతం బైనరచ్చమా నొఱిగి కెడసె.

35

గీ. కృత్తికలయందు వక్రించి కీడు ¹సూపె
మంగళుండు దివాకరమండల బు

వచ్చికొని చుక్కవడె నెల్లవారిఁ గలఁచెఁ
గ్రూరనిర్భాతపాతంబు గుండె వగుల.

36

గీ. రచ్చమ్రాఁకుల నెల్లను రక్షధార
లుద్యవించెఁ బ్రభాకరుం డుక్కు మడుపఁ
గడఁగి బాణునిజన్మనక్షత్ర మైన
భరణి వీక్షించె నది దనపక్షమైన.

37

గీ. తెలుపుఁ గెంపును ప్రక్కల వెలయ నలుపు
మెడ బెడంగుగఁ గొంతంపుమెఱుఁగువోలె
మూఁడువన్నెలతో నొక మొండె మెగసి
సాంధ్య సమయంబునందు భాస్కరునిఁ గప్పె.

38

వ అయ్యవసరంబునం గుంభాండుం డిట్లని విచారించు.

39

ఆ. వేయుచేతు లిచ్చి వెట్టి జేసినకూలి
బాణు జెఱుపఁ దలఁచి భండనంబు
గలుగఁ జేసె నింక వెలుగు చే న్నేసినఁ
గాచువార లెందుఁ గలరె జగతి.

40

చ. త్రిదశపతిన్ జయించి జగతీతల మంతయు నేలుబాణుడే
మదిమది నుండి దానవసమాజము చేటునకై త్రిలోచనుం
గదనము వేడె మన్ను బలి గట్టువడెన్ దనకందెఁ దక్కు వే
యిది విధిపో నిమిత్తములు నేమియు నొప్పువు గీడు దప్పనే.

41

వ. అట్లుంగాక యద్దనుజేంద్రుం బొడగన్న యప్పుడు.

42

చ. హరుఁడు గుమారుకందెఁ గొనియాడుఁ గుమారుఁడు చాలఁగూర్చునా
హరుఁడుఁ గుమారుఁడున్ రజనహాయలుగా నడతేరే వీనిపై
నొరులు పరాక్రమించుటకు నోవుదురే చెడుకాలమైన నె
వ్వరిదెస నేవికారములు వచ్చునొ యింత విచార మేదికిన్.

43

క. తమ చేసినదుష్కృతములు
తముఁ జెఱుచుం గాక వేఱ తడవం గలదే

తమచేసిననుకృతంబులు

తముఁ గాచును రెండు నేరి దైవంబునకున్.

44

గీ. అనుచుఁ గుంభాండుఁ దరిగె బాణాసురుండు

దనుజునుందరీసహితుఁడై మనసులూనఁ

గెరలియాడుచు మధుపానకేళిఁ దేలి

యాహవముఁ గోరుచుండె నయ్యవసరమున.

45

ఇందుధరోపాఖ్యానము

మ. ఒకనాఁ డిందుధరుండుఁ బార్వతియు టిలోద్భానకేశీసరి

న్నికటానేకవిహారదేశముల దైతేయేంద్రకన్యాప్సరో

నికురుంబంబులు పారిజాతకుసుమానీకంబు పైఁ జల్ల ద

ర్చకబాణంబుల తెల్లనెల్ల యగుసౌభాగ్యంబుతో నాడఁగన్.

46

వ. అట్టియెడ.

సీ. కిసలయంబులతోడఁ గెంగేలు దడఁ బెట్టి

విరులపై నఖకాంతి ¹ విజ్జరాల్చి

లేఁదీఁగలకు దనూలీలఁ గానుక యిచ్చి

గుత్తులుఁ బాలిండ్లు గొలిచి చూచి

చలిగాలి నిశ్వాససౌరభంబుల నాఁగి

యశిపజ్జిఁ గురులతో నలుక దీర్చి

పుప్పొళ్ళు ² సెలగందములు వియ్య మందించి

పూఁదేనెఁ జెమటల బుజ్జగించి

తే. తొడలు ననఁటికంబంబులు మెడలుఁ బోఁక

బోదెలు నెలుంగులును బరపుష్పరుతులు

మాటలును గీరభాషలు మక్కళించి

చిగురుఁబోఁడులు వనకేళి చేయఁ జేయ.

48

వ. వారిలో నొక్కరు.

49

- మ. సహకారాధిపుఁ గొగిలించుకొని వాసంతీలతాకాంత సా
రహరిద్రావనగౌరవేనరములన్ రంజిల్లు మాధ్వీకవా
ర్ణహరీస్వేదము చూపఁ బట్టపగ లేలా ¹యింతటన్ నీగ్గులే
దహహా యంచుఁ దొలంగి నవ్వెఁ జెలిమాదై ముద్దరా లయ్యెడన్. 50
- మ. ఒకరామాతిలకంబు రత్నరుచితో నొప్పారు మందారకో
రకముం గర్జవతంసత న్నిలుపుచున్ రాగాలతాసక్త చూ
చుకచేలాంచలయై మలంగి విడుమంచుఁ గేలు ²సాఁచెన్ ససా
యక మోర్చి నైగగొన్న మన్మథుని ప్రత్యాఠిధపాదంబు ³నాన్. 51
- చ. ఒకచపలాక్షి లేఁజిగురుటాయెలఁ గోయిలరాచవారి ని
క్కకు నెలయింప వచ్చుకలకంటికటాక్షము ⁴తెక్కతారు స్రు
క్కక పలుమాటుఁ జూపఁ జెలిక తెలు ⁵ముద్దనభావ పొమ్మనన్
మొకము సగంబు వాంచె మణిముద్రికలం జిలునప్పు గప్పచున్. 52
- చ. లలన లతావితానముల లత్తుకరేకులదాయ చల్లుచే
తుల ⁶సెలగొమ్ము లందికొనఁ దోరపునప్పులు పిక్కటిల్ల నె
చ్చెలులు చెలంగి మావిరులు చెందోవలయ్యె ననం దడంబడం
దలిరులు గోయు రాచిలుకధాఁటులఁ దేటులు నాస చేయఁగన్. 53
- సీ. సుడిగొన్నచిగురాకు జొంపంబు గెంపారు
తలమీఁద మల్లికాదామ మడచి
నిడుదతామరతూఁడు నెట్టెంబు సుట్టి పైఁ
బడికంపుఁగడియంపుభాగ మదిమి
తోన యాక్రేవఁ చెందోవతేకు హత్తించి
మెడచక్కిఁ గస్తూరి ⁷మెదిచి పూసి
పాయ గొమ్ముల నల్లఁబట్టు దగిల్చి య
కొనయాకుపై వెండికోర వెట్టి
- తే. ధవళ కేతకిదూళిగాత్రమున ⁸జెరివి
మోకమామిడి కొకకాంత మ్రొక్కి నిలిచి

1. యింతలో, 2- సారించెసా. 3. లన్; గాన్, 4. తెక్కదారి, 5. ముద్దుల
సాప, 6. సెలగొమ్మ, 7. మేది, 8. జుజుబి.

యొడలిలోఁ జక్కసగము నా కొసఁగు మనుడు

నద్రికన్యక తలవాంచె హరుఁడు నవ్వె.

54

వ. తదనంతరంబ.

55

చ. నడవు తెఱంగు మాటజతనంబు నపాంగవిలాసమున్ ముసుం
గిడినబెడంగు ముద్దుమొగ మించుక పంచిన సిగ్గుఁ బార్వతిం
దడఁ బలుపంగ నొప్పెసఁగె దర్పకవైరికి నాసపాటుగా
నడరుచుఁ జిత్రరేఖ యనునచ్చెర నెచ్చెలు లిచ్చ మెచ్చఁగన్.

56

క. అద్దేవుఁడుం బై పద

గద్దీపుగ శైలకన్య కనుగోటంగా

బెద్దవడి నటించుచు న

మ్మద్దీయ చిలునగవుతోడ మ్రొక్కుచు నిలిచెన్.

57

చ. నిలిచిన చిత్రరేఖఁ గని నీలగళుండు మొగంబు వాంచినం
గలకల నవ్వు నంబిక వికాసముతోఁ జెలికత్తె లింక సి
గ్గులు దగ మానుమంచుఁ బయికొం గెడలింప నపాంగరోచులం
గలఁపె బురారి శైలసుత కన్నులవెన్నెల గాయుమించులన్.

58

వ. ఇవ్విధంబున.

59

క. సర్వర్తుక మగువనమున

సర్వజ్ఞుఁడు కేలి సలిపె సలిలక్రీడా

గర్వము మనమునఁ బొడమ న

పూర్వ గతిం దఱిసె నేలు పొలఁతులఁ దానున్.

60

వ. అప్పుడు.

61

చ. తరుణుల పీఠమద్దియల తాఁకునఁ జిందఱవంద తైన క్రొ
న్నురుగులతోడి శైవలము నూలుకొనంగ నితంబపంక్తి పై
బొరలుఁ దరంగరాజి విరిపూవుల నీడిన కుంతలంబులం
బరఁగు పదంబులం దెఱఁగి పైపడ నేర్పు విటాళికై వడిన్.

62

చ. తలిరులఁ జోఁకెనో దొనలఁ దాఁకెనొ తొండపుఁబిందుఁ బ్రాఁకెనో
పులిసము లెక్కెనో కనకపుంగళంబులు ద్రొక్కెనో మెఱుం

గులగమిఁ జిత్కెనో యనఁ దగుం దలఁపంగ దరంగమాలికల్
మెలఁతల యంగనంగతుల మీడికి మీడికి నాసచేయుచున్.

63

సీ. ఆరుజారివిందంబు లని మ్రొక్కెనో కాని
చిగురుటాకుల నింత సేర రావు
పులిసంబు లని చాల బుజ్జగించెనో కాని
మరుచక్రముల నింత మరిగిరావు
చక్రవాకము లని సవరించెనో కాని
కరికుంభముల నింత గదియ రావు
గండుమీ లని చాల గారవించెనో కాని
పూవుదూఁపుల నింత వొంది రావు

తే. తరఁగ లాత్మీయధనముల దాయ లయిన
చరణములు నితంబములును జన్నుఁగవలుఁ
గన్నుఁగవలుఁ దోతేర శృంగారజలధి
తరఁగ లింతులు పైకొన్నఁ దలఁకినట్లు.

64

చ. అలఁతితరంగలుం దఱులు సంబురుహంబు మొగంబు వట్టదం
బులు నలకంబులున్ సుడియఁ బొక్కిలి నెక్కుడు వేడ్కసేయఁగా
నెలతుఁక సంగడిం ¹గమలి నింగిని జుట్టెడు మిన్నునీరిపైఁ
గొలిచి భవాని చేర్చెఁ జనుగుబ్బలజోడుగ జోడుజక్కవల్.

65

చ. కరఁగినపూతఁజేఁ గనకకండుకకాంతి వెలుంగుచన్నులం
²బిరిగొను దొడ్డము త్రియపుఁబేరులు వాయఁగ మన్మథాంకముల్
దరుణుల నందికావిభుఁడు దార్కొనుచోఁ గనుచాటు మాటుగా
దరఁగలు చల్లశీకరవితానము మానము గావ కుండునే.

66

చ. తరఁగతరంగమాలికల తాకున కొగ్గికొనంగఁ గామిసీ
కరములు దాఁకి శీకరనికాయము దత్తుచకుంభరాజిపై
బరఁగినఁ దోఁచె భావభవుఁ బట్టము గట్టునెడం బ్రవాళభా
సురముఖపూర్ణకుంభశుభసూనకనిర్మలమౌ క్తికాక్షతల్.

67

క. కరసరసిరుహంబున నొక

సరసిరుహం బమర వదనసరసిరుహమున్

బరిమళవళమున మోపుచు

ధరణీధరతనయ దొంతితామరఁ జూపెన్.

68

ఉ. చెందొవరేకు ఫాలమునఁ జేర్చి ప్రవృల్లపయోరుహంబుచే

నందముగా బిసావళి భుజాంతరముం గదియించి యుత్పలా

మందమరీచిమేచకచమత్కృతిచారుగళోపచారయై

సుందరి యోర్తు వచ్చి హరుచూపులకు హరుఁ డయ్యె నయ్యెడన్. 69

వ. మణియును గొందఱు దెఱవలు పలుదెఱంగులం గఱకఁతుకైవడి విడంబించునెడ
మృదాని ముఖవికాసంబునకు విలాసం బొసంగ నెసంగిన యాసపాటుచే
నాసన్నసమాసీనయై బాణాసురకన్య యగునపాకాంత యిట్టని వితర్కించు. 70

సీ. సల్లాపనవసుధాసారంబు చెవిఁగ్రోల్పుఁ

జెలికతై బుచ్చి మెచ్చించువారు

నానందమకరంద ¹మందంద పైఁ జిందఁ

గడకఁటిచూపులఁ గప్పవారు

ఘర్మాంబుబిందుముక్తా ²విభూషణము లు

ప్రతిలంగఁ జేసేతఁ జట్టువారు

మఱుపుమున్నీటిలో ³మానంబు లూటాడ

బిగియారుకొఁగిట బెరయువారు

తే. బొలయలుకఁ బాసి తెలచినఁ బొందువారుఁ

జతురతరవిహారంబులు నలుపువారుఁ

బ్రథమజన్మంబునం దెంతభాగ్యవతులౌ

మగలు మన్నింపఁ బెంపారుమానవతులు.

71

ప. అని విచారించి చెలికతైలతోఁ దనతలంపు వెడల నాడుటయును.

72

1. మదరి పైఁ జిమ్మంగ. 2. భూషణము లప్రతిలంగఁ జేసేత జట్టువారు. 3. మానసంబులు చేల.

- చ. విని చలిగొండదూలు గడు వేడుకచూపుల గారవించి య
ద్దనుజతనూజతో నభిమతం బొడగూడెడు నింత నంతకుం
బని గలదే మనోభవునిపట్టము గట్టికొనంగజాలు జా
జని మగనిం గవుంగిట ననారతముం గొనియాడెదో చెలీ. 73
- ఉ. నావుడు నాసరోజముఖి నమ్మికతోడ భవాని కిట్టనున్
దేవి మదీయవాంఛితము తెల్లముగా నొడగూడునంటి నా
కావిధ మెన్నడబ్బునొ దయామతి నానతి యిమ్మునంగ నొ
రాః వలరాచవేగిరము రామకు నంచుఁ జెరింగి నవ్వుచున్. 74
- వ. అద్దేవి యిట్టనియె. 75
- గీ. “కడగి వై శాఖశుక్లపక్షంబునందు
ద్వాదశి దినాంతవేళ సౌధంబుమీద
మదనకేళికి గలలోనఁ గదియు నిన్ను
నెవ్వఁ డాతండ మగఁడు నీ కిందువదనః” 76
- క. అన విని మనమునఁ బెనఁగొను
మనోరథము చేరినట్ట మానిని దొలఁగం
జని సంకసిల్లె దేవియుఁ
బినాకియును జెలులు నిష్పభృత్యులుఁ గొలువన్. 77
- క. వనకేళిని జలకేళిని
వినోదములఁ దేలి తనిసి పీఠావేణు
ధ్వనులును గాయకపాఠక
నినాదములు వినుచుఁ దూర్యనిస్వనములతోన్. 78
- వ. పురంబునకు మరల నానతి యిచ్చె నితైఱంగున. 79
- క. దివసావసానమున భవ
భవానులుం జెలులుఁ దురగభద్రేభరథా
ది వివిధయానము లమరం
దివిఁ గొందలు నరుగ నరుగుదెంచిరి పురికిన్. 80
- వ. వచ్చిన కతివయదినాంతరంబున. 81

ఉషాకన్య స్వప్నముం గని పరితపించుట

శా. ఆ దైతేయతనూజు నింగి వాడునాహర్మ్యంబుపై నొక్కనాఁ
దేదిక్కుం జెలిపిండు మెండుకొనఁగా నేకాంతనిద్రారతిన్
మోదింపం గలలోఁ గుమారుఁ డొక డేమో చేసినం దాల్మి పెం
పేదన్ దిగ్గన మేలు కాంచి నయనోదీర్ఘాశ్రుసిక్తాస్యయై. 82

క. ఎలుఁ గెత్తి యేడ్చుఁ దనకుం
దొలునమరత నిక్కమైన దురపిల్లుఁ గటా
కుల మిటు దూషిత మగునె
చెలులు నగం దనగుణంబుచే నని వగుచున్ 83

ప. అట్టియెడం చిత్రరేఖ యనుచెలిక తై పొడచూపి యుషాకన్యకచేతం దదీప్తి
కారణం బెఱింగి యల్లన బుజ్జగించి యక్కాంతతో నిట్టనియై. 84

చ. నలినదళాక్షి నీవు బలినందనుకూతుర విట్టి నిన్ను మొ
క్కలమున నొక్కరుండు దనకొఁగిటఁ జేర్చునె! యిట్లు కన్నునీ
రొలుకఁగ వెట్టివే? వెఱవ 4కోడక నొంపఁగ వాని కెన్ దంల్
గలవు విచారహీనవయి కంపము నొందకువే తలొదరీ. 85

ప. అట్లు గాక. 86

చ. గెలిచినవాడు నేడు రణకేళిఁ బురందరుఁ దగ్గజేంద్రమున్
వెలిచినవాడు దేవతల వెట్టికిఁ బట్టినవాడు ధూర్జటిన్
విలిచినవాడు భక్తిమయవిత్తమునన్ ధర నేకవీరుడై
నిలిచినవాడు శౌర్యమున నీజనకుండు భయం బిదేటికిన్. 87

క. ఏయెడ భయమెఱుంగరు దై
తేయాధిపరక్షితులు సతీ జగతిజనుల్
మీయింట నీకు నవమతి
చేయుదురే యొరులు నిప్పుఁ జెద లంటు నటే. 88

వ. అనుటయు నయ్యుషాకాంత యిట్లనియె.

89

సీ. మాతం, డికోలువులో మానీనీతిలకంబ
 రమ్మను నాపేరు వమ్ము వోయె
 నాతోడిసిడలై ననుఁ బిన్న పెద్దగా
 సవరించు మీచూపు జాటువాటెఁ
 1. బ్రతిదేవతలు నన్ను బయలు నెత్తినదివ్వె
 యఱవేతిమానిక మనుట దప్పె
 నల్లపొల్లెఱుగని నాకులం బను మంచి
 మడుగుజీరకుఁ జాల మైల సోఁకె

తే. నింక మెచ్చనివారు మోమెత్తి చూడఁ
 గూడు చవిగానఁ గుడుచుట గూడు నమ్మ
 నమ్మ కిటమీద నేను బ్రాణానఁ గలిమి
 చెలిమి మఱువక తలఁపుమీ చిగురుఁబోడి.

90

క. అని వెక్కి వెక్కి యేడ్వంగ
 వనజాననఁ జేరి సఖులు వల దుడుగవకా
 నిను నెవ్వతెగా దలఁచితి
 వనదయునుంటోలె నేల యలమట గుడువన్.

91

ఉ. ఇంతకు మున్న యిచ్చెలువ లెవ్వరుఁ జూడరు నిన్ను నేడకా
 వింతగ వచ్చితే కతలు వేయును నేటికి నన్యసక్త మై
 చింతయు భాషణంబులును చేతలు నీత్రివిధంబు నీడు గా
 కింత దలంక నేల కల నెవ్వఁడు డగ్గతై నేని సెగ్గమే.

92

క. మనమున నొరుఁ దలఁపవు మా
 నిని నియతమ బ్రహ్మచారిణివి నీ చరితం
 బునఁ గీడు గలుగఁ జేసెడు
 కనుఁగొన నెవ్వరికి వశము కాలము గడవన్.

క. అని చెలులు పలుక నేమియు
 నన నేరక యూరకున్న యసురేశ్వరనం

దనఁ గనుఁగొని కుంభాండుని

తనూజ యగుచిత్రరేఖ తా ని ట్టనియెన్.

94

చ. ఎఱిఁగితి నీతెఱంగు విను మిందుముఖీ యొకనాఁడు ముగ్ధులం

దఱమును గూడియాడఁగ సుధాకరశేఖరుకాంత నీమదిన్

నెఱసినకోర్కి దీర్చ నొకనేర్పరి నీ కల వచ్చు నంటకం

దఱి యిదివో దినంబును సుధాభవనంబునుఁ బ్రొద్దుఁ జూడఁగన్.

95

క. మఱచితిగాక లతాంగీ

కఱకంటునితోడ నాఁడు కాత్యాయని నీ

నెఱ నెఱిఁగి నాఁడు సెప్పిన

తెఱఁ గిది సచుకూడె నింక దిగు లేమిటికిన్.

96

వ. అనుటయు నబ్బోటి చిత్తంబున వాటం బయిన పరిభవాభిమానంబు విరిసినఁ

గన్నీరు దుడిచికొని కొనలుసాగుకోర్కులు గులుకుతలంపులఁ దమకంపు మొల

కలు వొడమం గడమ వడినలజ్జ కడకన్నులం బెరయ నుండెనప్పుడు.

97

మ. పరపయ్యెం బరిభోగవాంఛ దడవం కా లయ్యె నిద్రారతుల్

పొరపయ్యెం బలుదాల్చి వింతవగవుం బ్రోవయ్యె నాలాపముల్

నెరపయ్యె న్నదనాలంబు పరుస న్నిరయ్యె నాలేపముల్

సొరపయ్యె న్దరువల్లి బాణసుతకున్ సోలింతలం దూలుచున్.

98

క. లోఁగిటికి రానిరూపముఁ

గొఁగిటికిన్ రానిపొందుఁ గారింపంగా

మూఁగినకుసుమశరంబుల

చేఁ గఱకఱఁ గందె నతివచిత్తం బంతన్.

99

వ. ఇట్లు హృదయంబునం కదిరినమదనానంబులచే నుదిలగొని యాసుదతి

చిత్రరేఖ కిట్టనియె.

100

చ. ఉడిగి మడింగి మైమఱచి యున్నతఱిం గలలోనఁ జేరె నె

క్కడిమగవారడొకో ! యనుచుఁ గందఁగ మేల్కొనుచో నతండ యి

ప్పుడు మగఁ డంచుఁ గోరుటకుఁ బొందుగఁ జెప్పితి ముల్లు పుచ్చి కొ
ఱ్ఱడఁచినచంద మయ్యెఁ గమలానన యీ విరహానలంబునన్. 101

క. నీముడిచినముడి విడువఁగ
నే మెవ్వరు నేర మింక నీసౌభాగ్య
శ్రీమహితునిఁ బతిఁ గూర్చు
గామిని నీకందెఁ జెలులు గలరే చెప్పుమా. 102

చ. అనుటయుఁ జిత్రరేఖ దనుజాధిపనందనతోడ ని ట్లనున్
నినుఁ గలలోనఁ జై పడిననేర్పరి ముచ్చు నెఱుంగుదేని
య్యనవరిరూపుఁ గై వడియు నన్వయముం జరితంబుఁ జెప్పుమా
విని ప్రియుఁ దార్చెదన్ మనము వేడుకఁ దీర్చెదఁ గాము నోర్చెదన్. 103

వ. అనుటయు నక్కన్యకారత్నం బి ట్లనియె. 104

క. కలలోనఁ గన్న రూపముఁ
గలలోనన కౌఁగిలింపఁ గంటఁ బిదప నో
లలనా! నీ పలుకుల నో
లల నాడితిఁ గాని పతిఁ దలంప నెఱుంగన్. 105

క. ఏదంపతులకుఁ బొడమెనొ
యేదేశమునందుఁ గీర్తి తెక్కినవాఁడో
యే దెసవాఁడో యెఱుంగను
మేదిని నిత్రెఱుగు కూరిమియుఁ గలదె చెలీ : 106

వ. అనుటయుఁ జిత్రరేఖ విచారించి. 107

దీ. ¹అలజాలంబు నీరిలో నాడుజాడ
గాలిపడగ యాకసమునఁ గ్రాలుత్రోవ
నిదుఁలొపలఁ గల దోచునీడ²విధము
గాన వచ్చునె యప్పుడ కన్నఁ గాక. 108

వ. అనుటయు. 109

చ. వెలిచిన కన్నునీరుజడి వెచ్చనిచన్నులమీదివేడియుం
 దొలకరి ఘర్మతోయములతోఁ గలసె న్మెయి మానుపాటుతో
 నెలుగున రాలుపా బొదవె నెక్కువివర్జితతోన లోపలం
 గలగొనె నారటంపుఁ బులకంబులతోఁ బొడతెంచెఁ గంపమున్. 110

వ ఇవ్విధంబున మవ్పంబు గందినపువ్వునుం బోలె న వ్యసిత నివృట్టిని
 యాయల్లకంబు మల్లడిఁ గొలుప నిలుపొప కున్న విన్న నగు నచ్చెలులు మెచ్చ
 నచ్చిత్రరేఖ ఓత్రతేఖననై పుణ్యంబు మెఱచు నిదియ తఱియని విచారించి
 యచ్చపునెయ్యంబున నచ్చపలోచన కి ట్టనియె. 111

మ. వనితా యెల్లజగంబులుం బటమునన్ వ్రాచంగ నేర్తున్ సుప
 ర్శనరాహిప్రముఖస్వరూపములు చిత్రప్రాప్తిమైఁ జూపెవం
 గని సిన్నం గలలోనఁ బై పడినయాకళ్యాణరత్నాకరున్
 మనవఁ డంచు నెఱింగిపట్టిమది నీ మన్నించినన్ మెచ్చవే. 112

క. ఏడుదినంబులలో నీ
 రేడు జగంబులును వ్రాసి యిత్తుఁ బటము నీ
 వేడుకకుఁ దగినవానిం
 జూడు మతనిఁ దెత్తు నన్నుఁ జూడు లతాంగీ : 113

వ. అని బుజ్జగించి యజ్ఞోటి నొడంబఱిచి నిజమందిరంబునకుం జనియె ననం
 తరంబ విరహానలంబు ముప్పిరిగొన్న నప్పుప్పుబోడి తనలోన. 114

సీ చెలులు బొమ్మలపెండ్లి చేయుచో లజ్జింతు
 మగనికై యే నేల మరులుకొంటిఁ
 గలలోన నొకనిఁ జక్కనివానిఁ బొడగని
 వెలిఁ జూడ కే నేల వెఱ్ఱినైతిఁ
 దగువరుం డని తార తడవి కూర్చకమున్న
 బంధుల కే నేల పలుచ నైతి
 గతి మాలి బిగియారుకొఁగిలి లేని యా
 అడికూర్మి కే నేల అట్టు వడితిఁ

తే. గదిసి పాసినచవి చూడఁ గలిగెఁ గాని
 పాసి కదిసినచవి చూడ బాగు గాదు

- తలఁపులకు జక్క నుండెడితలఁపు లేదు
లజ్జఁ బోఁద్రోవ లజ్జకు లజ్జలేదు. 115
- వ. కలఁ గన్న తెఱంగు విచారించి. 116
- చ. అకటకటా కటాక్షముల కందియు నందకపోయెఁ గాక వం
చకుఁ డయి వాఁడు నేఁడుదనచక్కఁదనంబు మనంబులోన నిం
కొకపరి చూపెనే నచట నుప్పరపీఠి రథంబు నోలుచున్
మకరపతాకుఁ డుగ్రకుసుమ ప్రదరంబులపాలు చేయఁడే. 117
- వ. అనుచు నచ్చపలలోచన వెచ్చ నూర్చుటయును. 118
- చ. కడలఁ దొలంగెఁ దుమ్మెదలు కట్టెదురం బొడసూపనోడి పు
ప్పొడిఁబొగ బుప్పతిలై మొగముం గమలంబును మోచియున్న య
య్యొడ తెటు లోర్చెనో చిగురు లోర్వవు కందె నడేల వెన్నెలన్
వడపడు మందమారుతము వామవిలోచన వేడియూర్చులన్. 119
- వ. మఱియు నమ్మెలంత మేని సంతాపం బంత కంతకు మిగుల నప్పడు. 120
- ఉ. శూలివిలోకనానలము సోఁకు రతీశుఁ డెఱుంగుఁగాన య
బృలమనంబులో విరహపావకదాహము నోర్చె నన్న న
ట్టేలపొసంగు దేహము దహించినయంతటితో షనోజుడై
గాలియ చిక్కెఁ గాన చెడఁగాలఁడు వో యెటువంటిమంటలన్. 121
- వ. అత్తఱిం దత్తాపంబు సమురింపక యత్తఱోదరి యుల్లంబు డిల్లింబుగాఁ
దొడంగినం గీడ్పడం దలంచి తనలోన. 122
- చ. కిసలయప్తత్రికన్ మకరకేతన నూతనవార్తలన్నియుం
బొసఁగ లిఖించి యందుఁ దలఘావులుఁ దమ్మయు నానదేయు నా
కొసరు తెఱం గెఱింగి కుచకుంభములం బతిఁదాల్చు నన్నుసం
తసమున వ్రాసియచ్చినఁ గదా చెలికత్తెల కేను మ్రొక్కుదున్. 123
- వ. అనుచుఁ బరిభోగవాంఛానిరత యయ్యె నయ్యవసరంబున. 124
- క. నీహారముపేర సఖి
వ్యాహరము విన్న నలుగువారుఁ దనువుగా

నేహార ముఖతః బెట్టిన

నాహారము దొఱుగుఁ దొఱుగు నాహారంబున్

వ. ఆ సమయంబునం బతిం దడవం దలంచి వెడవెడ మదనోన్మాదంబు
వాడమిన నప్పడంతుక యిట్లనియె. 126

ఉ. నాదెనఁ గామునమ్ములకు నాఁటుట వై శమ్మ సిగ్గుఁ జిత్తమున్
వాదులు వెట్టుకొన్న ¹యవి వాడిన నెవ్వరి కైన ముందు రా
రో దయితుం గనుంగొన సరోరుహలోచనలార! యింతకున్
జాదులయిల్లు చొచ్చి సెకఁ జల్లెడివెన్నెల వెట్టికొందునే. 127

వ. అనునెకఁ బిరిగొన్న యారటంబు పొరింబొరిం గారింపఁ దొడంగిన. 128

తే. ఎసఁగునంతాపభరమున నిట్టునట్టుఁ
బొరలు శయ్యాతలంబునఁ బువ్వుఁబోడి
తివురువిరహంబున దివ్వె లెత్తఁ
జిత్తజాతుండు వత్తిఁ దాల్చినవిభమున. 129

వ. తదనంతరంబ యంతరంగంబు సంతాపంబుచేతఁ జేతనారహితం బగుచు
పచ్చిన.

ఉ. డెందముమీఁదఁ జెందొవకు డెప్పర మేమియులేదు చన్నులం
జిందదు ఘర్మవారి చెవిఁ జేర్చిన లేఁజిగు రించుకంతయుం
గందదు నాసికాగ్రమునఁ గన్నుల బాష్పము దార వింక నీ
సుందరిఁ గావనేరఁడు ప్రసూనశరుం డని యార్తమూర్తులై.

వ. చెలికత్తె లున్నంత. 132

శా. ముల్లోకంబుల మూర్తులం బటచునకా ముద్రించి నేర్పెల్ల రా
జిల్లన్ మెల్లన చిత్రరేఖ చనుదెంచె స్నిండుప్రాణంబు సం
ధిల్లన్ బాణతనూజుం జెలులకున్ దిక్కెవ్వరున్ లేరు నా
తల్లి వచ్చితె యంచునెచ్చెలులు మోదం బంద డెందంబునన్. 133

వ. ఇట్లువచ్చి యక్కాంత యంతకు మున్న యంతంత వింతగాసంతరించిన శశికాంత
జలశీకరశిశిరతరళయనాంతరంబున నప్పటి కప్పటికి వెలయుపుప్పొడు

తిప్పలును గప్పురంపుఁగుప్పలు నుప్పతిల్లిన శీతకరమణిలాతలంబుల నెడ నెడ జాలకఁబుల జడిఁగొన్నఁబొడకట్టువెన్నెలచేత నట్టువడి మణికుట్టిమంబులు దుడిచి తుడిచి కడ గానక విడిముడి పడి యొందొండ బొండుమల్లెలు నిండ నత్రైపుల నొఱపుగాఁ బఱపు కొందఱు దెఱవలముద్దరాలితనంబునకు మెఱుఁగిడిన తెఱఁగున మెఱయు చతురవనితాకీలితవితధాతుపటయవనికావితానంబులం గుఱుచ కుఱుచ కురువేరునం బరువంబగుమరువంబునం గనుగందని బిసంబుల నుప్పరిగలో శారికా శుకపికంబులు చడిచప్పుడు దెప్పరమ్ము చేయకుండం జలిచప్పరం బిడి మలయా నిలయంబు మలయు పలుచనొప్పులకు వలయు చెరువులు చెరివి మివులం బొరువున సురివినకుసుమకిసలయకేసరవినరంబుల నందంద యరవిందకర్ణికాపీఠంబులఁ గందర్పపూజ చేసినం జెలువొందు నిందీవరంబులుఁ జెందొవలుఁ గందువల సంద డించు నిందిందిరంబులకు విందులుగా సమంచితాకుంచితాలకంబు లగునలికంబులు పంచి పంచబాణశరంబు లని ప్రమాణంబు విచారించు విరహపరితాపపరిహరణ నిపుణ పురంద్రీగణంబులఁ గన్నకన్నచోటఁ జెన్నమరినకన్నియలు విన్ననై యున్నయన్నాతి కన్నీరు దుడిచి తుడిచి పన్నీరునం జేర దడిపికొన వలసి రజతవీటి కాపటలంబు వెడలం దిగిచి కులికి కులికి చుట్టం దొలంగ వై చినచిందంబులతోడం బురుడించు చందనలిఖిత చంద్రమండలసమర్పనానమయసముచిత పరిహరదేవ తాయ మానతారకానికరంబుల మణియుం గదళీదళవీజనంబులఁ గస్తూరికాకర్ణమం బులఁ గనకకరండభరిత మకరందంబుల మణికలశపూర్ణమలయజతోయంబుల విన్యస్త వివిధకుమమస్తబకవిశాలలాంగణంబుల విగతవీణావినోదాది విహార దేశంబుల విచ్చిన్న విభ్రమోపహారవిచారపిచ్చంకవాదిమంషిరంబుల మూకీభూత శుకశారికానికాయంబులం గల కన్యాతఃపురంబు గలయం గనుంగొని. 184.

క. ఏ నొకటి చేయఁదలచినఁ

దా నొకటి దలంచె విధి లతాతన్వికి నా

పూనినపని తుదిముట్టం

గానిక యీనైతి 'నైతి' గపటంపుఁ జెలిన్.

185

వ. అనుచు వచ్చి యచ్చిత్రరేఖ యమ్మచ్చైకఁటి పచ్చవిలుతు రచ్చపట్టయిన
పాస్సునం పవడించి యున్న నచ్చోటికి బోయి తప్పక కనుఁగొని. 136

ఉ. నవ్వక నవ్వునెమ్మొగము న్నిగుడారెడు వింతకాంతియున్
మవ్వపుఁ గ్రొమ్మొలుంగులకు మాఱటలైన కటాక్షరోచులుం
జివ్వలు చేసిచేసి యటు చిక్కునె వెన్నెల వెల్లివేడికిం
బువ్వలవాఁడికిం జిగురుబోఁడికి నే మనవచ్చు నీ యెడన్. 137

వ. అని పలుకుచు నప్పొలఁతి కలికికన్నులకొలుకులం గీలుకొన్న కజ్జలజల
కణఁబులు దనపై దుకూలాంచలంబులం మెత్తమెత్తన యొత్తి యత్తరళలోచన
కుచంబులపై ముత్తెపునరింబులు నులి చక్కం ద్రోచి యాచంద్రముఖి యశికదేశం
బునం గలయఁ బడిన యలకంబులు నూఁకొలిపి తెప్పిఱినచందం బెఱింగి చిత్ర
పటంబు దెచ్చితి నిదె చూడుమని యిట్లనియె. 138

సీ సుదతి నీమదిలోఁసొర దోఁకి మదనుండు
తన కొండుచో టికఁ దడవుఁ గాక
కాంత నీ పలుకులు గరజాణచిలుకల
వెదకి నాటుకముల్లు విఱుఁగు గాక
పడఁతి నీమాపు బుప్పనబట్టె లాడించి
చెలులవక్త్రములఁ బూజించుఁ గాక
మెలుఁత నీయడుగులు మెలఁగ నేర్పుట చూచి
యందెలతో మాట లార్తుఁ గాక

గీ నాకతంబున వచ్చిననవ్వుఁబాటు
మాటు వడఁ జేసి నీ కూర్మిమగనిఁ దెత్తు
నిత్తు నీచిత్రపటమునం దెవ్వఁడైన
మెత్తుగాక నీ చెలిక తె మేదినేర్పు 139

మ. అనుచుం జిత్రపటంబు దెచ్చి హృదయాహ్లాదంబుగాఁ జూపినం
గని యక్కంత జగత్ప్రయంబు సుమనో గంధర్వయతాప్పరో
దనుకాదిత్యుల సిద్ధసాధ్యవసురుద్రవాతము మాతా
శన సంకీర్ణ రసాతలాశ్రితుల నాశాశున్యయై దాఁటుచున్. 140

వ. ఇత్రైబుంగునం ద్రిదివపాతాళంబులయందు మహానుభావులుం గల రని
మునుముట్టం దడవి నిజమనోరథసిద్ధి వడయనేరక భూమండలం బవలోకించి భరత
ఖండంబున.

141

సీ. పాంచాల పాండ్య బర్బర కిరా తాభీర
కురు విదేహ విదర్బ కుకుర గౌళ
గాంధార మగధ కౌంకణ కళింగ పుళింద
సింధు సౌపీరాంధ్ర చేర చోళ
సాముద్ర సాల్వ కోసల కళింగ కుళింగ
వత్ససౌరాష్ట్రాంగ వంగ మత్స్య
సూరసేన సుదేష్ట సుహృత్ కాళ కరూళ
లాట కర్ణాట మాళవ వరాట

తే. కుంత లావంతి¹ఘూర్జర కుహ్మక త్రి
గర్త బహుధాన యవన టేంకణ దళార్జ
పుండ్రబాహ్లిక ద్రవిడ కాంభోజ హూణ
కేకయ వసాతి కాశ్మీర కేరళములు.

142

క. మొద లగుననేకములు జన
పదములు గనుఁగొనెఁ దదీయపతులను మఱియున్
హృదయం బేమూర్తులఁ జే
రచ రమణిమనంబులోని రమణుఁడు లేమిన్.

143

క. తదనంతరంబి చూపుల
కొదవె మహారాష్ట్ర పశ్చిమోత్తరభూమిన్
యదుకులనాయకునగరము
సుదతికి నచ్చిత్రరేఖ చూపెడుచోటన్.

144

వ. అందుఁ గొందఱ యాదవులం గడచి చని

145

గీ. కనియె నక్కంత యంతటఁ గమలనాభు
సీరిఁ బ్రహ్మము సాత్యకిఁ జేరి వారి

సరస ననిరుద్ధఁ జూడ మై జాదుకొన్న
పులకములతోడ జల్లనఁ బొడమఁ జెమట

గీ. మనసు మ్రుచ్చిలి చొచ్చినమ త్రికాఁడు
వీడు గొమ్మని చే సాచే వెలఁది యపుడు
కాముఁ డటమీద ననిరుద్ధగాత్రమునకుఁ
జిగురుఁబట్టెంబుఁ జేర్చుట చెప్పినట్లు.

147

ప. ఇట్లు చిత్రలేఖాదర్శితం బయినచిత్రపటఁబునం దనమనోరమణుం గనుం
గొని యుషారమణి రమణీయం బయినతదాకారఁబునం దవిలి తదన్వయ నామ
ధేయంబు లెఱింగింపు మనుటయు నచ్చిత్రలేఖ యిట్టనియె.

148

మ. వనితా వాసవవైరిమర్దనుఁ డసన్ వర్ణింప నొప్పున్ జనా
ర్థనుఁ డధేవుని మున్ను వింటిమికదా తత్పుత్రుఁ బ్రద్యుమ్నుఁ గం
తునికంటెం గొనియాడఁగాఁ బోసఁగు తత్సూనుండు నీకోరువాఁ
డనిరుద్ధం డిటు ఓక్కునే సమత నీయన్మోన్య యేగాళ్ళకృతుల్.

149

క. ఇక్కన్యకు మగఁడే యితఁ
డక్కట యీమగని కేటియా లిది యనుచుం
జిక్కొట్ట వలదు చెలులకుఁ
బెక్కెటికి నూరు మెచ్చఁ బెండిలి గలిగెన్.

150

క. వెఱవకు కలలోఁ జేసిన
కొఱగామికి పగచుచోట గుణరత్నము చే
కుఱ నీకు నలిగి తన్నినఁ
బలుపు పయిం బడినయట్లు పద్మదళాక్షి.

151

ప. అనుటయు నవ్వనజానన యిట్టనియె.

152

శా. ఈరూపే కలలోపలం గలసె న న్నేరూపునం జేరు నా
కీరూ పింతటిమేటిరూపసికిఁ దా నిల్లాలుగా నోమున
గ్గారా మేలలితాంగికిం గలుగు నింకం జాలు నెవ్వారికిం
జేరన్ రానిమహానిధానమునకుం జేసాచితిం దొయ్యలీ.

153

ప. అట్లుం గాక.

155

- ఉ. ముద్దీయ ముద్దరా లెన్దుక ముందట నొండొకకిడు లే దనం
బెద్దలకెల్ల బాట నయి పెట్టినపీటన యుండ నైతి నా
బుద్ధులు దప్పె నేమిటికి బోయిననీళ్ళకుఁ గట్ట వెట్ట నీ
యద్దములోనినీడ కెటు లానపడం బొసఁగుం దలోదరి 155
- ఉ. ధీరుల నిండ్రముఖ్యు లగుదిక్పతులం గుటి¹లాలఁ బెట్టు న
వీరుఁడు బాణుఁ డేమిటికి వియ్యపు²బిచ్చకుఁ దెచ్చు మర్త్యులన్
దూరపువారిఁ దన్నిఁ గన సువ్యులఁ గండ్లను నోరఁబోసికొ
న్నారము కాఁ దలంపు లలనా యలనాడెడు ప్రాణమేటికిన్. 156
- గీ. దనుజకులవైరి శౌరి నందనులు నట్ట
రక్కసులు మనవారు వారలకు మనకు
బొసఁగునె నడుమఁ బెట్టినపూరి గాలు
నేల చిత్రరేఖా తుది నింత నణుగు. 157
- వ. ఆట్లుగాక నామీదినెయ్యంబున నీవు విచారించిన తెఱంగు. 158
- మ. పనితా నీపతితోడఁ గూడ వలతేన్ వారేల వీరేల నీ
కని నన్నా యనిరుద్ధుఁ డున్నయెడ కెట్లయినన్ వెలారైనిఁ బో
యిన నాతండు కులాభిమానమనుడై యేయూరి కేత్రోపయం
చనుమానించినఁ ద్రోవ నన్ గొఱవిఁ జేయం జూచెదే క్రమ్మఱన్. 159
- వ. పఱియు నొక్క తెఱంగు విను మక్కుమారు నిక్కడకుం గొని వచ్చి
తన్నుం గలుపుసామర్థ్యంబు గలదేని. 160
- క. కలసెదఁ బరి నతఁ డిచ్చట
మెలఁగుట మాతండ్రి విన్న మే లగునే ప్రే
వులలోన సురియఁ ద్రిప్పిన
కలపనఁ బిందైనఁ జెలిమికత్తెలు నగరే. 161
- ఉ. నావుడుఁ జిత్రరేఖ వదనంబుం బింకము మీఱఁ బల్కు నా
లావున నిప్పు దెత్తు నబలా విభు నింపెనలారఁ గూడి సం

భావన చేయవే చెలులు ప్రాణమునం బరికించునట్లు ర
 ఔవిధ మాచరింపు మనసౌధములందు నిగూఢభంగులన్. 162

వ. అనుచుం దద్దనజేంద్రకన్యకం దనవచనచాతుర్యంబునం గార్యంబునకు
 నొడఁబఱచి చిత్రరేఖ యదువీరనగరంబునకుం బోయిన యనంతరంబ యా బింబా
 ధరపఃలాపంబు గొంతి డిందుపడిన యనంతరంబు. 163

క. ¹వెల్లి యగుఁగల త్రొక్కున
 నిల్లిగ్గులు గానవచ్చు హృదయములోనన్
 మల్లామడి యగుచు దాడు
 మెల్లన కూర్చుండెఁ దాల్చి మినుమిను కనఁగన్. 164

అ. తీట్లు చిత్రరేఖ యదువీరనగరంబు
 చేర నరిగి యక్కుమారవరునిఁ
 బట్టితెచ్చు తెఱఁగు భావించి మాయాబ
 లంబు దప్ప నొండులాగు లేమి. 165

వ. చింతించి. 166

చ. ఒకకమలాకరంబునకు నొయ్యనఁ జేరిన నందు నారదుం
 డకలుషయోగనిశ్చలత నచ్యుతఁ జిత్తమునం దలంప బా
 లిక రచిత ప్రణామముకుశీకృతపాణిపయోరుహాశిమా
 లిక కుటిలాలకాలిక వశీభవదాకృతి యయ్యె నయ్యెడన్. 167

వ. ఇట్లు మ్రొక్కుచు వినమ్రవదన యయి యున్న యన్నలినలోచనతో
 నారచుండు. 168

క. ఓరమణి ! నీవు వచ్చిన
 కారణ మెఱిగింపు మనుడుఁ గడువేడుక నిం
 దారినమదితో నిట్లను
 నారమణీతిలక మమ్మహామునితోడన్. 169

మ. బలిదైత్యేంద్రతనూజుఁ డొప్పు జగతిన్ బాణుండు తత్పుత్రియై
 కులదీపం బనఁగా నుషారమణి మాకుం బ్రాణమై యుండు నా

లలనారత్నముఁ బార్వతివరవబోలబ్ధాత్మకుండై యొకం
డలయంచెం గలలోనమానసగృహైకాకారుడై వేడుకిన్. 170

క. వాఁ డెవ్వఁడో యెఱుంగదు
పోడిమి చెడ లజ్జ గోలుపుచ్చె ననుచుఁ బాఁ
బోడి వగచునెడఁ జెప్పిత
వేడికాసన్ మగఁడు నీకు మీ డని పిదపన్. 171

క. వరునిపొడ 2 పో దైఱుంగక
విరహానలఖిలదేత వేఁగెడు చెలికి
న్యైరవారఁ జిత్రపటమున
సుర వర పన్నగుల వ్రాసి చూపితి నంతన్. 172

వ. అందులోన. 173

క. అనిరద్ధునిఁ జేపడ్డెను
మును గలకోఁ గన్న రూపమునకుం జో డై
యునికిఁ దెలిసి యాతనిపయి
మరొజ్జవాగంబు మిగుల మరగించుటయున్. 174

మ. పరిశాపంబునఁ బొందు నప్పోలఁగికిం బంతంబు నే నిచ్చితిం
దరుణీ! తెచ్చెద నీమనోరమణుఁ జింతాభార మిం లేల యం
చు రహస్యంబుగ నిక్కుమారవరుఁ గొంచుంబోవ నా త్రోవఁ గా
నరు తక్కివ్వరు శౌరికిం బిదపఁ గానం జేయుమీ సంయమీ! 175

వ. అత్తైఱం గేల యను తలంపు గలదేని నవధరింపుము. 176

ఉ. బాలుఁ డితండు మార్కొనిన బాణుండు గెల్పు మురారియైన నా
భీలభుజుండు దద్దనుజు భీసుబలుం బరిమార్పునంతలో
నా లలితాంగినిర్భయవిహారములం జరియించు వాని హృ
చ్చులముగాక యున్నె మనుజుండుఁ దనూజయుఁ గేలి సల్పఁగన్. 177

వ. కావున నవశ్యంబు యుద్ధంబు సిద్ధంబు. 178

ఉ. నావుడు వామలోచనకు నారదుఁ డిట్టనుఁ గియ్యమన్న సం
భావనగన్న చందమునఁ బాలుదుఁ బయ్యర దూదినై ప్రమో
దావహ మైనయీపని రయంబునఁ జేసినఁ జాలుఁ దెచ్చెదం
బో పసుదేవసూను ననుబోఁటికిఁ గన్నులపండు వొప్పదే. 179

వ. అనిన విని చిత్రరేఖ వెండియు నొక్క తెఱఁగు విన్నవించెద నాకర్తింపు
మని యిట్లనియె. 180

క. తన మనుమనిఁ గొనిపోయిన
మనమునఁ గోపించెనేని మధుసూదనుఁ డే
మని శాప మిచ్చునో నా
కను తలఁకున నీకుఁ జెప్ప కట పో వెఱుకు. 181

గీ. కెఱిగివారికి నెంతటికిడు పుట్టె
నేని తొలఁగించు హరి దనకెగ్గు చేయు
వెడఁగుఁ జెఱుపందె యెదిరికి న్మడఁచువాఁడు
దనకుఁ దగరంబు చఱచు దెంతటిభరంబు. 182

క. ముసినాథ ! నీవు మునుము
ట్టనె చెప్పినఁ జాలు మఱి కడంగఁడు నాపై
గినియ విని యతఁడు దర్పిత
దనుజకృతం బని రణంబు దడవుం బిదపన్. 183

వ. అనుటయు నారదుండు గలహసంపాదనవిశారదుండు గావున నమ్ముదితతో
నిట్లను నిది నీకుం బని గాదు నాచేసిన సంవిధానంబున నీవు నిశ్చింతంబుగా నని
రుద్ధుం గొనిపొమ్ము. 184

మ. అనినం బొంగి లతాంగి యాదవనగర్భంతఃప్రవేశంబు చే
సి నభోమండలహారిసౌధమయతం జెన్నారు ప్రాద్యుమ్నిహ
ర్యునితాంతాంతికభూమి చేరి కనకప్రాసాదమధ్యంబునం
దనిరుద్ధు స్విభవప్రసిద్ధఁ గనియెన్ హాలామదాలంకృతున్. 185

సీ. లలితనూతనంతాంకారముల మెచ్చి
 మొగమిచ్చు లేమావిమోక వోలే
 బరివారకాపటలంబుతో నవ్వ
 దొరకొన్న పిన్నచందురుడు వోలే
 గమలినీకలికావికాసంబు లెఱిగి పై
¹వ్రాలెడు తేటిరామాలి వోలే
 సరళసౌదామినీసల్లాపముల మేను
 గరుపాటుమిండమేమంబు వోలే

తే నంతకంతకుఁ జిట్టంటు లంటి యంటి
 చెలువలకు యౌవనము విందు చేయ నున్న
 మానగుణబద్ధ మన్మథమంత్రసిద్ధు
 రుచిరరసవిద్ధు నాయనిరుద్ధుఁ జూచి.

186

క. మును విద్యాధరసంతతి
 యనఁగా వివిధంబు లగునుపాయంబుల మీ
 తీనతనమయాబలమున
 ననిరుద్ధం బొదివె విస్మయాపాదిని యై.

187

చిత్రరేఖ యుషాంతఃపురంబున కనిరుద్ధం దెచ్చట

చ. పొదివిన నభోవిహారమునఁ బువ్వునుఁ బోలే నలంగకుండ న
 మృదనసమానుఁ బట్టికొని మానవ దానవ దేవకోటికిం
 గద లెఱుంగంగనీక చని కాంచె నుషాసతిఁ జిత్రరేఖ యా
 ముదితకు రాకపోక ²తొకమూఁడుముహూర్తములయ్యె³నయ్యెడన్.

188

క. ఇది నీకోరినఫల మని
 సుదతికి ననిరుద్ధుఁ జెలువ చూపి యిటు లనున్
 మది సొచ్చి నీకుఁ గూరిమి
 యదికిన వలరాచచుట్ట మవునో కాడో.

189

చ. అనుటయుఁ బూర్ణచంద్రములు నాదటఁ జూడఁ జకోరనేత్రకుం
 గనుఁగొన నెమ్మనంబు శశికాంతశిలాతలమయ్యె నంతలోఁ

దనియకమున్న కన్నుగవతామరజోడు తెఱంగుదాల్చె ముం
చినపరితాప మంతయును జీకటితోఁ బురుడించు నత్తతీన్.

190

గీ. చిత్తమున బాణకన్యక చిత్రరేఖ
చేత లన్నియు నత్కంఠచిత్ర మనుచు
సంతసమునొంది యనిరుద్ధు నంతిపురము
నందుఁ బెట్టించె నేకాంతమందిరమున.

191

ప. అక్కుమారుండు.

192

క. ఏమగువ పట్టికొనెనో
యేమిటికిం దెచ్చెనో యిద్దెక్కడిపాటో
యేమీ యెఱుంగఁడు మది మఱి
తామసి యనువిద్య తొలుతఁ దనుఁ బొందుటయున్.

193

ప. ఇట్లు మాయామోహితుం డయిన ప్రద్యుమ్నతనయుండు పాన్పుపైఁ బవ్వ
డించియున్నతఱి నత్తెఱవ చిత్రరేఖ కిట్టనియె.

194

క. ఇరునెవి యెఱుంగక యుండం
దరుణీ సుఖ మనుభవింపఁ దలఁచిన బదివే
పురకన్ను లెదుటఁ బడితిని
సరివా రెల్లిదము చేయ జాణెత నయితీన్

195

క. జలతైలబిందు వయి నా
మెంఁకువ వెల్లివిరి యైన మేలగునే ని
ర్మల చరితుఁ డయినబాణుం
డలుగఁడె ప్రాణముల కింతయపరాధమునన్.

196

ప. అనినం జిత్రరేఖ యిట్టనియె.

197

క. ఏ మనఁగ లాఁతివారమె
నీమన నెట్లట్ల కాక నీరజవదనా :
యేమిటికి 1దలకె దల్లిం
దామరయును బోలె నుండి తగవు విడుతురే.

198

వ. అనుచు సఖీజనంబులమనంబులకు రహస్యంబు వెలిపుచ్చుం దగమిదోఁపం.
బలికి వారిం దమతమవినోదంబుల నెప్పటియట్ల నిలువంబంచిన యనంతరంబ. 199

చ. పడఁతి కుమారచంద్రకరపల్లవముం దనచన్నుదోయిపై
నిడి పులకించిన్నుగవ యిందుక మోడ్చి వెండియుం
బిడిముడిపాటుతో నతనిచెక్కులు గ్రుక్కుచుమోవివేళులం
బుడుకుచు నుండెఁ దాల్మిగడివోయిననించుక లజ్జలావునన్. 200

వ. ఇట్లున్న యక్కన్నియ కన్నెటింగి చిత్రరేఖమదుమథసు మనుమనిం బొడి
విని మాయామోహంబు నెడలించి పరిబోధ పరిచిత్తుం జేసి యత్తరుణితో రాత్రి
కడచన్నకొలంది చెప్పి ప్రొద్దువోయెం బోయి వచ్చెదనని వీడుకొని వెడలె నా సమ
యంబున. 201

చ. ¹బిడికిలి పొన్నుపైఁ బలికి నొయ్యన కేలు దలాఁపు చేసి క
ద్దెదురుగఁ గొగిలించికొని యెత్తుచు నొత్తుచు మోముమోముతో
గదియ నమర్చి పేర్చి పయిగా లిడినేరిమి లేనినేర్పులం
బొనలేడియూర్పులం గరువువోసినభంగి లఠాంగి యుండ గన్. 202

వ. ప్రద్యుమ్నతనయుండు. 203

క. బిగువుఁజనుంగవతాఁకును
బిగురుంగెమ్మొవి మోవి చేరుటయును సూ
డిగములచేతలగడయును
మగువ కవుంగిట నొకర్తు మరగుటఁ దెలుపన్. 204

వ. కనువిచ్చు నప్పుడు. 205

ఆ. మెఱుఁగుఁడివవోలె మెలఁతుక కౌఁగిట
మేలుకట్టక్రింద మేడమీద
రత్నదీపమధ్యరాజితం బగుతల్ప
తలమునందుఁ బొందుతన్నుఁ జూచి. 206

క. కలగన్న చందమో మది
కలఁగుటయో యైంద్రజాలికవి¹నోదంబో
తెలియఁగ నేర నటంచును
దలఁచును నిజమైన నేన ధన్యుడ ననుచున్.

207

క. నాకనకప్రాసాదము
నాకొలుపువిలాసినులును నాచుట్టములున్
లేకున్న నేమి కౌఁగిట
సీకామిని యున్నఁ జాలు నెల్లచవులకున్.

208

వ. అనుచు నయ్యనిరుద్ధండు నిద్దరలేమిన్కామినిపొందు నిక్కంబుగాఁ
దెలిసి.

209

సీ. తెమలించి కురులొయ్యఁ దివియ ¹లే కటమున్న
కదిసినకెమ్మొవి గమిచి కమిచి
²వెడవెడ సోఁకి పై నడర లే కటమున్న
యలవడ్డకౌఁగిట నదిమి యదిమి
వలు వెడలింపఁ ³జే వాటు.లే కటమున్న
పైకొన్న జమనంబుఁ బ్రాఁకి ప్రాఁకి
తమకించి కొనరుపంతంబు లే కటమున్న
⁴కదిసినచిత్తంబు గరఁచి కరఁచి

తే. తుది మొదలికంటెఁ దుదికంటె మొదలు చాలఁ
జవులగను లయినరతులకు జనవు లిచ్చి
పూవిలుతుచేటిజంత్రంపుబొమ్మఁ జేసె
మానిసీతిలకంబుఁ గుమారవరుఁడు.

210

వ. ఇప్పిధంబున మదనకేళి దేలి యక్కులపాలికాతిలకంబు చేతం గల
లోపలం గన్నది మొదలుగాఁ గౌఁగిచిలోనున్నది తుదిగాఁ దనవృత్తాంతం బంతయు
విని యనిరుద్ధం డుషాసౌభాగ్యానిరుద్ధం డయి కొన్నదినంబు లొరులెఱుంగకుండ
వర్తించునెడ నొకనాఁడు.

211

క. ఆవసదళోధనమునకు

సావాసులు వచ్చి కనిరి సౌధముపై సం

భావితుఁడై దనుజసుతా

సేవితుడై యున్న మనుజసింహుఁ గుమారున్.

212

మ. కని యుక్తోమలికిం గుమారునకు సంగం బంగళాయత్తమై
యునికిన్ బాణునితోడఁ జెప్పఁ జని వా రొండేమియున్ శంకలే
క నరుం డొక్కఁడు దేవ! నీ నగరిలోఁ గన్యాజనాంతఃపురం
బున నున్నాఁడు భవత్సుతావిభుత నిబ్బొందియ్యకొన్నాఁడవే.

213

ఉ. నావుడు రోషవహ్నివలనం బొగ రేగినభంగి మోమునం
గావిరి పర్య నంగమునఁ గంపము నివ్వటిలంగ బాణుఁ డ
త్యావించిత్తుఁడై మనుజుడదై మదీయపురంబు చొచ్చె న
చ్చేవయ కాక నానగరు చెర్చె నీసీ మగమాట లేటికిన్.

214

క. 1. నది నాకూఁతురి నది
మానవుఁ డదె నగరు చొచ్చి మాకులమునకున్
హాని యొనరించెఁ గన్నులఁ
గానఁడు దలయెత్త రోత గాదే నాకున్.

215

క. మనుజాంగనలం బట్టుట
దనుజులకుం జెల్లుఁగాక దనుజాంగనలన్
మనుజులు పట్టుటకును దొగ
కొనిరే బెండులు మునింగి గుండులు దేలెన్.

216

అనిరుద్ధుఁ బట్టి బాణుఁడు తనకింకరులఁ బనుచుట

క. అని తనకింకరసైన్యము
ననిరుద్ధునిమీదఁ బనిచె నదియు భయోత్పా
దనగతిఁ బట్టుఁడు కట్టుఁడు
తునుముఁ దనునెలుంగు ండరఁ దోతెంచె వడిన్.

217

- క. అవ్వులుకుల కలకలు మది
నుప్పర మెగయంగ నెసఁగె నుల్లాసము మై
నొప్పారఁగ బరిగోలరి
నొప్పించిన భద్రగజము నూల్కొన్నగతిన్. 218
- వ అక్కుమారకంఠీరవుండు. 219
- క. ఆతరుణి వలదు వల దని
భీతిం దనుఁ బట్ట బట్ట భీకరతరని
ర్హతరవసింహనాదుం
డై తత్సౌధంబు డిగ్గె నవుడు గజచుచున్. 220
- వ. ఇట్లు డిగ్గి తదంతఃపురద్వారంబున నిలిచి దారుణతరం బగు పరిఘంబు
పుచ్చికొని 221
- మ. తనఘోరధ్వనికిం గలంగఁబడు తత్సైన్యంబు దైన్యంబునం
దునుకొందం బరిఘంబుపై విసరుచున్ దుర్వారుడై పైవయి
న్మునుగం బాటు శరాసిముద్గరగదాముఖ్యాయుధశ్రేణిజే
గినియం జేసిన వేసవిన్ రవి దివిన్ గ్రీడించుచందంబునన్. 222
- క. మండి పదాతులఁ గొందఱఁ
జెంతాడిన నున్నవారు చెడి పాటిరి బా
ణం దున్నయెడకు నొడఱరి
నిండను నెత్తురులు గ్రమ్మి నిట్టూర్పులతోన్. 223
- వ. అప్పు డద్దనుజేందుండు. 224
- క. వెఱవకుండు పాఱకుండు చిం
దఱవందర గాకుఁ డేల దైర్యముఁ దూలన్
మఱచితిరె కులముఁ గీర్తియుఁ
బెఱుకులగతి నింత వలదు బీరము చెడఁగన్. 225
- ఉ. పాతెడుత్రోవ మీకు నలవాటుగఁ జేసినవీరుఁ డెవ్వఁడో
మీటి యనేకయుద్ధముల మీరు జయించుట లెల్ల నింతతోఁ

దీతె ననుం గనుఁగొనుఁడు ధీరతఁ దోడ్పడ రండు నాకునుం
బాటుఁడు పాటుఁ డందుఁ బరిపంథుల నోర్చుడు చాలు మీపనుల్. 226

వ. అని వారి నడకించియు నదలించియుఁ బొదుపు చేసి పోరికిఁ బురికొల్పి
మఱియు మహావీరుల బదివేపురుం బదివేపురుగాఁ బలుదెఱంగుల మూఁకలు చేసి
ప్రమథగణంబులం గఁపి పంచిన. 227

శా. నేలం గొందఱు మింటఁ గొందఱు గజానీకంబుఁ గీలాలము
గ్జాలంబుం బురుడింప సంచితమదోత్సాహంబు దేహంబులం
జాలం గ్రాల నిశాత పేతిలతికాసౌదామనీదామభీ
మాలంకారము బీరముం దెలుప నుద్యద్విక్రమక్రీడతోన్. 228

వ. చచ్చి నిలు నిలు మని యదల్చి తాఁకిన. 229

క. ఒక్కనికిఁ బెక్కు మొనలకు
దక్కక పో రగుట యరిచి దానవ బలమై
క్రిక్కిరిసిన తిమిరమునకు
స్రుక్కక యాదవకుమారసూర్యుఁడు నిలిచెన్. 230

వ. ఇట్లు నిలిచి తనచేతిపరిఘంబు కంఠరంబున జేర్చి. 231

తే. పరిఘతో మరాదులఁ దన్నుఁ బరులవైవ
వారివారికైదువులన వారి వైచె
మఱియుఁ దనతొంటిపరిఘం బమర్చి వేత
నాసురారాతిసేనపై నడచె నపుడు. 232

వ. ఇట్లు 233

క. ఇరువదినాలుగువేపురు
వరభటులం గింకరుల నవారణఁ బోరం
బరిమార్చి విక్రమక్రమ
ధురంధరుం డయినవిజయదోహలి మఱియున్. 234

క. పలకయుఁ గరవాలముఁ గొని
పొలికలనం గెలినఁ జదలఁ బొదల మెఱుంగుల్

వల నొప్పారఁ బ్రచారం

బలు ముప్పదిరెండు నిండు మొనలకుఁ జూపెన్.

235

ప. ఇట్లు వివిధవిక్రమవిహారంబులకు సారంబు లగుకరవాలధారాప్రహారంబులఁ బరబలంబులం బొరిగడిగి యడుకుమార కుంజరంబు పంజరంబు విడివడినసింగంబు నంగంబులవణి ననుకరించుచుఁ గరటిఘటాఘాటవిఘటనంబున జటులపెలాహక పటలవిపాటనంబునఁ దురగపరాపరాజ్ఞాభీకరణ నైపుణంబునం దరశతరంగ పాశీపలాయనప్రతివాదనంబున నిబిడ స్వందనసుందోహ విదారణంబున విచిత్ర యానపాత్ర విధ్వంసనంబున సముచ్చృటభటసముదాయ ఖండనంబునం బటువిటపి వాటిమోటనంబునఁ బ్రచండపవమానప్రతిమానుం డగుటయుఁ దత్సైన్యంబు చాచకట్టువడి నందుం గొందఱువిఱిగి పాటుచో సందడిమ్రుండియు సంగడి వారింబ్రందియు నెత్తురులు గ్రగ్గియు నిగుడ లేక చిక్కియుఁ దాఁకి పడియును దల్లడ పడియును వ్రేళ్లు గఱచియు వెనుకవారికి వెఱచియుఁ గైదువులువైచియుఁ గ్రంతలు చూచియు బడిపాఠతలం ద్రెళ్ళియుం బలుకకు మని గిల్లియు నిండ్లు దూఱియు నెడదవ్వువాఱియుఁ బీనుఁగులతో దాఁగియుఁ బేడుకొన్న రేఁగియుఁ బోరాక మరలియుఁ జోటులేక పొరలియు చొచ్చియు విరఘై కోలుకొనలేక పఱచి రప్పుడు గొందఱు నేలయెడ చాలక నింగికిం దొలంగిన.

236

క. చెడి విఱిగినసైన్యంబుం

బొడగని బాణుండు లోన భుగభుగ నుండెన్

విడువక సమిదాజ్ఞాహుతు

లడరింపఁగఁ బరఁగు నధ్వరానలము గతిన్.

237

ప. అప్పుడు.

238

శా. కుంభిస్వందనవాఱిసైనికపరిక్షోభంబు వారించుచుం

గుంభాండుండు సహస్రవాహయతముం గోదండముఖ్యాయుధా

రంభోదగ్రము ఖడ్గచర్మవృతమున్ రత్నాద్యముం గా ససం

రంభుఁ దై దశనధ్వజోగ్రరథముం బ్రాంతంబునన్ నిల్పినన్.

239

శి. దానవనాథుఁ దారథ ముదగ్రత నెక్కి సహస్రవాహులం

బూనిన శస్త్రజాలము నభోజలదంబున కింద్రచాపం

ధానము చేయ బీరపుటదల్పులతోఁ గవదాంగుశిత్రగో
ధానికరంబుతో శరవితానముతో నెదిరించి నిల్చినన్. 240.

క. కనుఁగొని చిఱున వొలయఁగ
ననిరుద్ధుడు పూర్వశశినిభాననుఁ దై మా
ర్కొన నరుణలోచనుం దై
దనుజుఁడు నిలు నిలుపు మనుచుఁ దాఁకెం బెలుచన్. 241

వ. అప్పుడు. 242.

క. ప్రాణము ఝల్లన నుష క
ల్యాణసిధిం బ్రియునిఁ జూడ నతఁడు గుఱియు నా
బాణకరనికరభతర
బాణంబులకుం గటాక్షబాణంబులకున్. 243.

తే. తండ్రిఁ గనుఁగొన వెఱచి సౌధంబులోన
మఱుఁగుపడు నింతి పడిఁ జూడ మఱియు నెడలుఁ
జిన్నఁ బోయినమోముతోఁ జిత్రరేఖ
తనకు వచ్చినచేటని తల్లడిల్లు. 244.

వ. అట్టియెడ బాణాసురుండు. 245

క. దనుజసుతాసురతోత్థిత
మనోజవిహ్నిభిరామమండన మగునా
యనిరుద్ధమేను గనుఁగొని
తనుత్రరహితంబు నుకరదారుణ మనుచున్. 246.

క. అడిదము గొని నాతోఁ దల
పడియెడునీపడుచుఁ జంప భరమే యని పై
నడరించె వేయిచేతుల
జడిగొనఁ గైదుపులు మఱియు శరనికరములన్. 247.

వ. తదవసరంబున. 248.

మ. పలకన్ బాణపరంపరల్ జడియుచుం ప్రద్యుమ్నసూనుండు మొ
క్కలుఁ దై యేనుఁగు జంప నాది గొనుసింగంబు నిర్విధంచి మం

దం విభ్రాంతి నహర్పతిం జేనయుచున్ డాసెం దదంగంబు న
మ్ములచే రక్తమయంబు చేసి దిశలన్ మూసెన్ సురారాతియున్. 249

క. శరములు దాకిన నెత్తురు
దొరిగిన సంగరవిహారదోహలి యై ని
ర్భరకోష మడర బాణుని
యరదమునకుఁ జిత్రగతుల నతఁడు గదసినన్. 250

వ. అక్కుమారసింహంబుమీద ననురేశ్వరుండు పరిఘపట్టిసముసలముద్గర
ప్రాసప్రముఖంబు లగు వివిధాయుధంబు లొక్కుమ్ముడి నడరించిన నతండు
చలింపక సందీప్తక్రోధుండై. 251

క. గగనమున కెగసి యరదము
నొగ దెగిపడ వ్రేసి ఖడ్గనూతనగతు లొ
ప్పుగఁ దిరిగి తురగములఁ దన
మగతన మమరంగ యదుకుమారుఁడు వ్రేసెన్. 252

ఉ. వ్రేసిన నింద్రవైరి యదువీరునిపై ముసలాసిముద్గర
ప్రాసగదాది హేతినికరంబు ముసుంగుగ వైచె నప్పు డా
యాసుర సైన్య మార్చె నతఁ డంతటఁ బోక విచిత్రఖడ్గవి
న్యాసముతో రథంబుకెలెనన్ మెఱుంగై మెఱిచెం దళుక్కునన్. 253

వ. అట్టియెడ నద్దనుజేంద్రుండు సముద్ధతక్రోధుండై శక్తివైచిన. 254

శా. ఘంటాటంకృతితోఁ గృతాంతలగుడాకారంబుతో దిక్కులన్
మింట న్మంటలు గ్రమ్ముక్రొమ్మెఱుంగుతో నెక్కొన్న యాశక్తి పై
కొంట న్మేను మలంచి పట్టికొని కోకొ మ్మంచు వ్రేసెన్ వెసన్
వెంటన్ గీటి ధరిత్రి దూఱ నతఁ డవ్వీరుండు మూర్ఖిల్లఁగన్. 255

తే. అంతలోనన లేతినయసురనాథుఁ
జూచి కుంభాండుఁ డిట్లను శూరుఁ డయిన
యతనితో నింక నీవు గట్టెదుర నిలిచి
పాడిమై నని చేసిన బ్రదుకు కలదె. 256

- క. ఆయుధము దాఁతు బెఱుగఁడు
పాయము బలియించి తింతవడి మరల నితం
దాయతభుజుండు మ్రింగును
మాయాబలమునన కాని మడియఁడు నీచేన్. 257
- వ. అనుటయు నతండు రోషదహనదందహ్యమానమానసుండై యెం దుపా
యంబు చేయ నేరక మాయ గైకొనం దలంచి. 258
- క. ఉరగము నెర గొను గగఁడని
వెరవున ¹నరు నణఁతు నని దివికి వెన దాఁబెన్
నరథంబుగ సద్యజముగ
సరథ్యసాహస్రముగ ససారథికముగన్. 259
- వ. ఇవ్విధంబున. 260
- క. ధీరుఁడు బాణుఁ డదృశ్యా
కారుం డయిపోయి కలను గముకొని ఖ
స్పార ప్రచారపరుఁ డగు
నారాయణపౌత్రు నేసె నాగాస్త్రములన్. 261
- వ. అయ్యస్త్రంబులచేత. 262
- క. సందానదందశూకా
స్పందితసర్వాంగుఁ డయిన ప్రద్యుమ్నసుతుం
జందనగంధులు చూచిరి
చందనధరణిరుహంబుచందాన ననిన్. 263
- వ. ఇట్లు పాములచేతం గట్టువడి నేల కొఱిగిన కుమారుం జేరి యరదంబు మీదన
బెక్కింబుకామపై నొఱిగి బాణుండుఁ గుంభాండున కిట్టనియె. 264
- క. కులకన్యాదూషకులం
దల గోయక యున్న నేల తగ వగు వీనిం
బొలికలనికి బలి యిమ్మని
పలికినఁ గుంభాండుఁ డసురపతి కిట్టనియెన్. 265

అ. కలనఁ బడినవారిఁ గయికొని¹కొనిపోయి

పుండ్ల నోమి మగుడఁ బుచ్చు తొప్ప

బంత మడిగి మగుడ బవర మిచ్చుట యొప్పు

నించునేని దాన యేలు తొప్ప.

266

వ. వినుము చెప్పెద.

267

క భుజగర్వ మడఁగఁ జుట్టిన

భుజాస్త్రము లిట్టు నట్టు బొరలం బడినన్

గజిబిజిలేదు మొగంబున

ముఖ బాపురె వీని బోల మగలుం గలరే.

268

గీ. వేయిచేతులవాడవు వివిధసమర

విజయశాలికి దైతేయవీరవరుడ

విట్టి నీతోడఁ బోరాడ నెవ్వఁ డోపు

విక్రమక్రీడ సరిలేని వీడ కాక.

269

చ. ఇతనికులంబుఁ బేరు విని యేలఁ దలంచిన నేలు మేలు నీ

కతిలలుఁ డయినబంటు హృదయంబున రోషము పట్టలేని వ

ద్యతకు విధింప నేల యితఁ డాకకుఁ బాత్రము నీవెఱుంగవే

ప్రతినయు నాజ్ఞ యుం దగవుఁ బంతము రాజులు దప్ప రెన్నడున్.

270

మ. అనినం బండులు గీటికొంచు హృదయం బల్లాడ బాణాసురుం

డనమాఁ నీ పలుకేను దాటుదునె వీఁ డన్యాయకార్యంబు చే

సిన సైరింపక యుంటి వంశమునకుం జేదైన యీకొలచే

రునిఁ గన్యాకులటాసమేతముగఁ జేర్తుంగాక కారాస్థితిన్.

271

బాణాసురుఁ డనిరుద్ధునిఁ జెరసాలం బెట్టించుట

గీ. అనుచుఁ జెఱసాలవారికి నప్పగించి

యాదవకుమారుఁ గూతును నసురవిభుఁడు

1. పోట్లపుం, క్లోమి మచుడఁ బుచ్చుతొప్పఁ బంత, మడుగ మరల బవరనచ్చుట యొప్పుగ, గించు.

మనములోపల నెగ్గించి మరలిపోయె
నాత్మమందిరమునకుఁ గుంభాఁడుఁ గూడి.

272

క. అంత నిట హరినగరిలో
నంతఃపురకాంత రెల్ల ననిరుద్ధుని సౌ
ధాంతరములందుఁ దడవుచుఁ
జింతించుచు నింక నేమి చేయుద మనుచున్.

273

సీ. చెందమ్మివిరులలోఁ జిందుతేనెలు వోలె
గన్నుల బాష్పాంబుకణము లడర
వదరుచీకట్లలో వ్రాలుచుక్కలవోలె
వేణిభరమ్ములో విరులు వ్రేలి
దూలుతీఁగెలవెంటఁ దుగుతేటులు వోలె
నసదునెన్నడుముల నారు లొలయ
²రావుజక్కవలఁ జేరనిచంద్రికలువోలె
జన్నుల ముత్యాలసరులు పెనఁగ

తే. ముద్దుమోము లల్లార్చుచో మూఁపులందు
గర్జభూషణజాలంబు గళిగళింప
మార్చిమార్చి చేతుల వ్రేళ్ళ మడఁచికొనుచు
నింక నెట్లమ్మ యంచు నయ్యింతు లేద్య.

274

వ. అందుఁ గొందఱు.

275

సీ. చక్కనివారిలోఁ జక్కనివాఁడు దాఁ
³గడుఁ బిన్నగాని వేగంబు వీడు
బంటు నొచ్చిననోరఁ బలుకండు నెఱవాది
సుఖభోగి చుట్టాలసురభి రాచ
బిడ్డయై యుండి గబ్బిడనం బెఱుంగఁడు
గరగరనై యుండుఁ గలయ నేర్చు
నూఁపరలాఁడు గాఁ దుపకారి నవ్వు మే
లము గాని తనవారు లాఁతివా ర

1. వలుదజీకట్లలో 2. రేయిజక్కవలఁజేరిన. 3. గడుఁబిన్న కాన వేగంబవీడె.

శే. నఁడు గదానిబంగారురత్నంపుబొమ్మ
ముంగిటినిధాన మమ్మలముద్దు దమ్ము
లన్న యీతనిఁ గనదేని కన్నతల్లి
కడుపు మసిగాదె దయ్యము : కరుణ లేదె.

276

సీ. అఖిలలోకాధీశుఁ డగుచక్రదరునింట
నొకకీడుమాట నేఁ దొదవె నమ్మ
బాల్యంబునంద శంబరుఁ జంపెఁ బ్రద్యుమ్నుఁ
దతనిలా వెల్లిద మయ్యె నమ్మ
1 కీడు లే దన దేవకీదేవిబలగ మొ
ప్పినఁ బాలలోఁ బండ్లు విసికి రమ్మ
యదువీరులు ప్రమత్తు లని మున్ను మెచ్చని
చుట్టాలు నగ సేగి చూపె నమ్మ

తే. చెడఁ దలంచెరి గాకేమి సిలుగు చింత
లీని యిప్పీటి కొరు లింత పూని రేని
గడచె నింక మారతీదేవి కడుపుచల్ల
నగుట 2 విధి యిన్ని గలిగించె నక్కటకట.

278

క. మధుమధన క్రోధానల
మధికముగా మండ నూఁదు నవ్వెంగలికిన్
విధి యలుగక 3 మును మృత్యు
షుధార్తివివృతాస్యపదవికోఱ యలుగదే.

279

సీ. అనిరుద్ధసింహంబు నంటి చావునకుఁ ద
ప్పిన కరి హరితోడఁ బెసఁగ కున్నె
యదుపుంగవున కింత యపకార మొనరించి
దేవతావిభుఁ డె న దిగులు చొరఁడె

మరవైరినీడన మూడులోకంబులు
బ్రదుకంగ మన కేల పలవరింప
నదేవునుమని నద్దిరా యెటు చూతు
ననక ¹కేరడ మెవ్వఁ డలవరించె

తే. వెఱవ కోడక యొకరుండు వ్రేలఁ జూప
నెంతవాఁ డక్కుమారు నోరంతప్రొద్దు
గలసి పాసి పోఁ జానికతన మనకు
నేలతలఁ గాళ్లు నిలువమి నిజము గాక.

280

అ. అనుచు నుండలేక యార్తస్వరంబున
నేడ్చి రంతిపురము నింతు లెల్లఁ
బురజనంబులెల్ల గురరీనినాదమో
యంగనారవంబొ యని తలంప.

281

వ. అట్టియెడ వీరభటులు గడురయంబునం జనుదెంచి యెక్కడెక్కడ యను
వారును నేమేమి యనువారును నెవ్వరెవ్వ రనువారును నిలు నిలు మనువారును
బోకుపో కనువారును సగుఱు గళవళించి యక్కామినులచే ననిరుద్ధం డూరక
యదృశ్యం డయ్యె నని యెఱింగి విస్మయంబున.

282

గీ. హలధరుండును హరియు సాత్యకియు మఱియుఁ
బేరు గల దొరలందఱు బెరసి సభకు
నరిగిరి పురంబులో వీరు లంతపట్టు
నెఱుంగ నన్నాహభేరి వ్రేయించి పిదప.

283

క. ఇతెఱుగున సభలోపల
దత్తఱమునఁ గూడఁబడిన దర్శితసామం
తోత్తములలోన విపదుఁడు
మత్తద్విపలీల మనసు మండ నిటు లనున్.

284

చ. ఒకఁ డనిరుద్ధుఁ బాపుటకు నుల్లములో వగ లేదు నాదునై
నికులఁ దలంప కిందు రజనీసమయంబునఁ జొచ్చి యెవ్వఁడో

మకుటముదన్ని నా శిరము మానికముం గొనిపోయె నంచు ని
ప్రకరఁ బొల్చినట్లు మదిపొక్కెడు నెక్కుడుభంగపాటునన్.

285

క. కన్నుండఁ గంటిపాపం

గొన్నట్లు మొఱంగి బాలుఁ గొనిపోవుటకై
య స్మించు బంధుయుతముగ
మన్నిగొనక యున్న నేటిమాటలు మనకున్.

286

క. నావుడు సాత్యకి యిట్లను

దేవా కుఱఁగటనె వెదకి తెలియగ వచ్చుం
జూవే చోరులఁ జారుల
చే వీటికి దవ్వు వోరు చిక్కుడు రింతన్.

287

ఆ. అనుడు దనుజవైరి యాహుకుఁ బంచిన

నతఁడు చరులఁ బంచె నాక్షణంబ
గజతురంగరథనికాయము లెక్కివే
యగురుదెంచి వార లరసి యరసి.

288

గీ. కలయం దిరిగిరి రైవతకం బనంగ

మఱి లతావేష్ట మన వేణుమంత మనఁగ
ఋక్షవంత మనంగ మహీధరముల
నంతఁ బోక యుద్ధానంబులందు జొచ్చి.

289

వ. అరయుచుండి రా సమయంబున సేనాపతి యగున నాదృష్టి వెఱచి వెఱచి
నారాయణున కిట్లనియె.

290

క. ఏ నొకటి విన్నవించెద

దానవకులమథన పెద్దదడవున నుండిఁ
బూని వినిపింపఁ గలపని
యానో కాదో విచార మది దెలియఁ దగున్.

291

- క. ¹దెస చెడి మైందద్దివిదులు
నసిలోమపులోములును హయగ్రీవుండున్
²వసి మాలి సౌంభసాలులు
నిసుంభ నరకులును జెడిరి నీ ఖడ్గమునన్. 292
- గీ. మఱియుఁ గొందఱు నీచేత మడిసి రందు
మిడి యడఁగఁ జొచ్చి తమసూడు దడవలేరు
పారిజాతంబు దెచ్చుచో బ్రదికి పోయె
నిర్జరాధీశుఁ డొకరుఁడు నిన్నుఁ దాఁకి. 293
- శా. నాకుం జూడ మనంబునం గుటిలుఁడై నాకేళుఁ డిబ్బాలుఁ దా
నే కొంపోయినవాఁడు వాఁడు దగువాఁడే గౌతమశ్రీరహ
స్వీకారాదులు తచ్చరిత్రములు నాచేఁ గ్రొత్తగా నేరి క
ర్ణాకర్ణిక గథలందు మున్ను వినవే నానాప్రకారంబులన్. 294
- వ. అనుటయు దనుజువైరి విచారించి నిట్టూర్పు నిగిడించి. 295
- క. నాతండ్రి సురపతిపై .
నే తప్పను లేదు మన మనేకవిధములన్
దైతేయవధము చేయుట
యాతని కార్యంబు మనల నతఁడు విడుచునే. 296
- వ. అట్లుం గాక. 297
- గీ. ఉత్తముండు హితము చేసి యూరకుండు
మధ్యముండు హితము చేసి మాఱు వెదకు
నధముఁ డొరుచేయుహిత మైన నణచి వుచ్చు
హితమునకు నెగ్గు చేయువాఁ డెవ్వఁ డగును. 298
- క. చేసినమే లెఱుఁగుదు రొరు
గాసింపరు కుచ్చితంపుఁ గిజద లెఱుఁగ ర

త్యాసక్త సౌహృదులు ¹న
త్యాసీనులు సురలు వార లవకారకులే.

299

క. ఇప్పుడు నీ పలికిన పలు
కొప్పుడు ప్రద్యుమ్నతనయు నొక్కతె వలపుం
ద్రిప్పలఁ బడి కొనిపోయెను
దప్పెం బుంశ్చలికి నేటితగవుం గిగవున్.

300

వ. అని చింతించుచున్న మురాంతకునకు నక్రూరుం డిట్టనియె.

301

క. మనపని దనపని దనపని
మనపని గా నడతు మతఁడు మనము నొకఁడు మో
చినమో పిందలు మోచిన
యనువున నీతోడువడుట యతనికిఁ గీడే.

302

ఉ ఎట్టికుబుద్ధి యైనఁ దనయిష్టసహాయుని కెగ్గు చేయునే
పద్దెడుచోట గాల్చుకొను బాలికుఁడుం గలఁడే సురేశ్వరుం
డద్దె యతండు నిన్ను దనుజాంతకుఁ డండ్రు విరోధమేటికిన్
బుద్దెడు నిద్రఱుం ద్రిదివభూతలరక్షణ మాచరింపఁగన్.

303

క. దేవతలఁ గావ మానుష
భావంబున నవతరించి పని పూనిన యా
దేవాదిదేవుఁడవు నీ
వేవిధమున వారు నీకు నిటు చేయుదురే.

304

వ. అనుటయు నచ్యుతుండు.

305

శా. గంధర్వామరయక్షరాక్షసుల కి కార్యంబు సిద్ధించునే
²బంధక్యాహృతుఁడైనవాడు దలఁపం బ్రాద్యుమ్ని దైత్యాధిప
స్కంధావారవిహారిణుల్ గులట లీ చందంబు గావించు రీ
³బంధుబ్రాంతి వెలార్చెన్ మనుమనిం బ్రాగ్భ్రతికిం జేరెదన్.

306

- క. అనుటయు నద్యుతు పదింపు
మనంబు నిలుకడకు వందిమాగధగణముల్
వినుతించినఁ గైవారము
లనర్గళంబుగఁ జెంగె నాస్థానములోన్. 807
- వ. తదనంతరంబ మున్ను వోయినచారులు, 808
- ఆ. కూడి గిరులుఁ దరులుఁ గొల్లంబుఁ బల్లంబు
నరసి మట్టఁ బుట్ట నడవిఁ దడవి
యోపి తొలులు సెలులు నోలంబుఁ గూలంబుఁ
జూచి క్రంత గ్రుంతఁ జొచ్చి వచ్చి. 809
- వ. మధుసూదను సఖామందిరద్వారంబున నిలిచి యిట్టనిరి. 810
- క. తిరిగితిమి గాలి కై నం
జొరఁ గూడనిచోటు లెల్ల సూర్యమారీచుల్
పరఁగనినెంపుల చూచుట
యరుదె యనిరుద్ధఁ జూడ నంవడ దయ్యెన్. 811
- తే. ఇంక నే దిక్కుఁ దడవుదు మెఱుంగఁ జెప్పు
మనుచుఁ గన్నీరు దొరుగంగ నవుడు గఱచి
కొనుచు బొమగంటు వెట్టుచుఁ గొంద అచట
నొం దుపాయంబు నేరక యున్నయంత. 812
- మ. చెలఁగెం దూర్యరవంబు శంఖములు మ్రోసెన్ శౌరిచిత్తంబునం
దకుకొత్తంగఁ బ్రమోద మట్టియెడ నాదై త్యాగి యేకార్యమున్
నిలువన్నే రనివాడయై మనుమనిం దే బోయెదన్ వార్ధిలో
పల నున్నన్ మును గొంత జూడ యెఱిఁగిఁపం జాలువాఁ డెవ్వఁడో. 813
- వ. అనుచుండె నా సమయంబున. 814
- కా. పారావారనగాధి రాజతనయాపాంగేక్షణోదంచిత
శ్రీరాజత్పులకావళీవరతనుప్రీతిప్రకాశాంతరా !
కారుణ్యామృతవర్షిభాషణవిధాకళ్యాణరత్నాకరా !
దూరీభూతతరాంతరాయనివహా దుష్టాత్మశిక్షాపరా ! 815

క. దోషాకర జయభూషా

దూషితనిశ్శేషీతారి దురితపరాశీ :

భీషణ హేషాధ్య యశః

పోషణనిత్యాభివృద్ధ పుణ్యసమృద్ధా !

316

మాలిని—

నిగమనివహరంగా ! నిత్యమానాంతరంగా !

విగత జననసంగా : పితభేద ప్రసంగా :

ఖగహిమకరనేత్రా ! గౌరవీలాత్రగాత్రా !

జగదధిక్పతపాత్రా ! సమ్మదోద్యచ్ఛరిత్రా !

317

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొమ్మనామాత్యపుత్ర బుధారాధనవిరాజి
తిక్కన సోమయాజి ప్రణీతం బైన శ్రీ మహాభారతకథానంతరంబున శ్రీమత్సకల
భాషాభూషణ సాహిత్యరసపోషణ సంవిధానచక్రవర్తి సంపూర్ణకీర్తి నవీనగుణసనాథ
నాచన సోమనాథప్రణీతం బైన యు త్తరహరివంశంబునందుఁ బంచమాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు

ఉత్తర హరి వంశము

షష్ఠాశ్వాసము

శ్రీకలితయోగిహృన్నా

శీకాంత ర్నిజనివాస లేఖాధిపసం

ధ్యాకాలమూలజపన

స్వాకారోంకారదూప హరిహరనాథా !

వ. దేవా వైశంపాయనుండు జనమేజయున కిట్టనియె.

1

చ. తెలతెల వేగునంత నరుదెంచి నభోమణివోలె నారదుం
డలరుమొగంబుతో నభ రయంబునఁ జొచ్చినఁ గంసవైరి య
క్కొలువున మించియు న్మనసు గుండగఁ బీతము దిగ్గి యమ్మునిం
బలుకుల గోప్రదానమధుపర్కములం బరితృప్తఁ జేసినన్.

2

చ. ఆతఁడు సిథాంబరావరణ మైలమహామణిపీఠ మెక్కి య
చ్చుతు నిజసింహపీఠగతుఁ జూచి మురాంతక ! యెంత చిన్న వో
యితి మది నెంత వంత గల దీ యదువీరుల నేల చాల దీ
రతఁ దరలించి చిత్తముల రాజెద రన్న మురారి యిట్లనున్.

3

క. మునినాథ చెప్పఁ జిట్టలు
మనయనిరుద్ధుండు నిన్న మగువలు గొలువం
దనయింట రాత్రి నెమ్మది
నునికి గలిగెఁ బదప నున్న యునికిన యడఁగన్.

4

నారదుఁడు శ్రీకృష్ణున కనిరుద్ధుని వృత్తాంతము చెప్పుట

- ఉ. నావుడు నారదుండు యదునాయకపీఠులఁ జూచి యద్యుతా
రావరణంబు చూచితిమి రాత్రి నిజం బనిరుద్ధబాణబా
ణావలిచేత నాదితిసుతాత్మజుకై చెలి చిత్రరేఖ సం
భావన నక్కుమారవరుఁ బట్టుట నయ్యుష వాని ముట్టుటన్. 6
- క. బలివాసవులును బోలెం
దలపడి రనిరుద్ధబాణదైత్యులు వేచే
తులవాఁడు రెండుచేతుల
చెలుపునిచేఁ జిక్కిమాయ చేకొని భీతిన్. 7
- చ. తనవతురంగసేనలు శతంబులు వేలును గోట్టునున్ ధరం
బెనుఁగొనఁ గూర్చె పీఠు గడుబెట్టనుచుం బెనుఁబాము కట్టునన్
దనువు మునుంగఁ గట్టె విను దానవసూదన : యింతభంగ మే
మనుజుఁడు నోర్వ డన్నఁ దరమా పరమాత్మజ యాభిలాషికిన్. 8
- చ. అని మునిచెప్పిన న్నిని మురాంతకు డంతకు భంగి దైత్యువైఁ
గినిసి ప్రయాణవస్తువులు కింకరకోటికి నప్పగింపఁ బో
యిన నగి నారదుం డసుర యిచ్చటికిం బడునాల్గువేల యో
జనముల నున్న వాఁ డరుగఁ జాలునె మానవలోకయానముల్. 9
- క. గరుడనిఁ దలఁపుము పగరం
బొరిగొని కీర్తియును విజయముం గొను మనుడున్
హరి నుబ్బఁ జేసె మునిభూ
సురపుణ్యాహములతోన సుదతులసేనల్. 10
- సీ. తలఁచె నాగాంతకు దానవాంతకుఁ డంత
నతఁడును దోఁచెఁ గెంపాడమేనుఁ
1 గుంతంబు లన నొప్పుగోళ్ళును భుజములు
రెండురెండులు రెండు రెండ్లు మెఱయ

నన్నివేదంబులు నాటంగములతోడఁ
జదివి శ్రీవత్సాంకజలజనేత్ర
రుచి మీఱఁగా నూర్ధ్వరోముఁడై సమధిక
క రశాఖుఁడై కెంపు గలుగుపాణి

తే. తలము లమరంగ గౌరునిదృఢపుడెలుంగు
దనర సింహాననుఁ డై తరణికోటి
దీప్తిసుముఖుఁడై యాజానుదీర్ఘ బాహుఁ
డై తరుణసుకుమారుఁ డై హర్ష మెసఁగ. 11

వ. తదనంతరంబ. 12

క. భూతముల కాత్మ యాత్మకు
భూతంబులు దాన యగువిభుం డితఁ దనఁగా
నీతం డష్టవిభూతి
ఖ్యాతి వడసెఁ బ్రీతుఁ డగు ప్రజాపతిచేతన్. 13

గీ. సాధ్యులకు దేవతలకుఁ బ్రజాపతులకు
కాశ్యపుఁ డితండ యన దివ్యసంయమింద్ర
సూతమాగధవంధిసంస్తుతులు చెలఁగ
శ్రీవిభుం డాసువర్ణనిఁ జేర వచ్చె. 14

క. దేవుఁడు సాత్యకిఁ గనుఁగొని
నావచ్చినయంతదాక నగరమునకు నీ
కావలిను మ్మని సుతంబ
దేవసహాయుఁ డయి వై నతేయుని నెక్కెన్. 15

క. గెలుపుము బాణుని వానికిఁ
గలవారిని విజయలక్ష్మిఁ గయికొను టరుదే
కలన బదాఱు మొగంబుల
మలయుదు నీ వనుచుఁ జెలఁగె మాగధరవముల్. 16

గరుడని నెక్కి కృష్ణుండు బలభద్రప్రద్యమ్ములతో
దండయాత్ర వెడలుట

గీ. ఆకసంబున వేంచేయుహరి సిద్ధ
సాధ్యచారణగంధర్వసంయమింద్ర
వివిధ సంస్తుతుల్ చెవుల పండువులు చేసె
జయజయారావములతోడ సకలదిశల.

17

తోడకవృత్తములు — జయజయ మంగళసంగతరూపా !
జయజయ పావకసంభృతరూపా ?
జయజయ కల్పితసాగరతాపా !
జయజయ ఖండితశంకరచాపా !

జయజయ మస్తకశస్త్రకలాపా !
జయజయ కౌస్తుభచారుకలాపా !
జయజయ కాళియసారదురూపా !
జయజయ కంసన్యశంసహకోపా !

జయజయ ధౌతవిశంకటపాపా !
జయజయ మోహనిశామణిదీపా !
జయజయ పాదలసత్పరిదాపా !
జయజయ విక్రమశాసితభూపా !

18

చ. జయజయ శంకచక్రధర శార్ఙ్గగదాధర శ్రీధరాధరా !
జయజయ భక్తిభావితనిశాచరభేదరచిత్తగోచరా !
జయజయ కిల్బిషాపనుద శాంతహృదాస్పదచిత్తసమ్మదా !
జయజయ భూతభావన ప్రజాకలితావన లోకపావనా !

19

మ. జయ నారాయణ పుండరీకనయనా శార్ఙ్గ జగన్నాయకా !
జయ పీఠాంబర భక్తవత్సల విరించస్తోత్రపాత్రక్రియా !
జయ జంభారివిరోధివిక్రమకథాశ్లాఘావిఘాతక్రమా !
జయ గోవింద ముకుంద మందరధరాశారీ మురారీ హరీ !

20

వ. ఆని యివ్వధంబున దవ్వదవ్వలనివ్వబట్టి దివ్వలజయజయాశీర్వచనంబులు
దుర్వార సమరగర్వంబు నిర్వహింపం జేయ నజేయవిక్రమధురంధరుం డయిన
విశ్వంభరుండు. 21

క. హరితేజము హరికాంతియు

హరివిభవము హరిభయంకరాకృతి హరి వే

గిరము హరివిక్రమంబును

హరి యనుపేరిటికి లక్ష్మి నాపాదింపన్. 22:

చ. గరుడనికాంతికిన్ హరి పొగడ్త యొనర్చు నిజప్రభాపరం

పర పరగించురూపము గృహినిధి గైకొని యొప్పె నప్పుడో

నరవరచంద్ర నాటి తనంబు మనంబున నాటి నేటికిన్

బొరిఁ బొరిఁ దృప్తి లేదు ననుఁబోటికి వేఱతలంపు లేటికిన్. 23:

వ. అట్లు దివ్యరూపధరుండై . 24.

క. విలు నమ్ము సంకుఁ జక్రముఁ

బలకయుఁ గౌశ్యేయకంబుఁ బాశము గదయుం

గల యెనిమిదిచేతుల దాఁ

పల వలపలఁ దాల్చె శౌరి బాణనియనికై. 25:

చ. పదగలు వేయి చేసి బంధద్రునికిన్ హరి పాశరాగుతో

నొడలును వేయిరూపముల నొప్పంగ నప్పుడు వై నతేయుపై

విడిసిన వేయిశృంగముల వెండినగంబును నంజనాద్రియుం

దడఁబడఁజేసి రిద్దఱు నుదంచితభానుయుగంబుదాడునన్. 26:

కా. ఉద్యద్విక్రమకేళికిం గలన నుద్యోగించువాడైన యా

ప్రద్యుమ్నండు సనత్కుమారతనుడై భాసిల్లె నమ్మువ్వరన్

మాద్యల్లెల ధరించి దాఁచెను గరుత్మంతుండు విద్యాధరీ

పద్యావిద్యుదనర్గళానిందురాపస్వర్గమార్గంబునన్. 27:

వ. ఇట్లు పన్నగారి నగారినిగరిపొరువుతెరువునం జనునప్పుడు చప్పుడుచే
తేక్కుల మొక్కులంబుచే రేకులపీకులచే గగన గంగాభంగంబుల భంగంబులకు

నెలపు లవురవంబుల జవంబుల లవంబులం దెలుప నవ్విసతాతనయుండు తన
తమ్ముడగుటం దెలుప నిలువరాక పరాకయిన యనూరుండు రెండురకంబుల
నురంబులావునం బగ్గంబు లగ్గలంబులుగాఁ గుడియింప నడియింప కవ్వెరవున
సరకుగొనక యణకలు వై చిన పచ్చమాపులయొచ్చెమావం నీవలఁ గావలి నడచు
మాతరుండు కఠోరవచనంబులాడినఁ బింగళుండంగలార్చిన దండుండు దండించినం
జక్కంబడమిఁ దనయెడమిఁ దానడిమిఁ దడిమి నిజంబుగా రవి గారవించి
గోచరులగు భేదరుల నడిత్రోవం ద్రోవక ననువు చెల్లింపు నిలింపదంపతులనగవులు
చలింప నప్పులుఁగుతేనిగఱులనెఱులలో జిక్కిన చుక్కలు లెక్కలు గడవం బొడ
వుననుండి పడి పొడవడంగి వడివడి జడివడం గడివోయినవీరుల నురిలించుసుర
తరువులఁబురేఖ లెఱకలకుం గజపన (తెఱపి)ప్పు డపుత్రపిత్రవైచిత్రి చూచి
వెఱపున మైమలుపునఁ బఱవనేరక యూరకయున్న యన్నభోగమనుల విమానం
బులు చిందఱవందఱ లయి మంటలు వెంటలు గొన రాలియుఁ బడగ లెడ గలుగఁ
బడలు వడియునుం దల్పంబులు శిల్పంబులం బాసియుం దలుపులు వెలుపలం గెడ
సియుఁ జెంచులయంచులమించులు మంచు లయ్యునం జెదర మఱియుఁ గాకోదర
విదారి యాకసం బెల్ల బెల్లగిరి దీశలు దుర్దశంబులుగ నిర్దరులు జర్దరులుగా
మేఘంబులు మోఘంబులుగాఁ గిన్నెరులు గన్నరులుగా భూతంబులు భీతంబులుగా
రయంబు గండరువును జయంబు బండరువునునై యరుగునట్టియెడ రేవతీరమణుండు
రుక్మిణీరమణునితో నిట్లనియె.

28.

సీ. బాలార్కబింబంబు పరఁగించి రేయెండ

మనమీదఁ జల్లిన మాయ లేదు

కొంతంబు మెఱుఁగులు గుప్పించి మెఱుఁగులు

మనమీదఁ జిలికిన మహిమ లేదు

హరజటామండలం బడరించి క్రొమ్మించు

మనమీదఁ జిమ్మిన మమత లేదు

కమలభవాండంబు గదలించి సలింబు

మనమీద ముంచిన మహిమ లేదు

- అ. పసుపునిగ్గు వోరెఁ బ్రద్యుమ్ననకు నాకు
నీకుఁ జాయ మేన నివ్వటిలైఁ
గనకభూధరంబుఁ గదిసినవారమో
కాక వేఱెఱుఁగొ కమలనాథ ! 29
- చ. అనుఁడు బ్రలంబవైరికి మురాంతకుఁ డిట్లను నిగ్గిరివ్రజం
బనునగరంబు గాచికొని యాహవసీయము మండుచుండు న
య్యనలముచాయఁ జూపె మన మందఱము న్వరవర్ణిసీమన
స్తనవరవర్ణిసీమ్యతికిఁ దావల మైతిమి పీఠి మీఱఁగన్. 30
- క. నావుడు నిలాంబరుఁ డ
ద్వేషునితో దీని కెయ్యది యుపాయంబో
నీ వెఱుఁగులేని వేగిమ
కావింపుము ప్రతివిధానకరణం బనినన్. 31
- మ. వినతానందనుఁ బ్రీతిఁ జూచి పలికె నిశ్శక్యంభరుం డిప్పు డీ
యనలం బార్పు మనంతర క్రియ నిరాయాసంబునం జేత నా
పని యన్నన్ గరుడండు రెండెఱకలన్ భాగీరథీవారిఁ గై
కొని యయ్యాహవసీయ మాఱ గురిసెం గోలాహలోల్పాదియై. 32
- క. నరనాథ ! యవుడు నీలాం
బరుఁడును బీతాంబరుండుఁ బ్రద్యుమ్నఁడు ము
వ్వరు మూఁడు జగంబులుఁ జా
లరె సాధింప నని నాతలంపునఁ దోఁచెన్. 33
- చ. తదనంతరంబ. 34
- మ. దహనం బాటుడుఁ బక్షినాథుఁడు మహాత్మాహాత్మరంహ స్తనూ
రుహఁ దై సాగిన నాగిరివ్రజములో రుద్రాక్షఁ దద్రాజుదా
ని హితాపాదనులై నయయ్యనుచరాగ్ని శ్రేష్ఠులొం దొండ దు
స్సహరోషావృతచిత్తులై దళదిశాజాజ్వల్యమానాంగులై. 35
- చ. తమలోన. 36

- ఉ. ఎక్కడివారొకో గరుడుఁ దెక్కుడుగాఁ గంవారు వీరపో
యెక్కుడువారు లోకుల కనేకవిభాకరభీకరాకృతుల్
ముక్కుటమూవు రిక్కడకు మ్రొక్కుదులై యరుదెంచి రంచుఁ బే
రుక్కున యాదవత్రయరణోద్భటులై చటులైకవిక్రముల్. 37
- వ. పురారియనుచరాగ్నులు వెరాక్రమించు సమయంబున. 38
- క. దానవుఁ డొకఁడు మనోజవుఁ
దానతి విని బాణుచేత నారణము తెఱం
గేను విన ఎలతుఁ గనుగొను
మా నా తెఱిగిం తనుడు సమాలోకించెన్. 39
- గీ. మంటజోదుల కలనఁ గల్మాషకుసుమ
దహనత్పషితమహాబలతపను లనఁగ
నుదృటులు స్వధా కారాశ్రయులు మురారి
తోడఁ దలపడి యేగురుఁ దొలఁగి చనిరి. 40
- వ. మఱియును.

కృష్ణుఁడు గిరివ్రజపురరక్షకులగు నగ్నుల గెలుచుట

- క. పోరిరి మురారితో రణ
పారంగతు లయి పతంగపటహస్వర్ణాం
గారభ్రాములు స్వాహా
కారాశ్రయు లేవు రనలకాయు లజేయుల్. 42
- క. అహతము లయె జ్యోతిష్తో
మహనిర్భాగములు రెండు ¹మంటలు వపుష
స్మహిమ మయి నడవ నడుమను
సహాయుఁ డయి యంగిరుఁ డనుసంయమి నడచెన్. 43
- చ. అదరముపై నుదగ్రుఁ డగునంగిరనుం గని నెమ్మొగంబునన్
దరహసితంబు చెన్నెనఁగ దానవసూదనుఁ డల్ల నిట్టనున్

మరలు మునీంద్ర : నీకు వసమా యసమాయుధకేళి గేలికిం
దరమె మదీయసాయకవిలానము మానము గోలుపుచ్చదే.

44

మ. అనుడుం గోపము రూపముం బడిసినట్లమ్మొనిశూలంబు చే
కొనిఁ నారాయణు ప్రాణముల్ రణముల్ గోదాడఁ జూడన్ జనా
ర్థనుఁ డాశూలము నర్థచంద్ర విశిఖ్రవాతాహతిం ద్రుంచి య
మ్మునివక్షంబు ముహూర్ముక్షరదస్సజ్జుద్రాతిరౌద్రంబునన్.

45

శా. స్థూణాకల్పనిశాతబాణనిహతిం దూలించి సోలించినం
బ్రాణలాఢపరాయణుల్ మాతవహుల్ బ్రహ్మాత్మజుల్ నబ్బుర
బ్బాణుం దున్నెడకుం గళేబరముఁ జూపం దెచ్చి రాలోడిత
క్షోణీభాగపరాగధూసరపరిశుణాంగ శృంగారమున్.

46

క. ఆంగిరుడు పెల్లగిల్లిన
సంగరజయ మమరఁ బాంచజన్యముఁ బూరిం
చెం గంసవైరి ముందఱ
ప్రమింగినశశి నుమియునీలమేఘము పోలెన్.

47

మ భయరసమగ్నులం బ్రథనభగ్నుల దుర్భరదైన్యభగ్నులన్
నయనవిగ్నుల స్త్రివసనాయితనిర్వృతనగ్నులన్ బరా
జయ పరివిగ్నులం బ్రణతిసారవలగ్నుల నగ్నులం బితే
శయశయనుండు చూచి నడ సాగె గిరివ్రజరాజధానికిన్.

48

మ. బలివిధ్వంసనుడుం బ్రలంబరిపుడుం బ్రద్యుమ్నుడున్ శంఖముల్
పెలుచం బట్టిరి పన్నగాంతకగకుత్సేటిస్ఫుటారావముం
గలసెం దచ్చతురర్జువీరవసపక్షధ్వాన మవ్వీటిలో
పలఁ గోలాహలదోహలంబయి గతప్రాణుండు బాణుం డనన్.

49

వ. అట్టియెడ మిట్టిపడి గిరివ్రజంబు గణిబిడించిన చందంబున గిరివ్రజంబు
గణిబిడి భజించెఁ దదనంతరంబ దైతేయపతి పదాతివ్రాతం బన్యోన్య సైన్య
సన్నాహంబులు దేహంబుల యుల్లాసంబులు రోసంబుల మోసంబుల నోసరింప
నిలింపారి పారిషద పరంపరాపరస్పరశంఖనాదంబుల మోదంబులు నలుమ

డింపఁ జలము డింపక యంపకట్టలు తిట్టలు గొనం బేర్చియు నాట్చియు నట్లు పలు
 గోట్లం గూర్చియు నేర్చియుఁ దరవరుల వెరవరుల కిచ్చియు మెచ్చియుఁ గొంతం
 బును పంతంబులతోఁ బట్టియుఁ దట్టియు నత్తశంబుల కత్తశంబుల వారిచేఁ
 బోరించియు సారిించియుఁ బరశువులు పరశూరులు కొనంగియు నెసంగియుఁ
 జక్రంబులు వక్రంబులు వలుకక సవరించియు వివరించియు బల్లెమ్ములు బెల్లెమ్ముల
 విలువ నమర్చియుఁ జెమర్చియు సెలకట్టియలు సెలకట్టియల నిలిపియుఁ దెలిపియు
 నడిదంబులు బెడిదంబులుగఁ గదలించియు ముదలించియు శూలంబుల మేలంబులం
 జూపియు మోపియు గదలు జోదలు మెచ్చం బాటించియుఁ దాటించియు పలియలు
 గొనవై చియుఁ ద్రోచియు ముప్పిళ్ళు నప్పిళ్ళు వదలకయుఁ గదలకయుఁ గఠారు
 వులు వఠారుల కొప్పించియుఁ దప్పించియుఁ బిడియమ్ముల గడియమ్ములం బన్నియు
 నెన్నియు భేరిభాంకారంబుల దూరంబుల వారింబియు వేరింబియుఁ జిందంబు
 లందంబులుగా మొరయించియు బెరయించియు గజంబులకు ధ్వజంబు లెత్తించియు
 జొత్తించియు హయంబులకు జయంబు లాశీర్వదించియు మదించియు స్యందనంబు
 లకు వందనంబులు జేసియు దాసియుఁ గాలాబలంబులకు మేలుబలంబు లెక్కిం
 చియు నిక్కించియు సవరణం సవరణ లక్షణంబు లక్షణంబునం బొడమం గడమ
 వడని కింకరాసీకంబునుం గింకరలోకంబును యక్షరాక్షసిదానవగణంబు లై యెయిది
 గడిసి నడవ నారాయణుం దాఁకె నయ్యవసరంబున.

50

క. ద్వైరదంబులు నరదంబులు
 హరులు నరులు నిక్కు నుక్కు నలపు న్నెలవుం
 బురుడున గరుడున కలుకలు
 బెరయ నెరయ శౌరి సీరిఁ బిలుచున్ బెలుచున్.

శా. ధారాస్పారకృపాబాణపటలీధారాహరిం దచ్చతు
 ధారీశోణితపాణితద్రవనిపితప్రితు లై తన్నుఁ జె
 న్నారం బన్నగయక్షరాక్షసు లమర్త్యవ్రాతచేస్సరత్
 స్సారస్సోరవిహార ఘోరనటనారూటస్సుటాటోపు లై .

52

క. తమ నలువురరుధిరంబును
 సమరంబునఁ గ్రోలు బాణసైనికుల భుజం

గమయక్షరాక్షసులఁ గని

రమారమణుఁ బిలిచి రాముం దనియెన్.

53

క. ఆలంబులోన రక్కస

మేలంబులు గలవె మనల మేనుల దుధిరం

బేలా కోలఁగ నిచ్చెదు

బేలా ! భూతములఁ బఱపు భీతంబులు గాఁ.

54

వ. అనుటయుఁ బాంచజన్యధరుండుఁ దత్సైన్యంబు దైన్యంబు నొందింపం
దలంచి యాగ్నేయాశ్రుంబు ప్రయోగించిన.

55

మ. అసురారాతిశరాసనారణిజమై యాగ్నేయబాణంబు బా

ణసురారాతిపతాకిసీస్పరదరణ్యానిం ¹భృతాశాపట

శ్వసనానేకపకర్త తాళపవనవ్యాఖ్యాతసంఖ్యంబ యై

భసితాకారత నొందఁ జేసె హలి యుబ్బుం బెల్లగిల్లం దిశల్.

56

వ. ఇవ్విధంబున నవ్యధంబునం జిందఱవందఱలై యనీకంబు లనేకంబులు పొడ
వదంగి నిక్కినభయంబున దక్కిన రయనబునం గలబలంబులు గళవళించి మగిడి.
నిగిడి నగరంబు చొచ్చిన వెనువెంట నంటం దఱిమి వై నతేయుం దజేయుండయి
తోడన చొచ్చె నట్టియెడ.

57

క. నానావిధాయుధంబును

నానావిధసైన్యరవము నానావిధభ

ద్రానేకపమోటకరథ

సైనికమును నైన ప్రమథసైన్యము దోచెన్.

58

చ. పలకలు నొడ్డనంబులును బాసట చేయఁగఁ గత్తిగొంతముల్

బలుసబళంబులు న్నెనుకఁ బన్నిన విండులవారు పైపయిం

దలముగఁ దోప వారువపుఁదండము నేనికపిండు దేరుమూఁ

కలుఁ బరిపాటిమై సమరకౌతుక హేతుక మై చెలంగఁగన్.

59

సీ. నిస్సాణములమోత నింగి ముట్టి మురారి
 పాంచజన్యముతోడ బాదరింపఁ
 గరులతోడములసంగడి నిక్కి తాలాంకు
 వలుద నాగటితోడ వక్కిలింపఁ
 దురగఖురోద్ధాతధూళి దిక్కులఁ బ్రాకి
 భుజగారి తొక్కిలఁ బూజ సేయఁ
 గరవాలరుచులు భాస్కరకరంబులఁ ద్రోచి
 ప్రద్యుమ్నశరములఁ బంత మడుగఁ

తే. నరదములు గాల్చులంబుల కడ్డ మైనఁ
 గ్రింద మీదను దెరవులై క్రిక్కిరియఁగ
 దెక్కిములుఁ గొంతములు జల్లెడెలు మల్లంగఁ
 బ్రమథదై తేయసైన్యంబు బయలు మెఱిసె.

60

క. మున్నాకసమున సేనలు
 పన్ని హరిశరాన్ని చేత భస్మిత మగుటం
 గన్నారఁ జూచి మఱియును
 సన్నాహముతోడ నడిచె సైన్యము ధరణిన్.

61

వ. అట్లున్న సేనలం గనుంగొని నీలాంబరుండు వీలాంబరున కిట్లనియె.

62

ఉ. ఈచతురంగసేనపయి నెక్కుడువేడుక నిక్కె నామదిం
 జూచెదవా యొకింతవడి కూరులఁ దేరులతోడి వ్రేసి వే
 లాచలవీచు లట్లు కరులన్ హరులన్ గదియించి నుగ్గుగా
 వైచెద వైజయంతువిలు వంచెద బాణునిలజ్జ చించెదన్.

63

వ. అనుటయు విశ్వంభరుండు.

64

ళా. నా చిత్తంబున నితైఱంగె పొడమెన్ నాగారి మున్నెచనం
 బ్రాచీదిజ్మాఖుఁ దై ననాకుసరసం బ్రద్యుమ్నుడు న్నివు హే
 లాచాతుర్యము దాపలన్ పలపలన్ లావై పదారింప రా
 త్రిచారంబున మోహరింతము పురారిం జేర లే దిమ్మెయిన్.

65

వ. అనుటయుం బతంగపతి వసుమతికి నవతరించి వసుదేవసుతుని తలంపున కనుగుణంబుగ నడచి కడచి ముంగిలియై జంగిలి వెలుచు గోపాలు పోలికం బ్రతిబింబులం గదలించియు నదలించియుఁ గడంగి యీటడంగి తాళఫలంబులు డులుచు పెలుచునం బొదివి పెట్టొదివి హస్తీకుల మస్తకంబుల ధర నురలించియుఁ బొరలించియు ముంచి మెయివెంచి మించిన తురగదళంబులం బొలియించియు నరదంబులు చెక్కలు వాయ టెక్కల విద్రిచియు నద్రిచియుఁ బేరెలమిం దలపడినపీరుల నారెలం జీరి నారులు వోసినట్లు చేసియు మెండు కొనియున్న శుండాంబుల తొండంబులు వట్టికొని గుండెలు వగులందన్నియుఁ గడిమిఁ గడచన్న పన్నగ యక్షరాక్షసులఁ బెడచేత ప్రేసియు దాసియుఁ బాసియు లాసియు వాసి చెడక కలకలంబులు సేయ పలకలవారి నుంగుటంబుల నింగికిం జిమ్మియు పటిపటిగా నఖంబుల వ్రచ్చియు విచ్చియు జొచ్చియుఁ బెచ్చు పెరిగి వచ్చు బేతాళంబులం బాతాళంబు సొర నడిచియుఁ బిడిచి వైచిన చందంబున మడచి త్రోచియు సరసాన బెరసినన్ గరసాన నొరసిన వెరవు చేసియు గేడించినఁ గూడించి యడంచియుఁ బెల్లగిల్లిన మల్లడి గొలిపియు ననేక ప్రకారంబులం జీకాకు పటిచె నట్టియెడ.

66

శా. ఈషాదండము సీరతుండము ననిన్ హేరాశమై మూఁకలా
మోషింపంగ విహంగమాధిపనఖాంకూరంబు ధీరంబుగా
శేషాహం గొనివచ్చి చొచ్చిరిపులం జెండాట సూచింపగా
రోషోద్రేకముఁ జూపుచుండె బలభద్రుం డుల్లసద్రోదురై.

67

ఉ. నాగలి సాచుచుం దిగుచు నాగరథాశ్వుభటావళిం గదన్
జాగరగొన్న జుక్కలఁ బిశాచిక లాచిఱునుగ్గ ¹రెక్కై
రేగినచోట్లనుం దెలుపు రెండునుమూడును నాలుగైదుగాఁ
గొఁగిటఁ గొమ్ములు న్నొగలు గాఢలు వ్రేకులుఁ బట్టి చూపుచున్.

68

శా. ద్యుమ్నంబు న్నికషంబు వోరెఁ బగఱన్ దోఁఖద్గమన్ రాయఁ బ్ర
ద్యుమ్నుం దాహవకేళి సేయునెడఁ దోడ్తో భూతముల్ ప్రీతితో
నామ్నయాగత భూతమాంసములు చేయారంగ² గూర్చున్ వెనన్
నిమ్నోత్తానతలంబు లొక్కమొగిగా నిందా³ర బందారమున్.

69

శా. ప్రమృష్టు ప్రదరంబు బాబలములం బై పై నివారింపఁగా
విద్యుద్ధామపురస్సరాంబుధర మై విస్సారముం బాంచజ
న్యోద్యుద్ధానము గర్జితంబులుగ దైత్యుల్ భీతిఁ జక్రాంగచం
చద్యానంబునఁ బెల్లగిల్ల వెలిచెం జక్రాయుధుం డుద్ధతిన్.

70

చ. నలుగురచేత ని తైఱఁగున న్నఖలాంగల సాయకాంబికా
ద్యులము మహాయుధ ప్రహత మై దితిజాధిపసేన పాతినక
జరిజదళాతుఁ డొ తై జరిజప్రతిమాన్యము బాహుమధ్యసం
చలదుపగుహనాకలితసాగరకన్యముఁ బాంచజన్యమున్.

శివజ్వరము వచ్చి బలరామునిం దాఁకుట

ఉ. అట్టియెడం గడంగి ప్రమథాదిపుపంపున సీరపాణికిం
గట్టెడు రన్మహాజ్వరము గాట్ల శిరంబులు మూఁడు మూఁడుగా
ముట్టినలేవ నిక్కముగ మూఁపులు మూఁడయి వచ్చి తాఁకి ము
చ్చుట్టును బాటి యార్చె నతిశూరతమై భసితాయుధస్థితిన్.

72

చ. తఱిమి సహస్రమేఘములు దాఁకి పరాక్రమకేశి చూపఁ బై
నుఱిమిన భంగియార్చి విను మోరి హలాయుధ ! బుద్ధిహీన యిద్దెఱిగి
యెఱింగి నన్నుఁ గినియించితి ప్రాణముతోడ నింక నె
తైఱఁగునఁ బోయె దీమదము ద్రెవ్వఁగఁ జెక్కుదు మేను నొక్కుదున్.

73

క. గదరాజ నేను నీవును
గదరాజువు నిలువు నిలువు కాని మృనుచుం
బొదు లైన బాణవృష్టల
గదుని మనంబునకు వెఱపు గఱపుచు నడచెన్.

74

మ. బలభద్రుండు వేయి మండలము లొప్పం గ్రమ్మఱన్వేగముం
బలముం గాంచి మహాజ్వరం బెడమచే భస్మంబు మంత్రించి పైఁ
జిలికింపంగ నొకింత సోఁకెను రమాశేషంబు బంగారు గు
బ్బలియం దొక్కెడఁ జిందినం దరికొనెన్ భస్మావశేషంబుగాన్.

75

వ. ఇవ్విధంబున నమ్మేరునగరంబున దొక్కమోరు నీ అగుటయుం దద
నంతరంబ.

76

- క. బరిదేవుమేను సోకిన
వెలిమిడిచే వేకి సఱచి విటతాటముగా
నిలుగుటతో ములుగుటతో
నలమటతో నావులింత లంతంతకుఁ గాన్ 77
- క. జడనుం దాపము నిద్రయు
నిడువెండ్రుకతోడ నెగయు నిట్టూర్పులు సం
దడి గొని పడి గొని మడిలోఁ
జిడిముడి పడి కన్నుఁగవయుఁ జిడిముడి పడఁగాన్. 78
- వ. తదవసరంబున గడుండు సగడుండయి గదాధరున కిట్లనియె. 79
- క. ఓ కృష్ణ! కృష్ణ ! చిక్కితిఁ
జేకొను మభయంబు నాకుఁ జేయుము నాతం
ద్రీ : కాలఁ దొడఁగె నొడ లిదె
లోకాధిప ! సిక్కుపాల్గిలో ముంపఁ గదే. 80
- క. నావుడుఁ గడురయమున వసు
దేవతనూభవుఁడు రేవతీరమణుని సం
భావనఁ గొఁగిటఁ జేర్చిన
నావిరూపజ్వరాపహరణం బయ్యెన్. 81
- వ. ఇవ్విధంబున 82
- కా. రాకాచంద్రికఁ దేల్చినట్లు, మనసారంబుం బయిం గూర్చిన
ట్టకాశాపగనీర వ్రాల్చినటు, లాత్మానంద యోగామృతం
బేకాంతస్థితిఁ గ్రోల్చినట్లు హరిచే నింపారు నాలింగన
స్వీకారంబున శీతలాంగదధుఁడై సీరాయుధుం దుండఁగన్. 83
- క. ఉభయగద మధ్యమునఁ గై
టభమర్దనుఁ దుండి యచ్చటన్ రణమునకై
యభిముఖునిఁ జేసె నొక్కని
విభు నొక్కనిఁ జేరి వింత వేడుక చూపన్. 84

గీ. బాహు వెత్తి చట్టిలనఁ బరిధవించి
దేవదేవుఁడు పలుకు నత్రైపులుఁజేసిఁ
దఱమి నీ శక్తి యెంత యంతయును నేడు
నెఱపుమీ యని గర్వంబు నింగి ముట్ట. 85

త. ఆ మాటలు విని రోగ
గ్రామణి గోపించి కుడికరంబుల రెంటన్
దామోదరు నురముపయిన్
వేమఱు మిడుగులులతోడి వెలిమిడి చల్లెన్. 86

వ. ఇట్లు చల్లుటయును. 87

ఉ. మంజుభిరామకైత్రమగు మాధవు గాత్రము దైన్యపాత్రమై
సంజ్వర మొందఁగన్ ధర వెసం దనఁజేతులు మూఁడు నెత్తి వ్రే
సెం జ్వరుఁ డంతఁ బోక తులసీవనమాలిక పచ్చగంద మం
టం జ్వలనంబు రాఁబిడికిటం బొడిచెం దదురః కవాటమున్. 88

వ. ఇట్లు వ్రేటునుం బోటునుం జూపి మఱియును. 89

చ. అదరులు వాఱ నూఁదికొని హస్తయుగంబునఁ గంసవైరిఁ గ
దైదురు నురంబు వ్రేసి పెరయ్యాఁగగతిం గఱచె న్నురాంతకుం
డది చిటునవ్వునం దెగడి యానముం జదియంగ మోఁదినన్
బెదరక వ్రేటుపాటు నెడపెట్టి గదంబు మదంబు చూపఁగన్. 90

శా. దై తేయారి ఘనంబు గర్జిలి భుజాదండాహతిం జూపి య
త్యాతంకం బగురొద్రతాపమును మూర్ఛాధిక్యతన్ ముష్టిని
రాత్వ వ్రాతము వైచిన్మించెనిటు ప్రారంభించె హేరాభినం
పాతం బవ్వభుజ త్రిబాహుల కపూర్వస్తోత్ర పాత్రంబుగన్. 91

గీ. పురుషసింహంబు లిమ్మెయిఁ బోరి ముష్టి
ఘట్టనంబుల నదలించు దట్టనలకు

వెక్కసంబుగ నిర్జరుల్ వెఱచి యింత
వలదు వల దంచు నించుకవడిఁ దలంక.

92

క. సరి సరి ముహూర్త మాత్రం
బరితో హరి పెనఁగి చంప ననువు గని భుజా
పరిఘముల నొక్కెఁ గనకా
భరణంబుతోడ వానిబరులు నొగులన్.

93

తే. జ్వరుఁడు మృతుఁ డయ్యె నని భుజావలయమున ని
మీలితావుఁ దైయున్న యమ్మేటిమగని
నెత్తి యల్లంత వైచిన నెగసి వచ్చి
లోకనాథుని హృదయంబులోను చొచ్చె.

94

ప. అట్టియెడ ముకుందుడు.

95

క. గడ గడ వడఁకెడు మేన
న్నిడువెండుక వెట్ట నెదుర చలింపన్
మెడ మడచు నావలించుం
దడఁబడుఁ బడఁబోవు నిలుచు ధరఁ గూర్చుండున్.

96

ప. అట్లు గూర్చుండి.

97

కృష్ణుఁడు తన్నుఁ దాఁకిన శివజ్వరముపై విష్ణుజ్వరమును బనుచుట

మ. తనలోఁ జొచ్చిన శాంకరజ్వరముపై దండెత్తఁ గల్పించె న
ద్దనుజారాతి ప్రతిజ్వరంబు నది యాత్మస్వామి దెందంబులోఁ
గని హస్తాంఘ్రి శిరస్త్రియాన్వితుని నాకర్షించి హర్షించెఁ గే
లును మస్తంబులుఁ గాళులుం దనకు నాల్గున్నాల్గు నాల్గుం దగన్.

98

ప. ఇట్లు వైష్ణవజ్వరంబు నిజతేజః ప్రభావంబున శాంకరజ్వరంబుం బుండరీకాక్షుఁ
డెందంబున నుండనిక వెలికి వెడలించి.

99

శా. సాహాయ్యం బఖిలాయుధంబులు నిజస్వామి ప్రభావంబునన్
బాహదండములందుఁ జేయఁ గలిగెన్ బ్రత్యర్థికిన్ భస్మన

న్నాహం బాయుధహీనతం దెలుప విన్నాణంబు గై కోలుగా
నూహింపం గదిసెన్ హరిజ్వరముపై నుగ్రజ్వరం బుద్ధతిన్. 100

గీ. అటు గదిసి మూడు చేతుల నడిచి మగుడ
నతడు వ్రేసిన వాపోవు నవసరమున
మదనరిపుటంటు మందులమారి మఱియు
విష్టుకింకరు వెజ్జను వీపు గఱచె. 101

శా. వ్రేటుంబోటును గాటు నితైఱగునన్ వేమారు నై రించి పీ
రాబోపంబున వైష్ణవామయ విభుం డాకోపరాపాదిపుం
ద్రాటం బెబ్బురిఁ గట్టిన ట్టాకట దోర్దండద్వయం జుట్టి మో
మోటం బించుకలేక తక్కిన భుజాయుగ్గంబునన్ వ్రేయుచున్. 102

క. రాఁ దిగుచు నెగుచు నగుచుం
బోఁ దట్టుం బట్టుం దిట్టుం బొరిఁ బొరి రోడున్
మోడు మెడ ద్రొక్కు నెక్కును
మీఁదికి నెగయించు వంచు మెయి సొరించున్. 103

గీ. ఎంత చేసిన నంతంత కెక్కుడయిన
బలముఁ జలమును జూప శాంభవరుజావ
రుండు రుక్మిణీవరు జ్వర రోగరాజు
భుజము లుద్ధతిఁ బుత్రపుత్రఁ బోవఁ గఱచి. 104

ప. విడిపించుకొని మగుడం దలపడి కేశవరుగ్వల్లభునకు. 105

క. తలఁ దలతోఁ దాకించినఁ
దలమీఱుం గాలు గాలఁ దాకించిన మి
క్కిలి కాలు గలుగుఁ జేతులఁ
గులికినఁ దనచేయి మీఁ దగున్ వ్రేటునకున్. 106

ఉ. హత్తినచోట నేడుదరిలొ²నలువాయిఁ బెనంగ వ్రేయుచో
నెత్తినఁ జేతులేడును బయిం మెడగానఁగ వచ్చు మెచ్చుగా

నుత్తర¹దోకరంబు సరి నొత్తినఁ గాకులు నేడు దోచు నే
క్రొత్తరంబులుం దలఁపఁగూడవు వేకులరావ పోరిలోన్.

107

వ. ఇవిధంబునం గ్రొవ్వున నివ్వటిల్ల డిల్లంబులు గాక మల్లయుద్ధంబు
సిద్ధంబుగాఁ దొడంగిన గడంగిన మహాజ్వరంబులు జ్వలన జ్వాలాకలాపంబులు
రూపంబులు గైకొన్న విన్ననవునఁ గన్ననువు చూప అగ్గింప నెగ్గించియుఁ బోరు
నెడ నారాయణజ్వరంబు గరంబు గినిసి కవిసిన పరువంబు గరువంబున నుండ
సిక ఖండపరశుజ్వరంబుబట్టి మెట్టుకొని పదంబున మదంబునఁ దాచియు
ద్రోచియు మడమల వెడమలించియు నలించియుఁ బిక్కల మొక్కలంబునఁ
జప్పరించియు నుప్పరించియు జానువు నానువున నదిమియుఁ గదిమియుఁ
దొడల నొడ లరికట్టియుఁ బుట్టియుఁ జేతుల వాతు లడిచియు విడిచియు మనికట్ట
విణిచియుఁ జుణిచియుఁ గొప్పరంబుల దెప్పరంబుల దెలిపియు నిలిపియు నండుల
బొందులఁ గలయ నొత్తియు హత్తియుఁ గారించియు సారించియుఁ దూలించియు
సోలించియు లయ్యదుకుంజరని నన్నిధికిం దెచ్చి పెచ్చు పెరిగి మెచ్చింపం దలంచి
యిట్టనియె.

108

క. విలుతునొ మ్రింగుదునో తల

దలుగుదునో యేను జ్వరుడ దాసున్ జ్వరుఁ దా

కఱకంతు నేయ విల్లగు

చెఱకుం జెఱ కై న వంటచెఱకుం జెఱకే.

109

వ. అనుచుఁ గేశవజ్వరంబు సింహనాదంబుఁజేసి విజృంభించిన.

110

మ. పరసేనావనదావపావకుఁడు సంబద్ధాధికక్రోధుఁ డు

త్కరవాతోద్ధరభూషణుండు విలసత్కలాంతకాకారుఁ డ

య్యుగరారాతిపతాకుఁ డుజ్వలజవాత్మగ్రుండు మాపేశ్వర

జ్వరముం బట్టి వధింపఁ జూడ సుమనస్సంభావనా ప్రాప్తయై.

111

చ. ఒక యశశీరి యిట్టను “మహాదయమూర్తి ! మురారి ! దేవదే

వ ! కుటిల దైత్యదానవ నివారణ కారత ! శాంభవజ్వరం

బకట వినాశ మందఁ దగునయ్య తగం బ్రతిపాంసంబుచే
వికలముగాకయుండ యదువీరవరాగ్రణి కావునావుడున్. 112

శా. సంతోషించి మురాంతకుండు విడువన్ శంభుజ్వరం బప్పు డా
పంతం బప్రతిగజ్యరూప మగుచుం బాదప్రణామక్రియా
త్యంతం బయినసపర్య శ్రీవిభునిఁగా నాత్మం దలం పొందఁగా
శాంతిం బొంది నుతిప్రకార విలసత్సాంద్రోక్తి సంభావనన్. 113

వ. ఇట్లు స్తుతియించె. 114

శా. “కృష్ణాంగాయ నమో నమో మురభిదే కేశి ప్రహర్యై నమో
నిష్ఠాతాయ నమో నమో బలిజితే నిస్సాపభ ర్యై నమః
కృష్ణష్ఠాయ నమో నమో మధుభిదే క్షేణానుశాస్రై నమో
ధృషోక్తాయ నమో” యనంగ శుభముల్ దీపించు మాకెప్పుడున్. 115

మత్తకోకిల ఈశ్వరాయ మహాత్మనే దనుజేశపంక వివస్వతే
శాశ్వతాయ ధరాధృతేంబుజ చక్ర శార్దూగదాధరా
యాశ్వమేధఫలైక సంస్తుతి హరివాఙ్మని రక్షితే
విశ్వరక్షణ హేతవే ప్రభవిష్టవేఽస్తు నమో యనున్. 116

మ. సురమర్మోరగ విష్టపత్రితయ సంక్షోభంబు గావించుచున్
విరసాధిక్య విశేషపొషణమిశద్వీరప్రలాపంబులన్
సరి లే రంచుఁ జెలంగు దైత్యవిభునిన్ సంభంబులోఁ బుట్టి శ్రీ
నరసింహాకృతితో వధించిన నిను న్సంభావనన్ మొక్కెదన్. 117

సీ. తాటకాజీవన స్థైర్యంబు శరభాను
సంచయ ప్రథలకుఁ జవులు చూపి
ఖరదూషణాసీక వరపత్రి నివహంబు
నాశుగ ప జ్జిఁగ జీకాకు పఱచి
రాజత్తరకబంధ రాక్షసు జంఘాల
పత్రి సంఘంబుల పాలు చేసి

పౌలస్త్యవర శిరః పద్మ సందోహంబుఁ
దనశీలీముఖములఁ దవులఁ జేసి

ఆ. రాఘవత్యమందు రణసరోలీలఁ

గ్రాలు చున్న నిన్నుఁ గన్నులార
జూడఁ గంటి జన్మ సుఖమెల్లఁ బొడగంటి
ముదముతోడఁ జేరి మ్రొక్కఁగంటి.

118.

వ. అనుచు ఐహ్యప్రకారంబుల వినుతించి సాష్టాంగంబుగాఁ బ్రణమిల్లి శాంకర
జ్వరంబు నారాయణున కిట్లనియె.

119.

క. దనుజాధీశ వినాశన

వనజాక్ష భవజ్వరంబు వారించి మహి
న్ననుఁ గరుణతోడఁ జూడుము
వినుతించి నమస్కరింతు వీరవరేణ్య !

120.

ఆ. అనుఁడు గైటభారి యతితుష్టహృదయుఁడై

యట్ల కాక మజ్జిరాధిపతుఁడు
నిదె యడంగు మీర లిద్దఱు లోకంబుఁ
బీడ సేయఁ జంపఁ బెంపు గలిగి.

121.

క. నీవు మధీయ జ్వరమును

ద్యావాపృథివీ ప్రసిద్ధతా వైభవనా
నావిధచరిత్రములతో

నీవసుధం బరఁగుఁ డనుడు నెంతయు నెమ్మిన్.

122.

వ. శాంకరజ్వరంబు జనార్దనున కిట్లనియె

123.

మత్తకోకిల. నేను దైత్యనిఘాదనుం డగు నీలకంఠకృతుండనై

యేనయంబును లేక మర్త్యుల యేపు మాపి చరించి దు

ర్మానినై పిదపన్ భవజ్వర రాజనిర్మథనస్ఫుర

త్రానవవ్యథ నొంది కింకరదైన్య మొందితి నావుడున్.

124.

క. హరియును ముదమున గిరిశ

జ్వరరచిత మదీయ వినుతి వచన ప్రజమున్

నరుడు పఠించినఁ దలఁచిన

జ్వరరహితుం డనుడు జ్వరుడు సంతస మొదవన్.

125

వ. నారాయణునకుఁ బునఃప్రణామం బాచరించి సంగరంబు వెడలెఁ దద

సంతరంబు సంతరంబువిజృంభితుం దై వీతాంబరుండు నీలాంబర ప్రద్యుమ్ను

లిరుదెసల బలసి నడువ ననురబలంబుఁ గదిసిన.

126

కృష్ణ ప్రద్యుమ్న బలభద్రులు రాక్షసవీరులతోఁ బోరుట

మ. గరుడన్యందను లై నమాపురకు రక్షశూర సైన్యంబుతో

సురసంఘాపృతజంభశాత్రవసభాశోభాధ్యరంభాంగనా

వరముఖ్యామరభీరుభాసురమనోవై దగ్ధ్యరోధోత్సక్తో

ద్వరతాలాలితయోధవిక్రమమిశద్యుద్ధంబు సిద్ధించినన్.

127

క. కరులును హరులును దేరులు

నరులు దెరిలఁ బోర శౌరి నలఁచుం గలఁచుం

గరములు సురములు శిరములు

సరములుగాఁ గ్రుచ్చు మెచ్చు జరగుం బరఁగున్.

128

వ. ఇట్లు బడబానలకిలాకలావసదృశంబు లగుశరంబులం బరబలంబులం

బలపి త త్రైన్యంబు దైన్యంబు నొందించి సింధుకన్యాధవుండు పాంచజన్యం

బొత్తెరోహిణీనందనుండు సనందనుడై శంఖంబు పూరించె నప్పుడు రమా

వల్లభ భల్లప్రహతంబు లై దొల్లుభటులతలలు తాలవలంబులం బోలం దడు

పరిస్సృత్యమాకంకగృ ధ్రపర్ణంబులు పర్ణపుటంబుల ననుకరింప మధుమథనప్రదర

దశితంబు లగుమకుటమాణిక్యంబుల మెఱుంగులగములు నిజజయలక్ష్మి

నీరాజన దీప ప్రభారాజులుగాఁ దదనురూపంబు లయి ధరం దొరుగు సితాత

పత్రంబులు రజతభాజనంబులుగాఁ బీతాంబరాంబక భీతనిశ్శ్వసత్కరికరశీక

రాసారంబు గగనమందాకినీబిందుసందోహంబులం దనకు శిశిరోపచారంబులు

చేసినచందంబుఁ దెగడఁ దద్దుచితంబు లయి మీదికి నెగయుకుంబికుంభ

ముక్తావలంబులుసురముక్తాసుమనోవర్ష శోభాకర్షణంబుచేయ నన్యోన్యబాణ ఘట్టనం

నెగసి మింట నంటుమంటలు సురనారీపీరకరగ్రహామంబు విడంబింప నివ్వెధం
 బునం బ్రథనకుళలుండై సమంగకుం దైనయనంగజనకుం జూచి మనంబున మెచ్చి
 పెచ్చు పెరిగి బలభద్రుండు రౌద్రాకారుండై సహోదరసహాయుండై లాంగ
 లంబున మతంగజంబులం బడ దిగిచి సూతరథ్య సహితంబుగా రథంబులు
 చదిసినఁ గదిసినకడంకతోఁ బ్రధనప్రవీణరథికులు పలుగాఁడి బ్రద్ధసందుల డిగ
 నుటికి చింత విడిచి పంతంబులు కలిగివతారి తనంబునం గతారువు వెటికికొని
 యెదిర్చినం జూచి కసిమసంగి ము స లం బు నం గైదువులు విలుగ
 వ్రేసినం దునుకలు దమయంగంబులు నాచిన సౌలసి తెలిసి విబుధవధూటీకర
 గ్రహణనిషేధక్రోధంబున దనకట్టెదుర నిలిచిన సురనగరంబున కరుగంజేసి
 తత్పర్యంతయుధ్యమానహయారోహకులు తనపైఁ దఱిమి యుజుమిన నీసున
 వ్రేసి గాసిలం జేసి మొదలం దనచేత దెగినస్యంద నారోహకులకు విందులు
 సందడించునట్లుగా మ్రుందించి చిందఱవందఱ చేసి సానందుం డయినకందర్పపాలుం
 జూచి యతనికి బాసటయై ప్రద్యుమ్నుండు చాపంబు గుడుసుపడం దిగిచి పరివే
 షాభిమండలచంద్రబద్ధోతద్యోతమానస ముద్యద్దేహుండై కాలాంతకునకు వింత
 యగుపంతంబు గఱపువాడునుంటోలెఁ బురదహనంబు నాఁటి రుద్రునకు భద్ర
 రాద్రంబు నేర్పరింప నేర్పుగలిగి కౌశికజాజ్వల్యమానజ్వాలామయాఖరేఖా నర్గళ
 ప్రేంఖనభాసురుం గయి యసురబలంబునకుం జలంబునం బ్రదరంబుల దరం
 బులు పుట్టించియుఁ గరంబులు దట్టించియు రూపు మాపియు నేపుఁ జూపియుఁ
 గరంబులు ఖండించియు శిరంబులు తుండించియు గజంబులం బఱపియు ధ్వజంబులం
 జెఱపియు సంభ్రమంబున విజృంభించునవసరంబున.

129

సీ. యంత్రకుఁ డాడించి యవనిఁ ద్రోచినవ్రాలు

బొమ్మలగతి రథపూగములును

నిర్హతహతిచేత నెఱ దప్పి కూలిన

కుధరాశిచాడునఁ గుంజరములు

సెలయేటిరయమున నిలమిఁదబడ్డ గం

దశిలంభంగి ఘోటప్రజంబు

1 దాతృశిల్పాగారపాతలిన్నాంగు లై
పడియున్న రూపులపగిది భటులు

తే. వికటముగఁ ద్రెళ్ళ నొరగెను విచ్చి పఱచెఁ
దొరిగెఁ బృథ్వీతలంబున దునుక లయ్యెఁ
జండశారశరాసనశాతవిశిఖ
జాలముల నేయఁ జలమునఁ జక్రధరుఁడు.

130

ఉ. తోగక సంగరస్థలములోనఁ బరాక్రమకేళి చూపుచున్
మూగినదై త్యదానవుల మొక్కల ముక్కునఁ జక్కు చేసి తా
నీఁగలతిండిగాఁ జదిపె నేవున నచ్యుతపూర్వజుండు నై
నాఁగలిసాచి రాఁదిగిచి నాగరథాశ్వపదాతిసంహతిన్.

131

శా. ప్రద్యుమ్నుండు పయోధినిమ్నుఁడు మహారావంబు సంధిల్లగా
నుద్యద్బాణపరంపరానవరతోద్ధ్యోతాతివర్షంబుచే
విద్యుత్ప్రతిమానమూ ర్తియగుచున్ పీరాద్రులం గప్పఁగా
నుద్యోగింతురు దివ్యకాంతలు వివాహోత్సాహసంభావనన్.

132

శా. కాష్ఠాలిన్ శిఖి ముట్టికొన్నకరణిం గాముండు బాహుస్పర
నైష్ఠుర్భూతిశయంబునం బరబలొన్నత్యం బనిత్యంబుగా
శ్రేష్ఠాస్త్రంబుల నేసి వారల సురశ్రీరత్న కామ్యత్సృథా
గోష్ఠీతత్పరతాసమంచితులఁ గాఁ గోపించియేసెన్ వెసన్.

133

వ. మఱియు ననేకసాయకంబులు పరఁగించిన నసురసేన చెనకం జాలక
మొనలకుం దలంగియు గలంగియు నరదంబులతో దాఁగియు దూఁగియు ద్విర
దంబులలోఁ జిక్కియుం జొక్కియుఁ దెరువునఁ బోవెఱచియుం బఱచియుం
దరువులలోఁ దూఱియు బాఱియుఁ బోటువడి పొరలియుం గెరలియు వాటు
వడి తెరలియు మరలియు బహుప్రకారంబులం బఱవం దొడంగె నయ్య
వసరంబున.

134

మహాస్రగ్ధర. శతసాహస్రాశ్వపంక్తుల్ సమయఁగ దళలక్షల్ భటుల్ ద్రెళ్ళదేరుల్
క్షితిఁ గూలం గోటసంఖ్యల్ గెడయఁ గరివరాశీతిసాహస్రసంఖ్యల్

హతశేషాసీక మాజిన్ వ్యథఁ బడముసలాద్యాయుధంబుల్ ధరన్ నై
చి తొలంగం బాఱఁ బోరం జిడిముడి నడుచుం జిక్కుచుం బాటుచుండన్. 185

ప. బాటుండు వారలతో నిట్లనియె. 186

ఉ. మానితమాన¹ దై ర్యకులమందరసుందరకీర్తివిస్ఫుర
ద్దానవవంశజాతు²లరు దారుణశాతమహాస్రసంహతిన్
స్థానముఁ గీర్తియుం గిరిశసంగతియుం బెడఁబాసి పోదురే
మానముకంటెఁ బ్రాణములు మంచివియే తలఁపంగ నక్కటా! 187

సీ. అనిమొనఁ బావకు నైన నాహతి చేయఁ
దివిరెడుమదిలోనిధీరగుణము
తమలావుకొలఁదులు దా రెఱుంగర యంచు
జను లెల్ల మిముఁ జేయుసంస్తవంబు
మిన్ను పయిఁ బడినను మెలుపుతో నఱచేతు
లోగ్గఁ జాలుటకు నై యొర్చులావు
మానిసిగందంబు మాటు వల్పై నటంచు
నాజిలో నైరులఁ నడచులావు

ఆ. పాఱ విడిచి మీఁకు బాఱంగ నగునయ్య
వితితశౌర్యులార! వీరులార!
సతతనిశితశస్రసందోహధరులార!
దళితవిమతులార! దనుజులార! 188

సీ. వేలుపుజడదారి విం దారగించుచో
నానందబాష్పంబు లడ్డపడును
రక్తనిమ్మగ ననురాగంబు సంధిల్ల
నుబ్బి భూతావళు లోలలాడు
నిర్జరకామినీనిలయాంగణంబులఁ
బచ్చతోరణములు పరఁగుచుండు

స్యందనకుంజరహయభటప్రజములు
తునక లైధరమీడఁదొరుగుచుండు

ఆ. మొదల మీరు గెల్చుకదనంబులం దెల్ల
ని తైఱంగులావు రిత్తవుచ్చి
తిరుగఁ దగునె మీకు ధీరతఁ బెడఁబాసి
వినుతశౌర్యులారా, ¹దనుజులారా:

139

సీ. సంగరం బనిన నుత్సవము కేఁగినక్రియ
సౌలవక చనియెడిశూరులార!
శంకరుఁ డెప్పుడు సంభావనలుచేయ
నుల్లసిల్లుచు నుండు యోధులార !
గాత్రఖండములు దరిత్రిపైఁ దొరుగంగ
శత్రుల గెలిచెడి జైత్రులార !
²సమితిలో సేనానిశౌర్యంబు మెచ్చక
మిన్నక తిరిగెడి మేటులార

ఆ. ప్రకటలార మాన్యబలులార విశ్రుత
విక్రమప్రభావవితతులార !
ప్రమథులార! దైత్యపతులార మీకును !
బాణు టర్హమయ్య బవరసుండు.

140

వ. ఆట్టుంగాక.

141

శ. ఏ నుండఁగ నీలోపల
మానవుల జయించు టెంత మానము మీకున్
మానుఁడు పలాయనక్రియ
దానవవరులార యననఁ దదసికంబున్.

142

చ. విడువక పాటి పారిషదవీరులుఁ గొందఱు యాతుధానులుం
దడఁబడుచిత్తముల్ రయము దక్కినవీరము వియ్యమందఁగాఁ

జిడిముడిపాటుపాదములఁ జెందఁగ మోములదైన్య మొందగా,
జెడియును ¹జెడ్కయ్యమునఁ జేరఁగఁ జిత్తము నిల్పిరయ్యెడన్. 143

వ. కుంభాండుం డాదాధస్యందనుండై బలంబులతో నిట్టనియె. 144

ఉ. బాణుండు వీడె మాంత్రియతబాణుండు దానవశూర సైనిక
త్రాణుండు శంకరస్తుతిపరాయణు డుజ్జ్వలరోషదీప్తదృ
క్కోణుండు సంగరస్ఫురితకోపవరాజ్ఞమటావళీజగ
త్ప్రాణుండు యుద్ధవిశ్రుతపరాక్రమరౌద్రరసప్రమాణుండున్. 145

క. గిరితనయాధిపషాణ్ణా
తురముఖ్యబలంబు లివి యె²దుర్కొన్నవి కె
తురజ్జోవిసరాంతర్హిత
హరిదశ్యసురాయనంబు లై క్రౌవ్యలరన్. 146

వ. మీరింక సాధ్యసగ్రస్తులైన నగునె ధీరమనస్కు లై సమరంబునకు సమరం
దనునవసరంబున సర్వజ్ఞుం డభర్వసమర గర్వపర్వతారోహణ నిర్వక్రపర్వని
ర్వాహక నిర్వేదనపారిషదవీరపరివృతుండును నమందానంద కందళితవంధారుబృందా
రక బృంధసందోహసందీయమానమానసుండును సమరజయజయారావమనోహ
రుండును రణశ్రమనివారణకారణశ్వేతాతపత్రాగ్రయ మాణశర్వరీనాథశంకాసముత్పా
దిజటాజూట తటతటిని తామరససురభిసరస వాత్యావిహయ స్సముత్థిత పరాగవి
స్తార ప్రభావిభాసితండును నందీశసందా వితస్యందన వందనమాలికాసందేహ
సర్వతః ప్రసర్వమాణ త్రిశూల విశాల మరీచిద్విగుణితతరణికిరణుండును వితత
భుజబలయుత సకల గణభటసముదయవిలసదసిరుచిరుచివిరాజితమయూర రాజ
విచిత్ర గతిచాతురీచతురసమ్మద నేనానీనైన్య సేవ్యమానుండును నై జనార్దనుం
ధాఃకి నిలునిలుమని యదల్చి మఱియును. 147

శివకేశవులయుద్ధము

శా. చతురంభోనిధిమేఖలావలయభూచక్రంబు గంపింపఁగా
శిశికంతుండు విశేషరోషవింసత్కింహరవోద్యుక్తుడై

శతనారాచము లేసినన్ హరియుఁ బర్జన్యాస్త్ర మేసె న్యెసన్
శతరూపం బియి తచ్చరంబు శివునిన్ సైన్యంబులం గప్పఁగన్. 148

గీ. అట్లు పొదివినఁ గుపితుఁడై యధకారి
యగ్నిదైవత్యశరమున నసురవైరి
నేసె నేసిన నాయస్త్ర మెల్లకడల
మంట మొత్తంబుతో దివి మాటు మలసె. 149

శా. ఆయస్త్రం బతిహారమై పొదువ దైత్యారాతియున్ రాముఁడున్
మాయావల్లభుఁడుం బతత్రివిభుఁడు న్నాకీషణాగమ్ములై
ఛాయాహీనత నొంది రగ్నివిశిఖాజ్వాల్యమానాగులై
పోయెం బో యదువంశ మంచు¹ గలఁగన్ భూతావబుల్ భీతితోన్. 150

గీ. ఆ ట్లవస్థాంతరప్రాప్తు లై నవారిఁ
జేరి దనుజులు చేసిరి సింహనాద
మగ్ని బాణశిఖావృతుం డై నవానిఁ
బోలిసె నని యెంచి మాధవుఁ బొదివి హరుఁడు. 151

ఉ. అంతట నంబజోదరుఁడు నభివదైవతశస్త్ర మేసినన్
సంతతివారిధారలను జారుతట్టిల్లతికావితాన మ
త్యంతమహానినాదసతతాద్యుత్పీషణగర్జితంబులన్
సంతస మందఁ జేసె సురసంఘములన్ దనుజుల్ చలింపఁగన్. 152

క. ఆశక్తదహనుఁ డాటిన
నీశానుఁడు రోషపహ్ని నేసెఁ గ్రమమునం
బై శాచము రాక్షసమును
నైశం బాంగిరస మనుమహాస్త్రముల హరిన్. 153

వ. వాసుదేవుండునుం దదస్త్రనివారణంబు చేయఁ దలంచి. 154

నీ. వాయవ్య సావిత్ర వాసన మోహన
ముఖ్యాస్త్రముల నేసి మురవిరోధి

1. జెలఁగెన్ భూతావబుల్ భీతితోన్.

యాత్మాశ్రు మేసిన నాయస్త్రిదీప్తిచే
నసుర ప్రమథ భూతయక్షగణము

బాణునితోఁ గూడఁ బాటె నల్గడలకు
నంధకారం బయ్యె నఖిలజగతి
విశ్వేశుఁ డప్పుడు వెలుఁగుచు నుండెను
నంది మహాదేవు స్వందనంబుఁ

ఆ. గానఁ డయ్యె శివుఁడు గై శవాస్త్రం బేయ
నాత్మబాణ మగుట నచ్యుతుండుఁ
దూణమందుఁ బెట్టఁ దొడి యేసె రుద్రుండు
పాశుపతము నదియ కేశవుండు.

155

వ. ప్రయోగించిన నయ్యస్త్రంబులు గగనమధ్యభాసురంబులయి చంద మరీచి
సంశ్రితంబు లై తరణిమండలంబు ననుకరించి చిత్రభానుత్వంబునను శిఖావత్త్వంబు
నను హవ్యవాహనసమానం బయి యుగ్రప్రకటిత్వంబునను జ్యోతిర్మయత్వంబు
నను గై లాసోపమానం బయి క్రూరసత్త్వ సమగ్రత్వంబునను మహారావత్వంబు
నను బారావార ప్రతిమానం బయి సుమనఃప్రియత్వంబునను సూర్యమండలాశ్ర
యత్వంబునను సువర్ణ ధరణీధర సంకాశం బయి యివ్విధంబునం గాక
యొక్కొక్క యెడల నెగసి మింట నంటు మంట లంటిన వేడిమికి నైరింపం
జాలక ప్రభాకరుండు త్వరితంబున రథంబు నడుపు మని జంకించిన శంకించి
యనూరుండు రయంబున నుంకించెయుం హయంబుల నంకించెయుఁ బగ్గంబులు
సడిల విడిచిన ననుస్యూత లాలాజలంబు లగు వక్త్రగహ్వరంబులు గలుగు హరి
దశ్యంబుల జవంబులకు నోర్యక యిక్క డక్కడ వడిన చుక్కలును దిరుగుడు
వడిన దివ్య విమానంబుల పయిం బొల్చు పతాకాపట సముదయంబులం జూచి
విహాయసకూలంకషాను మానంబునన్ సలిల వినోదాగతసుర ముగ్ధవరవర్ణినీ శరీర
విరాజమాన వరవర్ణినీ వై భవంబు ననుకరించుసర్వతః ప్రసరన్మయూఖ శిఖాజాలం
బునను సకలమహీధగంబులును సువర్ణావలంబు లయినం దదీయకనకలతాకుం
జంబుల విహరించు సురకామినీ ప్రేమానుభావంబు లగు శయ్యాశ్రయంబులం బరఁగు
పుండరీకంబులకు సువర్ణత్వం బాపాదించి జాజ్వల్యమానంబై శైవాస్త్రంబు నిగిడె
నట్టియెడ.

156

- గీ. తోచె నల్లద రూమకేతు ప్రజంబు
పడె నకాంపుఁబిడుగులు పుడమి మీఁద
మాఁగువారెను మార్తాండ మండలంబుఁ
బరఁగెఁ జక్కలు దివమున బయలు మెఱసి. 157
- త. ప్రమద ముడిగి దిక్తృంభే
రమసంఘము బృంహితములు ప్రకటితములుగాఁ
దమదెసలు విడిచి పాఠెను
దమయంతన దానవారి ధారలు దొరుగన్. 158
- క. ఆవ్విబుధ జగతిలోపంఁ
గ్రొవ్వి దఱిగి సురగజంబు షోభము నొందెన్
ఇవ్విధమున నుత్పాతము
నివ్వటిలం దొడఁగుటయును నిష్కరుణతతోన్. 159
- క. ఆవియును నొకటొకటికి నె
త్తు వోవక పెనఁగిన గని మధు త్రిపురహరుల్
సవరణతో మగుడంగాఁ
దివిచిరి భేదరగజంబు దివిరి నుతింపన్. 160
- క. దహనానం విధుమాధవ
మహస్వముర్భవము త్రిపురమథనాస్త్రముఁ గా
మహరుండు ప్రయోగించెను
నహితునిపై సురలు కలఁగ నసురలు చెలఁగన్. 161
- శా. ఔన్నత్యస్ఫురదంశుదీప్త మగునాయస్త్రంబు వీక్షింపుచున్
వెన్నుం దాత్మఁ దలంచె నేశరముచే విశ్వేశుఁ డుత్కృష్టుడై
తన్నుం జంపఁ దలంచె నంచు మహితోదార్థం బవార్థంబుగా
నున్నిద్రాబ్జదళాక్షుఁ డుండె సమరోద్యోగానవద్యాకృతిన్. 162
- క. అంభోజనాథుఁ డహిత
స్తంభవిరచన ప్రవీణతా వై భవుఁ డై

జృంభణశర మేసిన సం

రంభ విజృంభణము దక్కి ప్రమథాధిపుఁడున్.

163

క. తడఁబడుచు నొడలు మలుచుచు

వడిఁ దూగుచు నావులింత వచ్చిన సౌలయున్

బడివడు గాతులు నిలువక

పడఁ బోవుం బడగకామపైఁ బడి యొఱుగున్.

164

వ. అవ్యధంబున.

చ. మనుజుపరాగ్రణీ మహిత మార్గజ జృంభణసారభీతుఁడై

ధనదనఖుండు వ్రాలిన నుదారమణిశితవత్సఁ డుల్లస

ద్వనజదళాక్షుఁ డొత్తె రవధన్యముఁ బొరసమాహ మాన్యమున్

దనుజవమూమనోరచిత దారుణ దైన్యముఁ బాంచజన్యమున్.

165

శా. ఆయంభోజదళాక్షుఁ డుగ్రతర పంచస్యారవం బొప్పఁగా

ప్రమోయించె నిర్విశిఖాసనంబు హృదయామోదంబు నిందార ర

క్షోయక్ష ప్రమథేశ సైన్యములు సంక్షోభంబు నొందంగఁ బా

జాయత్యుద్భుట శక్తి బాణుఁడు గలాహ్లాదంబుతోఁ బాఱఁగన్.

167

క. తక్కిన సైన్యము లనిలోఁ

జిక్కి పరాజ్మితఁ డొలఁగె శివుఁడును భీతిం

బొక్కుచు నలసతమెయి న

ల్లిక్కుఁ దిరిగి నిలిచి యావులించుచు నుండెన్.

168

వ. తదనంతరంబ.

169

మ. నియతామర్షముతోడ బాణసచివానీకంబు నుద్యన్మహా

హయ సంబంధము జైత్రమంత్ర వివిధాయత్రాస్త్ర సంఘోధృవ

స్మయసైన్యావృత మైన స్యందనముఁ గ్రౌంచద్వేషి యెక్కి న్వెసన్

లయకాలాంతకసన్నిభుం డయి రజోన్మాదంబు సంధిల్లఁగన్.

170

కుమారస్వామి కృష్ణ బలభద్ర ప్రద్యుమ్నులతోఁ దలపడుట

ఉ. కయ్యములోని దైత్యులు వికారవపుః ప్రమథ ప్రజంబు లా

యయ్యకు నెక్కు డీతని మహద్భుత విక్రమమన్నఁ బొంగి తా

నయ్యెడఁ బార్వతీ సుతుఁ డహంకృతితో శతముల్ సహస్రముల్
చయ్యన నేసెఁ బాణములఁ జక్రధరున్ బలభద్రుఁ డత్సుతున్. 171

శా. నిమ్నం దై శరజుండు సంగరమిశన్నిష్కంపరోషంబుతో
నామ్నాయాత్ముని వేయిబాణములచే హలాప్రియున్ నూటిటన్
ద్యుమ్నశ్చాధరవాసు లచ్చెరువునం దూఁగాడ నిశ్శంకుఁ బ్ర
ద్యుమ్నం బెక్కు సహస్రబాణములచేఁ దూలించి మించె న్నెసన్. 172

వ ఆ సమయంబున 173

శా. అంచితరక్తదేహాలు మహాయుధభీషణు లయ్యదూర్దహుల్
నొంచిరి వాయువహ్నిమన నూత్నమహాస్త్రములం బ్రహ్మోపురై
సంచితకోపదారుణవిశంకటబాణకృతారిమారణున్
గ్రొంచవిదారణుం బ్రమదకారణు నుజ్జ్వలశక్తిధారణున్. 174

క. ఆనలినాయతనేత్రుఁడు
నాసీలాంబురుఁడు మరుడు నధికముదముతో
నానామంత్రసమన్విత
సేనానీశరగణంబు చేసిరి మాయన్. 175

ప. అట్టియెడ. 176

శా. దేవగణంబు దెందముల ధీరత దక్కె విమానపంక్తి నా
నావిధపద్యలం దొలఁగె నాకనివాసివనోల్లసన్మహీ
జ్ఞావళి గూలె విద్రుతము లయ్యె దిశాకరు లుగ్రభంగి నీ
భావభ వారినందనుఁడు బ్రహ్మశిరం బనునస్త్ర మేసినన్. 177

క. ఆదిత్యశతద్యుతి దా
మోదరుఁడు సుదర్శనముఁ బ్రయోగించి తద
స్త్రాద్యతదీప్తిం జెఱిచెను
గాదంబిని తపను కాంతిఁ గప్పినపగిదిన్. 178

ప. తదనంతరంబ తదస్త్రంబు తిరస్కృతౌఘం బగుటయుం బటు చటుల
క్రతుకుటి కుటిలవిశంకటలలాటతటనికటవికటపటి యస్పేదోదబిందుసమభివ్యక్తి

కృతరోషావేశం దై విశాఖుండు సంబద్ధ మంటాసమూహ దీర్ఘపర్షర నిర్హ్వం
బును వితతసువర్ణప్రభాశిఖాజాలంబును జయలక్ష్మీవినిర్మితనారాయణసీరాజనక్రియ.
ననుకరించు హేమమయం బగు శక్తిం బ్రయోగించిన.

179

శా శంకాకీర్తమనస్కదానవరిపుల్ చక్రాయుధుం డింతతోఁ
గ్రుంకెంబో యని భీతులయిరి యచటం గ్రోధా ప్రదీప్తిన్ మహా
హంకారంబున శక్తిఁ గూల్చెవిమతవ్యూహంబు భీతిల్ల నా
తంకంబుం బెడఁబాసి విష్ణుఁడు జగత్ప్రఖ్యాతచారితుఁడై.

180

ఆ. అంతః బోక శౌరి యగ్రజుండును దాను
జక్రమును హయంబుఁ జటులగదయు
భుజములందుఁ దాల్చు బొరిఁబొరిఁ గదిరెడు
భీతి మానసమునఁ బిచ్చలింప.

181

వ. గుహుండు చేయునది లేక తరుగంబడినఁ బూర్వజయుతుండై (పూర్వ
గీర్వాణుం డగుబాణు నజేయు) హృషీకేశుండు సమయింపం దలంచి వెంటందగులు
నవసరంబునం గోటవియన నొక్కయుచ్చమల్లి వచ్చి యద్దవడిన నగ్నికం జూచి
నారాయణుండు చూటుమొగంబు వెట్టికొని యప్పుడు ద్వాదశవర్షంబులు నన్నుం
గొలిచిన ఫలంబు ని న్నొకమరి చూఁచినం జెడునని శపించె నది మొదలుగా
నానగ్నిక దిగంబర యై నవ్విధంబున.

182

మ. జ్వరుఁడున్ శంకరుఁడుం గుమారుఁడు మహా నైన్యంబునన్నాహను
స్థిరలీలం డిగఁద్రావి దానవవిభుశ్రేయోవిశేషాదిక
స్ఫురితశ్రీఁ బెడఁబాసి సంతతమహాశూరాగ్రణీసదృశ
స్ఫరణుల్ బెండువడం దొలంగిరి మహాసంగ్రామరంగంబునన్.

183

వ. ఇవ్విధంబున సగుహజ్వరుండై ఖండపరశుండు పాటిన సురపద్యా
విరాజమానారరనిర్ద్వరిణీ ప్రవాహశంకాసంపాదన నిదాననిరంతరవై జయంతీ

1. అంతఃబోవక శౌరియు నగ్రజుండు, చక్రమును శార్ఙ్గము హయంబు చటులగదయు,
భుజములందుఁ గాలువ బొరిబొరిఁ దిరిగెడు, భీతిచే మానసంబును పిచ్చలింప.

2. నైన్యంబునన్నాహను.

సంతానంబును ననవద్యవిద్యోతిత వివర్దితతర తరణికిరణసర్వతో జాజ్వల్యమానా
 ఖర్వనిర్విక్ర సర్వతః ప్రసర్వ్యమాణ యద్ధవిలోకనాగతదర్శికర సార్వభౌమ
 పణామండల మాణిక్యమర్చి విడంబనాపండితజ్ఞః కృపాణ ప్రముఖ శస్త్రాస్త్రం
 బులం గలుగు స్యందనంబులును బరాభూతభేరిభాంకారభయానకమంటాపటల
 గై వ్రేయకబృంహితారావంబులును నధఃకృత మనామన కశేబరచ్చాయాచ్చాదిత
 దిగంతరాశంబును గరవినిర్గతశీకాసారకృత దుర్దినంబును నవిరత గళన్మదోదక
 ధారాపటలచటల కటంకచీయద్విరేపరాజావరోధపదూమాధుర్యదుర్యధ్వాన సమా
 కర్ణనానందంబును సవ్విధంబును గాక నభోపీధియుం బోలె నక్షత్రమాలాలంకృతం
 బై పారావారంబునుంబోలె మహాస త్రసమగ్రం బై త్యాగిగృహంగణంబునుం బోలె
 దాన ధారామనోహరం బై ధారాగృహంబునుం బోలె జారుఘటాంకితం బై
 మలయశైలంబునుంబోలె విషధరప్రకాశంబై త్రిలోచనస్థానంబునుం బోలె శక్తి
 ధరాధిష్ఠితంబై చతురాసనముఖపంక్తియుం బోలె సామోద్భవ స్థానం బై శరీరం
 బునం బొల్పు సింధూరంబును ధారాధరమయసాయంతన సంధ్యాసందేహసంపా
 దన కార్మణంబగుమతంగజ పంక్తియు నతిత్వరితగమనవేగతిరస్కృత సమీ
 రణంబులును ఖరదశిత ధరాధూళిపాళీవిరచితాపరసర్వం సహంబులును చరణజనిత
 పవనంబులును పరనగహ్వర సహ్యాత లాలాజంబులును పల్కాణఖచితనూత్నరత్న
 తేజోవికాసంబులును బాదమధ్య విలీనగగనంబులనై పంచభూతాత్మకత్వంబునను
 హరినామ ధేయానుగుణగణంబులను శక్రతురగవిలోకన కౌతూహలంబునం బోలె
 నభంబు నాక్రమించి శ్రుతతదీయజలధిసంభవ పాదంబులం బోలె నర్ధాక్రమణ
 నివృత్తంబులై ప్రభాకరహాయంబు లనహాయంబులై జరగం జాల వని జనంబు
 లాడు వచనంబులు విని స్వకీయవినయజనిత లజ్జాయుతంబులుం బోలె నమితాన
 నంబులై గమన విస్తారితచామరంబులై పునస్సంజనితపక్షంబులుం బోలె మనో
 జ్ఞంబులై యివ్విధంబునుంగాక కైలాసనగరంబును బోలె నీశ్వరప్రియంబులయ్యును
 గుర్వర్ణమంజులంబులై మేరుగిరినితంబునుం బోలె దేవమణి నివాసంబు లయ్యును
 నసురాధిష్ఠితంబులై సాగరంబునుంబోలెః బ్రకటితనిఖిలావర్తంబు లయ్యును
 జడమయంబులై యక్షిరచయంబునుబోలె దీర్ఘప్లుత ప్రచారంబు లయ్యును
 హాస్యంబు లయి విలసిల్లు మొటకంబులును నఖిలరత్న ఖచిత మకుటకోదీ

ప్రభా ప్రహసిత తరణిమండలంబులును గోపావేశ విశంకట భ్రుకుచివటుల
 లలాటదేశంబులుం బరస్పరకృపాజమట్టన ప్రభావిహాయస్సముత్థితస్ఫులింగ ధూమ
 కేతుసముపలక్షితానిమిత్తంబులును శింజినీటంకారపాదస్థిత బిరుదకటకధ్వజసంహా
 నాద విడంబిత నిస్సాజనిస్వనంబులును మఱియునుం గోదండంబు బుద్ధండులై
 ధరించియుం జరించియు గదలు ప్రౌదలు (!) చెలంగం బట్టియుం దట్టియు శరం
 బులు గరంబుల నమర్చియుం జెమర్చియు శక్తులు శక్తులకు నిచ్చియుం బచ్చియుం
 గతారంబులు గుతారంబుల కొసంగియు నెసంగియుం బట్టనంబు లట్టహాసంబులతోఁ
 గదలించియు ముదలించియు బల్లెమ్ములు బల్లెమ్ముల విఱువ సవరించియుం జంద్ర
 హాసంబులు మందహాసంబులతో జళిపించియు దళిపించియుం దోమరంబులు చామ
 రంబులతోనొస ర్చియుం దనర్చియుం బ్రాసంబులు రోసంబులతో సారించియు గారిం
 చియు సబళంబులు సుబలంబులుగా నొత్తియు నెత్తియు శల్యంబులు తుల్యంబులుగా
 ధరించియు భరించియు నారసంబులు సారసంబులతోఁ డిట్టలు గొనం గూర్చియు
 నేర్చియుం బలకలు పులకలు నెగయఁ బాటించియుం దాఁటించియుం గంక
 టంబులు సంకటంబులని తమయేలికల నడిగియుం దొడిగియు నలుదెసలం
 బరఁగుకాఱబలంబులును గూడం జనుదేర విమతపతాకినీ ప్రతిభయమూర్తియగు
 బాణాసురుండు బాహుసహస్ర ధృత నిఖిలశస్త్రాస్త్రసందోహం దై నారాయణుం
 దాఁకె మఱియును

184

శా. ఆరూఢోరగవైరి యైనశతపత్రాక్షుం బ్రవీక్షించి చు
 ర్వార క్రూరమదాభిమాన విలసద్వైషమ్య సంపాదనో
 దారస్సార భుజాబలాతిశయితాతారుణ్యభాస్వద్యశ
 స్ఫారవ్యాప్త చతుఃపయోనిధివృతశ్మామండలాభోగుఁ దై .

185

బాణుడు కృష్ణునితోఁ బ్రతాపోక్తులు పలుకుట

క. బాణుం డిట్లను నిన్నుం
 బ్రాణముతో మగుడ నీను పట్టణమునకున్
 రేణుకృతతనుఁ జేసి ప్ర
 వీణత మైఁ బరగువాఁడ వేయును నేలా.

186

- క. తూణోద్ధృతశితవిలస
ద్వాణపరంపరలు వొడువ ధారాస్యూతో
చోచితివాహినిఁ దేలుచు
శోచితనగరమున మడియుఁ జొప్పడె నీకున్. 187
- క. ద్వారకలోపలఁ జుట్టలు
సూరెల నినుఁ గొలిచినట్టు సుమనోనగరీ
సూరిజనంబులు గొలిచెడి
చారు క్రియ చేయువాఁడ జలజదళాక్షా! 188
- ఉ. నీ విపు డష్టభాహుఁడవు నేను గతోరసమస్తశత్రు సం
భావితదోస్పహస్ర రుచిభాసురదేహుఁడ నాకు సాటి యీ
భూవలయంబునం బొడమఁ బోలదు నీవట నాకు సాటియే
యీవియదున్నతిం బులుఁగు నెక్కిన యంతినె యింత నేమగున్. 189
- వ. ఆట్లుం గాక. 190
- క. నీనిశిత బాణతతికిని
మానసములు దల్ల డిల్ల మగిడి చనంగా
నేను జ్వరుండను హరుఁడను
సేనానిని గాను నన్నుఁ జెనయఁగ వశమే. 191
- క. నిన్ను సువర్ణాచలమున
సన్నత మగువనములోన సరిసిజనేత్రల్
మన్నింప నొదవు వేడుక
మన్నిశితశరాగ్నిచేత మరిగింతుఁ జుమీ. 192
- క. నావేయికరంబులుఁ గడుఁ
జేవ మిగిలి కోటి సంఖ్యఁ జెన్నెసలారక
నీ వసమె నన్నుఁ గెలువను
దేవతలకుఁ జూడరాదు తిరమై నన్నున్. 193

వ. అని యప్పుడు.

క. దనుజుం డాడెడు వచనము
లనేకపకరాగ్రశీకరాకృతిఁ బోలెన్
ఘనవాత తరంగముల జ
లనిధి నడుమనుండు నేఱులంబోలె వెసన్ 195

క. అప్పుడు జగములు గాల్చుగ
నుప్పొంగుచు నున్న నిర్ణరోత్తమ బింబం
బొప్పు వెసఁ దాల్చె దనుజుం
డప్పుడును నాడుచుండ నతని నయనముల్. 196

వ తదనంతరంబి సరోష సంభ్రమోత్సాహ దీపితుం డై నారాయణుం
డతని కిట్టనియె: 197

ఉ. ఏమిర బాణ! ప్రీదన విహీనభయోద్ధృతమానసుండ వై
యే మని పెక్కులాడెద విదేటికి మాటల జేత ¹నివు సం
గ్రామము గెల్వవచ్చునె వికారపుమాట జయంబ³యేని నీ
క్రిమెయి నేల బాషితము లెక్కుడుగాఁ బచరింపు మాజిరోన్. 198

క. ఈ చందమైన విజయమ
నీచే నగుఁ గాక యున్న నిక్కిపు జయముం
జూచెద వై నను నోరీ!
నాచే జితుఁ డగుము గెలుపు నన్ను నీవున్. 199

కృష్ణ బాణాసురుల యుద్ధము

క. అనుచు నిశాతాశుగములు
దనుజునిపై నేయ నతఁడు దద్యరములకున్
మనమున విస్మయ మందుచు
ననేక బాణముల నేసె నంభోజాతున్. 200

1. తరంగంబుల, నెనయ జలధినడుమ నుండు నేఱులఁ బోలెన్,

2. నీవు సం. 3. యైన నిం, కేమియు నేం.

వ. మఱియు ననేకాయుధంబులం బొదివి యెనిమిది చేతులతో సహస్రబాహువగు తనతో సరిసరిగాఁ బోరినం జూచి విస్మయాకులితచిత్తుండై బాణుండు కోపించి తొల్లి పిరణ్ణకశివుండు బలి కిచ్చిన యాగ్నేయ బాణంబుం బ్రయోగించిన సకలదిశా శాశ్వల్మనూనం బయి విజృంభించిన దామోదరుండు.

201

క. పర్జన్యబాణ మేసిన

నూర్జిత వర్షంబుతోడ నున్నతతరథా

చార్జవము గాఁగ నప్పుడు

నిర్జించెను దనుజశరము నిఖిల విబుధులున్.

202

క. కొనియాడిరి నారాయణు

వినుతించిరి ముదముతోడ వేడ్కలు దొలఁకన్

మనమున నప్పట కప్పటి

కనూనవాక్యములఁ బొగడి రంభోజాక్షున్.

203

వ. తదవసరంబున గరుడమయూరంబులు సమరకాంక్షమానసంబులతోడం దల పడిన నప్పుడు గరుడండు దక్షిణపక్షంబున వ్రేయం బూనిన సంకుచిత శరీరంబై మయూరంబు సవ్యభాగంబునకు నెగసి ముక్కునం బొడిచి తెక్కిల నడిచి తదుపరిభాగంబునకు నెగసినం జూచి తానును దోడన యెగసి తదీయదేవంబు చరణంబుల నిఱికియు మఱియు గగనంబునకు నుఱికియు దిరుగంబడి నీలకంఠ శిరంబు చంచువుటంబునం గీలించి తదీయ పక్షంబు గోళ్ళగీటియు జూళ్ళువాటియు నయ్యా యోధన శిక్షితుం డగుపతత్త్రిపతితనదక్షిణపక్షంబున నడిచి మహి బడ విడిచిన నామయూరరా జర్థపదపాత జనితజ్ఞానుం డై క్రమ్మఱ నెరిగి యురవునం దాకియు దుండంబు సారించియుఁ బ్రచండంబుగాఁ గారించియు తెక్కిల వ్రేయం బూచియుఁ బ్రక్కిలు డాయునఖంబులఁ జూచియు బహుప్రకారంబుల గారించినం గనుంగొని సుపర్థుండు విజృంభించినువర్ణ సంకీర్ణ కిరణ సముదాయ వ్యాప్త నభోమండలుం డై పత్త్రంబులం జీత్రంబులుగా మయూరంబు వ్రేసియు సీసునం బోసక గాసిచేసియు మఱియుమునుం దనువులేక లేఖలోకంబు వెక్కిసం బంద

సక్కాకోదరవిదారి యగువై నతేయుండు తదీయోదరంబు వ్రచ్చి రణభూమికి బలి చేసిన,
204

క. అప్పుడు బర్హిణ మోడిన
నుప్పొంగెను¹దివ్యవినుతు లుడువీధిన్ దా
నప్పురుసున బాణాసురుఁ
డప్పటి కప్పటికిఁ దలఁకె నధికభయమునన్.
205

ఉ. పుట్టెను దైత్యసేనల నపూర్వతరం బగుశోకభారముం
గట్టిరి దేవసంఘములు కాంచనతోరణ పంక్తు లెల్లెడం
బట్టణవీధి నయ్యెడరు బాణుడు చూచుచు భీతి నొందఁగా
నట్టియెడన్ గిరిశవచనాజ్ఞను నంది రథంబు దెచ్చినన్.
206

క. ఆయరద మెక్కి బాణుం
దాయుధచయవితతదోస్సహస్రరుచిరుఁ దై
తోయజులోచనుఁ దాఁకెను
నాయతశరవర్ష మొప్పు నతివేగమున్.
207

శా. జ్వాలాంతం బగుబ్రహ్మశీర్షకమహాస్త్రం బేసినం గేశవుం
దాలోన² భ్రుకుటివిశంకటలటాభోగుఁ దై సంచర
శ్రీరాపాదితదైత్యచక్రము లసతేజశ్చయావక్రముం
గాలతాసవిభాసదైత్యరుష రేఖానక్రముం జక్రమున్.
208

గీ. అటు ప్రయోగించి యాయస్త్ర మంతఁ బెట్టిచి
పువ్వుకారూఢ హరిహయపూర్వవిబుధ
సంస్తవాధికవర్థిత సమ్మదుండు
కృష్ణుఁ డట్లను సంగరతృప్తుతోడ.
209

శా. ఓరి దానవధూర్త ! నీదువచనోద్యోగంబు లెట్లేగెరా
రారా యిం కిట నేమి చేసెదవురా క్రౌర్యంబు శౌర్యంబు న
దీర్ఘత్వంబును గల్గెనేని దనుజా తెల్లంబుగాఁ జూపుమం
దా రాజీవవిరోచనుండు వచనవ్యాపార పారీణతన్.
210

వ. మఱియును

211

ఉ. తొల్లి సహస్రబాహువు గృతపీఠ్యతనూభవుండు గ
 ర్వోల్ల సమానమానసహితోదయమాననుఁ దై దశాస్యహృ
 త్పుల్లసరోజసోముఁ డయి భూరిమఖప్రథితాభిమానుఁడై
 చెల్లియు రేణుకాతనయుచేఁ జెడఁడే మదిలోఁ దలంపవే.

212

ఉ. నిన్నును నత్తెఱంగుననె నేడు కరద్యయయుక్తుఁ జేసి ద
 ర్శిన్నతి మాన్చి నీదుసుహృద్ధతి గీటఁగింతుఁ బాఱి
 ట్లున్నగతింజెలంగుమని యుద్ధవిశాదుఁడై మురారిలాఁ
 జెన్నోదవన్ సుదర్శనముఁ జేత నమర్చెఁ బ్రయోగకాంక్షతోన్.

213

వ. అట్టియెడ.

214

క. శశిసూర్యశక్రహరపా
 శశమనసద్దీప్తితతి వసించెను జక్రా
 కృశమూర్తిలోన నప్పుడు
 విశాలలోచనుఁడు సకలవిస్మయకరుఁ డై.

215

క. చక్రము వైవగఁ బూన్చు న
 వక్రముగాఁ జెలంగె విబుధవరమునివినుతుల్
 వక్రండు వినుతి జేసెఁ ద్రి
 విక్రమునిం ద్రిదివవీధి వివిధక్రియలన్.

216

చక్రప్రయోగము చేయఁ దివురు కృష్ణుని యెదుట నగ్నిక నిలుచుట

క. అత్తెఱఁ గంతయు నగ్నిక
 చిత్తమునం దెలిసి విష్ణుసేవాపర నై
 యిత్తటి బాణాసురునిం
 దత్తపడ కుండఁ గావఁ దగదే యనుచున్.

217

గీ. దేవదేవ జగన్నాథ దివ్యమూర్తి
 కావవే దనుజేశ్వరుఁ గరుణతోడ

ననుచుఁ గోటవి యెదురుగా ననుగుదేర
మోము చూడక కన్నలు మూసికొనుచు.

218

క. దనుజాధీశుని చేతులు
తునుకలు గాఁ గినుకతోడఁ దోయజనయనుం
డనవరతనిశిధారా
జనితవిమలచిత్తభయముఁ జక్రము వై చెన్.

219

ప. ఆ సుదర్శనంబు.

220

క. సమసెను బాణాసురుఁ డని
యమరులు సంతోష మొంద నఖిలోజ్జ్వల మై
యమరారి భుజము లన్నియుఁ
గొమరారఁగ నటికి నటికి కుప్పలు వెద్దెన్.

221

శా. మేదోలిప్తశరీర మై ఘనమహామిశ్రంబు చక్రాయుధం
బాదైత్యాపితుఁ జేర వచ్చి త్రిజగత్పాదారకిరీ శిర
శ్చేదానుజ్ఞకు నానతి మృన యదుశ్రేష్ఠుండు రాజన్మనో
మోదంబారఁగ నట్ల చేయఁ దలంపన్ భూతేశ్వరుం డంతలోన్.

222

శా. వై రూపాక్షి ధరాత్మజాజ్వరగజవ్రాతంబు లంతంతటం
జేరంగాఁ జనుదేరఁ గోటవిపిశాచీ శాకినీనాయకుల్
ప్రారబ్ధస్థితితోఁ జెరింగి చన నత్యాశ్చర్య సంపాది యై
యారాజీవదళాక్ష ముందట మనోహారి స్తవం బొప్పగా.

223

ఉ. దేవునిచెట్ట వట్టికొని దేవ! యదూర్వహా! సర్వలోక సం
భావితకిర్తిమూర్తియుత భానుసహస్రసమ ప్రకాశ నా
నావిధ విక్రమాధిక వినాయక నాయకపారికాంక్షి సం
సేవిత వైరిరాజ్మథన సిద్ధవినోదన బాణుఁ గావవే.

224

చ. ఆనుడు మురాంతకుండు ప్రమధాధిప బాణసురారి నీవు గా
చినక్రియ నీనుఁ గాచితిని సిద్ధము నావచనంబు దీని కిం
తనఁ బనిలేరు మీదటి ప్రధానపుఁగార్యము దీర్చ నీయను
జ్జను విలసిల్లఁ బోయెద విశంకటసత్కురుణారార్ద్ర శంకరా! 225

చ. ఆనుమం గృష్ణుఁడు వోయినం బిదప బాణామర్త్యవైరీకును
ద్వనచక్రాయుధనిఘ్నరక్షతగళ ద్రక్తార్ద్రః సర్వాంగు న
న్ననుభూతా ప్రతిమ ప్రగల్భపరివాదాంతర్హితోద్విక్రమున్
జనితాస్త్రిధిక వేదనాప్రకటమూర్తాపారవశ్యాత్మునిన్. 226

క. నందీశ్వరుఁ డిట్లను నా
నంద మొదవ నసురనాథునకు సమ్మోహ
స్పందిత మానసునకు దో
స్పందోహవిహీన దేహసరథస్రనుకున్. 227

శా. పోయెన్ విష్ణుఁడు లెమ్ము లెమ్మునుడు నుద్భూతాధిక ప్రజ్ఞుడై
యాయుగ్రాక్షపదాబ్జసేవకుఁడు బాణామర్త్య వైరీశ్వరుం
దాయసాంగుఁడు మాధవాస్త్రవినిఘాతాస్రాక్త సర్వాంగుఁ డై
మాయాత్యక్తమనస్కుడై గతరణోన్మాదంబుతో లేచినన్. 228

వ. నందికేశ్వరుండు పురారి ముందట నృత్యంబు చేయ నియోగించిన. 229

క. తాండవము చేసె బాణుఁడు
ఖండసుధాకిరణమకుటకరుణాపరుఁ డై
చండహరిశాస్త్రనివహో
ద్ధండక్షతగళిత శోణితము తొడవులుగాన్. 230

క. జనితపరకాంక్ష బాణుం
డు సర్తనము చేయ హృత్పటుతర ప్రియుఁ డై

త్రినయనుడు వరము వేడుము
దనుజాధిప యనుడు నతఁడు దద్దయు నెమ్మిన్.

281.

సీ. అజరుండు నమరుండు నగువర మడుగంగ

హరుఁడును నవ్వర మతని కిచ్చి
క్రమ్మఱ నడుగు వర మ్మన్న నతఁడు నా
దేవరముంధటఁ దివిరి నాడు

కరణి నృత్యము చేయఁ గల్గినవారికి
నిమ్మ పుత్త్రుల సన్న నిచ్చె హరుఁడు
సత్యశ్రమార్థవాచారు లై వర్జితా
హరులై మద్యక్తి యతిశయిల్ల

అ. నాకు నెమర నాడునరులు పుత్త్రులఁ గాంతు
రింక నడుగు వరము శంక దక్కి
యనిన విష్ణుచక్రహతిజాతనిష్ఠుర
బాధ మాన వరముఁ బడసె నతఁడు.

282.

క. క్రమ్మఱ నడుగుము వర మన
సమ్మదమునఁ బ్రమథనాథసై న్యాధ్యుం దై
నెమ్మి మహాకాళుం జన
సమ్మదుఁ డయి యుండఁ బడసె జగములలోనన్.

283.

వ. మఱియును.

284.

క. తన యొడలు రెండు చేతుల
మును పొందిన యొప్పుతోడఁ బురడించెడు స
జ్జననుతశోభను వెలుగఁగ
నసూనవర మీశువలన నసురుఁడు పొందెన్

285.

వ. ఇతైఱంగున.

286.

- ఉ. పంచవర ప్రదానమున భరుండు బాణకృతప్రమోదుడై
సంచితనూత్న పారిషదసౌర సమూహకృత స్తవ క్రియో
దంచిత కీర్తిపూరితదిగంతరుడై నికట ప్రవర్తన
క్రౌంచమహిద్రవైరి గిరిరాజసుతా భజనాతిమోదుడై. 237
- వ. అంతర్దానంబు చేసె నంతట. 238

శ్రీకృష్ణుఁ డనిరుద్ధుని విడిపించుకొని పోవుట

- చ. గరుడని నెక్కి కేశవుండు గ్రక్కున బాణ'గృహంబు చేరఁగా
నరిగినఁ బక్షిరాజుఁ గని యద్యుతపౌత్రునిఁ జుట్టికొన్న య
య్యురగము లెల్ల నల్ దెసల నూడనిఁబాడినఁ జూచి సంతత
స్ఫురితసుఖాతికంటకితసుస్థిరమానసుడై ప్రియంబునన్. 239
- క. అనిరుద్ధ మేను దనచే
తను నిమిరె మురాంతకుండు దర్పవిరాజ
ద్దనుజవినాశనపటుతర
సునిశితచక్రాయు దాతిశోభితకరుడై. 240
- మ. అనిరుద్ధుండుఁ బితామహస్తుతివచోవ్యాపారపారీణుఁ డై
తనుఁ బక్షిండుని నెక్కు మన్న నతఁడున్ దైత్యేంద్రకన్యాసఖుల్
దనతోఁ గూడ సుపద్మ నెక్కఁ బిదపన్ దామోదరుం డెక్క నా
యన యేగె నివివిధప్రచారముల నత్యాశ్చర్య యానంబునన్. 241
- క. గరుడఁడు నడువఁగ దూరము
జరగి హరియు సలిలపాలుసన్నిధి బాణా
సురగోగణములయునికియు
స్థిరముగ విని యతనిదిక్కు చేరుతలఁపునన్. 242
- వ. సుపద్మన కిట్టనియె. 243

- క. దనుజునియాపుల వరుణుడు
తనదిక్కున నునిచినాడు తత్కార్యముకై
మనకుం బోవలె నదైన
కనఘా చనఁ డీఱునేని యరుగు మచటికిన్. 244
- వ. అనుడు మురాంతకునకు నాగాంతకుం డిట్లనియె. 245
- క. నాకును గార్యం బేలా
నీకుం బనిచేయఁ గలుగ నీరజసాభా !
యేకదకు నై నఁ జనియెదఁ
బ్రాకటవిజయాభిరామ ! పాపవిరామా ! 246
- క. అనుచుం బిల్చిమవేలా
వనమునకుం బిక్షివిభుఁడు వరుణునిపురికిం
గొనిపోయె సమ్మదించుచు
వననిధిమధ్యంబు చొచ్చి వనజదళాక్షున్. 247
- వ. గోగణంబుఁ జేరఁ జను నవసరంబునన. 248
- ఉ. ఆక్కడ నున్న వారుణభటాకులు మ్రొక్కలులై రణంబులో
నుక్కున నొండొరుం బిలిచి యుగ్రతరాగ్రహవిగ్ర హేచ్ఛనల్
దిక్కులకుం జెలంగు ధృఢధీరరవంబులు నింగిముట్టఁగా
నెక్కట యెక్క డంచు విహగేశ్వరవాహనుఁ దాకి రయ్యెడన్. 249
- క. మదమునఁ దన్నుం జెనయగఁ
బదిలముతోఁ జేరినట్టి ప్రాచేతసనై
న్యదృఢభటాలిదవాగ్నులఁ
బ్రదరంబుల జల్లు గురిసి పాఱగఁ దోలెన్. 250
- వ. తదనంతరంబ. 251

సి. నిస్సాణరావంబు నింగి ముట్టి భటాళి
 శంఖనాదంబుల సవదరింపఁ
 గరికరశీకరకణములు విక్రాంత
 మకుట ముక్తారుచి మక్కింపఁ
 దురగహేషారవోద్ధరత యోధవ్రాత
 సింహనాదంబుతోఁ జెలిమిసేయ
 శకటనేమివిభిన్న సర్వంసహదూళి
 భటభూషణరంజంబు బాదరింప

తే. సకలదిశలును నిండి సైనికులు గొలువఁ
 దన్నుఁ గొనియాడ నమరగంధర్వగణము
 ప్రకటించితోడ ధవళాతపత్ర మొప్ప
 వరుణుఁ డరుదెంచె విక్రమోద్ధరత మెఱయ. 252

క. కొడుకులు మనుమలుఁ గొలువఁగ
 విడు విడు మని శూరగణము వేగిరపడఁగా
 గొడగులు గగనము గప్పఁగ
 జడనిధిపతి వచ్చి నిలిచె సమరతలమునన్. 253

వ. ఇట్లు నిలిచి దివ్యనివహజేగీయమానానూనచారిత్రుండై వరుణుండు బహు
 శరంబులం బొదవినం గైటభాంతకుండు స్వకీయధనుర్విద్యాకౌశలంబునఁ దదీయ
 సాయకంబులు ఖండించి మఱియును వైష్ణవాశ్రమంబు ప్రయోగించినం దదీయాను
 న్యూతజలధారాసమూహంబు వైష్ణవాశ్రమంబు నుపశమింప జేసె నట్టియెడ. 254
 మహాస్రగ్ధర. జలజాఘం దంత రోషజ్వలితహృదయుఁ డై

సంచితౌదార్యతేజో
 బలవిస్తారోద్ధతారిప్రకరగజమటా
 ప్రఖ్యతీమూతరాజీ

కలితోద్యత్కర్కర్యధైర్యక్షయభయదమహా
కార్యవాతోరుమూర్తిన్
విలసద్దిక్పూర్ణకీర్తిన్ విస్మయరమహితో
ద్వైతివిద్విట్యుతార్తిన్.

255

క. చక్రము వైవఁగఁ బాన్వఁగ
విక్రమకేశికఁ దొలంగి విస్మయభీతిని
ర్వక్రవ్యాపృతచేతో
పక్రాంతానందుఁ డైనపాళాయుధుఁడున్

256

ఉ. దేవునిముందట న్నిలిచి దేవ యదూద్యహ నీదు దాసకృ
త్యావహనప్రవీణమతి నక్షయకీర్తిసమృద్ధి నొందితిన్
దేవర యింత చేసిన విధేయులకుం జొర నెద్దిచో టటం
దావరుణుండు వచ్చి వినయంబున మ్రొక్కుచుఁ బల్కె గ్రమ్మఱన్.

257

క. తామస రాజసగుణములు
నీ మనమునఁ జొందఁ దగునె నీ వాద్యుఁ డవున్
మేము వికారగుణంబులు
సేమంబునఁ గన్న మమ్ము శిక్షింపఁ దగున్.

258

క. నీకు వికారము దగునే
మా కెల్లను బుద్ధి చెప్పి మముఁ బ్రోవంగోఁ
జేకొని యున్నాఁడ వనుచు
నాకృష్ణుని నాదిమూల మని జగ మెఱుంగన్.

259

క. వరుణుండు గొనియాడిన వినీ
సరసిజనేత్రుండు మెచ్చి సమ్మదమునఁ ద
త్కరములు మోడ్చుచు నప్పుడు
సురతిపుగోగణము దెచ్చి చూపు మనవుడున్.

260

క. ఆసాగరవిభుఁ డిట్టను
బాస వలికినాఁడ నేను బాణునితోడన్
నీసురభుల నే నసువులఁ
బాసినపుడు గాని యొరులపాలికిఁ బోవన్. 261

క. ఈనంటిఁ గాన నను నను
మానము లేకుండఁ జంపి మఱి గోగణమున్
నీనేర్చునట్లు గాని పొ
మ్మొ నలినదళాక్ష త్రిభువనోత్తమమూర్తిః 262

క. అనుడుం గరుణారసమున
మన మభిషేకంబు చేయఁ బాశధరునికిన్
దనుజునియావుల నిచ్చెను
జనియెఁ బురికి వరుణుఁ డంత సంతస మెసఁగన్. 263

వ. ఇవ్విధంబునం బురంబు చేరం జనునప్పుడు. 264

సీ. గంధర్వజయజయ గాననాదంబులు
శంఖారవంబులు సాము చేయ
ముత్యాలసేసల మొల్లంబుతోఁగూడ
సురపుష్పవృష్టులు సొబగు మీఱ
ద్వారభాసురమణితోరణపంక్తితో
విబుధజూట ప్రభ వియ్య మండ
బద్ధిర్ముఖారూఢ భద్రసామజములు
కేలిశైలంబుల గేలి సేయ

అ. సురభియుక్తధార సుకుమారమకరంబ్
సక్తియుక్త చిత్తపట్టదాశి
మధురనినదకతిరమాన్యతరూద్యానే
మైనపురము టోచ్చె నచ్చుతుండు. 265

సీ. మానినీ మంజుల మంజీరకర రవ

కేళిసరోహంసకిరీతంబు

కామినీకాముకకలహాప్రసాదన

పండితశారికాభాసురంబు

సరసకథాలాపసంగీతసాహిత్య

చతురశుకస్తోమసంచితంబు

అంగనాగంధూషహారాంసద్గంధ

వకుళపుష్పావళి ప్రకటితంబు

ఆ. వింసదగరుగంధ విస్ఫుటతరగంధ

మైన వివిధమందిరాంగణంబు

చూచి నెమ్మనమున సుడివడ నానంద

మంత కంత కుబ్జె నచ్యుతుండు.

266

క. ద్వారావతీ పురంబున

శారీఁ గొలిచి వచ్చునట్టిసౌరగణము త

త్రేరితసుమనోవర్ష మ

పారముగా మోదంబు జేసి ప్రస్తుతితోడన్.

267

వ. నారాయణునకుం బ్రణామం బొచరించి సమ్మదాక్రంత మానసు లై తొలంగి

చూచుచుండిరి తదనంతరంబు.

268

సీ. గళితమదోదకగండస్థలసంగి

మధుపర్షుం కారాత్తమత్తగజము

హేషారవోద్ధతిపోషితనిస్సౌఖ

పటహభేరిధ్వానబహుళహయము

ప్రకారచితరత్నబహువిధతరదామ

లిప్తసౌధసమూహాదీప్తతలము

పాలస్థలీకృత ప్రకటితాంజలిపుట

ఫరిదారికావళిభాసురంబు

ఆ. ద్వారఖచితరత్నతోరణోపాంతావ

లంబిమౌక్తికోపలసిత మైన

నగరి చొచ్చె శౌరి నానావిధానూన

వినుతిలసితహృద్వివేకుఁ డగుచు.

269

ఆ. విష్ణుఁ గొలిచి వచ్చు విబుధగణం బెల్ల

మృగమయూరనిజతురగధవశప

తత్రనివహదృఢరథంబులు డిగి విష్ణు

వెనుక నగరిశోనఁ జనిరి యంత.

270

క. వసుదేవుని నాహుకునిన్

వెన సాంబుని నుల్ముకునిని విప్పదుని కై నే

యు సభాక్షకు నందకునిని

నసమానబలాధ్యు లైన యదువుల కెల్లన్.

271

వ. ఆలింగనముచేసి వారలతోడి నిట్టనిరి యీతం డసాధ్యుం డయిన బాబా
సురునిం గరద్వయసమేతుం గావించి ముహూర్తమాత్రంబున ద్వారకానగరంబు
నకు వచ్చె ననన్యసామాన్యం బైన దైవం బితండ కాఁడే మీభాగ్యంబున నితండు
యదువంశంబునం బుట్టె నవి బహువిధంబులం నారాయణు వినుతించి దేవత
లమరావతి కరిగి రని వైశంపాయనుండు జనమేజయునకుం జెప్పి సకలచరాచర
క్షేమంకర క్రియాంకరణం బగు నీ హరిస్తోత్రంబు తలంపు మని యతని కీర్త
నంబు వివరించె నని సూతుండు శౌనకాది మహామునీశ్వరులకుం జెప్పిన. 272

ఉ. భావుకకారణా భువనభారకదారణ శస్త్రధారణా

పావనచాండా సుహృద పాయనివారణ సత్కధారణా!

భావవిరోధకా పరమభక్తకమోదక వైరిభేదకా!

సేవకవారిజాసన విశేషకృపాసన దైత్యశాసనా!

273

క. కల్పాంతమహితవిలస

చ్చిల్పవివాభరణహరణ చిత్రచరిత్రా !

కల్పితపన్నగతల్పా

కల్పానల్పప్రకాశకమనీయయా !

274

మాలిని —

చరవిరహితమూర్తి తారగౌరోరుక్మీ !

పరిహృతవిబుధా ర్తి భవ్యసంపత్తిపూర్తి !

యురగళయనభూషా యోగిసంతోషభాషా !

చరణశరణపోషా జంతురక్షాభిలాషా !

275

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్రౌ కొమ్మనామాత్యపుత్రౌ బుధారాధనవిరాజి
తిక్కన సోమయాజి ప్రణీతం బైన శ్రీ మహాభారతకథానంతరంబున శ్రీమత్సకల
భాషాభూషణ సాహిత్యరసపోషణ సంవిధానచక్రవర్తి సంపూర్ణకీర్తి నవీనగుణసనాథ
నాచన సోమనాథప్రణీతం బైన యుత్తరహరివంశంబునందు షష్ఠాశ్వాసము.

ఉత్తరహరివంశము సంపూర్ణము.

2014, 5/13
som

Heaven, 1.2.23